

Gemeenterekening 2016

Gemeente
Hellendoorn

HELLEDOORN

SPORTGEMEENTE
VAN HET JAAR
2016

Dit is een uitgave van de Gemeente Hellendoorn: juni 2017

Willem Alexanderstraat 7
7442 MA Nijverdal
Postbus 200
7440 AE Nijverdal

Telefoon: (0548) 630 000
Email: gemeentebestuur@hellendoorn.nl
Fax: (0548) 610 50

Inhoudsopgave

Deel 1: Inleiding	4
Deel 2: Financiële hoofdlijn	10
Deel 3: Programma's	19
Programma 1: Veiligheid en dienstverlening	20
Programma 2: Onderwijs, opvoeding en jeugd	26
Programma 3: Werk, economie en inkomen	30
Programma 4: Mobiliteit en bereikbaarheid	34
Programma 5: Cultuur, recreatie en sport	40
Programma 6: Woon- en leefomgeving	46
Programma 7: Maatschappelijke ondersteuning en zorg	53
Programma 8: Bestuur en middelen	58
Deel 4: Paragrafen	67
Paragraaf 1: Lokale Heffingen	68
Paragraaf 2: Weerstandsvermogen en risicobeheersing	75
Paragraaf 3: Onderhoud kapitaalgoederen	86
Paragraaf 4: Financiering	92
Paragraaf 5: Bedrijfsvoering	96
Paragraaf 6: Verbonden partijen	101
Paragraaf 7: Grondbeleid	105
Paragraaf 8: Demografische ontwikkelingen	112
Paragraaf 9: Duurzaamheid	115
Deel 5: Balans, programmarekening en toelichting	119
Balans per 31 december 2016	122
Balansstructuur	124
Toelichting op de balans	125
Financiële vaste activa	128
Toelichting op de Programmarekening	141
Incidentele baten en lasten	162
Deel 6: Controleverklaring	165
Bijlagen	172

Deel 1: Inleiding

Inleiding

Dit is de gemeenterekening 2016 van de gemeente Hellendoorn. In dit document blikken we terug op het afgelopen jaar en leggen we verantwoording af, over de middelen die we inzetten en vooral over de resultaten die we bereiken. Het afgelopen jaar is een jaar geweest waarin herstel van de economie zich voorzichtig heeft geopenbaard. Dit voorzichtige herstel is ook te merken binnen de gemeente. We sluiten het jaar 2016 af met een positief resultaat van € 916.000,-.

In de programmabegroting 2016 hebben we, op basis van verbeteringsuggesties van uw kant, een aantal wijzigingen aangebracht. Die wijzigingen hebben we nu ook verwerkt in deze gemeenterekening. Zo gaat deze inleiding in op de belangrijkste beleidsonderwerpen die hebben gespeeld in 2016 uitgesplitst naar de drie bedrijfsonderdelen. Een financiële analyse op hoofdlijnen geven we nu in het nieuwe hoofdstuk "Financiële hoofdlijn".

'Samen aan zet' is de titel van het collegeprogramma 2014-2018. Op die manier proberen we ook te werken. Samen aan zet met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties. In 2016 zaten we op de helft van deze collegeperiode en in de bestuursrapportage hebben we de stand van zaken aangegeven. We zijn tevreden dat we veel zaken uit het programma bereikt hebben of op schema zitten. Slechts enkele onderdelen lopen achter of kunnen we niet realiseren.

Samenleving

Sport

Sport leeft in de gemeente Hellendoorn. Aansprekende evenementen als bijvoorbeeld de Strongmanrun en de Hellendoorn Rally brachten in september tienduizenden bezoekers naar Hellendoorn. Maar ook en vooral in de breedte is Hellendoorn een echte sportgemeente. Een opvallend hoog aantal actieve sporters, bovengemiddeld veel voorzieningen van uitstekende kwaliteit, actieve verenigingen en veel aandacht voor bijzondere doelgroepen als kwetsbare senioren, mensen met een beperking en mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. De gemeente Hellendoorn is dan ook gekozen tot Sportgemeente van het jaar 2016, een prestatie waar we trots op zijn.

Brede Sociaal Domein

Natuurlijk is 2016 ook het jaar geweest van de decentralisaties. In 2015 zijn nieuwe taken naar de gemeente gegaan, zoals jeugdzorg, de begeleiding in het kader van de Wmo en de arbeidsintegratie van jongeren met een beperking. We constateren dat zorgvragen tijdig en goed zijn opgepakt. De samenwerking met werkgevers, welzijn, onderwijs, zorg en politie was goed. Dat kan ook geconstateerd worden uit het feit dat er geen bezwaarschriften zijn binnengekomen voor jeugdzorg en de uitgaven in het Sociaal Domein worden beheerst.

Ook in de zorg wordt door de zorgorganisaties vernieuwend gewerkt. Zorgteams zijn actief in de wijken en in het kader van dagbesteding werken ze samen met sportverenigingen. De samenwerking met de huisartsen en de jeugdarts, een voorbeeldproject in Nederland, is in 2016 geformaliseerd, naar volle tevredenheid van alle partijen.

Voor de opvang van statushouders en vluchtelingen was 2016 een heftig jaar. Begin januari is de laatste noodopvang voor vluchtelingen in onze gemeente gesloten. Medio 2016 hielden wij nog rekening met het opvangen van een honderdtal vluchtelingen. Doordat in Europees verband de vluchtelingenstroom werd gereguleerd hebben wij uiteindelijk in 2016 een zestigtal vluchtelingen opgevangen, waaronder minderjarigen. De inzet en betrokkenheid van vrijwilligers was groot.

Grondgebied

Grondexploitaties

Voor het bedrijventerrein 't Lochter I en II is, samen met Parkmanagement, het revitaliseringsplan vastgesteld en wordt gewerkt aan het realiseren van het uitvoeringsprogramma.

Voor bedrijventerrein 't Lochter III is de businesscase voor het plaatsen van drie windmolens beoordeeld en daarover is door u het besluit genomen dat de businesscase onvoldoende was. Met de 14 Twentse gemeenten is veel inzet gepleegd op het dossier (her)programmering werklocaties. Inzet van Hellendoorn is het volledig ontwikkelen van de resterende 24 ha op 't Lochter III.

Medio 2016 is het besluit genomen om de overprogrammering in de woningbouw binnen de gemeente terug te dringen. De uitgifte van gemeentelijke bouw kavels is in 2016 goed verlopen: nagenoeg alle kavels in Hart van Noetsele, Aan de Tuinen en Hellendoorn Noord zijn uitgegeven. En voor de kavels in Kruidenwijk Zuid zijn voor het eerst sinds jaren weer kavels verkocht en opties verleend.

Masterplan Centrum Nijverdal

Het plan voor de herinrichting van de Grotestraat is in co-creatie opgesteld. Het voorlopig ontwerp is vastgesteld in juni 2016. Onderdeel van het Masterplan Centrum Nijverdal was het invoeren van een BIZ (Bedrijveninvesteringszone) bij de ondernemers. Helaas heeft dit voorstel het niet gehaald, maar door inspanning van de ondernemers is er een Plan B op tafel gekomen waardoor het Masterplan Centrum Nijverdal door kon gaan. Onderdeel van dit Masterplan was het afschaffen van het betaald parkeren op maaiveld. Dit is geëffectueerd per 1 januari 2017.

Mobiliteit

Het noordelijke deel van de Noordzuidverbinding is in uitvoering genomen. Onderdeel daarvan is ook een betere ontsluiting van het bedrijf Ben & Jerry's. Daarnaast is de elektrificatie van het spoor gerealiseerd.

Overige ontwikkelingen

Met de oplevering en in gebruik name van het gerevitaliseerde Blokkenpark en Storkpark is het wijkontwikkelingsplan De Blokken succesvol afgerond. Tenslotte is de stimuleringsagenda voor Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug vastgesteld. In nagenoeg het gehele buitengebied van de gemeente Hellendoorn is glasvezel aangelegd.

Bedrijfsvoering

Visie op dienstverlening

Onder de projectnaam 'Het nieuwe Loket' is een visie ontwikkeld, die leidend is voor de verdere ontwikkeling van onze dienstverlening. De kernbegrippen van deze visie zijn: klantvriendelijk, transparant, betrouwbaar, afspraak is afspraak, kanaalsturing en proactief. Parallel hieraan is in 2016 gestart met het aanbestedingstraject voor een nieuw zaakstelsel, het stelsel dat de klantcontacten moet ondersteunen.

Organisatiefilosofie

Bij diverse projecten die spelen zijn de uitgangspunten van de organisatiefilosofie steeds de leidraad. Zo is bij het 'toekomstproof maken van de buitendienst' en het ontwikkelen van het Klant Contact Centrum steeds nadrukkelijk stil gestaan bij de uitgangspunten: 'klant centraal' en 'medewerker als spil'.

Duurzaamheid

Wij beheren het gemeentelijk vastgoed op een zo duurzaam mogelijke manier. Het revolverend energiefonds gebruiken we daarbij. Zo is er geïnvesteerd in zonnepanelen en ledverlichting, het vervangen van beeldschermen door extra zuinige schermen en in alternatieve vormen van verwarming, zoals het stoken van houtsnippers in Het Ravijn – zwem sport zorg –.

Participatie

Op veel terreinen hebben de raad en het college ingezet op participatie. Soms kan het participatie proces nog wel wat beter worden ingezet. Daarom heeft u een participatiecode vastgesteld. Dat participatie door inwoners en organisaties bij belangrijke dossiers plaatsvindt, is geen discussiepunt. Vanuit de organisatie faciliteren we deze ontwikkeling dan ook als vanzelfsprekend, voornamelijk door het team communicatie.

Beheer van gegevens en het verbeteren van informatie

We beheren steeds meer gegevens in uitgebreide bestanden en weten daarom steeds meer van inwoners en bedrij-

ven. Het actueel houden van de gegevens, het goed gebruiken van de informatie, maar vooral ook het zorgvuldig omgaan met deze gegevens wordt daarom steeds belangrijker. Daarom is daar het afgelopen jaar extra inzet op gepleegd. Intern is gewerkt aan het verbeteren van de managementinformatie en de mogelijkheid om daarmee (bij) te sturen. Als eerste is het dashboard 'geld' in gebruik genomen. De dashboards 'mens' en 'werk' volgen in de loop van 2017.

Regionale samenwerking

In Twente was 2016 het jaar om vorm en inhoud te geven aan de vernieuwde regionale samenwerking op basis van het 'Rapport Robben' en de evaluatie van de huidige Agenda van Twente die in 2018 afloopt. Dat heeft de nodige extra inzet gevraagd, bestuurlijk en ambtelijk.

Generatiepact

In het voorjaar is het Generatiepact in werking getreden. Doel van het pact was om geleidelijk onze vergrijzende organisatie te verjongen, zonder dat essentiële kennis verloren gaat. Medio dit jaar werd duidelijk dat 28 medewerkers de komende jaren van het generatiepact gebruik gaan maken. Om dit te laten slagen, is extra inzet gepleegd vanuit unit P & O en team Financiën & Control.

Overige bedrijfsvoeringszaken

De werkkostenregeling voor het personeel heeft z'n intrede gedaan. Daarom waren dit jaar het aanpassen van de salarissystemen en het informeren van de medewerkers speerpunten.

In 2016 is voor het eerst gewerkt met de nieuwe planning- en controlcyclus; dat betekent dat we u één bestuursrapportage, één voor- en één najaarsrapportage aanbieden.

Portefeuilleverdeling

Burgemeester A.H. (Anneke) Raven

Algehele coördinatie
Openbare orde en veiligheid
Communicatie en voorlichting
Bedrijfsvoering
Regionale samenwerking
Handhaving
Recreatie en toerisme
Economische Zaken (bedrijfsleven)
Bestuurlijk contactpersoon Haarle

Projecten:

Nationaal park Sallandse Heuvelrug

Wethouder J.H. (Johan) Coes

Maatschappelijke ontwikkeling
Volksgezondheid
Jeugdbeleid
Ouderenbeleid
Sport
Evenementenbeleid
Gebiedswethouder Nijverdal Zuid
Maatschappelijke ondersteuning
zorg en welzijn

Projecten:

Centrumplan Daarlerveen
Brede School De Twijn

Wethouder J.H. (Anja) van den Dolder - Soeten

Sociale voorzieningen
Werk en inkomen
Volwasseneducatie
Inburgering
Arbeidsmarktbeleid
Onderwijs en onderwijshuisvesting
Participatiewet
Economische zaken
Kunst en Cultuur (inclusief erfgoed)
Gebiedswethouder Hellendoorn, Hancate, Egede, Eelen en Rhaan

Projecten:

VSO school

Wethouder J.J. (Jelle) Beintema

Wegen en verkeer
Parkeerbeleid
Riool en ondergrondse infrastructuur
Openbaar vervoer
Financiën
Milieu (inclusief afval en duurzaamheid)
Markt en detailhandel
Gebiedswethouder Daarle, Daarlerveen, Marle

Projecten:

Project WOP De Blokken
Afronding Stationsomgeving
Revitalisering 't Lochter I en II

Wethouder T.C. (Thomas) Walder

Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening
Grondbeleid
Vergunningverlening
Agrarische zaken
Natuur, water en landschap
Groen, groenonderhoud en speelplaatsen
Begraven/Begraafplaatsen
Energie
Gebiedswethouder Nijverdal Noord

Projecten:

Tuinen van Nijverdal
Kruidenwijk Zuid
Centrum ontwikkeling Nijverdal
Herinrichting Grotestraat

Leeswijzer

De gemeenterekening 2016 is de (financiële) verantwoording over 2016 van het college van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad. Met dit document willen we ook andere betrokkenen, zoals inwoners, maatschappelijke organisaties, etc., inzicht geven in onze beleids- en financiële resultaten over 2016.

Voor de controlerende rol is het belangrijk dat de raad de gemeenterekening met de programmabegroting kan vergelijken. Daarom sluit de opzet van deze gemeenterekening zo goed mogelijk aan bij de programmabegroting van 2016. De nieuwe indeling in programma's en paragrafen zien we in deze gemeenterekening voor het eerst terug. De gemeenterekening vormt het sluitstuk van de planning- en controlcyclus 2016.

Deze gemeenterekening bestaat uit zes delen:

Delen 1 en 2

De gemeenterekening bestaat uit een jaarverslag met de beleidsinhoudelijke verantwoording en de jaarrekening met de financiële verantwoording. In deel 1, de inleiding, laten we het totaalbeeld van de belangrijkste activiteiten in 2016 zien en in deel 2 de daarmee samenhangende financiële resultaten. Het is een toelichting op hoofdlijnen.

Deel 3

De beleidsverantwoording geeft een overzicht van de belangrijkste activiteiten en resultaten per programma. Dit is de verantwoording van het gevoerde beleid. Per programma laten we zien in hoeverre we waar maakten wat we in de programmabegroting van 2016 met elkaar afspraken. We volgen daarbij steeds hetzelfde stramien:

- Inleiding over het programma;
- Kaderstellende nota's;
- Wat we wilden bereiken;
- Wat we ondernamen;
- Realisatie baten en lasten.

Deel 4

In deel 4 zijn de paragrafen opgenomen. De paragrafen geven aan de hand van negen thema's een dwarsdoorsnede van acties en activiteiten van de verschillende programma's. De paragrafen gaan over de thema's:

1. *Lokale heffingen*
2. *Weerstandvermogen en risicobeheersing*
3. *Onderhoud kapitaalgoederen*
4. *Financiering*
5. *Bedrijfsvoering*
6. *Verbonden partijen*
7. *Grondbeleid*
8. *Demografische ontwikkelingen*
9. *Duurzaamheid*

Deel 5

Hierin lichten we de balans per 31 december 2016 toe. Deze geeft inzicht in de samenstelling van de bezittingen, het vermogen en de schulden aan het begin en aan het eind van het jaar. Daarnaast is de programmarekening over 2016 opgenomen met een financiële toelichting op de baten en lasten van het gevoerde beleid en beheer.

Deel 6

In deel 6 vindt u de controleverklaring van BDO. BDO-Accountants controleerden de jaarrekening 2016. Het verslag van bevindingen van deze controle ontvangt u tegelijkertijd met deze gemeenterekening.

Bijlagen

Tot slot is een aantal bij deze jaarrekening behorende bijlagen opgenomen. Hierin staan meer gedetailleerde en cijfermatige gegevens. Daarbij sluiten wij zoveel mogelijk aan bij de eisen zoals die in de begrotingsvoorschriften (BBV) zijn gesteld.

Deel 2: Financiële hoofdlijn

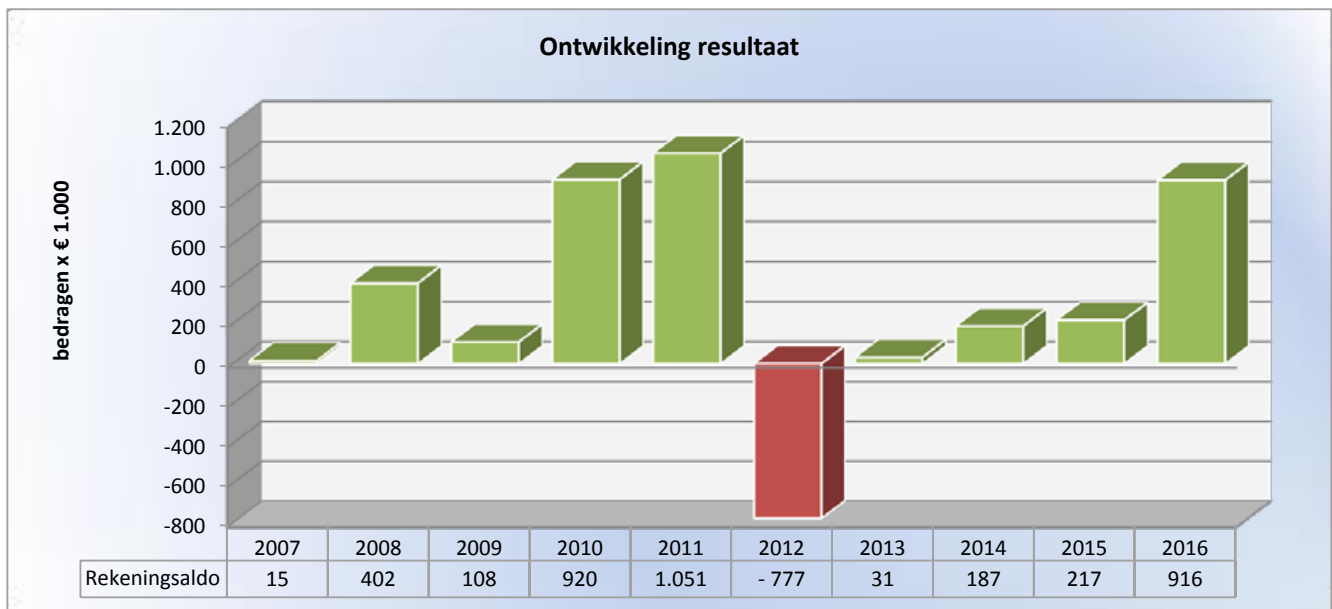

Financiële hoofdlijn

De gemeenterekening 2016 heeft een positief resultaat van € 916.381,--. Gezien het totaal van de exploitatie dat € 89,2 miljoen bedraagt een beperkte afwijking van 1,0%. De bestuursrapportage 2016 liet ook een sluitend beeld zien, bij de najaarsrapportage gaven we al aan dat we een positief resultaat verwachtten bij de jaarrekening.

Evenals vorig jaar heeft de decentralisatie van taken op het Sociaal domein een effect gehad op de bedrijfsvoering van de gemeente. De financiële afwijking van geleverde zorg heeft ook dit jaar veel voeten in de aarde gehad. De financiële ontwikkelingen op de verschillende terreinen van de decentralisaties worden door ons nauwlettend gevolgd. Dit jaar zijn de baten hoger dan de lasten, waardoor we € 2.089.000,-- kunnen storten in de reserve Sociaal domein. Maar de doorrekening voor de komende jaren laat echter een minder rooskleurig beeld zien. Hierover wordt u met de bestuursrapportage 2017 en tijdens de begrotingscyclus voor 2018 nader ingelicht. De stand van de reserve van € 5,9 miljoen op 31 december 2016 geeft wel ruimte tot ombuiging.

Ontwikkeling resultaat jaarrekening 2007-2016:

Het positieve saldo van € 916.381,-- is de resultante van veel mee- en tegenvallers. In de toelichting op de programma's staan we hier uitgebreid bij stil. Bij de najaarsrapportage zijn er al diverse mee- en tegenvallers aangegeven. Op dat moment is er als verwacht rekeningresultaat een positief saldo van € 325.459,-- afgegeven.

Exploitatie

bedragen x € 1.000

Samenvatting baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten	- 83.125	- 86.304	- 82.553	3.751 V	- 81.862
Baten	83.724	89.545	87.728	- 1.817 N	84.514
Saldo van baten en lasten	599	3.241	5.175	1.935 V	2.652
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 1.078	- 5.544	- 6.724	- 1.181 N	- 13.457
Onttrekkingen	478	2.629	2.465	- 163 N	11.021
Mutatie reserves	- 599	- 2.915	- 4.259	- 1.344 N	- 2.436
Resultaat	- 0	325	916	591 V	217

Het totaal overzicht geeft aan dat de gemeente Hellendoorn per saldo € 87,7 miljoen aan baten heeft ontvangen in 2016, waar € 82,6 miljoen aan lasten tegenover staan. We storten per saldo € 4,3 miljoen in de verschillende reserves waardoor het positieve saldo van € 0,9 miljoen ontstaat. De grootste mee- en tegenvallers lichten we hieronder apart toe.

Meevallers

Een aantal grote meevallers doet zich voor binnen het sociaal domein. De kosten voor Hulp bij het huishouden, de Huishoudelijke Hulp Toelage en Jeugdzorg, zijn lager dan begroot en de raming voor volumestijging is niet nodig geweest, per saldo geeft dit een voordeel van € 643.000,--. We storten per saldo € 2,1 miljoen in de reserve sociaal domein, dit is € 1,2 miljoen meer dan begroot. We weten dat de integratie-uitkering sociaal domein de komende jaren afneemt en lager is dan de verwachte lasten. In programma 8 komen we uitgebreider terug op de stand van zaken sociaal domein.

De leges voor bouwvergunningen zijn € 184.000,-- hoger uitgevallen, dit wordt vooral veroorzaakt door de hogere kaveluitgifte in 2016. De afrekening van onderhoudsmiddelen Prins Claus school is € 178.000,-- lager dan begroot doordat het gebouw aan de onderwijsbestemming is onttrokken. Het onderhoud van gemeentelijke accommodaties is lager uitgevallen, dit geeft een voordeel van € 106.000,--.

Per saldo vallen de kosten voor statushouders € 468.000,-- voordelig uit. Eenderzijds door meevallende kosten voor huisvesting en personeel derden, anderzijds door een hogere decentralisatieuitkering.

Op het personeelsbudget hebben we in 2016 € 300.000,-- overgehouden. Deels komt dit door een voorzichtige houding ten aanzien van invulling vacatureruimte voor het generatiepact. Hierdoor kunnen we € 140.000,-- storten in de Vrij aanwendbare reserve (in plaats van de begrote € 25.000,-- onttrekking) ter voorfinanciering van het generatiepact.

De uitkering van het gemeentefonds is € 222.000,-- hoger door ondermeer de afwikkeling oude jaren.

Tegenvallers

Bij de tegenvallers zien we dat de kosten voor verstrekte uitkeringen € 120.000,-- hoger zijn dan begroot, vooral door de nasleep van de economische situatie in begin 2015. Dit wordt voor € 26.000,-- gedekt uit de reserve WWB. In deze reserve zijn nu geen middelen meer beschikbaar. Ook de kosten voor bijstand vallen € 108.000,-- nadelig uit. Vorig jaar hebt u besloten tot een ander beleid met betrekking tot de APPA. Toen zijn we aan de voorzichtige kant gaan zitten qua raming. Nu we alles hebben doorgerekend resteert een nadeel van € 80.000,--. Dit komt omdat de dekking uit de vrij aanwendbare reserve voor renteverlies niet meer benodigd is.

Door een lagere verliesverwachting bij Kruidenwijk Zuid en Hellendoorn Noord valt een deel van de voorziening vrij (in totaal is dit € 217.000,--), uit voorzichtigheid storten we dit bedrag in de bufferreserve. Dit geven we in onderstaand overzicht weer als een 'nadelige mutatie reserve'. De opbrengst OZB is € 98.000,-- lager door aanpassing van de waardes van enkele bedrijfspanden.

Belangrijkste afwijkingen	Saldo van baten en lasten	Mutatie reserves	Totaal verschil
Nadelen			
Toename beroep op minimabeleid	- 120 N	26 V	- 94 N
Bijstandsverlening en inkomensvoorziening - verstrekte uitkeringen en Bbz	- 108 N		- 108 N
Opbrengst onroerendezaakbelasting	- 98 N		- 98 N
Lagere vrijval voorziening APPA	- 326 N	246 V	- 80 N
Totaal nadelen	- 652 N	272 V	- 380 N
Voordelen			
Kosten jeugdzorg	236 V		236 V
Participatiebudget	199 V		199 V
Wmo	208 V		208 V
Statushouders	468 V		468 V
Storting in Reserve sociaal domein		- 1.177 N	- 1.177 N
Afrekening onderhoudsmiddelen Prins Clauschool	178 V		178 V
Onderhoud gebouwen	106 V		106 V
Hogere opbrengst leges bouwvergunningen	184 V		184 V
Hogere opbrengst inzameling glas en oud papier	92 V		92 V
Vrijval voorziening VTG ivm Kruidenwijk Zuid fase 1	50 V	- 50 N	-
Vrijval voorziening VTG ivm Hellendoorn Noord fase 1	168 V	- 168 N	-
Personeelsbudget	300 V	- 115 N	185 V
Gemeentefonds	222 V		222 V
Totaal voordelen	2.411 V	- 1.510 N	901 V
Overige afwijkingen	176 V	- 106 N	70 V
Totaal afwijkingen	1.935 V	- 1.344 N	591 V

Bestemming rekeningresultaat

Wij stellen u voor om van het rekeningssaldo van € 916.381,- op de volgende wijze te bestemmen.

Tijdens de raadsvergadering van 20 december 2016 is er een amendement (16INK13988) aangenomen voor de financiële dekking van Plan B Masterplan Centrum Nijverdal. In dit amendement wordt gesteld dat bij een positief rekeningresultaat € 300.000,- ten gunste moet worden gebracht van de Vrij aanwendbare reserve (VAR) en het overige deel te bestemmen volgens het bestaand beleid. Gezien het rekeningssaldo kunnen we voldoen aan de wens van de raad en stellen we voor € 300.000,- toe te voegen aan de VAR.

Daarnaast wordt voorgesteld drie budgetten (€ 113.000,-) over te hevelen naar 2017. Het gaat dan om de budgetten voor groenrenovatie Oranjestraat, erfpachtonderzoek en schilderwerk Huis voor Cultuur en Bestuur.

Het overgebleven rekeningssaldo zal volgens de bestaande beleidslijn worden bestemd.

- Toevoeging aan de reserve kunst € 9.164 (1%)
- Het overschot, na overheveling budgetten en storting VAR, wordt voor 50% toegevoegd aan de financieringsreserve ter verbetering van de financieringspositie. Dit is € 247.076,-.
- Het restant van € 247.076,- wordt gestort in de VAR.

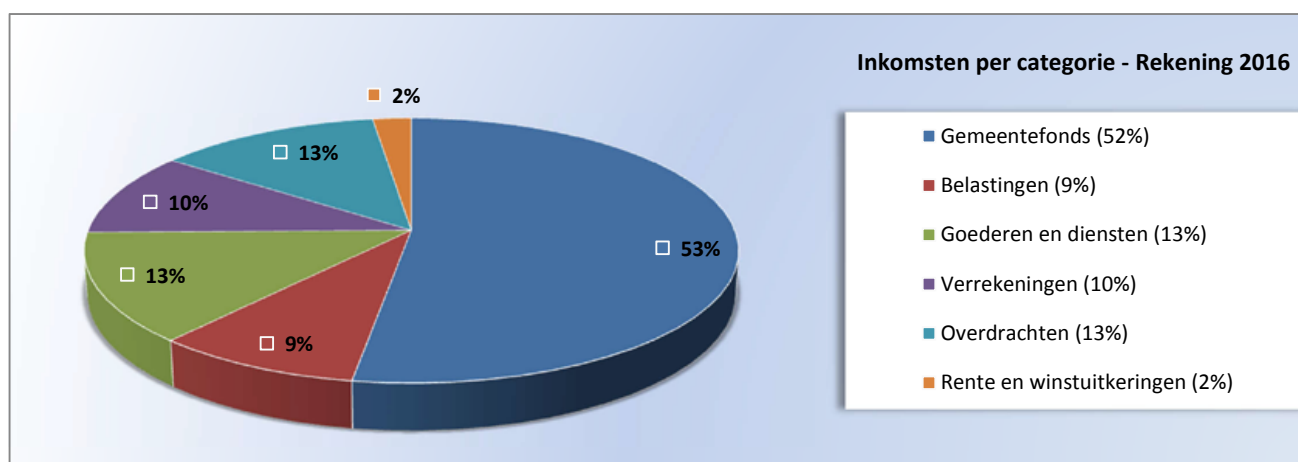
Voorstel resultaatbestemming	Rekening 2016
Toevoegingen	
Storting Financiering Plan B Masterplan Nijverdal Centrum	300.000
Overheveling budget naar 2017	113.066
Toevoeging reserve Kunst (1%)	9.164
Storting financieringsreserve	247.076
Storting vrij aanwendbare reserve	247.076
Totaal voorstel resultaatbestemming	916.381

Totaaloverzichten

De onderstaande tabellen geven aan de lastenkant de uitgaven per programma weer. Aan de batenkant presenteren we de baten naar categorie omdat dat een beter beeld geeft van de baten.

bedragen x € 1.000

Uitgaven per programma - Rekening 2016	Bedrag	Percentage
01 Veiligheid en dienstverlening (5%)	4.684	5,2%
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd (15%)	13.412	15,0%
03 Werk, economie en inkomen (17%)	15.256	17,1%
04 Mobiliteit en bereikbaarheid (12%)	10.787	12,1%
05 Cultuur, recreatie en sport (11%)	9.485	10,6%
06 Woon- en leefomgeving (21%)	18.467	20,7%
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg (13%)	11.464	12,8%
08 Bestuur en middelen (6%)	5.722	6,4%
Totaal	89.277	100,0%

bedragen x € 1.000

Inkomsten per categorie - Rekening 2016	Bedrag	Percentage
Gemeentefonds (52%)	47.343	52,5%
Belastingen (9%)	8.050	8,9%
Goederen en diensten (13%)	12.010	13,3%
Verrekeningen (10%)	9.270	10,3%
Overdrachten (13%)	11.532	12,8%
Rente en winstuitkeringen (2%)	1.988	2,2%
Totaal	90.194	100,0%

Stand van zaken bezuinigingen

Vanaf het voorjaar van 2009 bepalen bezuinigingen in belangrijke mate het beeld van onze begrotingen en jaarrekeningen. Ook 2016 zijn we ingegaan met een aantal bezuinigingen. In totaal voor € 0,9 miljoen. Dit jaar hebben we een tweetal bezuinigingen weten te realiseren en voor de overige taakstellingen hebben we in de begroting structurele oplossingen gevonden. Daardoor resteert in 2017 alleen nog een ombuiging op personeel. In de bestuursrapportage 2017 informeren we u over de stand van zaken.

Inmiddels is de toegestane formatie teruggedaan van 304 fte in 2010 naar 267 fte in 2014 en weer gegroeid naar 275 fte in 2016. In de toename van per saldo 8 fte zit nog een daling vanuit de ombuigingstaakstelling, maar ook een stijging door nieuw (deels tijdelijk) personeel dat is aangenomen voor de nieuwe taken van het Sociaal Domein.

bedragen x € 1.000

Ombuigingen	Primitieve Begroting	Wijzigingen Begroting	Actuele Begroting	Realisatie
Formatie ambelijke organisatie	453 V		453 V	👍
Ombuigingstaakstelling openbaar bestuur	6 V		6 V	👍
Intensivering samenwerking	75 V	- 75 N	-	👎
Verkoop onroerend goed (opbrengst naar bufferreserve)	397 V	- 397 N	-	👎
Postverzending	20 V	- 20 N	-	👎
Totaal ombuigingen	951	- 492	459	

Ontwikkelingen Balans

bedragen x € 1.000

Activa	31-dec-2015	31-dec-2016	Passiva	31-dec-2015	31-dec-2016
Vaste activa			Vaste Passiva		
Immateriele vaste activa	634	449	Eigen Vermogen	14.508	19.683
Materiele vaste activa	123.233	122.243	Voorzieningen	6.050	4.668
Financiële vaste activa	12.532	11.048	Langlopende schulden	138.815	138.713
Totaal Vaste activa	136.399	133.740	Totaal Vaste Passiva	159.373	163.064
Vlottende activa			Vlottende Passiva		
Vorraden	27.961	27.307	Kortlopende schulden	9.876	10.130
Kortlopende vorderingen	3.383	9.803	Overlopende passiva	1.389	1.478
Liquide middelen	- 252	609			
Overlopende activa	3.146	3.215			
Totaal Vlottende activa	34.239	40.933	Totaal Vlottende Passiva	11.265	11.608
Totaal Activa	170.638	174.673	Totaal Passiva	170.638	174.673
			Gewaarborgde geldleningen	349.489	323.710

Het balanstotaal is gestegen in 2016 van € 170,6 miljoen naar € 174,6 miljoen, dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een stijging van eigen vermogen aan de passivazijde en een stijging van kortlopende vorderingen aan de activazijde.

Het eigen vermogen (de reserves) is in 2016 gestegen, verderop wordt hier nader op ingegaan. De langlopende schulden zijn nagenoeg gelijk gebleven. De kortlopende schulden zijn gestegen met € 0,3 miljoen. De primitieve begroting ging uit van een grotere stijging van schulden (tot € 146 miljoen eind 2016), maar door een lager investeringsniveau in 2016 dan verwacht zijn minder middelen nodig geweest. Daarnaast zien we dat aan de activa zijde van de balans de kortlopende gelden met € 6,4 miljoen toenemen, met name door schatkistbankieren.

De materiele vaste activa zijn in 2016 licht gedaald. In de primitieve begroting was voor € 16,5 miljoen aan (bruto) investeringen opgenomen, dit is tussentijds bijgesteld naar € 10,7 miljoen door wijzigingen in bijvoorbeeld de investering in de Elimschool en een meevaller in de investering van de Noordzuidverbinding. Van dit budget is circa € 5,2 miljoen daadwerkelijk gerealiseerd. In het oog springende investeringen waren de afronding van het project De Blokken, de Noordzuidverbinding deel Hellendoorn Noord en groot onderhoud omgeving Grotestraat Oost. De jaarlijkse afschrijvingen waren € 6,3 miljoen. Daarnaast was er voor € 3,1 miljoen verlaging van de activa. Dit onder andere door de verkoop van De Peppel, verkoop locatie Prins Bernhardschool en subsidies voor aanleg van de Noordzuidverbinding en de Rijksweg 35.

Ontwikkeling reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000

Reserves	Saldo 1-1-2016	Stortin- gen	Afschrijving activa	Onttrek- kingen	Saldo 31-12-2016
Rekeningsaldo					
Rekeningsaldo te bestemmen	217	916	-	- 217	916
Totaal Rekeningsaldo	217	916	-	- 217	916
Algemene Reserve					
Vrij aanwendbare Reserve	3.346	1.679	-	- 1.283	3.741
Financieringsreserve	3.254	305	-	- 164	3.395
Bufferreserve grondexploitatie	2.600	2.260	-	-	4.860
Totaal Algemene Reserve	9.199	4.244	-	- 1.447	11.996
Bestemmingsreserves					
Reserve Salomonsonhuis / zorgpunt	164	-	-	-	164
Reserve bijzondere bijstand	26	-	-	- 26	-
Reserve WWB	127	-	-	- 127	0
Reserve groenrenovaties	94	-	-	-	94
Reserve 1/3-regeling accommodatiebeleid	184	50	-	- 92	141
Reserve kunst	13	2	-	-	15
Reserve rood-voor-rood	63	-	-	-	63
Reserve WOP de Blokken	353	14	-	- 367	-
Reserve reconstructie plattelandsvernieuwing	181	-	-	- 20	161
Reserve wachtgelden huidige wethouders	118	100	-	-	218
Reserve sociaal domein	3.769	2.218	-	- 127	5.860
Reserve duurzame energiemaatregelen	-	96	-	- 41	55
Totaal Bestemmingsreserves	5.092	2.481	-	- 802	6.771
Totaal	14.508	7.641	-	- 2.465	19.683

De reserves zijn in 2016 gestegen. Eind 2015 bedroeg het totaal van onze reserves € 14,5 miljoen. Eind 2016 is dit opgelopen naar € 19,7 miljoen. Een verbetering van de eigen vermogenspositie van € 5,2 miljoen.

Een aantal grote stortingen die ten grondslag liggen aan deze stijging wordt hier kort toegelicht. De storting van per saldo € 2,1 miljoen in de reserve sociaal domein komt door egalisatie van inkomsten en uitgaven. Een storting van € 2,2 miljoen in de bufferreserve grondexploitatie is voor € 1,7 miljoen afkomstig van de voorziening Toekomstige verliezen grondexploitaties. De overige € 0,5 miljoen zijn voornamelijk boekwinsten van verkopen geweest.

In de VAR zijn diverse middelen gestort, de grootste was € 0,8 miljoen voor de boekwinst van de verkoop van De Peppel en de Prins Bernhardschool. Deze middelen worden deels aangewend in 2017 en zijn deels ter dekking van het werkbudget Nationaal Park Sallandse Heuvelrug en een cofinancieringsbudget. Dit in overeenstemming met uw besluit in de najaarsrapportage 2016.

De reserve Duurzame energiemaatregelen is in 2016 in het leven geroepen, hierin is € 0,1 miljoen gestort en deels ook aangewend voor duurzame investeringen.

Voor de overige mutaties verwijzen we naar de toelichting op de balans.

Daarnaast stellen we voor om de reserve WOP de Blokken op te heffen, aangezien het project geheel is afgerond en financieel is afgewikkeld met de Woningstichting Hellendoorn.

bedragen x € 1.000

Voorzieningen	Saldo 1-1-2016	Stortin- gen	Aanwen- dingen	Vrijval	Saldo 31-12-2016
Voorzieningen personeel					
Voorziening APPA	1.598	125	-	- 174	1.549
Voorziening wachtgelden oud-wethouders	169	-	- 109	- 1	60
Totaal Voorzieningen personeel	1.767	125	- 109	- 174	1.609
Overige voorzieningen					
Voorziening privatisering was- en kleedruimten	800	-	-	-	800
Totaal Overige voorzieningen	800	-	-	-	800
Onderhoudsvoorzieningen					
Voorziening onderhoud wegen	-	25	-	-	25
Totaal Onderhoudsvoorzieningen	-	25	-	-	25
Voorzieningen van derden verkregen middelen					
Voorziening ISV	395	-	- 195	- 20	179
Voorziening parkeerbeleid	13	5	-	-	18
Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	2.189	-	-	- 783	1.406
Voorziening egalisatie rioolheffing	886	-	-	- 255	631
Totaal Voorzieningen van derden verkregen middelen	3.483	5	- 195	- 1.058	2.234
Totaal	6.050	155	- 304	- 1.232	4.668

Voorzieningen vormen we over het algemeen voor verplichtingen, te verwachten verliezen of te verwachten tegevallers waarvan de omvang onzeker is, maar die redelijkerwijs in te schatten zijn. In 2016 zijn de voorzieningen afgenomen.

In totaal (zowel regulier als geactiveerd) bedroegen de voorzieningen eind 2015 € 18,5 miljoen, eind 2016 is het bedrag van de voorzieningen gedaald tot € 6,9 miljoen. Dit betekent een afname van € 12,6 miljoen. De belangrijkste mutaties zitten in de voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie. In totaal is er voor bijna € 8,8 miljoen afgewaardeerd op de grondexploitaties Aan de Tuinen, Kruidenwijk Zuid fase 2/3 en Hellendoorn Noord fase 2/3. Daarnaast is deze voorziening verlaagd met € 1,7 miljoen door een lagere verliesverwachting en vrijval. Deze € 1,7 miljoen is gestort in de bufferreserve grondexploitatie. In de paragraaf Grondbeleid gaan we uitgebreider in op deze mutaties.

In het afgelopen jaar is een voorziening ingesteld, te weten de voorziening onderhoud wegen. De voorziening Vordering verkoop Vennootschap kan opgeheven worden. De vordering is in 2016 afgewikkeld.

Versterking financieringspositie

Wij zetten ons al enkele jaren in voor een versterking van onze financieringspositie. Het verbeteren van onze reserves is daarvan een onderdeel. Vanaf 2015 wordt hiertoe jaarlijks € 50.000,-- (cumulatief) vrijgemaakt binnen onze exploitatie. In 2016 is er € 100.000,-- gestort in de financieringsreserve.

Daarnaast worden incidentele meevallers voor minimaal de helft toegevoegd aan onze reserves. Verder is besloten het netto investeringsvolume te maximaliseren op gemiddeld € 5,3 miljoen per jaar. Hierover heeft u medio 2016 een evaluatie en doorkijk gekregen met het Meerjareninvesteringsplan waarin mogelijke grote investeringen in de tijd zijn uitgezet. Dit Meerjareninvesteringsplan blijven we jaarlijks monitoren.

Over 2016 hebben we bruto voor € 7,1 miljoen geïnvesteerd, netto € 5,2 miljoen, waarvan voor ruim € 1,5 miljoen aan het strategisch project de Noordzuidverbinding. Eind 2016 is bijna € 139 miljoen aan langlopende geldleningen opgenomen, waarvan € 11,8 miljoen overigens is doorgeleend aan derden. Voor rekening van de gemeente komt daarom ruim € 126 miljoen.

Conclusie balanspositie

Door de grote investeringen die de afgelopen jaren zijn gedaan is onze solvabiliteit laag en schuldquote relatief hoog. Dit ziet u ook terug in de kengetallen die zijn opgenomen in paragraaf 2 over het weerstandsvermogen. Er zijn maatregelen met u afgesproken om ervoor te zorgen dat de schuldpositie wordt verlaagd zodat deze kengetallen worden verbeterd. Denk aan de afspraak om het investeringsvolume te beperken en het storten van middelen in de financieringsreserve. We zien dat deze maatregelen effect hebben, de waardes van de kengetallen verbeteren en de middelen in de reserves stijgen.

Deel 3: Programma's

Programma 1: **Veiligheid en dienstverlening**

Verantwoordelijk voor dit programma

Op bestuurlijk niveau:	Burgemeester mevr. A.H. Raven Wethouder dhr. T.C. Walder (begraafplaatsen)
Op ambtelijk niveau:	Clustermanager Bedrijfsvoering dhr. F. Dijkstra (communicatie, ondersteuning veiligheidsketen) Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas (burgerzaken) Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen (openbare orde, begraafplaatsen)

Over dit programma

De gemeente Hellendoorn is een van de meest veilige gemeenten in Overijssel. Dat willen we graag zo houden. Wij zijn er verantwoordelijk voor dat onze inwoners zich veilig voelen en veilig zijn. Veiligheid draagt bij aan vrijheid, expressie en ontwikkeling. Bovendien is ons veiligheidsbeleid een belangrijke schakel in de verbetering van de leefbaarheid van en in onze gemeente. We zetten ons in om dat veilige gevoel verder te verhogen, onder meer door overlast en vandalisme in de openbare ruimte terug te dringen. De gemeente is regisseur van de veiligheid in de volle breedte: veilig ondernemen, wonen, werken en leven. De drie belangrijkste taken zijn: preventie en participatie door onze inwoners, voorbereiding op onze rol tijdens rampen en crises en criminaliteit en overlast tegengaan. Onze doelen en ambities bereiken we nooit alleen, we werken intensief samen met partners, zoals politie, brandweer, Openbaar Ministerie, ondernemers en niet in de laatste plaats onze inwoners. Per 1 januari 2013 valt de organisatie van de brandweertzorg, crisisbeheersing en rampenbestrijding onder de Veiligheidsregio Twente.

De samenleving is meer zelf aan zet en moet minder afhankelijk worden van de overheid. Dit is een omslag die onze dienstverlening de komende jaren grotendeels stuurt. De gemeente Hellendoorn wil vooral een toegankelijke en dienstbare overheidsinstantie zijn. Onze inwoners vragen om een moderne, servicegerichte, zorgvuldige organisatie die adequaat informeert, uitvoert en ondersteunt. Dankzij het digitale loket kunnen onze inwoners 24 uur per dag gebruik maken van onze producten en diensten. We willen onze inwoners graag maximaal betrekken bij nieuwe ontwikkelingen, niet pas aan het eind, maar juist vanaf het prille begin. Dat vraagt om transparante en gerichte communicatie van ons. Daarnaast stimuleren en faciliteren we verschillende initiatieven die onze inwoners ontplooiën. Hiermee benadrukken we de kracht van de samenleving en versterken we onze overleggen met bewoners, bedrijven en organisaties in de dorpen en wijken. Zo bouwen we de komende jaren vol vertrouwen verder aan een uitgebalanceerde participatiesamenleving.

Kaderstellende nota's

- Programma Klantgerichte dienstverlening 2012
- Communicatiebeleidsplan 2015-2018 'Minder zenden, meer verbinden' (14INT04087)
- Jaarplan Politie
- Algemeen Plaatselijke Verordening
- Preventie en handavingsplan Drank- en Horecawet 2014-2018 (2014)
- WT-4 Alcohol en Horecasanctiebeleid (2014)
- Uitvoeringsprogramma vergunningverlening en toezicht & handhaving (2016 15INT04066)
- Handavings- en gedoogstrategie Fysieke Leefomgeving Overijssel (2010)
- Beleidsplan brandweer 2012-2015 (september 2012)
- Nota Integraal Veiligheidsbeleid 2015-2018

Wat we wilden bereiken

Speerpunten	Realisatie
1.01 Uitwerking thema's veiligheidsbeleid 2015-2018 'Samen=Veiliger'.	
1.02 Initiatiefnemers faciliteren, stimuleren en ondersteunen.	
1.03 Inzetten van onder andere social media, website en andere middelen.	
1.04 Voor inwoners en bedrijven aantrekkelijk maken om internet en de persoonlijke website Mijn Hellendoorn te gebruiken.	
1.05 Werken aan het communicatiever maken van de organisatie.	
1.06 Verdere inbedding van burger- en overheidsparticipatie in de organisatie.	
1.07 Gemeentelijke regelgeving opschonen, vereenvoudigen en verminderen.	
1.08 Periodieke aandacht voor training bestuurders en lokale medewerkers.	

Wat we ondernamen

Burgerzaken

In 2016 is het totaal aantal inwoners van onze gemeente gestegen van 35.651 naar 35.770. Het uitgeven van rijbewijzen en reisdocumenten aan deze inwoners, de burgerlijke stand, etc. vormen een belangrijke en zichtbare taak van de gemeente. Wijzigingen in de basisregistraties van de gemeente worden meer en meer digitaal doorgegeven. In 2016 is bijvoorbeeld het aantal verhuizingen dat digitaal werd doorgegeven behoorlijk gestegen. Bij andere producten bleef het gebruik van het digitaal kanaal nog achter. De verwachting is dat de komende jaren, na invoering van het nieuwe zaakstelsel, inwoners meer gebruik zullen maken van het digitaal kanaal.

Kwaliteit van de dienstverlening

Onder de projectnaam 'Het nieuwe loket' is begin 2016 de visie opgesteld voor verdere ontwikkeling van onze dienstverlening. Kernwoorden van de visie zijn:

Efficiënt: Dat betekent dat we vragen van inwoners en bedrijven snel beantwoorden en dat er geen overbodige stappen worden genomen.

Klantvriendelijk: In het klantcontact centrum werken medewerkers die het leuk vinden om intensief contact te hebben met inwoners en bedrijven en het grootste deel van de vragen direct kunnen beantwoorden en in staat zijn om goed door te vragen.

Transparant: Er is duidelijk naar wie welke klant is doorverbonden, wie een zaak in behandeling heeft (gehad) en wanneer de zaak is afgehandeld of afgehandeld moet zijn. Er is ook inzichtelijk over welk onderwerp de vragen gaan en hoeveel tijd aan welke onderwerpen wordt besteed. Deze input wordt gebruikt om informatie voor de website en in de kennisbank te vergroten. Transparant betekent ook dat bij de inwoner op voorhand helder is welke voorwaarden er gelden voor aanvragen en waarop getoetst wordt. Dit voorkomt discussie achteraf.

Betrouwbaar: Overzicht is belangrijk, maar privacy ook. Het overzicht van lopende zaken moet er niet toe leiden dat vertrouwelijke informatie voor iedereen inzichtelijk is. Het beschermen van privacygevoelige gegevens hoort ook bij het beeld van Hellendoorn als een betrouwbare overheid.

Afspraak = Afspraak: Dat is waar Hellendoorn voor staat. Als er een afspraak wordt gemaakt moet die worden nagekomen. Alle afspraken en termijnen moeten daarom worden vastgelegd en kunnen worden bewaakt. Zowel voor de inwoner als intern moet helder zijn hoe het proces verloopt en wanneer resultaat volgt.

Kanaalsturing: Inwoners moeten zoveel mogelijk kunnen doen via de website. Dat lukt als informatie daar goed toegankelijk is en de website gemakkelijk antwoord geeft op vragen.

Proactief: Als in een contact met een klant in het zaaksysteem zichtbaar is dat er andere relevante zaken spelen voor die klant, zoals het verlopen van een paspoort of rijbewijs, dan wordt de klant daarop gewezen in het contact. Als een klant graag op voorhand geïnformeerd wordt over zaken als het opleveren van een product, het verlopen van een rijbewijs of het storten van een uitkering, dan biedt Hellendoorn daar mogelijkheden voor (SMS, mail, etc.).

Parallel aan het opstellen van de visie op dienstverlening is in 2016 gestart met de aanbesteding van een nieuw zaaksysteem. Met de invoering van dit zaaksysteem en zaakgericht werken willen we invulling geven aan onze ambities op het gebied van dienstverlening.

Privacybescherming en informatieveiligheid

Ook het afgelopen jaar is nadrukkelijk stilgestaan bij verdere verhoging van de informatieveiligheid. De gevolgen van inbreuken op informatieveiligheid kunnen immers ernstig zijn. Privacy van inwoners kan in het geding zijn, maar ook de (digitale) dienstverlening van de gemeente. Er ligt daarmee een grote verantwoordelijkheid bij gemeenten om zorgvuldig met gegevens van burgers en ondernemingen om te gaan, vergelijkbaar met die voor de fysieke veiligheid en openbare orde.

De basis voor de informatieveiligheid in gemeenten is de Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten (BIG). Dit bevat een uitgebreid pakket aan maatregelen om de privacybescherming en informatieveiligheid op een adequaat niveau te tillen. In het afgelopen jaar zijn daar de nieuwe Europese privacyverordening en de Wet meldplicht datalekken bijgekomen. De invoering vergt een omvangrijk pakket maatregelen, waar inmiddels hard aan wordt gewerkt. In 2016 is tweemaal een voorlopige melding bij de Autoriteit Persoonsgegevens gedaan van een mogelijk datalek, waaronder een zogenaamd ransomware virus waarbij 18.000 bestanden werden versleuteld. Omdat uit aanvullend onderzoek is gebleken, dat geen persoonsgegevens op straat zijn komen te liggen, is de melding in beide gevallen na enkele dagen weer ingetrokken.

Specifieke aandacht is er vooral ook voor de bewustwording bij bestuur, management en mede-werkers. Medio 2016 is binnen de organisatie een 0-meting iBewustzijn uitgevoerd, waaruit diverse aandachtspunten naar voren zijn gekomen. Deze worden betrokken bij de invoering van de BIG. Op het gebied van Suwinet – een belangrijke tool op het gebied van sociale zaken – voldoen we inmiddels aan de eisen die het ministerie aan een veilig gebruik stelt. Openbare orde en veiligheid

We zijn er trots op dat de gemeente Hellendoorn tot één van de veiligste gemeenten van Overijssel behoort. De fysieke veiligheid in onze gemeente regelen we samen met de politie en op regionaal niveau vanuit de Veiligheidsregio. Dat betekent dat lokale gemeenteambtenaren regionaal aangestuurd worden in geval van incidenten of calamiteiten.

De hoofdthema's van het veiligheidsbeleid in 2016 zijn:

- Woninginbraken;
- Overlast gevende jeugdgroepen;
- Alcohol, drugsoverlast en strafbaar gebruik van sociale media onder jongeren;
- Huiselijk geweld;
- Verkeer;
- Fietsendiefstal.

Voor wat betreft het thema 'fietsendiefstal' hebben we goede ervaringen opgedaan met camerabewaking. We zien sowieso dat camera's in het kader van de sociale veiligheid zeer effectief zijn.

Een regionaal veiligheidsproject is tenslotte is de veiligheid van onze medewerkers. Als goed werkgever en vanuit de Arbowetgeving willen we voor een veilige werkomgeving van onze medewerkers zorgen. In 2016 is er daarom een training voor de medewerkers geweest, gericht op het omgaan met agressie. Deze training krijgt in 2017 een vervolg.

Deregulering

In het collegeprogramma 'Samen aan zet' hanteren we onder meer de doelstelling: minder regels en meer mogelijkheden. Zaken die echt gereguleerd moeten worden, zijn over het algemeen al in de landelijke wetgeving geregeld. Als gemeente stellen we ons daarom terughoudend op. In 2016 is daarom besloten definitief af te zien van precariobelasting. In het kader van de deregulering is de werkwijze met betrekking tot de toeristenbelasting per 2016 gewijzigd. Voorheen moest per kwartaal schriftelijke aangifte worden gedaan via een formulier en vervolgens werd ook per kwartaal een aanslag opgelegd. Wij hebben het nu mogelijk gemaakt om digitaal jaarlijks aangifte te doen.

Algemene Plaatselijke Verordening

De Algemene Plaatselijke Verordening gemeente Hellendoorn 2009 (APV) is de afgelopen jaren vergaand gedereguleerd. Zo kennen wij geen vergunningplicht meer voor terrassen, uitstallingen en kleine evenementen. Hiervoor gelden algemene regels cq. standaard voorschriften waaraan moet worden voldaan.

Qua dienstverlening op het gebied van openbare orde en veiligheid hebben we het afgelopen jaar verbeteringen doorgevoerd.

Nieuwe werkwijze evenementen

In 2015 is gestart met een Lean-traject voor de evenementenvergunning. Dat heeft ertoe geleid dat er nu op een andere manier wordt gewerkt. Voor de organisatoren van evenementen hebben we in overleg met o.a. de veiligheidsregio en politie voorlichtingsavonden georganiseerd. Daar worden aanvragers persoonlijk benaderd om aanvragen tijdig en volledig in te dienen. Een (ambtelijke) evenementencommissie is ingesteld om aanvragen efficiënter en effectiever te kunnen afhandelen en de samenwerking tussen de diverse adviseurs te versterken. Voor de organisatoren is een evenementenspreekuur ingesteld.

De Veiligheidsregio Twente heeft het Twentse evenementenbeleid geëvalueerd en hiervoor een aantal verbeterpunten voorgesteld. Deze verbeterpunten werden, met uitzondering van het verlengen van de aanvraagtermijn, in Hellendoorn al toegepast. Het voorstel om de aanvraagtermijn in bepaalde gevallen te verlengen van 8 naar 12 weken wordt in het voorjaar van 2017 aangeboden.

Speelautomatenhal

Een tweetal verzoeken om vestiging van een hal met kansspelautomaten in onze gemeente is in 2016, na een brede discussie, afgewezen. Gelijktijdig met het besluit op deze verzoeken is besloten om in de gehele gemeente geen speelautomatenhallen meer toe te staan.

Naleving Drank- en Horecawet

In 2014 is het Preventie- en handavingsplan Drank- en Horecawet 2014-2018 vastgesteld. In 2015 hebben we ingezet op toezicht en feitelijke handhaving bij slijterijen, supermarkten en andere verkooppunten. Onderdeel van het preventieplan is ook de inzet van zogeheten mystery guests.

Mystery guests zijn jongeren van 16-17 jaar die onderzoeken of er in de inrichting alcohol aan hen wordt verstrekt. Deze jongeren gaan onder begeleiding van twee toezichthouders op controle. Dit onderzoek is voor het eerst in 2016 uitgevoerd. De resultaten van dit onderzoek zijn over het algemeen slecht te noemen. Bij 19 van de 20 gecontroleerde verkooppunten kon daadwerkelijk een aankoop poging worden gedaan, waarbij in slechts vier gevallen de verkoop van alcohol aan de jongeren is geweigerd. Dit is overigens vergelijkbaar met andere gemeenten in Nederland die voor de eerste keer een dergelijk onderzoek laten uitvoeren. Dit betekent dat structureel toezicht en handhaving op de Drank- en Horecawet momenteel noodzakelijk is, wil de wetgeving correct worden nageleefd. Daarom zal ook in 2017 een dergelijk nalevingsonderzoek worden uitgevoerd.

Veiligheid in het sociaal domein

In 2016 is, naast de reguliere inzet in het kader van openbare orde en veiligheid, extra aandacht besteed aan een aantal specifieke thema's binnen het sociaal domein. Denk daarbij aan het verbeteren van de leefbaarheid in individuele gevallen zoals het voorkomen van onveilige situaties in een straat, het oplossen van concrete problemen rond de opvang van statushouders (AMV'ers). De afstemming en samenwerking met Veilig Thuis Twente en het Sociaal Team van de gemeente is geïntensiveerd. Met name de gezamenlijke aanpak met betrekking tot personen met verward gedrag is daarbij onder handen genomen.

De gemeente Hellendoorn is bestuurlijk trekker van het thema 'verwarde personen' in Twente. In 2016 is hiertoe een aanpak ingericht en extra subsidie aangevraagd bij Zonmw voor het ontwikkelen van een 'blauwdruk / protocol' voor een eensluidende aanpak in Twente. Naast de reguliere regionale samenwerking is in 2016 een 'learninglab verwarde personen' gestart. In dit 'learninglab' wordt, samen met lokale partners, (gebiedsgericht) gekeken naar de samenwerking en het effect daarvan. Het doel is te leren wat wel en niet effectief is en zo de aanpak met betrekking tot 'verwarde personen' te verbeteren. Een groot probleem op dit moment is dat het vraagstuk enorm veel politie inzet vraagt, terwijl liever zorgpartijen de instrumenten zouden moeten hebben (of ontwikkelen) om preventief te werk te kunnen gaan.

Politiebureau

In 2016 heeft de politie besloten om het nieuwe politiekantoor voor basisteam west in Rijssen te vestigen. Inmiddels is bekend geworden dat dat niet doorgaat en de politie heeft besloten om een locatie in Nijverdal te zoeken.

Rampenbestrijding

De coördinatie bij rampen binnen de gemeente ligt bij de Veiligheidsregio en wordt dus regionaal opgepakt met inzet van lokale mensen. De bestuurders en de lokale medewerkers met een regionale functie tijdens crises worden door de VRT getraind voor hun taken.

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

01 Veiligheid en dienstverlening	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	- 436	- 441	- 461	- 21 N	- 444
Burgerlijke stand	- 98	- 98	- 96	2 V	- 86
Interne communicatie	- 122	- 120	- 132	- 11 N	- 128
Ondersteuning veiligheidsketen	- 1.992	- 1.964	- 1.954	10 V	- 1.977
Openbare orde	- 621	- 699	- 735	- 36 N	- 723
Overige burgerzaken	- 83	- 83	- 97	- 14 N	- 199
Preparatie	- 30	- 30	- 26	4 V	- 25
Promotie & public relations	- 123	- 123	- 127	- 4 N	- 115
Publieks- en persvoorlichting	- 466	- 458	- 503	- 45 N	- 493
Rampenbestrijding	- 22	- 22	- 13	10 V	- 12
Reisdocumenten	- 288	- 288	- 373	- 85 N	- 349
Rijbewijzen	- 151	- 151	- 168	- 16 N	- 132
Totaal Lasten	- 4.433	- 4.477	- 4.684	- 207 N	- 4.683
Baten					
Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	444	306	304	- 2 N	413
Burgerlijke stand	43	43	38	- 5 N	30
Openbare orde	41	41	59	18 V	85
Overige burgerzaken	48	48	45	- 3 N	42
Publieks- en persvoorlichting	28	25	25	- 0 N	19
Reisdocumenten	316	316	409	93 V	379
Rijbewijzen	95	95	148	53 V	100
Totaal Baten	1.015	874	1.028	154 V	1.069
Saldo van baten en lasten	- 3.418	- 3.603	- 3.656	- 52 N	- 3.614
Resultaat	- 3.418	- 3.603	- 3.656	- 52 N	- 3.614

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Vershil
Voordelen	
Voordeel reisdocumenten door meer aanvragen	11 V
Voordeel rijbewijzen door meer aanvragen	37 V
Totaal voordelen	48 V
Nadelen	
Hogere bijdrage Dimpact	- 21 N
Doorberekening van kostenplaatsen	- 83 N
Totaal nadelen	- 104 N
Overige afwijkingen	4 V
Totaal afwijkingen	- 52 N

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten van de jaarrekening worden de verschillen nader gespecificeerd en toegelicht.

Programma 2: **Onderwijs, opvoeding en jeugd**

Verantwoordelijk voor dit programma

Bestuurlijk:	Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (onderwijs) Wethouder dhr. J.H. Coes (opvoeding en jeugd)
Ambtelijk:	Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas

Over dit programma

We willen dat kinderen en jongeren zich goed kunnen ontplooiën in de gemeente Hellendoorn, dat ze de ruimte krijgen om zich te ontwikkelen en om hun talenten te gebruiken. Dat bereiken we met een integraal jeugdbeleid. Algemene voorzieningen, zoals peuterspeelzalen, scholen en de jeugdgezondheidszorg, houden we op peil. Ook de buurt en de woon- en leefomgeving spelen een belangrijke rol in het gezond en veilig opgroeien van kinderen. Uiteraard blijven ouders primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Ook onderwijs is een belangrijke schakel in een gezonde opvoeding en ontwikkeling. Goed onderwijs leidt tot ontwikkelingskansen voor de jeugd en voor volwassenen. Het is een belangrijke basis voor een gezonde en evenwichtige maatschappij. Voor jonge kinderen zetten we ons in voor optimale kansen, ongeacht eventuele beperkingen of beperkende omstandigheden. Het verzorgen van onderwijs is de verantwoordelijkheid van scholen. Wij zorgen, samen met hen, voor een goede aansluiting van het onderwijs op het jeugdbeleid en de jeugdzorg. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld het schoolondersteuningsteam en de taken in het kader van de leerplicht.

Vanaf 2015 zijn we verantwoordelijk voor de jeugdzorg in onze gemeente. Een pittige nieuwe taak, waarvoor we meer moeten realiseren met minder middelen. Het is helder dat de zorg voor kinderen en jongeren gegarandeerd is. Wij zetten het netwerk van de jongere zoveel mogelijk in om op basis van de eigen kracht van dat netwerk de problemen en uitdagingen die er zijn zoveel mogelijk zelf op te lossen. Als het nodig is, zorgen we als gemeente voor versterking en ondersteuning bij de opvoeding van kinderen. Hulpvragen van kinderen, jongeren en hun ouders pakken we op.

Kaderstellende nota's

- Integraal HuisvestingsPlan (IHP) 2015-2020
- Nota jeugdbeleid 'De samenleving van de toekomst' (raadsbesluit juni 2008)
- Kadernota Jeugdhulp 2015-2019
- Verordening Jeugdhulp 2015 (14INT04115).

Wat we wilden bereiken

Speerpunten	Realisatie
2.01 Opstellen integraal huisvestingsplan voor het onderwijs voor de lange termijn, na 2019.	
2.02 Wij zorgen dat de eerste toegang tot jeugdhulp dicht bij de inwoners wordt georganiseerd.	
2.03 Faciliteren van de samenwerking tussen De Welle, zorgaanbieders en andere maatschappelijke organisaties, zoals de woningstichting.	
2.04 We zorgen ervoor dat iedereen weet waar hij of zij met problemen rondom kinderen en jongeren terecht kan.	
2.05 De Stichting Peuterspeelzalen Gemeente Hellendoorn moet voldoende middelen behouden voor regulier peuterspeelzaalwerk en voorschoolse educatie.	
2.06 We stimuleren verdere samenwerking tussen organisaties die betrokken zijn bij het jonge kind.	
2.07 We volgen het rijksbeleid en vertalen dit indien nodig naar lokaal beleid.	

Wat we ondernamen

Onderwijshuisvesting

Onderwijshuisvesting is een gedeelde verantwoordelijkheid van de schoolbesturen en de gemeente. Om tot een goede afstemming van vraag en aanbod te komen is er intensief contact tussen beide partijen. In 2016 heeft, bovenop deze reguliere afstemming, de ontwikkeling van de Elimschool voor VSO centraal gestaan. De gemeentelijke inzet heeft vooral betrekking gehad op het faciliteren van de nieuwbouw vanuit de breedte van het ambtelijk apparaat (vergunningen, verkeer, financiering e.d.).

Passend Onderwijs

In het kader van Passend Onderwijs wordt nauw samengewerkt met de andere taakvelden van het sociaal domein. In 2016 hebben we in het kader van de 'learninglabs' (gebiedsgericht werken) interviews afgenomen met de onderwijsbestuurders. Hieruit is gebleken dat de afstemming tussen bijvoorbeeld jeugdzorg en onderwijs meer aandacht behoeft. Vandaar dat in 2016 de samenwerking tussen jeugdzorg en onderwijs is geïntensiveerd. De leerplichtambtenaar neemt al regulier deel aan de overleggen in het onderwijs en waar nodig is er extra inzet in 2016 geweest vanuit maatschappelijk werk, afstemming met jeugdgezondheidszorg en neemt de jeugdzorgconsulent aan het overleg deel. In het kader van learninglabs wordt verder ingezoomd op de onderlinge werkafspraken en prestaties.

Volwasseneneducatie

In 2016 is de verantwoordelijkheid voor de gezamenlijke financiering van volwasseneneducatie opgepakt vanuit de centrumgemeente Enschede. Gezamenlijk hebben we gekeken naar de exacte behoefte en die behoefte is vertaald in een concreet aanbod voor Twente in 2016.

Algemene voorzieningen voor de jeugd

De gemeente Hellendoorn heeft zich in 2016 actief ingezet om ontwikkelingsachterstanden bij kinderen te voorkomen. In 2016 is de Stichting Peuterspeelzalen Gemeente Hellendoorn actief geweest in het kader van de voor- en vroegschoolse educatie (VVE). Logopedisten speelden een belangrijke rol bij het signaleren en oplossen van de spraak- en taalachterstanden op zowel de peuterspeelzalen als binnen het primair onderwijs. Verbinding tussen zorg in en buiten het onderwijs leggen we in de schoolondersteuningsteams (sot's). Dankzij de inzet van de jeugdconsulenten, de leerplichtambtenaar en de logopedisten vanuit het sociaal team bestaan er korte lijnen tussen de professionals in het onderwijs en de mogelijkheden van de gemeente, buiten het onderwijs. Zo zijn we in staat problemen vroegtijdig te signaleren en zo erger te voorkomen.

Leerlingenvervoer

In 2016 is er in Twente een breed onderzoek gestart naar het gezamenlijk aanbesteden van vervoer. Ook leerlingenvervoer is hier onderdeel van geweest. Eind 2016 resulteerde dit in het besluit dat wij samen met een aantal andere gemeenten het leerlingenvervoer met ingang van 2018 zullen aanbesteden.

Transitie Jeugdzorg

Daar waar er in voorgaande jaren pilots zijn ingericht om de toegang tot de Jeugdhulp te verbeteren, zijn deze in 2016 structureel onderdeel van de gemeentelijke aanpak geworden. Denk daarbij aan de inzet van jeugdconsulenten, de jeugdarts, de logopedisten, de leerplichtambtenaar e.d. In 2016 hebben we de voorbereidingen getroffen om de werkprocessen nog integraler en gebiedsgericht te maken (o.a. door verbinding te leggen met de uitvoering van de Participatiewet en de Wmo). Er is veel geïnvesteerd in coaching, intervisie en in de samenwerking binnen het sociaal team. Ook de inzet van de gedragsdeskundige in het sociaal team is verder vormgegeven.

Naast de verfijning van de interne samenwerking is er in 2016 een start gemaakt met het 'learninglab' gebiedsgericht werken. Doel van dit learninglab is om te kijken in het 'voorliggende veld' (welzijnsorganisaties, cultuurorganisatie, politie, woningstichting, onderwijs en gemeente) welke effecten we beogen met onze inzet en hoe we de inspanningen van verschillende partijen beter met elkaar kunnen afstemmen om zo preventief te kunnen werken. Dit alles met het doel: de instroom in de Jeugdwet, Participatiewet en de Wmo zoveel mogelijk voorkomen.

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Algemeen onderwijsbeleid	- 579	- 551	- 537	14 V	- 615
Bijzonder basisonderwijs	- 722	- 794	- 709	85 V	- 719
Bijzonder speciaal onderwijs	- 123	- 129	- 198	- 70 N	- 219
Bijzonder voortgezet onderwijs	- 144	- 203	- 209	- 5 N	- 147
Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	- 912	- 878	- 944	- 66 N	- 875
Jeugd en gezin	- 9.500	- 7.853	- 7.606	247 V	- 7.373
Jeugdbeleid	- 17	- 17	- 42	- 25 N	- 344
Kinderopvang / Peuterspeelzalen	- 266	- 356	- 374	- 18 N	- 458
Openbaar basisonderwijs	- 92	- 407	- 411	- 4 N	- 110
Speelplaatsen 12-	- 140	- 140	- 147	- 7 N	- 143
Spelvoorzieningen 12+	- 12	- 12	- 9	3 V	- 12
Volwasseneneducatie	- 7	- 7	- 8	- 1 N	- 7
Totaal Lasten	- 12.513	- 11.346	- 11.194	152 V	- 11.022
Baten					
Algemeen onderwijsbeleid	-	89	90	0 V	89
Bijzonder basisonderwijs	10	10	-	- 10 N	4
Bijzonder speciaal onderwijs	15	15	14	- 0 N	14
Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	93	51	44	- 7 N	69
Jeugd en gezin	-	-	3	3 V	-
Jeugdbeleid	23	23	23	-	511
Kinderopvang / Peuterspeelzalen	10	10	13	3 V	5
Openbaar basisonderwijs	-	309	309	- 0 N	-
Totaal Baten	152	508	496	- 12 N	693
Saldo van baten en lasten	- 12.361	- 10.838	- 10.697	140 V	- 10.329
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	- 973	- 2.218	- 1.245 N	- 3.304
Onttrekkingen	-	60	127	67 V	1.975
Mutatie reserves	-	- 913	- 2.091	- 1.178 N	- 1.329
Resultaat	- 12.361	- 11.751	- 12.789	- 1.037 N	- 11.658

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Verschil
Voordelen	
Afrekening onderhoudsmiddelen Prins Clauschool	173 V
Jeugdgezondheidszorg en CJG maatwerkdeel	70 V
Sociaal Domein: Bijzondere bijstandsverlening	62 V
Geraamde storting Reserve Sociaal Domein	913 V
Kosten Jeugdzorg	166 V
Totaal voordelen	1.384 V
Nadelen	
Sociaal Domein: Statushouders (storting in reserve)	- 342 N
Sociaal Domein: Participatiebudget (storting in reserve)	- 113 N
Sociaal Domein: Sociale werkvoorziening (storting in reserve)	- 86 N
Sociaal Domein: Wmo (storting in reserve)	- 446 N
Sociaal Domein: Jeugdzorg (storting in reserve)	- 453 N
Sociaal Domein: Huishoudelijke Hulp Toelage (storting in reserve)	- 209 N
Sociaal Domein: Wmo 2007 (storting in reserve)	- 504 N
Huurlasten tijdelijke huisvesting Elimschool	- 80 N
Leerlingenvervoer	- 76 N
Hygiënebegeleiding kinderopvang	- 17 N
Doorberekende kostenplaatsen	- 90 N
Totaal nadelen	- 2.416 N
Overige afwijkingen	- 5 N
Totaal afwijkingen	- 1.037 N

Programma 3: **Werk, economie en inkomen**

Verantwoordelijk voor dit programma:

Bestuurlijk:	Burgemeester mevr. A.H. Raven / wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (economische zaken) Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (werk en inkomen) Wethouder dhr. T.C. Walder (agrarische zaken) Wethouder dhr. J.J. Beintema (markten/detailhandel)
Ambtelijk:	Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas (werk en inkomen) Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen (economie, markten, agrarische zaken)

Over dit programma

De economie is in 2016 aangetrokken en de werkloosheid is gedaald. We verwachten dat deze trend zich doorzet. Met allerlei maatschappelijke partners werken we structureel samen, bedenken we acties en stemmen continu activiteiten met elkaar af. Dat gebeurt bijvoorbeeld tijdens ontbijtsessies. De inzet is erop gericht om nieuwe bedrijven aan te trekken, maar ook om ideeën te genereren om de werkgelegenheid te vergroten. Vooral het creëren van werkgelegenheid voor jongeren vinden we belangrijk. Training, scholing en werkervaringsplaatsen zijn daarbij een goede stimulans. Ook proberen we samen met het bedrijfsleven om Hellendoorn beter te positioneren in Twente en daarbuiten. Daartoe hebben we de position paper economische zaken 'Natuurlijk Ondernemend' opgesteld en samen met het bedrijfsleven geven we nu concreet invulling aan het daaraan gekoppelde actieprogramma.

Kaderstellende nota's

- Bedrijventerreinvisie (2011 RB 11INT00636)
- Economische Agenda van Hellendoorn (2013 13INT01768)
- Kadernota Participatiewet 2015-2018 (2014 14INT05060)
- Position Paper economische zaken 'Natuurlijk ondernemend' (2016 16INT01638)
- Revitalisering bedrijventerrein 't Lochter 1 en 2 (2016 16INT03414)

Wat we wilden bereiken

Speerpunten	Realisatie
3.01 Wij organiseren, ondersteunen en faciliteren initiatieven gericht op werkgelegenheid voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.	
3.02 Nauw samenwerken en structureel overleg voeren met werkgevers en onderwijsinstellingen.	
3.03 Samen met het bedrijfsleven maken we een plan van aanpak ter stimulering van de werkgelegenheid.	
3.04 Maximaal vier keer per jaar, in combinatie met een grootschalig evenement, mogen winkels op zondag open vanaf 12:00 uur.	
3.05 Wij verstevigen de samenwerking met vrijwilligersorganisaties.	
3.06 Wij handhaven de financiële steun aan Hulpfonds Hellendoorn en het Steunpunt Minima.	
3.07 Als het nodig is voor het opleiden van vrijwilligers, verlenen we een bijdrage aan Stichting BOOM.	
3.08 Actief acquireren voor 't Lochter III.	

Wat we ondernamen

Bedrijventerreinen

Voor 't Lochter I en II hebben we samen met de ondernemers een revitaliseringsplan opgesteld. Gemeente en Parkmanagement 't Lochter zetten gezamenlijk de schouders onder het realiseren van het concrete uitvoeringsprogramma. Van de provincie is een substantiële subsidie ontvangen voor het uitvoeren van het maatregelenpakket.

De belangstelling voor bedrijventerrein 't Lochter III in Nijverdal neemt toe. Eén bedrijf heeft in 2016 de deuren geopend en met de bouw van het pand van een ander bedrijf is gestart. Het traject (her)programmering werklocaties loopt. Daarin moeten alle 14 Twentse gemeenten met de provincie tot bindende afspraken komen over hoe zij de overcapaciteit aan bedrijventerreinen in Twente terug willen brengen tot 100% van de behoefte in de komende tien jaar. De belangstelling voor vestiging op 't Lochter III moet zich de komende twee jaren vertalen in uitgifte van een substantieel aantal hectares. Onze inzet in de werklocatiediscussie is om de volledige 24 ha, die nog beschikbaar is op 't Lochter III, in de komende tien jaar uit te geven.

Met onze contractpartners in 't Lochter III hebben we in 2016 een realistische grondexploitatie vastgesteld. Op basis van deze grondexploitatie lijkt de eerder getroffen voorziening niet meer nodig en is deze teruggestort in de Bufferreserve. Gelet op de nog steeds grote risico's die met de ontwikkeling van 't Lochter III samenhangen, is dit bedrag voorsnog 'gelabeld' binnen de Bufferreserve.

In juli 2016 heeft besluitvorming plaatsgevonden over het initiatief om drie windmolens te plaatsen op 't Lochter III. Op basis van een uitputtende onderbouwing is besloten om aan dit initiatief geen medewerking te verlenen.

Centrum Nijverdal

In 2015 is door middel van co-creatie het Masterplan Centrum Nijverdal tot stand gekomen. Het Masterplan doet uitspraken over het opwaarderen van het kernwinkelgebied in Nijverdal, het veranderen van het parkeerregiem in en rond het centrum en de herinrichting van de Grotestraat. In 2016 is het schetsontwerp voor de herinrichting van de Grotestraat, in co-creatie met ondernemers en inwoners, uitgewerkt tot een voorlopig ontwerp. Daarnaast is in december 2016 besloten het betaald parkeren op maaiveld per 1 januari 2017 af te schaffen en opnieuw een blauwe zone in te voeren. De financiering van het uitvoeringsprogramma van het Masterplan voor het centrum van Nijverdal dragen gemeente, ondernemers (via een verhoogde reclamebelasting) en pandeigenaren (plan B) gezamenlijk.

Zondagopenstelling winkels

In 2016 zijn de winkels op drie zondagen open geweest. Deze openstellingen waren steeds gekoppeld aan een grootschalig evenement.

Weer aan het werk

In 2016 hebben we actief ingezet op het begeleiden van inwoners naar werk. Hiervoor zijn, naast de reguliere inzet van consultants, onder andere loonkostensubsidies verstrekt, is het Talentenportaal verder vormgegeven, is de bedrijfscontactfunctionaris ingezet en zijn er verschillende ontmoetingen met ondernemers georganiseerd (van bedrijfsbezoeken tot ontbijtsessies). Alles was erop gericht om zoveel mogelijk inwoners te laten deelnemen aan het arbeidsproces. In 2016 zijn 44 uitkeringsgerechtigden direct uitgestroomd naar werk.

Werkgelegenheid

Door actief in te steken op de samenwerking met het (lokale) bedrijfsleven ontstaan nieuwe kansen voor inwoners en voor bedrijven. De inzet vanuit het team Werk en Zorg is in 2016 verder uitgebouwd naar nieuwe doelgroepen (statushouders, schoolverlaters speciaal onderwijs, Nuggers e.d.). De resultaten van het 1.000 jongerenplan en de extra inzet vanuit verschillende consultants in relatie tot het voorkomen van jeugdwerkloosheid zijn in 2016 verder onderdeel geworden van het reguliere aanbod binnen de gemeente Hellendoorn.

Uitkeringen en financiën

Ondanks een intensieve aanpak van begeleiding naar werk zijn er in 2016 meer personen ingestroomd in een uitkering dan dat er personen uitgestroomd zijn. In totaal zijn er 159 personen ingestroomd ten gevolge van werk-

loosheid, verhuizing, beëindiging relatie en einde studie. In 2016 zijn 135 personen uitgestroomd in verband met werk, scholing, verhuizing, een nieuwe relatie en pensionering. De totale werkloosheid in onze gemeente is in 2016 gedaald. Met deze schijnbaar tegenstrijdige ontwikkeling van een beter draaiende economie en een hoger aantal uitkeringen hebben meer gemeenten te maken. De stijging van het aantal bijstandsuitkeringen in onze gemeente wordt met name veroorzaakt door instroom van jongeren met een beperking (een nieuwe doelgroep die vanaf de invoering van de Participatiewet geen recht meer heeft op een Wajong uitkering), de extra instroom van oudere werklozen uit de WW en de verhoogde taakstelling met betrekking tot statushouders.

In 2016 is het verschil tussen de bijstandsuitgaven en het rijksbudget meer dan 5%. Daarom kunnen wij in 2017 een vangnetuitkering aanvragen over 2016 ter compensatie van het tekort. Het tekort in 2016 wordt mede veroorzaakt doordat in 2016 het rijksbudget voor 50% is gebaseerd op een nieuw objectief verdeelmodel en voor 50% op het historische verdeelmodel. Het objectieve verdeelmodel, dat gebaseerd is op de kans dat een huishouden in onze gemeente in de bijstand komt, leidt voor ons tot een hoger budget dan het historische verdeelmodel. In de jaarrekening is rekening gehouden met een te ontvangen vangnetuitkering van het Rijk van € 83.000,--.

In 2016 hebben we een start gemaakt met het ontwikkelen van een nieuw (breed) handhavingsbeleid ter bestrijding van fraude. Hierbij is niet alleen de Participatiewet onderdeel van het handhavingsbeleid maar ook de Jeugdwet en de Wmo.

Vangnet

Daar waar maatschappelijke uitsluiting van burgers dreigt, bieden wij een vangnet. Dat kan in de vorm van bijstand, eventueel aangevuld met schuldhulpverlening. Op het gebied van de individuele bijstand zagen we in 2016 het aantal aanvragen toenemen. In 2016 heeft de gemeente Hellendoorn de inzet van het Hulpfonds en van Stichting BOOM (Budget Op Orde Maken) gefaciliteerd. De vrijwilligers van Stichting BOOM hebben de noodzakelijke cursussen gevolgd om adequate ondersteuning te bieden bij vragen van inwoners.

Sociale werkvoorziening

In 2016 is, samen met de deelnemende gemeenten in de sociale werkvoorziening SOWECO, gekeken naar de rol van SOWECO in de toekomst. De gemeenten zijn in 2016 opnieuw geconfronteerd met een vermindering van de rijkssubsidie. In 2016 zijn de plannen voor een maatschappelijke onderneming verder ontwikkeld. De werkwijze, de organisatie en de uitvoering van deze maatschappelijke onderneming zijn nog volop in discussie. Hierbij is voor ons de lokale behoefte het vertrekpunt.

Statushouders en vluchtelingen

Begin januari 2016 is de tijdelijke noodopvang in Hancate gesloten. Door veel inzet vanuit de bevolking, professionele organisaties, zoals de GGD, de veiligheidsregio en de politie en door eigen inzet vanuit onze gemeente is de opvang goed en verantwoord verlopen. De huisvesting van statushouders heeft in 2016 een zeer grillig karakter gehad. Op sommige momenten hebben wij ons voorbereid op een zeer grote toestroom van vluchtelingen, op andere momenten hebben wij de opvang weer teruggebracht tot een zestigtal extra plaatsen. Uiteindelijk is dit ook de taakstelling voor 2016 geworden. Veel tijd en energie zijn gaan zitten in het zorgdragen voor een verantwoorde opvang voor minderjarige vluchtelingen. Hoewel de eerste verantwoordelijkheid voor een goede maatschappelijke opvang bij NIDOS en FutureForce ligt hebben wij onze verantwoordelijkheid gepakt. Er is intensief overleg geweest over de begeleiding, de huisvesting en vraagstukken op het gebied van openbare orde.

De taakstelling voor 2016 is grotendeels gerealiseerd, een beperkt deel is doorgeschoven naar 2017. Nog belangrijker dan het realiseren van die taakstelling zijn alle werkzaamheden die verricht zijn door vrijwilligers, door vluchtelingenwerk van De Welle, door de woningstichting Hellendoorn en door vele andere organisaties om een goede opvang van statushouders in onze gemeente te realiseren.

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

03 Werk, economie en inkomen	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Agrarische zaken	- 2	- 2	- 3	- 0 N	- 3
Bijzondere bijstandsverlening	- 881	- 881	- 1.031	- 151 N	- 959
Economische aangelegenheden	- 181	- 225	- 229	- 4 N	- 195
Fraudebestrijding	- 48	- 51	- 51	- 0 N	- 49
Markten	- 43	- 53	- 52	1 V	- 46
Participatiebudget	- 1.166	- 1.168	- 1.112	56 V	- 1.113
Schuldhelpverlening	- 285	- 285	- 296	- 11 N	- 267
Sociale werkvoorziening	- 4.563	- 4.606	- 4.534	72 V	- 4.787
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 7.211	- 8.049	- 7.949	101 V	- 7.168
Totaal Lasten	- 14.380	- 15.320	- 15.256	64 V	- 14.588
Baten					
Bijzondere bijstandsverlening	15	15	46	31 V	110
Economische aangelegenheden	61	61	68	7 V	64
Markten	40	40	35	- 5 N	37
Participatiebudget	29	29	38	9 V	77
Sociale werkvoorziening	61	61	73	12 V	58
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	6.027	6.475	6.266	- 209 N	5.977
Totaal Baten	6.232	6.680	6.524	- 156 N	6.322
Saldo van baten en lasten	- 8.148	- 8.640	- 8.732	- 92 N	- 8.266
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	-	-	-	- 358
Onttrekkingen	-	127	154	26 V	129
Mutatie reserves	-	127	154	26 V	- 230
Resultaat	- 8.148	- 8.513	- 8.578	- 65 N	- 8.496

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Vershil
Voordelen	
Lagere kosten participatie en re-integratie	56 V
Mutaties vorig boekjaar sociale werkvoorziening	70 V
Nadeel bijzondere bijstandsverlening ten laste van gelijknamige reserve	26 V
Totaal voordelen	152 V
Nadelen	
Toename beroep op minimabeleid	- 120 N
Bijstandsverlening en inkomensvoorziening - verstrekte uitkeringen en Bbz	- 108 N
Totaal nadelen	- 228 N
Overige afwijkingen	11 V
Totaal afwijkingen	- 65 N

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten van de jaarrekening worden de verschillen nader gespecificeerd en toegelicht.

Programma 4: **Mobiliteit en bereikbaarheid**

Verantwoordelijk voor dit programma

Op bestuurlijk niveau: Wethouder dhr. J.J. Beintema

Op ambtelijk niveau: Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen

Over dit programma

Hellendoorn is een goed bereikbare, toegankelijke en aantrekkelijke gemeente. Dat handhaven we graag. Daarbij zijn onder meer ontwikkelingen op het gebied van mobiliteit en verkeersveiligheid belangrijk. Mobiliteit en bereikbaarheid gaan over verkeer en vervoer per auto, openbaar vervoer, fiets én te voet. Een goede bereikbaarheid maakt ons economisch vitaler en verbetert de woon- en leefomgeving van mensen. Met het realiseren van het Combiplan Rijksweg N35 en spoor is hieraan een belangrijke bijdrage geleverd. Vervolgens is in 2016 gewerkt aan de verdere uitwerking en aanleg van de Noordzuidverbinding en de elektrificatie van het spoor. En in 2016 is het voorlopig ontwerp gemaakt van de herinrichting van de Grotestraat in Nijverdal.

Voor de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van de verschillende kernen binnen de gemeente Hellendoorn is het van groot belang dat de openbare ruimte goed op orde is: veilige wegen, fietspaden en stoepen, bruggen, goede openbare verlichting en voldoende parkeervoorzieningen. De gemeente onderhoudt de openbare ruimte om deze schoon, heel en veilig te houden. Het onderhoud voeren we zoveel mogelijk uit in combinatie met bijvoorbeeld noodzakelijke werkzaamheden aan de riolering en in het groen. Dat werkt kostenbesparend. Als gevolg van de aanhoudende bezuinigingen in de afgelopen jaren stond het onderhoud van wegen in 2016 sterk onder druk. Desondanks zijn we erin geslaagd de verkeersveiligheid te blijven waarborgen.

Riolering helpt de gemeente schoon en droog te houden. Vooral bij dat laatste zien we de effecten van de klimaatverandering steeds meer terug. Het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP4) vormt de basis voor onze activiteiten op dit gebied. Niet alleen het inzamelen en afvoeren van afval- en regenwater, maar ook het langer vasthouden van regenwater (om verdroging tegen te kunnen gaan) en de zorg voor het grond- en oppervlaktewater horen bij dit programma.

Kaderstellende nota's

- Hellendoorns Mobiliteitsplan (2009) (B&W 09INT00966)
- Parkeernota (2009), evaluatie betaald parkeren (2013)
- Raadsvoorstel uitkomst en consequenties Plan B Masterplan Centrum Nijverdal (RV16INT04218).
- Verkeersveiligheidsplan 2012-2015 (BAVO) (2012 12INT00850)
- Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) (2015)
- Beleidsplan Gladheidbestrijding 2016-2020 (2016 16INT02858)
- Waterplan Hellendoorn (2007)
- Duurzaam beheer openbare verlichting 2016-2020 (2016 16INT01911)
- Onderhoudsplan bruggen en tunnels (2012, 12INT01912)
- Fietsstructuurplan 2014-2025 (2013 13INT02201)
- Klimaatprogramma water (2016-2020) (16INT04351)

Wat wilden we bereiken

Speerpunten	Realisatie
4.01 We zetten in ongelijkvloerse kruisingen enaansluitingen op de N35 (aanleg is gepland in 2018).	
4.02 Gefaseerd uitvoeren van project Noordzuidverbinding (noordelijk deel) na gereedkomen van tunneltracé.	
4.03 Opstellen van een plan voor herinrichting Grotestraat in samenwerking met ondernemers in het centrum.	
4.04 In het traject Nijverdalen-Wythmen (N35) een aantal specifieke knelpunten op het gebied van verkeersveiligheid oplossen.	
4.05 Verkeerseducatie en -voorlichting aan scholen en ouderen geven.	
4.06 Het parkeerterrein aan de noordzijde van het NS-station primair reserveren voor OV-reizigers die hier kunnen parkeren.	
4.07 Wij werken voortdurend aan het optimaliseren van het parkeersysteem	
4.08 Uitvoeren van het GRP 4.	
4.09 Realiseren laadpalen elektrische auto's.	

Wat we ondernamen

Aanleg Noordzuidverbinding

De Noordzuidverbinding doorkruist de gemeente Hellendoorn van noord naar zuid en is een belangrijk onderdeel van ons gemeentelijke wegennet. De verbinding versterkt de stedelijke samenhang tussen de twee nieuwe wijken Kruidenwijk-zuid en Hellendoorn-noord, de Kruidenwijk en de kernen Nijverdalen, Hulslen en Hellendoorn. In 2016 is begonnen met de aanleg van het noordelijke deel van deze weg, van Ommerweg tot Reggeweg. Ideeën van de inwoners van het dorp Hellendoorn zijn zoveel mogelijk meegenomen in de uitwerking en realisatie. Vanaf augustus zijn de civieltechnische werkzaamheden in uitvoering gegaan. In december is de eerste fase afgerond.

Combiplan Rijksweg N35-spoor

Met de opening van de tunnel voor het wegverkeer in 2015 is een belangrijke mijlpaal bereikt en is een groot knelpunt in Rijksweg N35 verleden tijd. Delen van de oude rijksweg passen niet meer in het rijkswegennet en zijn daarom in 2016 overgedragen aan de gemeente Hellendoorn. Daarbij horen ook zaken als verkeersregelinstanties, berm en dergelijke. Onderdeel van deze overdracht was het op orde brengen van de onderhoudstoestand van de overgedragen weggedelen. Dit onderhoud hebben we uitgevoerd, waarbij op het gedeelte van de Grotestraat richting de Nijverdalsebergweg het wegprofiel is aangepast. Deze aanpassing is een onderdeel van het voorlopig ontwerp dat bij de co-creatie van de Grotestraat is ontstaan.

N35: Nijverdalen - Wierden

De Gemeente Hellendoorn zet zich in voor een goede verbinding van Nijverdalen met de A1 en Twente. In opdracht van het Rijk hebben DGMI (Directoraat Generaal Milieu en Infrastructuur), Rijkswaterstaat, de provincie Overijssel, Regio Twente en de gemeenten Wierden en Hellendoorn een verkenningsstudie uitgevoerd. De gemeente Hellendoorn participeert actief in verschillende werkgroepen met betrekking tot deze studie en het vervolg. Het voorkeursbesluit is om een autoweg van 2x2 rijstroken met een maximum snelheid van 100 km/uur en een ongelijkvloerse aansluiting en een ongelijkvloerse kruising aan te leggen. Rijkswaterstaat heeft in september 2016 na een aanbesteding een ingenieursbureau de opdracht gegeven om een tracé/MER-fase uit te voeren en uiteindelijk een realisatieovereenkomst te schrijven. Dit bureau heeft vervolgens in november de wensen voor het wegontwerp bij alle belanghebbenden via openbare bijeenkomsten verzameld en heeft op basis daarvan een wegontwerp gemaakt.

N35: Wijthmen - Nijverdal

Het project N35 Wijthmen – Nijverdal beoogt het vergroten van de verkeersveiligheid tussen Wijthmen en Nijverdal. Binnen dit project worden 15 verschillende kleinschalige maatregelen aan de N35 getroffen om op en rond de weg de verkeersveiligheid, de leefbaarheid en de bereikbaarheid te vergroten.

Na het sluiten van de bestuursovereenkomst in november 2014, heeft Rijkswaterstaat opdracht gekregen van het Ministerie van I&M om een projectteam te formeren dat het project van de N35 Wijthmen – Nijverdal uitvoert. Na de start in december 2015 is dit project tijdelijk stil komen te liggen wegens capaciteitsproblemen bij Rijkswaterstaat. In 2016 is op initiatief van Plaatselijk Belang Haarle een bijeenkomst over het onderwerp belegd en heeft Rijkswaterstaat participatiebijeenkomsten georganiseerd, waarbij de bedachte maatregelen aan de inwoners zijn voorgelegd. Uit deze bijeenkomsten zijn vele nieuwe inzichten voortgekomen die in het najaar verder zijn afgewogen en waarover komend jaar besluitvorming plaats vindt.

Grotestraat

Het plan voor de herinrichting van de Grotestraat hebben we in een proces van co-creatie met ondernemers, omwonenden, vastgoedeigenaren en andere betrokkenen opgesteld. In 2016 is het schetsplan, weer samen met de genoemde partijen, verder uitgewerkt tot een voorlopig ontwerp, dat in juni is vastgesteld. De provincie heeft voor het totale Masterplan voor het centrum van Nijverdal een subsidie beschikbaar gesteld. Voorwaarde daarbij is o.a. dat de verbinding wordt gemaakt tussen Paarse Poort en de Tuinen van Nijverdal. In het co-creatieproces is het voorlopig ontwerp dan ook uitgebreid met deze verbinding.

Fietssnelweg F35

Met de Twentse gemeenten werken we aan een snelle, veilige en comfortabele fietsverbinding met een totale lengte van zo'n zestig kilometer. De fietssnelweg F35 is hét fietsproject van Regio Twente (sinds 1-1-2015 de provincie Overijssel) en de Twentse gemeenten. De route doorkruist Twente vanaf de Duitse grens tot aan de Sallandse Heuvelrug bij Nijverdal. Een deel van het fietspad is inmiddels gerealiseerd. Voor het gedeelte tot aan de gemeentegrens met Wierden hebben we in 2016 een aanbesteding gedaan en dit traject wordt in 2017 gerealiseerd. Voor het ontbrekende gedeelte aan de westzijde, vanaf Health City tot aan de Paarse Poort, is een verkennend onderzoek met tracévarianten gestart.

Onderhoud en wegbeheer

Schone en nette straten dragen bij aan de sociale veiligheid van onze inwoners. Daarom beheren we onze wegen goed. Daarnaast willen we als gemeente de bereikbaarheid garanderen voor onze inwoners, bedrijven en bezoekers/passanten. Dit moet vanzelfsprekend op een veilige manier worden ingevuld. Daarom is wegenonderhoud én onderhoud aan bruggen erg belangrijk. Door de forse bezuinigingen van de laatste jaren komt het onderhoud onder druk te staan. Het achterstallig onderhoud is langere tijd niet weggewerkt maar juist groter geworden met als gevolg kapitaalvernietiging en verhoogde kans op aansprakelijkheid. Het afgelopen jaar is getracht de middelen zo efficiënt mogelijk in te zetten om verdere schade te voorkomen en de veiligheid te garanderen. Groot onderhoud heeft onder andere plaatsgevonden op de Smidsweg en Schuilenburgerweg en ook zijn de fietspaden langs de Hammerweg, Hellendoornseweg en Boomcateweg opgeknapt. De gehele asfaltconstructie op de Grotestraat tussen politiebureau en de Regge is vervangen en de parkeervakken zijn daar opnieuw aangelegd. Verder is de Fabriekstraat opnieuw bestraat.

Het afgelopen jaar is er gewerkt aan een langjarig onderhoudsplan waarmee we inzichtelijk maken hoe verdere kapitaalvernietiging is te voorkomen. Met het vaststellen van de begroting 2017-2020 is het onderhoudsbudget structureel verhoogd door het instellen van een voorziening. Daarmee kunnen we het minimaal aanvaardbare onderhoudsniveau van onze wegen borgen.

Hoewel het achterstallig onderhoud op dit moment nog fors is, willen we met dit verhoogde budget in de komende jaren proberen deze achterstand geleidelijk weg te werken.

De bebording en belijning van wegen en het onderhoud van bermen en bruggen verloopt goed en dat kunnen we op hetzelfde niveau houden als we gewend zijn. In 2016 hebben we de Thomas Ainsworthbrug voorzien van een nieuwe constructieopbouw met asfalt en de voegovergangen vernieuwd. In de wintermaanden zorgen wij voor een adequate gladheidsbestrijding. De zoutvoorraad houden we daarvoor op peil.

Openbare verlichting

Samen met de WT4 gemeenten, aangevuld met de gemeente Hof van Twente en NoaberKracht, is het onderhoud (storting-schade afhandeling) aanbesteed. Voor de komende 20 jaar is in beeld gebracht welke lichtmasten moeten worden vervangen en welke budgetten daarvoor nodig zijn. Besloten is om alle verlichting langs de hoofwegen te vervangen door led-verlichting. Ook in de woonwijken wordt de komende jaren de verlichting vervangen door milieuvriendelijke Led-verlichting. In 2016 heeft u besloten hier een voorziening voor in te stellen.

Verkeersveiligheid

Uit het actieplan Verkeersveiligheid blijkt dat er in de gemeente Hellendoorn drie zogenaamde 'black spots' zijn. Dit zijn plekken waar vaker dan op vergelijkbare plaatsen ongevallen plaatsvinden. Maatregelen voor deze plekken zijn door de bezuinigingsopgave helaas doorgeschoven.

In 2016 is wel besloten om één van deze kruispunten, het kruispunt Constantijnstraat-Parallelweg, veiliger te maken. Dit zal gebeuren nadat het bouwplan op de hoek van de Markt en de Constantijnstraat is gerealiseerd.

Verkeerseducatie blijft één van de speerpunten van de gemeente binnen het verkeersveiligheidsbeleid. We nemen zelf initiatieven op dit gebied - denk aan het verkeerseducatieprogramma - en we ondersteunen initiatieven van anderen. In 2016 is de aandacht vooral uitgegaan naar kwetsbare leeftijdsgroepen; de groepen die in Hellendoorn relatief vaak bij verkeersongevallen betrokken zijn. Dit zijn bijvoorbeeld oudere fietsers. Daarvoor is een fietsvaardigheidstraining en een E-bike training georganiseerd.

Ook zijn er projecten uitgevoerd om de fietsveiligheid voor leerlingen van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs te verbeteren.

In het kader van duurzaamheid is er het afgelopen jaar op één locatie een E-laadpaal in het openbaar gebied geplaatst.

Openbaar vervoer

Momenteel rijdt er nog een dieseltrein tussen Enschede en Zwolle. Vanaf december 2017 zal dit traject door een elektrische trein worden overgenomen. Die is milieuvriendelijker en zorgt ook voor snellere verbindingen. De elektrificatie van het traject is al in 2015 gestart en heeft heel 2016 geduurd. De gemeente Hellendoorn heeft in dit proces actief meegedacht, onder andere over de plek en vormgeving van het inmiddels geplaatste onderstation nabij de Baron van Sternbachlaan. Verder is de gemeente betrokken bij het programma van eisen voor de aanbesteding van de dienstregeling van de trein.

Het voortbestaan van de Regiotaxi staat onder druk, evenals het voortbestaan van een aantal openbaar vervoerlijnen die door weinig reizigers gebruikt worden. Het blijft belangrijk om mensen met een indicatie vervoer te blijven vervoeren. Daarom is een onderzoek gestart naar de mogelijkheid om het openbaar vervoer in de gemeente Hellendoorn uit te breiden. Bij dit onderzoek zijn behalve provincie, buurtbusvereniging en Syntus ook veel maatschappelijke organisaties betrokken.

Parkeren

Onderdeel van het Masterplan voor het centrum van Nijverdal is het afschaffen van het betaald parkeren en het opnieuw invoeren van de blauwe zone. Op 20 december heeft de gemeenteraad besloten om per 1 januari 2017 betaald parkeren af te schaffen. In de aanloop naar dit besluit zijn de verkeersbesluiten voor het instellen van een blauwe zone voorbereid. Om het bezoek aan het centrum van Nijverdal te stimuleren kon er in december 2016 gratis worden geparkeerd op straat.

Gemeentelijk Rioleringsplan

Het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) dat geldt voor de periode 2016-2020, voorziet onder andere het vervangen van binnenwanden (de re-lining) van oudere riolen. Besloten is om de uitvoering van de plannen voor 2016 te koppelen aan die van 2017. De voorbereidingen voor de aanbesteding zijn nagenoeg afgerond en begin 2017 zal circa 3,5 km riolering worden versterkt.

Ook wij moeten ons voorbereiden op wateroverlast als gevolg van klimaatverandering. Het Klimaatprogramma water 2016-2020 van de gemeente voorziet in concrete maatregelen voor de komende vijf jaar in het stedelijk gebied

van Hellendoorn en Nijverdal om wateroverlast bij extreme buien zoveel mogelijk te beperken. Daarvoor is extra budget opgenomen. Dit is onder andere besteed in combinatie met groot onderhoud van de Smidsweg en de Grotestraat door het toepassen van nieuwe en extra kolken waardoor de waterafvoer is verbeterd. De vervanging van de riolering in de volgende straten in Hellendoorn is afgerond: Raadhuisstraat, Zuid Esweg, Hilgenbosweg, Jacob Kapteynstraat en een deel van de Johanna van Burenstraat.

In het kader van beheer en onderhoud:

- is er 30 km riolering gereinigd en geïnspecteerd,
- zijn 39 pompinstallaties geïnspecteerd en waar nodig herstelmaatregelen uitgevoerd,
- is er een analyse uitgevoerd van de werking van de drukriolering in het cluster Groeneweg, in combinatie met de analyse van het cluster Hammerweg ter voorbereiding van maatregelen in 2017.

Voor de vervanging van de riolering in de Zandkuilenweg in Daarle zijn de voorbereidingen in 2016 begonnen.

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

04 Mobiliteit en bereikbaarheid	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Aanleg en reconstructie riolering	- 1.990	- 1.990	- 1.991	- 1 N	- 2.081
Aanleg en reconstructie wegen	- 1.404	- 1.406	- 1.387	19 V	- 2.163
Beheer en onderhoud riolering	- 1.564	- 1.519	- 1.518	1 V	- 1.253
Bermen en sloten	- 620	- 620	- 631	- 11 N	- 601
Gladheidsbestrijding	- 184	- 214	- 215	- 1 N	- 212
Onderhoud verhardingen	- 1.084	- 1.083	- 1.225	- 142 N	- 1.176
Openbaar vervoer	- 785	- 689	- 606	83 V	- 685
Parkeren	- 1.233	- 1.690	- 1.671	18 V	- 1.330
Straatmeubilair	- 173	- 166	- 164	2 V	- 164
Straatreiniging	- 199	- 216	- 196	20 V	- 167
Verkeer	- 314	- 299	- 298	1 V	- 272
Wegbeheer algemeen	- 870	- 878	- 885	- 7 N	- 858
Totaal Lasten	- 10.422	- 10.770	- 10.787	- 16 N	- 10.961
Baten					
Aanleg en reconstructie riolering	366	229	255	26 V	-
Aanleg en reconstructie wegen	-	-	4	4 V	4
Beheer en onderhoud riolering	3.732	3.826	3.780	- 46 N	3.686
Bermen en sloten	-	-	-	-	0
Gladheidsbestrijding	0	0	-	- 0 N	-
Onderhoud verhardingen	-	-	126	126 V	183
Openbaar vervoer	580	613	618	5 V	513
Parkeren	554	504	511	6 V	673
Straatmeubilair	-	-	0	0 V	-
Straatreiniging	1	1	3	2 V	2
Verkeer	39	158	162	4 V	27
Wegbeheer algemeen	49	36	40	4 V	46
Totaal Baten	5.321	5.367	5.499	132 V	5.133
Saldo van baten en lasten	- 5.101	- 5.403	- 5.288	115 V	- 5.828
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Mutatie reserves	-	-	-	-	-
Resultaat	- 5.101	- 5.403	- 5.288	115 V	- 5.828

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Verschil
Voordelen	
Onderhoud ABRI's	33 V
Regio Taxi	50 V
Straatparkeren	68 V
Straatreiniging	18 V
Totaal voordelen	169 V
Nadelen	
Storting voorziening wegen	- 25 N
Parkeergarage	- 25 N
Haheffingen parkeren	- 25 N
Totaal nadelen	- 75 N
Overige afwijkingen	21 V
Totaal afwijkingen	115 V

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten van de jaarrekening worden de verschillen nader gespecificeerd en toegelicht.

Programma 5: **Cultuur, recreatie en sport**

Verantwoordelijk voor dit programma:

Bestuurlijk:	Burgemeester mevr. A.H. Raven (recreatie en toerisme)
	Wethouder mevr. J.H. Van den Dolder-Soeten (cultuur)
	Wethouder dhr. J.H. Coes (sport)
Ambtelijk:	Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas
	Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen (monumenten, recreatie en toerisme)

Over dit programma

We werken nu een jaar met het nieuwe logo 'Natuurlijk Avontuurlijk'. Dit logo sluit perfect aan op alles wat Hellendoorn te bieden heeft: goede voorzieningen voor sport en vrijetijdsbesteding en prachtige evenementen die worden georganiseerd in twee van de mooiste decors van Overijssel: de Sallandse Heuvelrug en het Reggedal. Niet voor niets beschouwen we die gebieden als onze kroonjuwelen. De evenementen in onze gemeente, zoals de Hellendoornrally, de Strongmanrun, de Diepe Hel Holterbergloop en Dauwpop hebben een (inter)nationale uitstraling. We zetten ons in om voor toeristen en ondernemers in de toeristenbranche aantrekkelijk te blijven, door te investeren in promotie en marketing op lokaal en regionaal niveau. De vrijetijdseconomie zorgt voor werkgelegenheid, inkomsten en leefbaarheid in de gemeente Hellendoorn.

Sport en bewegen is leuk, gezond en het stimuleert individuele ontplooiing, sociaal contact, ontmoeting en gezelligheid. Het biedt een platform voor ontmoeting, integratie en verbinding in wijken en kernen. Op dit gebied hebben we een naam hoog te houden. Sport moet voor iedereen mogelijk en toegankelijk zijn, ongeacht lichamelijke, verstandelijke, psychische, sociale of financiële omstandigheden. We stimuleren daarom sporten en bewegen en bieden daarvoor goede voorzieningen in wijken en dorpen. In de gemeente Hellendoorn is een divers en uitgebreid sportaanbod en zijn (sport)organisaties in staat en bereid om dit aanbod uit te werken, ook in een veranderende samenleving, waarin steeds meer een beroep wordt gedaan op het zelforganiserend vermogen van individuen en organisaties. Het op deze basis geformuleerde beleid, de wijze van uitvoering en de trotse en enthousiaste wijze van uitdragen door onze gemeente heeft in 2016 de prachtige titel "Sportgemeente van het Jaar" opgeleverd.

Het rijke aanbod aan kunst-, cultuur-, recreatieve en sportvoorzieningen in onze gemeente is een bron van inspiratie en stimuleert ontmoetingen en verbindingen tussen inwoners. Het geheel aan voorzieningen draagt bij aan een goed woon- en ondernemersklimaat en is aantrekkelijk voor toeristen en andere bezoekers van de gemeente.

Kaderstellende nota's

- Nota verblijfsrecreatie Overnachten in Hellendoorn (2006)
- Toeristisch Bureau Hellendoorn (2007)
- Activiteitenplan recreatie en toerisme (jaarlijks)
- Economische Agenda van Hellendoorn (2013)
- Sportnota 'Samen in beweging 2016-2019' (2015)
- Nota 'Impuls brede scholen, sport en cultuur' (B&W 2009)
- High Five – cultuurnota
- Nota Evenementenbeleid 2016-2020 (2015)

Wat we wilden bereiken

Speerpunten	Realisatie
5.01 We ondersteunen nieuwe initiatieven die bijdragen aan cultuuruitingen.	
5.02 We bieden meer ruimte aan kunst in de openbare ruimte.	
5.03 Wij stellen de centrale hal van het Huis voor Cultuur en Bestuur beschikbaar voor exposities.	
5.04 We starten met het vormgeven van nieuw cultuurbeleid in een proces van co-creatie.	
5.05 We faciliteren ZINiN in haar rol van ondersteuner, activator en initiator in het amateur culturele (verenigings)leven en andere private initiatieven.	
5.06 We treden in overleg met ZINiN over de prestatieafspraken.	
5.07 We stimuleren ZINiN om de bibliotheekvestigingen in de kleine kernen anders te organiseren.	
5.08 Onderzoeken of de hoofdvestiging van de bibliotheek minder ruimte nodig heeft en of we ruimte aan anderen kunnen verhuren.	
5.09 Wij stimuleren en faciliteren een basisstructuur voor het muziekonderwijs voor jongeren.	
5.10 Stimuleren van nieuwe vormen van samenwerking tussen culturele instellingen, kunstenaars, scholen en verenigingen.	
5.11 De toeristische aantrekkelijkheid en de flora en fauna van de Sallandse Heuvelrug en Regge meer onder de aandacht brengen (vermarkten).	
5.12 Uitvoering van de nieuwe dynamische Sport- en Beweegnota.	
5.13 Wij stimuleren sportactiviteiten als middel voor participeren in de maatschappij en het voorkomen van jeugdhulp en zorg.	
5.14 Wij stimuleren gehandicaptensport en indien nodig helpen we mee om accommodaties aan te passen.	
5.15 We geven vorm aan de huldiging van sportkampioenen (NK en hoger). Sinds 2015 combineren we dit met de nieuwjaarsreceptie.	
5.16 We blijven topsportevenementen met een hoge publiciteitswaarde stimuleren.	
5.17 Faciliteren van inwoners, verenigingen c.a. die sportdeelname organiseren.	
5.18 Zorgen voor goede sportfaciliteiten voor de jeugd.	
5.19 We stimuleren buitenspelen, waardoor kinderen beter sociale vaardigheden kunnen ontwikkelen.	
5.20 Wij blijven samenwerking tussen onderwijs en sportwereld ondersteunen.	
5.21 Zoeken naar mogelijkheden die Het Ravijn – zwem sport zorg – aantrekkelijker maken voor een breed publiek.	
5.22 Ondernemers zoeken voor op de zorgvloer van Het Ravijn – zwem sport zorg –.	

Wat we ondernamen

Kunst en Cultuur

In 2016 heeft ZINiN subsidie ontvangen voor haar culturele activiteiten (o.a. de bibliotheek en het theater). Maar naast het brede culturele aanbod van ZINiN zijn ook kleinere cultuurpartners met subsidie van de gemeente ondersteund.

Naast het gesubsidieerde aanbod is er een proces gestart om samen met de provincie Overijssel, de culturele partners en de gemeenteraad tot een nieuw cultuurbeleid te komen vanuit de principes van samenspel. Daar waar de gemeente in het verleden een cultuurnota schreef, is er in 2016 een proces ontstaan en begeleid waarbij een cultuurvisie vanuit de basis wordt vormgegeven. De samenleving als geheel en niet alleen de culturele organisaties werken met elkaar aan een breed gedragen visie op cultuur in de gemeente Hellendoorn.

Onze grootste cultuurpartner ZINiN heeft de ruimte binnen het subsidiekader gebruikt om de verbinding te zoeken

met andere partners in de gemeente. Voor Mantelzorgers is er bijvoorbeeld, samen met Evenmens, de mogelijkheid geboden van een cultuurarrangement. Op deze manier ontstaan binnen de gemeente nieuwe verbindingen tussen zorg en cultuur.

Muziek

In 2016 is er op initiatief van de muziekverenigingen een 'instrumentenbank' in het leven geroepen, gefaciliteerd met gemeentelijke subsidie. Hiermee heeft de basisinfrastructuur voor muziekonderwijs een extra impuls gekregen. Dit vormt een belangrijke bouwsteen voor de vormgeving van het muziekonderwijs voor de komende jaren in de gemeente. Ook dit is een duidelijk voorbeeld van een nieuw evenwicht tussen overheid en samenleving. De gemeente is geen initiatiefnemer maar faciliteert de samenleving die zelf verantwoordelijkheid neemt.

Sport en bewegen als middel

Op sportgebied hebben we in 2016 uitvoering gegeven aan de in 2015 vastgestelde Sport- en beweegnota 'Samen in beweging 2016-2019'. Sport en bewegen is naast doel op zich vooral ook een middel. Met een integrale aanpak zetten we sport en bewegen in voor onder meer gezondheidsbevordering, welzijn, sociale samenhang, economische ontwikkeling en werkgelegenheid.

Sportgemeente van het jaar!

Het jaar 2016 was zeer succesvol als het gaat om de waardering van het gemeentelijk sport- en beweegbeleid. Door een jury, bestaande uit vertegenwoordigers van de overkoepelende organisaties VNG, NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) en van Kenniscentrum Sport en het Mulier Instituut, werd onze gemeente tot winnaar uitgeroepen van de landelijke verkiezing van de "Sportgemeente van het Jaar". Motivatie van de jury hiervoor was o.a. de aanwezigheid van een modern sportbeleid met goede aandacht voor speciale doelgroepen. Op de kernindicatoren die het lokale sportklimaat in de gemeente weergeven wordt op alle aspecten bovengemiddeld gescoord. Het ruime sportaanbod, de prachtige voorzieningen en een stimulerend gemeentelijk beleid zorgen voor een hoge sportparticipatie. Bovendien ligt het percentage inwoners dat lid is van een vereniging landelijk gezien erg hoog. Tenslotte is volgens de jury met het project 'Sporten 't werk(t)' zichtbaar gemaakt dat sport in relatie tot participatie en re-integratie een krachtig interventiemiddel is door de positieve invloed op werkzoekenden.

Deze uitverkiezing is een prachtige bekroning van het sport- en beweegbeleid en alle gezamenlijke inspanningen met en door de organisaties en mensen in het veld. Sport en bewegen is van iedereen in de gemeente Hellendoorn. Niet alleen op papier maar vooral ook in de dagelijkse praktijk van alle inwoners.

Projecten en activiteiten

We hebben speciale aandacht voor kwetsbare groepen in onze samenleving en zetten daarvoor projecten en activiteiten op. Voorbeelden daarvan zijn 'Sporten 't werkt' en de projecten 'Beweegimpuls kwetsbare senioren', 'Samen Actief'(Mantelsporters) en 'Sport en jeugdhulp scoren samen'. Van de provincie Overijssel hebben we hiervoor financiële middelen ontvangen.

Binnensport

In de zomerperiode van 2016 zijn we gestart met de renovatie van de sportvloer in sporthal Kruidenwijk. Tijdens de sloop van de oude vloer werd geconstateerd dat de aanwezige ondervloer van onvoldoende kwaliteit was om daar de nieuwe sportvloer op aan te brengen. Het was daardoor niet mogelijk om de sporthal na de zomerperiode in gebruik te geven. Op basis van constructief overleg met de gebruikers konden we in de meeste gevallen alternatieve sportvoorzieningen aanbieden. Na de herfstvakantie kon de sporthal weer in gebruik worden genomen.

Buitensport

Vanaf 2016 hebben de voetbalverenigingen het belijnen van de velden opgepakt. De gemeente heeft vanaf dat moment haar rol teruggebracht tot een faciliterende rol. Bij korfbalvereniging NKC'51 is de toplaag van het kunstgrasveld vernieuwd. Hierbij is rekening gehouden met de verplichte nieuwe maatvoering van korfbalvelden. Het kunstgrasveld voldoet weer aan de sporttechnische eisen van NOC*NSF en het Koninklijke Nederlandse Korfbal Verbond. Er is landelijk en Europees onderzoek gedaan naar de samenstelling van de stoffen in rubbergranulaat in kunstgrasvelden en de effecten hiervan op de gezondheid van mensen. In opdracht van het ministerie van VWS is er door het

RIVM onderzoek uitgevoerd. Deze resultaten zijn eind 2016 bekend gemaakt. De uitkomsten van het onderzoek dat in opdracht van de Europese Commissie werd verricht zijn in maart 2017 openbaar gemaakt. Met de uitkomsten van het landelijke en het Europese onderzoek is wel aangetoond dat de huidige infill voldoet aan de veiligheidseisen. Doordat de eisen aangescherpt gaan worden, kan dit er in het uiterste geval toe leiden dat op langere termijn het huidige rubbergranulaat op de kunstgrasvelden vervangen moet worden door andere infill dan wel andere afwegingen m.b.t. de infill van kunstgrasvelden gemaakt moeten worden. We zullen de ontwikkelingen nauwgezet volgen. In onze gemeente zijn de kunstgrasvelden op de sportpark Smidserv, De Voordam, Gagelman en Groot Lochter (court SVVN) ingestrooid met rubberkorrels.

Het Ravijn – zwem sport zorg –

De overeenkomst met de horecaondernemer is per 1 juli 2016 beëindigd. Als tussentijdse oplossing hebben we als gemeente een openstelling gefaciliteerd op basis van de gebruikssituatie van Het Ravijn – zwem sport zorg –. Er wordt gewerkt aan een nieuwe horeca-invulling.

Een record aantal mensen (175.114), heeft in 2016 Het Ravijn – zwem sport zorg – bezocht. Er worden meer sportieve en recreatieve activiteiten georganiseerd en er zijn verschillende nieuwe materialen aangeschaft om de aantrekkingskracht van Het Ravijn verder te vergroten. Ook het aantal bezoekers (19.146) van het buitenbad overtrof uiteindelijk de verwachtingen, ook gelet op de mindere weersomstandigheden gedurende de openstellingsperiode.

Duurzaam beheer sportaccommodaties

Versterking duurzaam beheer is inmiddels een vast uitgangspunt bij het beheer van de gemeentelijke sportaccommodaties.

In Het Ravijn – zwem sport zorg – is een warmteterugwininstallatie gerealiseerd en zijn de houtpellets als brandstof voor de verwarmingsinstallatie vervangen door houtsnippers. De effecten van (ook in 2015) doorgevoerde maatregelen zijn positief. In 2016 is sprake van een reductie van de kosten t.o.v. de raming met € 70.000,- en voor wat betreft de effecten op het verbruik is in 2016 t.o.v. 2014 sprake van een daling van het gasverbruik met 57% en van het waterverbruik met 14%. Voor wat betreft de houtverbranding nam het gebruik van pellets na de invoering van houtsnippers met 53% af, waarbij vanuit de ervaringen tot nu toe de verwachting is dat de meerkosten van het gebruik van houtsnippers t.o.v. houtpellets duurzamer en goedkoper is. In 2017 vindt verdere monitoring plaats. In gymlokaal 'n Kadiëk in Daarle is de conventionele verlichting vervangen door LED verlichting.

Sportieve en culturele evenementen

Sportieve en culturele evenementen zetten de gemeente Hellendoorn op de kaart. Zowel de natuurlijke omgeving als de faciliteiten lenen zich hier goed voor. Deze evenementen dragen bij aan het imago en de branding van onze gemeente. Door initiatieven als de Hellendoorn Rally, Het Zunnwende Festival, Heksendoorn en jaarlijks minimaal twee sportevenementen op nationaal niveau te ondersteunen, laten we zien dat we op cultureel en sportief gebied in onze gemeente heel wat te bieden hebben.

In januari 2016 heeft het NK Veldrijden in onze gemeente plaatsgevonden. Dit sluit goed aan bij ons streven om meer en meer als buitensport/survivalgemeente naar buiten te treden. Naast de Reggesurvival voor de jeugd, waaraan enkele honderden jongeren deelnemen, kennen we de Goldrush Survivalrace (NK), de Strongmanrun en de Strongsissterrun. Via dit soort activiteiten willen we ons verder onderscheiden.

Recreatie en toerisme

We hebben in 2016 primair ingezet op de promotie en marketing van Hellendoorn als avontuurlijke, sportieve gemeente. Via de regionale toeristische bureaus Twente Marketing en Salland Marketing en het Toeristisch bureau Hellendoorn, dat lokaal opereert, is gewerkt aan de vermarkting van onze gemeente als geheel en de Sallandse Heuvelrug en het Reggedal in het bijzonder.

In samenwerking met het Toeristisch bureau Hellendoorn hebben we een welkomstmap ontwikkeld, met allerlei informatie en folders. De toerist op de deelnemende verblijfsaccommodaties krijgt hierdoor een totaaloverzicht van het recreatief aanbod in onze gemeente en regio.

Nationaal Park De Sallandse Heuvelrug

Voor het Nationaal Park de Sallandse Heuvelrug (NPSH) was het een jaar met veel verandering. De organisatie is gecontinueerd door de samenwerkende partijen. De gemeente Hellendoorn heeft een dragende rol door de voorzitter

en secretaris voor het Kernteam NPSH te leveren. Dit jaar stond in het teken van het afronden van de Stimuleringsagenda.

Een groot aantal gebiedsbijeenkomsten met bewoners, ondernemers en belangenorganisaties heeft geresulteerd in een agenda die inhoudelijk staat als een huis en waarvoor het nodige draagvlak vanuit de Hellendoornse samenleving bestaat. Ook hebben we meegedaan aan de verkiezing van 'mooiste Natuurgebied van Nederland', uit het programma Nationale Parken van Wereldklasse. We hebben weliswaar niet gewonnen, maar door de deelname is het besef ontstaan dat de Stimuleringsagenda een grotere reikwijdte kan hebben dan alleen de Heuvelrug en dat er kansen te benutten zijn, zeker in samenhang met het Reggedal.

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

05 Cultuur, recreatie en sport	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Algemeen sportbeleid	- 429	- 429	- 411	18 V	- 253
Bibliotheek	- 1.319	- 1.331	- 1.260	70 V	- 1.243
Binnensport-accommodaties	- 1.042	- 1.148	- 1.131	17 V	- 1.203
Buitensport-accommodaties	- 858	- 821	- 838	- 18 N	- 859
Culturele voorzieningen en evenementen	- 56	- 61	- 64	- 3 N	- 65
Het Ravijn-zwem sport zorg	- 2.885	- 3.149	- 3.067	81 V	- 2.933
Kunst en Cultuur	- 1.000	- 1.034	- 1.127	- 93 N	- 1.097
Musea / expositieruimten	- 63	- 66	- 50	16 V	- 68
Muziekschool	- 40	- 40	- 37	3 V	- 289
Overig vormings- en ontwikkelingswerk	- 1	- 1	- 1	0 V	- 1
Recreatie en Toerisme	- 577	- 532	- 561	- 29 N	- 634
Sociaal-cultureel werk	- 606	- 643	- 724	- 82 N	- 599
Stimulering sportdeelname	- 140	- 140	- 140	0 V	- 125
Totaal Lasten	- 9.017	- 9.393	- 9.413	- 20 N	- 9.369
Baten					
Algemeen sportbeleid	37	37	22	- 14 N	75
Binnensport-accommodaties	444	444	432	- 12 N	435
Buitensport-accommodaties	240	249	219	- 30 N	213
Culturele voorzieningen en evenementen	8	13	13	0 V	14
Het Ravijn-zwem sport zorg	644	624	658	34 V	636
Kunst en Cultuur	0	0	-	- 0 N	-
Musea / expositieruimten	4	4	15	11 V	21
Muziekschool	-	-	10	10 V	-
Recreatie en Toerisme	428	428	457	29 V	493
Sociaal-cultureel werk	182	206	239	33 V	195
Stimulering sportdeelname	7	7	7	0 V	9
Totaal Baten	1.994	2.011	2.072	61 V	2.092
Saldo van baten en lasten	- 7.023	- 7.382	- 7.341	41 V	- 7.277
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 50	- 52	- 72	- 20 N	- 52
Onttrekkingen	- 20	- 20	92	112 V	34
Mutatie reserves	- 70	- 72	20	92 V	- 18
Resultaat	- 7.093	- 7.454	- 7.321	134 V	- 7.296

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Vershil
Voordelen	
Gas en electra sport- en wijkaccommodaties	70 V
Onderhoud gebouwen	106 V
Uitvoering cultuurnota	20 V
Projecten sport	24 V
Totaal voordelen	220 V
Nadelen	
Nationaal Park Sallandse Heuvelrug	- 16 N
Schoonmaakkosten wijkaccommodaties	- 31 N
Inkomsten buitensport	- 30 N
Doorberekende kostenplaatsen	- 55 N
Totaal nadelen	- 132 N
Overige afwijkingen	46 V
Totaal afwijkingen	134 V

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten van de jaarrekening worden de verschillen nader gespecificeerd en toegelicht.

Programma 6: **Woon- en leefomgeving**

Verantwoordelijk voor dit programma:

Op bestuurlijk niveau:	Wethouder dhr. J.J. Beintema (afval, milieu) Wethouder dhr. T.C. Walder (ruimtelijke ordening, grondbeleid)
Op ambtelijk niveau:	Clustermanager Grondgebied dhr. R.J.P. Willemsen Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas (woonwagens)

Over dit programma

De gemeente Hellendoorn is een prettige gemeente om in te leven. Dit blijkt al jarenlang uit leefbaarheidsonderzoeken. Vanzelfsprekend houden we dit niveau graag vast. Dat doen we door een goede balans te zoeken tussen onze groene, economische en duurzame ambities. Een gezonde woon- en leefomgeving ontstaat niet vanzelf. Daar is goed en degelijk beheer voor nodig met bijdragen van onze inwoners, maatschappelijke partners en ondernemers. Zij zijn immers de ogen en oren in onze wijken. Daarom staat in het Coalitieakkoord dat wij met hen de verbinding zoeken, om ze waar mogelijk te helpen bij het realiseren van hun ideeën in de eigen wijk. Want daar liggen de concrete kansen om kwetsbare en/of risicovolle situaties te voorkomen of op te lossen. Een veilige en schone openbare ruimte, voldoende openbaar groen en goede speelvoorzieningen voor de jeugd dragen bij aan een gezonde woon- en leefomgeving. Onze ideeën over de ruimte in onze gemeente staan in de omgevingsvisie. Die vormt onze leidraad voor alle ruimtelijke ontwikkelingen.

Ons vertrekpunt voor woonbeleid is een evenwichtige woningvoorraad die past bij de woningvraag van de toekomst. We kijken daarbij vooral naar specifieke doelgroepen als jongeren en ouderen. We steken in op levensloopbestendig bouwen. Het is meer dan ooit nodig dat we goed en flexibel inspelen op de behoeften van de woonconsument. Dat betekent voortdurend goed kijken of we de juiste woningen op de juiste plek realiseren. Op dit terrein werken we al vele jaren nauw en naar tevredenheid samen met Woningstichting Hellendoorn. Ook duurzaamheid is de komende jaren een centraal thema. Onze plannen op dat gebied zijn ambitieus, en met beperkte inzet van eigen financiële middelen haalbaar. Ook onder onze inwoners leeft duurzaamheid steeds meer en dat vlammetje wakkeren we graag verder aan.

Kaderstellende nota's

- Nota grondbeleid (2014 14INT01047)
- Omgevingsvisie Natuurlijk avontuurlijk (2014 14INT00023)
- Wijkvisie De Blokken (2006)
- Prestatieafspraken Wonen gemeente Hellendoorn 2010-2015 (2010 10INT00003)
- Beeldkwaliteitsplannen (o.a. voor het centrum van Nijverdal 2010)
- Structuurvisie De Centrale Strip (2011)
- Welstandsnota (2012 12INT01392)
- Woonvisie (2012 12INT00961)
- Landschapsbeleidsplan (2001)
- Groenbeleidsplan (2015)
- Omgevingsvisie Provincie Overijssel
- Plattelandsvisie (2006)
- Landinrichtingsplan Ruilverkaveling Rijssen 2008
- Bestemmingsplan Buitengebied (RB 09INT00270)
- Natuurbeheer en gebiedsplan Overijssel (EHS)
- Beleid vrijkomende agrarische gebouwen (2006)
- Natura 2000 (NB-wet) 'Samen werkt beter' (o.a. 14INK09889)
- Waterplan Hellendoorn (2007)

- Toekomstvisie Hellendoorns Afvalbeleid (THA) (2012 12INT01117)
- Klimaatbeleidsplan 2009-2012 (2008)
- Milieuprogramma 2012-2015 (2012 12INT00415)
- Externe veiligheidsbeleid (2012 12INK11278)
- Gebiedsgericht geluidbeleid (2009 B&W 09INT00072)
- Uitvoeringsprogramma vergunningverlening en toezicht & handhaving (2015 15INT05914)
- Beleidsnota 'Samen werken aan een duurzaam Hellendoorn' (2013 13INT01370)

Wat we wilden bereiken

Speerpunten	Realisatie
6.01 Wij stimuleren en faciliteren woningbouw-initiatieven.	
6.02 We stimuleren levensloopbestendig bouwen met grote nadruk op energiezuinigheid en duurzaamheid.	
6.03 Nader bezien welke mogelijkheden ons energiegebruik kunnen reduceren en doorvoeren maatregelen om dit te bereiken.	
6.04 We geven het initiatief van Reggewind i.o. om een businesscase op te stellen n.m.b.t. de haalbaarheid een kans.	
6.05 We informeren inwoners actief over duurzaamheid.	
6.06 We ondersteunen "de ambassadeurs van de duurzaamheid"	
6.07 We stimuleren inwoners om met duurzame, creatieve initiatieven te komen.	
6.08 Ons afvalbeleid richt zich op het realiseren van een afvalvrije toekomst.	
6.09 Dorps- en wijkraden en plaatselijke belangen meer zeggenschap geven	
6.10 Groenonderhoud in wijken en buurten samen met burgers oppakken.	
6.11 Herinrichten Blokkenpark en op basis van het groenbeleidsplan speerpunten uitvoeringsplan realiseren.	
6.12 Waar nodig opleiden van medewerkers, zodat ze voldoen aan de kwaliteitscriteria	
6.13 Samen met alle betrokkenen uitvoering geven aan de speerpunten van het Masterplan Centrum Nijverdal.	
6.14 De plannen van de gebiedsvisie Nijverdal aan de Regge voor de 1e fase op basis van realisme bijstellen en bezien of en wanneer realisatie haalbaar is.	
6.15 De mogelijkheid bieden om gebruik te maken van een starterslening.	

Wat we ondernamen

Woonvisie/woningbeleid/woningmarkt/woningbouw

De omgevingsvisie 'Natuurlijk avontuurlijk' verwoordt de ambities op lange termijn voor wat betreft de ruimtelijke koers van de gemeente Hellendoorn: het versterken en het verbinden van de natuur, het toerisme en de economie met de dorpskernen. In het kader van de Woningwet verandert de rol van de gemeente. We treden op als toezicht-houder en maken in die hoedanigheid prestatieafspraken met de woningstichting.

De demografische ontwikkelingen in de gemeente Hellendoorn laten op lange termijn een beperkte krimp zien. Dat is de reden waarom wij in 2016 en de jaren daarna nog nadrukkelijker dan in het verleden de juiste woning voor de juiste doelgroep moeten bouwen en zorgvuldig nieuwe woningen aan de bestaande woningvoorraad moeten toevoegen. Een belangrijke opgave is dat wij de overcapaciteit met betrekking tot woningbouw in onze bestemmingsplannen terugbrengen en afstemmen op de woningbehoefte tot het jaar 2030. In juli 2016 zijn de kaders vastgesteld en is de route bepaald hoe wij deze overcapaciteit aan woningbouwplannen concreet gaan terugdringen.

In 2016 zijn, met betrekking tot de ontwikkeling van fase 1 van De Heemtuin, juridische stappen gezet. Via de rechtbank zijn wij opnieuw een mediation aangegaan met onze contractpartijen. Deze hernieuwde mediation heeft er toe geleid dat er wordt gewerkt aan een nieuw afsprakenkader. Dit afsprakenkader wordt uitgewerkt in een vaststel-

lingsovereenkomst die vervolgens door de partijen zal moeten worden ondertekend.

In 2016 hebben we als gemeente voor het eerst sinds jaren weer veel kavels verkocht. In Hart van Noetsele, Aan de Tuinen, Hellendoorn-noord en De Heemtuin (eerste fase) zijn nagenoeg alle kavels verkocht. De kavel van de voormalige Bernhardschool is verkocht aan een marktpartij. De hierop te bouwen 12 woningen zijn ook allemaal verkocht. En vanuit de markt zijn er weer diverse initiatieven om tot realisatie van woningbouwplannen te komen (o.a. noordwand Grotestraat, hoek Markt-Parallelweg, hoek Joncheerelaan-Bouwmeesterstraat).

Aan het project Nijverdal aan de Regge is in 2016 geen concreet vervolg gegeven. Doordat er geen woningbouwcontingenten beschikbaar zijn, verkeert dit project in een impasse. Vooralsnog blijft Koninklijke ten Cate het bestaande gebouwencomplex aan de P.C. Stamstraat gebruiken, waardoor de urgentie om 'er iets mee te moeten' niet aanwezig is. Het initiatief voor en het risico van de locatieontwikkeling ligt niet bij de gemeente, maar bij een marktpartij.

Herinrichting leefomgeving

De Tweede Kamer heeft in 2015 het wetsvoorstel Omgevingswet aangenomen en in maart 2016 stemde ook de Eerste Kamer in. Volgens de laatste berichten is de invoering van de nieuwe Omgevingswet in 2019 een feit. Met de Omgevingswet wil het kabinet beter aansluiten op:

- De samenhang tussen verschillende plannen en activiteiten voor ruimtelijke ordening, milieu en natuur;
- Duurzame ontwikkelingen, zoals de aanleg van windmolenparken;
- De verschillen tussen regio's. Gemeenten, provincies en waterschappen krijgen meer ruimte om op omgevingsgebied hun eigen beleid te voeren. Regio's kunnen dankzij de Omgevingswet beter aansluiten bij hun eigen behoeften en doelstellingen.

De Omgevingswet zal grote consequenties hebben in de praktische uitvoering door gemeenten. Zo zal er straks sprake zijn van nog maar één omgevingsplan voor onze gemeente in plaats van tientallen bestemmingsplannen, is er sprake van één loket voor bedrijven en burgers en zal de regeldruk (onderzoeksplicht) voor bijvoorbeeld bedrijven afnemen. In 2016 zijn we met de voorbereidingen gestart voor het implementeren van de gevolgen van de Omgevingswet in onze werkwijze en systemen.

Het Blokkenpark – het laatste deel van wijkontwikkelingsplan De Blokken – is in september 2016 opgeleverd. Veel van de wensen van bewoners van de omliggende wijken is meegenomen en gerealiseerd.

Met Woningstichting Hellendoorn zijn nieuwe prestatieafspraken gemaakt over nieuwbouw, maar ook over het huisvesten van bijzondere doelgroepen. Daarbij speelt het huisvesten van statushouders een belangrijke rol. De overdracht van het beheer van de woonwagendplaatsen aan de Woningstichting heeft in 2016 niet plaatsgevonden. Dit zal in 2017 worden afgerond.

In Haarle zijn we in 2016 een pilot gestart waarbij de bewoners een deel van het groenonderhoud verzorgen en daarvoor ook financiële middelen overgedragen hebben gekregen. Onze intentie is om daarmee de (betrokkenheid bij de) eigen leefomgeving in dorpen en wijken te verbeteren.

Het schetsontwerp voor de Grotestraat, onderdeel van het Masterplan voor het centrum van Nijverdal, is in 2016 uitgewerkt tot een voorlopig ontwerp.

Drinkwatervoorziening

De provincie Overijssel heeft (samen met de provincie Gelderland) het besluit genomen om de bestaande drinkwatervoorziening in Mander open te laten en een nieuwe locatie voor de winning van drinkwater te realiseren in het gebied Vriezenveen-Daarle. Wij hebben bij het college van Gedeputeerde Staten aandacht gevraagd voor de consequenties van dit besluit voor de directe omgeving en hebben onze zorgen uitgesproken over de manier waarop dit besluit tot stand is gekomen.

Openbaar groen

Op basis van het in 2015 vastgestelde Groenbeleidsplan wordt er in het groen gewerkt met beeldbestekken in plaats van frequentiebestekken. Het uitgangspunt is niet meer de onderhoudsfrequentie, maar hoe het openbare groen van de gemeente eruit moet zien. Over de keuze van het ambitieniveau en de praktische consequenties van werken volgens beeldbestekken moet nog nadere besluitvorming plaatsvinden. In 2016 is een pilot gestart die duidelijk moet maken wat er nodig is (aan menskracht en financiële middelen) om volgens een bepaald niveau beeldbestek te werken.

Het groenonderhoud in wijken en buurten pakken we samen met inwoners op. In Daarle en Haarle faciliteren en ondersteunen wij concrete burgerinitiatieven om het groenonderhoud gezamenlijk te doen. In Haarle loopt een pilot, waarbij ook een deel van de financiële middelen is overgedragen.

De actie: verkoop van snippergroen, is in 2016 nagenoeg afgerond. De verkoop van snippergroen leverde in 2016 nog een extra opbrengst op. Vanaf 2017 zal de verkoop van restpercelen groen weer terugvallen naar het niveau van voor de actie snippergroen.

Glasvezel buitengebied

In de periode februari - april 2016 heeft Cogas, met de ambassadeurs van de stichting GlasHelder, de vraagbundeling uitgevoerd. Ruim 53% van de huishoudens wilde aan het initiatief van Cogas deelnemen. In december 2016 is ruim 80% van alle adressen aangesloten op de glasvezelvoorziening van Cogas. In 2017 worden nog diverse adressen rond Daarlerveen aangesloten, omdat Cogas die adressen meeneemt in de aanleg van glasvezel in de gemeente Twenterand. Circa 80 adressen blijken zeer moeilijk bereikbaar te zijn en niet voor de standaard aansluitvoorwaarden van Cogas in aanmerking te komen. Een aantal bewoners heeft gekozen voor een eigen bijdrage in de aansluitkosten. Voor andere bewoners blijken alternatieve aansluitvormen een oplossing. Voor inwoners op ongeveer 40 adressen is er (nog) geen passende maatwerk oplossing gevonden, omdat zij te ver van de openbare weg, of de infrastructuur wonen.

(Huishoudelijk) afval

Het recyclen van afvalstoffen vordert gestaag. Op dit moment wordt 63% van het bij ons ingeleverde afval gerecycled. In 2015 zijn we gestart met het inzamelen van het oud papier en karton (OPK) via een container met een blauw deksel bij individuele huishoudens. De verwachting was dat 90 à 95 kg OPK per inwoner zou kunnen worden ingezameld. Dat zou circa 3.350 ton OPK per jaar zijn geweest. Na twee jaar blijkt een hoeveelheid van 2.134 ton per jaar haalbaar (60 kg per inwoner). Deze 60 kg komt overeen met de landelijke cijfers van 55 à 60 kg OPK per inwoner. Oorzaken van de snelle afname van 90 naar 60 kg zijn de digitalisering van de maatschappij (minder drukwerk) en de economische crisis waardoor er minder reclaimedrukwerk op de markt is gekomen. De invoering van de papiercontainer heeft wel de neerwaartse spiraal doorbroken. Vanaf 2015 wordt ca. 20 kg extra OPK per inwoner ingezameld. Dit betekent zo'n 720 ton extra OPK per jaar (en dus minder restafval). Hier is sprake van een duidelijk succes. Er belandt nog slechts marginaal papier bij het restafval.

De afvalapp is ingevoerd om de inwoners beter te informeren over afvalinzameling en het aanbieden van afvalcontainers. Inmiddels is deze app al zo'n 6.000 keer gedownload. Een resultaat dat boven verwachting is.

Sinds 1 april 2016 is het verboden om nog chemische onkruidbestrijding (Roundup) toe te passen op verhardingen. Dat heeft er toe geleid dat we het onkruid op een andere manier, door middel van branden, hebben bestreden. Dit werkte wel kostenverhogend. De komende periode beraden we ons op een manier die zowel betaalbaar als effectief is.

Het stoppen met de bedrijfsafvalinzameling per 1 januari 2017 en de afhandeling daarvan is goed verlopen.

De voorbereidingen op de invoering van container voor plastic, metaal en drankkartons is in 2016 voortvarend ter hand genomen. In januari 2017 vindt de daadwerkelijke uitrol plaats. De verwachting is dat ruim 80% van de inwoners mee zal doen aan de inzameling. Het gevolg van de invoering van de verpakkingscontainer is dat vooral het volume in de restcontainer sterk zal gaan dalen (verpakkingsmateriaal is vooral volumineus en heeft weinig

gewicht). Uit sorteerproeven blijkt dat nog resp. 17,8% (binnen de bebouwde kom) en 24,5% (buitengebied) PMD in het restafval zit. Naast het huidige plastic verpakkingsmateriaal, dat al wel gescheiden kan worden aangeboden via inzamelcontainers in de openbare ruimte, zamelen we vanaf voorjaar 2017 dus ook drankkartons en metalen verpakkingen in. Volgens prognoses kunnen we de hoeveelheid verpakkingsmateriaal daarmee verhogen van 264 ton KVM naar 864 ton PMD. Invoering is op vrijwillige basis. Inwoners die geen PMD-container willen, kunnen gebruik blijven maken van de verzamelcontainers die vooral bij supermarkten zijn geplaatst.

De einddoelstelling van het afvalbeleid is maximaal 50 kilo restafval per inwoner in 2030. Om die doelstelling te bereiken hebben we een tussendoelstelling van 100 kilo per inwoner in 2020 gesteld.

Milieu en duurzaamheid

De gemeente Hellendoorn wil duurzaamheid binnen de gemeente stimuleren. Ten einde gestructureerd invulling te kunnen geven aan de ambities zoals verwoord in de beleidsnota 'Samen werken aan een duurzaam Hellendoorn' is een programmamanager duurzaamheid benoemd. In het verlengde van de besluitvorming over de windmolens op 'Lochter III wordt, ter uitvoering van twee moties van de gemeenteraad, een energievisie opgesteld. In dit proces werken we samen met inwoners, organisaties en bedrijven, en worden wij ondersteund door de Universiteit van Amsterdam. Op 1 april 2017 moet deze energievisie er liggen.

In het kader van het bereiken van onze doelstellingen op het gebied van duurzaamheid (inclusief energie) werken we op basis van een plan van aanpak aan de verduurzaming van ons gemeentelijk vastgoed. Op basis van een revoluerend fonds treffen we tal van energiemaatregelen in gemeentelijke gebouwen.

Kwaliteit vergunningverlening, toezicht en handhaving

Door invoering van een nieuw hoofdstuk over vergunningverlening, toezicht en handhaving in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) in 2016 zijn gemeenten en provincies verplicht om een verordening vast te stellen waarin kwaliteitseisen zijn vastgelegd voor de uitvoering en handhaving van diverse taken. Deze verordening is in 2016 opgesteld. Onze medewerkers voldoen aan alle kwaliteitseisen om deze taken te mogen en kunnen verrichten.

Omgevingsdienst Twente

De Tweede Kamer heeft met het aannemen van de nieuwe wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) besloten dat Omgevingsdiensten zich moeten organiseren in de vorm van een Gemeenschappelijke Regeling (GR). Dit betekent dat de huidige netwerkdienst moet worden omgevormd naar een GR. Ter voorbereiding hierop is een concept bedrijfsplan en een concept gemeenschappelijke regeling opgesteld. Beide documenten worden in het voorjaar van 2017 ter besluitvorming aangeboden zodat eind juni 2017 de oprichtingsvergadering van de Omgevingsdienst Twente kan worden gehouden.

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

06 Woon- en leefomgeving	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Bedrijventerreinen	- 2.672	- 3.753	- 2.038	1.715 V	- 3.846
Bestemmingsplannen	- 986	- 948	- 995	- 47 N	- 1.030
Bouwgrondexploitatie	- 4.499	- 4.033	- 3.518	515 V	- 1.958
Dierplaagbestrijding	- 29	- 29	- 31	- 2 N	- 30
Grondzaken	- 472	- 550	- 587	- 37 N	- 496
Herinrichting woonomgeving	- 139	- 119	- 114	4 V	- 160
Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	- 189	- 189	- 191	- 1 N	- 185
Huishoudelijk afval	- 3.439	- 3.496	- 3.471	24 V	- 3.456
Kantoor- winkel- en dienstenafval	- 288	- 291	- 268	23 V	- 292
Milieu algemeen	- 434	- 481	- 455	26 V	- 435
Milieubeheer bedrijven	- 91	- 91	- 86	5 V	- 132
Monumentenzorg	-	-	-	-	-
Natuur en landschap	- 209	- 203	- 210	- 8 N	- 208
Openbaar groen	- 1.796	- 1.828	- 1.799	29 V	- 1.757
Overig afval	- 24	- 32	- 19	13 V	- 32
Structuurplannen	- 350	- 418	- 414	4 V	- 434
Uitvoering Wet geluidhinder	- 78	- 96	- 97	- 1 N	- 176
Vergunningen volkshuisvesting	- 1.690	- 1.714	- 1.759	- 46 N	- 1.663
Wonen	- 119	- 117	- 123	- 6 N	- 112
Woonwagens	- 12	- 12	- 10	2 V	- 9
Totaal Lasten	- 17.516	- 18.399	- 16.187	2.212 V	- 16.409
Baten					
Bedrijventerreinen	2.680	4.974	3.237	- 1.737 N	4.040
Bestemmingsplannen	59	49	63	15 V	73
Bouwgrondexploitatie	4.078	4.123	3.874	- 249 N	1.476
Dierplaagbestrijding	7	7	6	- 1 N	3
Grondzaken	651	1.559	1.559	- 1 N	260
Herinrichting woonomgeving	- 343	- 343	- 311	33 V	40
Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	176	176	169	- 7 N	170
Huishoudelijk afval	3.837	3.896	3.929	32 V	3.962
Kantoor- winkel- en dienstenafval	297	351	328	- 23 N	296
Milieu algemeen	1	60	83	23 V	25
Milieubeheer bedrijven	-	-	37	37 V	61
Natuur en landschap	-	82	82	0 V	-
Openbaar groen	26	38	45	7 V	47
Overig afval	-	50	50	- 0 N	-
Structuurplannen	-	-	-	-	81
Uitvoering Wet geluidhinder	2	2	3	0 V	100
Vergunningen volkshuisvesting	618	618	801	182 V	303
Wonen	36	19	21	2 V	18
Woonwagens	28	28	19	- 8 N	19
Totaal Baten	12.153	15.689	13.994	- 1.695 N	10.975
Saldo van baten en lasten	- 5.363	- 2.710	- 2.193	517 V	- 5.434
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 441	- 2.011	- 2.280	- 269 N	- 235
Onttrekkingen	343	532	428	- 104 N	1.701
Mutatie reserves	- 98	- 1.479	- 1.852	- 373 N	1.466
Resultaat	- 5.461	- 4.189	- 4.045	144 V	- 3.968

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Verschil
Voordelen	
Onderhoud openbaar groen (oa Soweco)	71 V
Hogere opbrengst leges bouwvergunningen	184 V
Hogere opbrengst inzameling glas en oud papier	92 V
Vrijval voorziening VTG ivm Kruidenwijk Zuid fase 1	50 V
Vrijval voorziening VTG ivm Hellendoorn Noord fase 1	168 V
Totaal voordelen	565 V
Nadelen	
Lagere opbrengst inzameling kunststoffen	- 93 N
Lagere onttrekking reserve duurzame energievisie	- 54 N
Hogere storting bufferreserve ivm vrijval voorziening VTG	- 217 N
Geen onttrekking bufferreserve ivm lager tekort	- 54 N
Totaal nadelen	- 418 N
Overige afwijkingen	- 3 N
Totaal afwijkingen	144 V

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten van de jaarrekening worden de verschillen nader gespecificeerd en toegelicht.

Programma 7: **Maatschappelijke ondersteuning en zorg**

Verantwoordelijk voor dit programma:

Bestuurlijk: Wethouder dhr. J.H. Coes

Ambtelijk: Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas

Over dit programma

Hellendoorn wil een gemeente zijn waarin alle inwoners zoveel mogelijk meedoen. Leeftijd, lichamelijke, psychische of verstandelijke beperkingen zouden geen belemmerende factoren mogen zijn voor deelname aan de samenleving. We benutten daarbij optimaal de eigen kracht van mensen en hun sociale netwerken (onder andere mantelzorg en vrijwilligers). Zo stimuleren we een sociaal krachtige samenleving, waarin mensen zich verantwoordelijk voelen voor elkaar, iedereen naar vermogen bijdraagt, zijn mogelijkheden benut en zoveel mogelijk zelfredzaam is. Wij faciliteren dit met, waar nodig, aanvullende ondersteuning, want wij voelen een speciale verantwoordelijkheid voor deze mensen, ongeacht hun afkomst, religie of geslacht. Deze ondersteuning organiseren we zo veel mogelijk dichtbij: gebiedsgericht, in de eigen woon- en leefomgeving.

Voorkomen is vele malen beter dan genezen, door preventie beperken we het beroep op dure voorzieningen. Dat is nodig, zodat die kunnen blijven bestaan voor mensen die het écht nodig hebben. De gemeente Hellendoorn biedt haar inwoners een breed en adequaat pakket aan welzijnsvoorzieningen. Voorbeelden daarvan zijn De Welle en Evenmens (voorheen Stichting Vrijwillige Thuiszorg) en door ondersteuning van vrijwilligersinitiatieven. We constateren al een aantal jaar een groeiende vraag naar dienstverlening en voorzieningen op het gebied van wonen, welzijn en zorg. Met de decentralisaties van rijkstaken hebben gemeenten veel meer verantwoordelijkheden gekregen en verandert het kader waarbinnen de ondersteuning wordt vormgegeven. De decentralisaties gaan gepaard met forse bezuinigingen, maar leggen de zorg wel daar waar het hoort: de gemeente staat dicht bij haar inwoners. Door een vernieuwende aanpak, onder meer via de woonservicegebieden, proberen we deze nieuwe taken en verantwoordelijkheden het hoofd te bieden.

Kaderstellende nota's

- Kadernota Wmo 2015-2019
- Verordening Wmo 2015 (14INT04107)
- Besluit Wmo 2015
- PGB beleidsregels Wmo en Jeugdhulp 2015
- Visie wonen, welzijn en zorg 2010–2014 'Samenwerken aan een blijvend vitale Samenleving' (raadsbesluit 2011)
- Kadernota maatschappelijke ondersteuning 2011-2014 subregio midden Overijssel 'Meer samenleven' met beleidsagenda gemeente Hellendoorn (raadsbesluit 2011)
- Algemene Subsidieverordening samenleving gemeente Hellendoorn 2011 (2011)
- Nadere regels accommodatiebeleid gemeente Hellendoorn 2014 (2014)

Wat we wilden bereiken

Speerpunten	Realisatie
7.01 Mantelzorgers ontvangen een Mantelzorgcompliment.	
7.02 Mantelzorgers blijven faciliteren.	
7.03 Net zoals we jaarlijks met verschillende organisaties overleggen, gaan we dit ook met ouderenbonden doen.	
7.04 We zetten in op het activeren van ouderen. De ouderenbonden, vrijwilligers(organisaties) en mantelzorgers spelen hierbij een grote rol.	
7.05 Wij bieden ruimte aan professionals (zodat die niet gehinderd worden door regels en schotten tussen sectoren).	
7.06 Met de zorgaanbieders maken we afspraken op basis van doelen, prestaties en resultaten.	
7.07 We ondersteunen in aanbod van laagdrempelige zorg in een gebiedsgerichte aanpak.	
7.08 Wij organiseren / faciliteren / ondersteunen samenwerking in het 'Buurthuis van de toekomst'.	
7.09 Vrijwilligerswerk stimuleren we en wij houden de huidige voorzieningen in stand.	
7.10 Algemene jeugdvoorzieningen houden wij op peil.	

Wat we ondernamen

Beleidsintensivering Wmo

In 2016 is er extra geïnvesteerd om de instroom in dure zorgtrajecten te voorkomen. Naast de inzet van de jeugdarts en collectieve preventie GGZ vanuit Mediant is ook sport ingezet als instrument ter voorkoming van zorg, bijvoorbeeld met het project: Sporten 't werkt.

Om meer te kunnen sturen op maatschappelijke effecten zijn we in 2016 gestart met het inrichten van de voorwaarden voor gebiedsgericht werken. Er zijn voorbereidingen getroffen voor het bouwen van een dashboard met allerlei statistische informatie voor verschillende gebieden. Denk daarbij aan woonservicegebieden, wijken en buurten. Op basis van deze gegevens kijken we met verschillende partners, in een learninglab gebiedsgericht werken, naar de mogelijke en nodige inzet in die verschillende gebieden. We richten ons daarbij op: wat willen we er bereiken, welke inzet plegen wij nu, wat kunnen we anders en/of meer doen en wat is daarvan het effect? Vanuit de antwoorden op deze vragen richten we de komende jaren het preventief beleid in.

Ondersteuning van burgers

In 2016 hebben we verschillende organisaties gesubsidieerd die onze inwoners ondersteunen om zelf regie te kunnen voeren over hun eigen leven (vanuit hun 'eigen kracht'). Denk daarbij aan o.a. Stichting De Welle, Evenmens, MEE IJsseloevers en het Maatschappelijk Werk. Deze organisaties zijn tevens onze partners in het learninglab gebiedsgericht werken.

Transformatie gaat door

In 2016 hebben we de voorbereidingen getroffen om vanuit het sociaal team meer gebiedsgericht te gaan werken. Dat bracht ook inspanningen met zich mee om integraler te werken. Verschillende consultants (Participatiewet, Jeugdwet, Wmo, Leerplicht en Logopedie) werken binnen één gebiedsteam. Ook de juridisch adviseurs ondersteunen zo'n gebiedsteam bij mogelijke vragen van klanten. Door steeds integraler en gebiedsgericht te werken, krijgt de transformatie van de zorg naar een aanpak dicht bij de klant meer en meer vorm en zien we ook daadwerkelijke resultaten.

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Huishoudelijke verzorging	- 2.614	- 2.614	- 2.055	559 V	- 3.352
Maatschappelijk werk/slachtofferhulp	- 417	- 402	- 402	-	- 402
Minderhedenbeleid	- 25	- 25	- 29	- 4 N	- 24
Uitvoering Wet Inburgering	-	- 333	- 245	88 V	- 132
Volksgezondheid en ambulancevervoer	- 271	- 299	- 306	- 7 N	- 563
Voorziening gehandicapten	- 6.418	- 6.114	- 6.344	- 230 N	- 5.800
Zorgbeleid	- 1.348	- 1.721	- 1.671	50 V	- 1.800
Zorgpunt Hellendoorn	- 375	- 375	- 411	- 36 N	- 355
Totaal Lasten	- 11.468	- 11.883	- 11.464	419 V	- 12.428
Baten					
Huishoudelijke verzorging	-	-	-	-	-
Minderhedenbeleid	2	2	-	- 2 N	-
Uitvoering Wet Inburgering	50	213	270	57 V	104
Voorziening gehandicapten	1.288	900	728	- 172 N	931
Zorgbeleid	35	27	13	- 14 N	141
Totaal Baten	1.375	1.142	1.011	- 132 N	1.175
Saldo van baten en lasten	- 10.093	- 10.741	- 10.454	287 V	- 11.253
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	-	-	-	- 6.992
Onttrekkingen	-	-	-	-	6.622
Mutatie reserves	-	-	-	-	- 371
Resultaat	- 10.093	- 10.741	- 10.454	287 V	- 11.624

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Verschil
Voordelen	
Statushouders	108 V
De Welle - Vluchtelingenwerk	28 V
Hulp bij het Huishouden	350 V
Huishoudelijke Hulp Toelage	209 V
Onderhoudscontract voorzieningen en geraamde prijs- en volumestijging	172 V
Maatschappelijke begeleidingskosten	57 V
Totaal voordelen	924 V
Nadelen	
Wmo verstrekkingen (rolstoelen, vervoer en woningen)	- 58 N
Wmo dagbesteding, persoonlijke verzorging, PGB, Chronisch zieken e.d.	- 242 N
Eigen bijdrage Wmo en Sociaal Domein	- 172 N
Gederfde huur Dahliastraat	- 21 N
Doorberekende kostenplaatsen	- 131 N
Totaal nadelen	- 624 N
Overige afwijkingen	- 13 N
Totaal afwijkingen	287 V

Programma 8: **Bestuur en middelen**

Verantwoordelijk voor dit programma:

Bestuurlijk:	Burgemeester mevr. A.H. Raven (bestuur, bedrijfsvoering) Wethouder dhr. J.J. Beintema (algemene dekkingsmiddelen)
Ambtelijk:	Griffier mevr. K. Zomer (griffie) Clustermanager Bedrijfsvoering dhr. F. Dijkstra Clustermanager Samenleving dhr. G. Koolhaas (belastingen)

Over dit programma

De gemeente Hellendoorn heeft veel ervaring opgedaan met burgerparticipatie. Van campagnes als 'Hellendoorn in actie' en 'burgers aan het stuur' tot diverse projecten waarbij inwoners met een initiatief bij de gemeente kwamen of de gemeente hen uitnodigde om mee te denken of mee te beslissen. Ons uitgangspunt is om, daar waar mogelijk, inwoners te betrekken bij beleid en uitvoering daarvan, maar ook om inwoners ruimte te geven voor eigen initiatief. Onze inwoners zijn betrokken bij hun directe leefomgeving en zetten zich op allerlei manieren in voor de samenleving. Daar waar nodig ondersteunen wij dit. Belangrijk in dit proces is om duidelijkheid te scheppen over wat we van elkaar verwachten en welke spelregels we afspreken.

Kaderstellende nota's

- Reglement van orde voor de vergaderingen en andere werkzaamheden van de raad (maart 2014, 14INT00716)
- Gedragscode politieke ambtsdragers (juli 2007 07INT00504)
- Verordening op de raadscommissies (oktober 2014, 14INT04201)
- Verordening op de ambtelijke bijstand en de fractieondersteuning (april 2015, 15INT00761)
- Verordening op de controle op het financieel beheer en op de inrichting van de financiële organisatie (december 2010, 10INT00476)
- Protocol Actieve informatieplicht (juli 2014, 14INT02193)
- Visiedocument 'Hellendoorn in actie met de burgers aan het stuur' (juni 2010 11INT00419)
- Participatiecode (december 2016, 16INT02575)
- Strategische visie 'Samenwerken aan een kloppend hart' (2012 12INT01770)
- Collegeprogramma 2014-2018 'Samen aan zet' (14INT03768)
- Bestuurlijk besluit businesscases WT4 (2013)
- Financiële verordening (15INT03945)
- Controleverordening.

Wat we wilden bereiken

Speerpunten	Realisatie
8.01 We faciliteren de gemeenteraad als hij de boer op gaat om van inwoners te horen wat hen beweegt.	
8.02 De plaatselijke belangen en wijkraden hebben behoefte aan jaarlijks contact met het college en minder met de raad. Raad en college zullen afstemmen hoe hier verder invulling aan te gaan geven.	
8.03 Wij geven invulling aan burgerkracht.	
8.04 Wij bezoeken jaarlijks de werkgroepen van de woonservicegebieden en we voeren keukentafelgesprekken met de plaatselijk belangen.	
8.05 We faciliteren de gemeenteraad, zodat zij maatschappelijke stages kan ondersteunen.	
8.06 In 2015 is vastgesteld dat de meerderheid van de raad de formele werkwijze niet wenst te wijzigen. Wel probeert de raad nieuwe, meer informele, werkvormen uit met het programma 'Met de raad de boer op', waarbij de raad de samenleving opzoekt en zijn oor te luisteren legt.	
8.07 Samenwerking met de gemeenten Rijssen-Holten, Wierden en Twenterand (WT4) op operationeel en ambtelijk niveau.	
8.08 Visie ontwikkelen op samenwerken op Twents niveau (Twentebedrijf)	
8.09 In regioverband maken we nieuwe afspraken over de gemeentelijke samenwerking in Twente.	
8.10 Opstellen/herzien beleid om schuldenpositie te verminderen.	
8.11 Herziening financiële verordening en de daarop gebaseerde regelgeving.	
8.12 Bij meevallers of stijging van het gemeentefonds dit geld steken in: 1. het versterken van de financiële positie; vervolgens 2. het terugdraaien van knellende bezuinigingen uit het verleden; vervolgens 3. nieuw beleid.	
8.13 Nieuw beleid evalueren we na drie jaar op nut en noodzaak. Nieuw beleid is niet automatisch structureel.	
8.14 Ontwikkeling van de lastendruk zo beperkt mogelijk houden; in principe beperken tot inflatiecorrectie.	
8.15 Processen stroomlijnen door toepassing van 'lean'-management.	
8.16 Verdere vereenvoudiging van het gemeentelijk P&C instrumentarium in combinatie met het (meer) digitaal aanbieden van informatie.	

Wat we ondernamen

Participatie/dichterbij de burger

Inwoners van de gemeente Hellendoorn zijn betrokken bij hun directe leefomgeving. U merkt dit, want inwoners spreken u aan op straat, spreken in bij raadscommissies en maken gebruik van het fractiespreekuur. U pakt dit ook zelf actief op door als raad openbare bijeenkomsten te organiseren over actuele, politieke onderwerpen, in het afgelopen jaar onder meer over speelautomatenhallen, windmolens en de provinciale omgevingsvisie. U heeft zich verdiept in onderwerpen als vluchtelingen, het gezin, wegonderhoud, N35, bedrijventerrein, financieringspositie, Sallandse Heuvelrug, duurzaamheid, afvalbeleid, ondersteuning cliënten sociaal domein, peuterspeelzaalwerk en armoedebeleid door met (ervarings)deskundigen in gesprek te gaan. U zoekt inwoners actief op door wijkbezoeken en bijeenkomsten van Plaatselijk Belangen te bezoeken. U betreft jongeren bij de politiek door mee te doen aan Roefeldag, gericht op basisschoolleerlingen, en door samen met Reggesteyn en het jongerenwerk de Democratiedagen te organiseren, gericht op middelbare scholieren.

Bestuurlijke vernieuwing is in de gemeente Hellendoorn geen loos begrip. U hebt als raad een participatiecode opgesteld om het proces van samenwerking met inwoners beter te kunnen sturen. U hebt besloten het proces om

te komen tot een nieuwe cultuurvisie op een bestuurlijk vernieuwende manier in te richten. Ook in processen als co-creatie Grotestraat, Masterplan centrum Nijverdal en het Blokkenpark heeft u als raad aangetoond daadwerkelijk los te kunnen laten door u te beperken tot het proces en de inhoud aan de samenleving te laten.

Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen

De veertien Twentse raden hebben in 2016 bij diverse thema's nauw met elkaar samengewerkt. Dat varieerde van een informatiebijeenkomst voor de raden over publieke gezondheid tot een uitgebreide evaluatie van de Agenda van Twente en het opstarten van een verkenning naar een nieuwe agenda voor de periode na 2018. Raad en college zijn hierin gezamenlijk opgetrokken. De bijeenkomsten van de Twenteraad zijn voorbereid door het presidium, waarin vanuit elke raad een raadslid zitting heeft. Ondersteuning vindt daarbij plaats vanuit de Twentse griffiers. Ook buiten de formele overleggen wisten de raden elkaar te vinden bij actuele onderwerpen, zoals de Twentse ondergrond.

In Twents verband is een onderzoek gedaan naar de behoefte aan informatie over regionale samenwerkingsverbanden bij raadsleden. Uit dit onderzoek 'Zicht op samenwerkingen' bleek, dat raadsleden naast een behoefte aan fysieke bijeenkomsten zoals die al plaatsvinden ook behoefte hebben aan meer zicht op besluitvorming met bijbehorende planning en control instrumenten voor de raad. Een projectgroep heeft opdracht die behoefte meer te specificeren.

In 2016 hebben we op een nieuwe manier invulling gegeven aan de Regio Twente. Een aantal raadsbijeenkomsten is georganiseerd en periodiek vergaderen alle betrokken collegeleden gezamenlijk en zoveel mogelijk op één dag over onderwerpen in de Regio.

Als gemeente Hellendoorn maken we deel uit van een congruente Regio Twente. Met veertien gemeenten trekken we samen op in de veiligheidsregio en de omgevingsdienst Twente, we doen samen de GGD, we zijn een arbeidsmarktregio en we werken samen op onderdelen van het sociaal domein.

De gemeente Hellendoorn ligt ook deels in Salland. Onze combitunnel heet de Salland Twente Tunnel en het nationaal park heet de Sallandse Heuvelrug. Daarom hebben we ook regelmatig contact met de gemeente Raalte en werken we samen met Raalte aan het optimaliseren van de vervoerscorridor Zwolle-Twente.

Op het terrein van bedrijfsvoering is vanuit Hellendoorn de nodige inzet gepleegd om te komen tot een Twentebedrijf. Medio 2016 hebben wij u bericht dat dit helaas niet tot resultaten heeft geleid. In Hellendoorn steken we nu in op concrete en eenvoudige samenwerkingsprojecten met gelijk gestemde gemeenten, welke aantoonbaar resultaat opleveren.

Samenwerking in WT4

De WT4 gemeenten Twenterand, Wierden, Rijssen-Holtten en Hellendoorn hebben een samenwerkingsovereenkomst met de stichting Rekenkamer West Twente om gezamenlijk invulling te geven aan de rekenkamerfunctie. Het bureau Necker van Naem levert de directeursfunctie en onderzoekscapaciteit.

Rekenkameronderzoek decentralisaties

De Rekenkamer West Twente heeft voor de jaren 2015 en 2016 één groot onderzoek uitgevoerd naar de effecten van de decentralisaties in de gemeente Hellendoorn. Het onderzoek geeft geen aanleiding tot grote koerswijzigingen, bevat daarom ook geen aanbevelingen maar enkel aandachtspunten. Zo is aan u geadviseerd om het college te verzoeken beschikbare outputgegevens en kwaliteitsinformatie te relateren aan de doelen van het decentralisatiebeleid, onder meer via programmabegroting en jaarrekening. U hebt hiermee ingestemd. Verder hebt u het college verzocht de vier andere aandachtspunten gericht aan het college, op te volgen en de raad daarover te rapporteren.

Versterking financieel beheer

Om plannen goed uit te kunnen voeren, is een gezonde financiële positie van onze gemeente een belangrijke voorwaarde. We zorgen ervoor dat de reguliere inkomsten en uitgaven in evenwicht zijn. Eventuele meevallers zetten we in om onze financieringspositie te verbeteren. Vervolgens kijken we naar het terugdraaien van knellende bezuinigingen uit het recente verleden. En pas als laatste naar mogelijkheden voor nieuw beleid.

We hebben in 2016 een verdere verbetering aangebracht in onze meerjareninvesteringsplanning. Het is een ambtelijke doorrekening waarin we aangeven in welke mate we in staat zijn onze vervangingsinvesteringen te kunnen opvangen binnen de afgesproken norm. De norm staat op een netto investeringsvolume van gemiddeld € 5,3 miljoen voor de komende 15 jaar. De meerjareninvesteringsplanning was één van de documenten die we hebben gebruikt om de financieringspositie opnieuw te bekijken. Deze evaluatie van de financieringspositie is door uw raad vastgesteld. Helaas hebben we de nota risicomanagement wederom moeten doorschuiven. Met u is afgesproken dat wij in het voorjaar 2017 de nota vernieuwen.

In 2016 zijn we teruggegaan van twee bestuursrapportages naar één. Daar staat tegenover dat we de commissie ABZM vaker informeren over de financiële stand van zaken onder andere in de voorjaars- en najaarsrapportage. De bestuursrapportage hebben we, mede dankzij een hogere gemeentefondsuitkering, sluitend kunnen aanbieden.

Op 8 november 2016 is de programmabegroting 2017 vastgesteld. We zien dat de maatregelen die we getroffen hebben ter versterking van het financieel beheer resultaat opleveren. We hebben de onderuitputting uit de begroting geschrapt, taakstellingen gerealiseerd, de inkomsten terughoudend geraamd en de maatregelen om de financieringspositie op orde te brengen laten zien dat de schuldbestand de komende jaren afneemt. In het kader van het Interbestuurlijk toezicht (IBT) door de provincie Overijssel scoren we dan ook voor het eerst groen op het onderdeel financiën.

Reserves en voorzieningen

De ontwikkeling van reserves ziet er positief uit. Zowel de algemene reserves als de bestemmingsreserves zijn gegroeid. Kanttekening hierbij is dat de Vrij aanwendbare reserve de komende jaren iets zal dalen aangezien we deze middelen aanwenden voor voorfinanciering van het afschaffen van betaald parkeren en het generatiepact. Daar staat tegenover dat de financieringsreserve de komende jaren fors stijgt door de maatregelen om de financieringspositie te verbeteren. Voorgesteld wordt om de reserve WOP de Blokken op te heffen omdat de financiële afwikkeling in 2016 heeft plaatsgevonden.

De voorzieningen nemen af in 2016. Dit komt met name door een éénmalige tariefsverlaging bij de afvalstoffenheffing waardoor de voorziening afneemt. Dit was ook begroot. De voorziening Vordering verkoop vennootschap kan opgeheven worden aangezien deze vennootschap, voortkomend uit de verkoop van Essent, in 2016 is afgewikkeld.

Uitkering Gemeentefonds

De uitkering uit het gemeentefonds is de belangrijkste inkomstenbron van de gemeente. In het gemeentefonds zitten ook de inkomsten van het sociaal domein. Naast de algemene uitkering (€ 26,7 miljoen) en de integratie-uitkering sociaal domein (€ 16,9 miljoen) ontvingen we nog een bedrag van in totaal € 3,8 miljoen voor zeven decentralisatie-uitkeringen en twee integratie-uitkeringen. De afwikkeling van oude jaren levert bijna € 0,1 miljoen op. In een drietal circulaire (mei, september en december) worden we op de hoogte gesteld van de ontwikkeling van het gemeentefonds. Zowel de meicirculaire als de septembercirculaire lieten een positieve afwijking zien ten opzichte van eerdere circulaire. De decembercirculaire wijkt, traditiegetrouw, niet veel af.

Toelichting Sociaal Domein

In 2016 heeft de gemeente Hellendoorn een bedrag van € 2.089.000,- gestort in de reserve sociaal domein. Dit was ruim meer dan het geraamde bedrag van € 916.000,- die we al verwacht hadden. Opvallend is dat dit grotendeels veroorzaakt wordt door voordelen met betrekking tot de inzet van Jeugdhulp. Door te investeren in de toeleiding naar Jeugdhulp zijn we in staat om tot snellere en betere beoordeling te komen en daarmee gerichte adequate zorg in te zetten.

De kosten van de nieuwe Wmo taken zijn toegenomen ten opzichte van 2015 en ten opzichte van de raming. Een oorzaak hiervan is de invoering van de regeling van chronisch zieken die halverwege 2015 is ingegaan en dus in 2016 volledig bekostigd is. Daarnaast zien we een stijging van de kosten voor dagbesteding. Het resultaat van onze inzet in de toeleiding is dat mensen langer in hun eigen omgeving worden ondersteund. Dit zorgt echter voor een toename van de gemeentelijke kosten. Voor wat betreft Huishoudelijke Ondersteuning blijkt dat we ruimschoots de korting van het Rijk (40%) hebben kunnen realiseren. Er is sprake van een volume daling van het gebruik; mensen

hebben door de publiciteit alternatieven gezocht. Door de uitspraken van de Centrale Raad van Beroep van 2016 hebben wij ons beleid inmiddels aangepast, het is nog wel de vraag wat hiervan de consequentie is. Het totale beeld van Jeugd en Wmo laat zien dat de kosten voor de PGB's afnemen en de kosten van ZIN stijgen. Dit heeft vermoedelijk te maken met de extra administratieve last die gepaard gaat met de mogelijkheid van een PGB. Voor de nieuwe taken is de gemeentelijke formatie tijdelijk uitgebreid. Deze tijdelijke aanstellingen zijn veelal later ingegaan dan oorspronkelijk voorzien. Hierdoor is er in 2016 sprake van een voordeel ten opzichte van het geraamde bedrag. Dit voordeel wordt in 2017 en 2018 teniet gedaan omdat de aanstellingen ook later zullen aflopen. In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de realisatie van de budgetten binnen het Sociaal domein.

Decentralisaties (3D's)	bedragen X €1.000			
	Rekening 2015	Actuele Begroting	Rekening 2016	verschil
Jeugdzorg - Actuele raming op basis van jaarrekening				
Zorg in natura	4.301	4.307	4.772	- 465
PGB	788	789	208	582
Jeugd-GGZ	214	214	-	214
Jeugdbescherming en -reclassering	387	400	297	103
Landelijk Transitiearrangement	112	112	156	- 44
Jeugdzorg Plus	-	-	155	- 155
Participatiebudget - Actuele raming				
Sociaal deelfonds P-budget	414	558	446	112
WSW	4.680	4.491	4.404	88
Wmo-zorg				
Begeleiding / dagbesteding	2.250	2.349	2.591	- 243
Wmo-zorg PGB	857	891	755	136
Clientondersteuning MEE	231	235	227	8
Wmo chronisch zieken	134	150	352	- 202
Wmo-zorg overig	80	125	77	48
Formatie-uitbreiding				
Personeelsformatie	766	1.100	1.121	- 21
Overhead, organisatiekosten	350	550	462	88
Kosten Statushouders				
Huisvesting statushouders		60	7	53
Statushouders - overige structurele kosten		213	120	93
Besluitvorming begroting 2016				
Regiesysteem, dekking uit Sociaal Domein		10	-	10
Uitvoering Wmo 2007				
Verstrekkings (rolstoelen, vervoer en woningaanp)	943	900	958	- 58
Hulp bij het Huishouden	2.945	2.309	1.916	393
Personeel, Evenmens, onderhoud, automatisering	2.013	1.538	1.730	- 192
Huishoudelijke Hulp Toelage (HHT)				
Verstrekkings	74	414	205	209
Restant stelpost				
Post onvoorzien	50	50	-	50
Totaal structurele lasten	21.588	21.765	20.957	807
Septemercirculaire 2016 -Budgetten				
Jeugdzorg	7.274	7.083	7.092	9
Participatiebudget	4.921	4.605	4.604	- 1
Wmo-zorg	5.560	5.186	5.181	- 5
Totaal Integratie-uitkering Sociaal Domein	17.755	16.874	16.877	3
Algemene middelen t.b.v. uitvoering WSW	448	444	444	
Beschikbare middelen uitvoering Wmo 2007	4.805	4.063	4.176	113
Huishoudelijke Hulp Toelage (HHT)				
Meicirculaire 2016 HHT	74	414	414	-
Decentralisatie-uitkering verhoogde asielstroom		85	350	265
Saldo vergoeding COA maatschappelijke begeleiding			57	57
Eigen Bijdrage				
Eigen bijdrage	931	800	728	- 72
Totaal beschikbare middelen	24.013	22.681	23.047	367
Saldo via reserve Sociaal Domein	2.640	916	2.089	1.173
Stand reserve per einde jaar	3.769	4.685	5.858	1.173

Toelichting kostenplaatsen

Bij de primitieve begroting worden alle kosten vanuit de kostenplaatsen direct verdeeld naar de producten. Alle kosten zijn dan voor 100% verdeeld. Gedurende het jaar vinden er begrotingswijzigingen plaats die van invloed zijn op de kostenplaatsen. Dit vindt onder andere plaats bij de bestuursrapportage. Deze wijzigingen kunnen niet rechtstreeks verdeeld worden. Het saldo van deze wijzigingen komt dan terecht in programma 8 op saldo kostenplaatsen. Bij het opstellen van de jaarrekening worden de werkelijke kosten doorbelast naar de producten, zodat alle kosten voor 100% zijn verdeeld. Per saldo levert dit een voordeel in programma 8 op saldo kostenplaatsen op, omdat hier nagenoeg geen werkelijke kosten op terecht komen. Het nadeel komt terug in de diverse programma's, omdat de werkelijke doorbelasting veel hoger is geworden dan waar in de primitieve begroting rekening mee is gehouden. Per saldo staat er voor € 1,2 miljoen voordeel op saldo kostenplaatsen en in de diverse programma's levert de werkelijke doorbelasting uiteindelijk dit nadeel op.

Het nadeel zit met name in de personele sfeer. Hiervoor is ruim € 700.000,-- begroot op saldo kostenplaatsen terwijl de werkelijke kosten zijn verdeeld over de programma's. Dit betreft met name de financiële consequenties cao gemeenten en de vervanging voor langdurig ziekten binnen de clusters. Per saldo hebben we 300.000,-- overgehouden op het personele budget. Daarnaast waren er personele ontwikkelingen binnen de diverse clusters. Door de invoering van het individueel keuzebudget per 1 januari 2017 mogen de werknemers zelf bepalen wanneer ze hun gerealiseerd vakantiegeld uitgekeerd krijgen. De uitkeringen kunnen in het kalenderjaar plaatsvinden. Hiervoor is een verplichting van ruim € 500.000,-- opgenomen voor het vakantiegeld van de periode juni tot en met december 2016.

Vennootschapsbelasting

Per 1 januari 2016 is de Wet Vennootschapsbelasting gewijzigd. Hierdoor worden publiekrechtelijke lichamen eerder belastingplichtig. Tot 2016 waren publiekrechtelijke lichamen slechts belastingplichtig voor een beperkt aantal activiteiten, zoals de opwekking van energie. Vanaf 1 januari 2016 is een publiekrechtelijk lichaam belastingplichtig voor zover zij een onderneming drijft. Sprake is van een onderneming ingeval er: (I) een organisatie van kapitaal en arbeid is, (II) die opereert in het economisch verkeer en (III) welke een winstverwachting heeft.

Onderzoek

De gemeente Hellendoorn heeft eind 2015 een overzicht gemaakt van activiteiten die mogelijk als belastingplichtig zouden moeten worden aangemerkt en EFK Belastingadviseurs verzocht haar inzichten te geven over de belastingplicht van de activiteiten. Het betrof:

- Verkoop plattegronden
- Verbreding opritten voor derden
- Parkeergarage
- Inzet leerplichtambtenaar voor andere gemeente
- Exploitatie Sportaccommodaties
- Verkoop snippergroen
- Exploitatie MFC de Holtink / de Kruidenwijk
- Hygiënebegeleiding Kinderopvang
- Inzameling kantoor-, winkel- en dienstenafval
- Lijkbezorging (begraafplaats)
- Druk en kopieerwerk voor derden
- Exploitatie Huis voor Cultuur en Bestuur
- Vastgoedbeheer
- Grondexploitatie

De conclusie van het onderzoek was dat naast de grondexploitatie de gemeentelijk mogelijk belastingplichtig is voor de inzameling van het bedrijfsafval. Inmiddels heeft de gemeente haar activiteiten op dit laatste onderdeel gestaakt.

Nadere analyse / stand van zaken jaarrekening 2016

Grondexploitatie

De gemeente Hellendoorn heeft de volgende actieve grondexploitaties: Branderij, Daarle West, Bedrijventerrein Haarle, Hellendoorn Noord fase 1, Kruidenwijk Zuid fase 1, Bedrijventerrein 't Lochter III, Hart van Noetsele

en Aan de Tuinen. Zie voor een overzicht paragraaf 7 Grondbeleid. In 2016 heeft de gemeente een verlies geleden van circa € 496.000,- op de grondexploitaties

bedragen x € 1.000

Grondexploitaie	Vershil
Resultaat berekening	
Opbrengsten grondbedrijf	3.331
Uitgaven grondbedrijf	- 548
Afschrijving fiscale kostprijs Grondexploitatie	- 82
Rente	- 767
Resultaat belasting	- 496

Voor de waardering van de grondvoorraad heeft de gemeente gebruik gemaakt van de "discounted cash flow methode" die door de Samenwerking Vennootschapsbelasting Lokale Overheden (SVLO) in haar "Handreiking Vennootschapsbelasting en het gemeentelijk grondbedrijf" is geadviseerd.

Overige belastingplichtige activiteiten

Een inventarisatie op de winstgevendheid in 2016 van de overige (mogelijk) belastingplichtige activiteiten resulteert alleen in een winst op de inzameling van bedrijfsafval. Het betreft hier met name de éénmalige inkomst wegens verkoop van activiteiten en het klantenbestand aan een marktpartij. Op deze activiteit is in 2016 circa € 50.000,- winst gemaakt.

Conclusie

Er bestaat op dit moment veel onduidelijkheid over het toepassen van de Wet Vennootschapsbelasting voor overheidslichamen. De onduidelijkheid betreft onder andere de vragen: welke activiteiten mogen met elkaar worden geclusterd bij de toepassing van de winsttoets en wanneer is sprake van "normaal" vermogensbeheer? Wij hebben op basis van onze beste inschatting van de huidige stand van de wetgeving en een externe toetsing door EFK belastingadviseurs een voorzichtige raming gemaakt van de belastingplicht van onze gemeente.

Wij hebben in onze jaarrekening geen belastinglast opgenomen. Voor de aangifte is er naar verwachting sprake van een negatief resultaat van circa € 445.000,-. Dit resultaat kan de komende 9 jaar nog als compensabel verlies worden meegenomen in de jaaraangifte. Uiteraard is een en ander nog wel onder voorbehoud; de fiscus heeft de aangifte nog niet ontvangen en derhalve ook nog niet beoordeeld of vastgesteld.

Moties

In 2016 zijn door de raad zeventien moties aangenomen. Dit zijn:

Moties

Raadsvergadering	Motie
2 februari 2016	Motie om jaarlijkse opbrengst parkeergarage boven geraamde € 10.000,- te reserveren
2 februari 2016	Motie om bij uitwerking van masterplan de toegankelijkheid van mensen met beperking te betrekken
8 maart 2016	Motie Inzet mobiel stembureau op 6 april 2016
14 juni 2016	Motie vreemd aan de orde van de dag: Blijverslening
21 juni 2016	Motie: opdracht duurzame energie
21 juni 2016	Motie betreffende duurzaamheidsplatform
11 juli 2016	Motie: Informatieavond huishoudelijk hulp
1 november 2016	Motie: geen betaald parkeren in december op maaiveld
1 november 2016	Motie: Stem tegen het afvalwaterinjectie in Twente
8 november 2016	Motie: bouwen 80 woningen en energieverbruik
8 november 2016	Motie: Centrum Nijverdal
8 november 2016	Motie: onderzoek naar mogelijkheid gratis Verklaring Omtrent Gedrag voor vrijwilligers
8 november 2016	Motie: reservering budget Reggesteyn
8 november 2016	Motie: verhoogde heffing reclamebelasting ivm Masterplan
8 november 2016	Motie: maatregelen die nodig zijn om veiligheid N-Z verbinding op gewenst niveau te brengen
8 november 2016	Motie: Right to Challenge
20 december 2016	Motie: Uitkomst en consequenties Plan B Masterplan Centrum Nijverdal

Realisatie baten en lasten

bedragen x € 1.000

08 Bestuur en middelen	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Algemeen bestuur	- 388	- 364	- 359	4 V	- 340
Algemene baten en lasten	- 16	- 17	- 22	- 5 N	- 55
Beleggingen	- 14	- 14	- 34	- 20 N	- 15
Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen	- 108	- 145	- 142	3 V	- 118
Bestuursondersteuning	- 525	- 526	- 624	- 98 N	- 517
Dagelijks bestuur	- 697	- 827	- 829	- 2 N	- 567
Financiering	- 402	- 387	- 329	58 V	- 376
Internationale contacten	- 14	- 14	- 13	0 V	- 7
Onroerende-zaakbelastingen	- 105	- 105	- 95	10 V	- 81
Raadsgriffie	- 644	- 644	- 662	- 18 N	- 657
Saldo van kostenplaatsen	- 38	- 1.230	- 1	1.229 V	735
Uitvoering Wet WOZ	- 371	- 371	- 383	- 12 N	- 324
Verkiezingen	- 55	- 72	- 75	- 3 N	- 79
Totaal Lasten	- 3.377	- 4.715	- 3.569	1.147 V	- 2.402
Baten					
Algemene baten en lasten	-	0	0	- 0 N	0
Beleggingen	313	698	716	18 V	295
Dagelijks bestuur	-	500	174	- 326 N	1.565
Financiering	1.517	1.360	1.321	- 39 N	1.685
Onroerende-zaakbelastingen	7.541	7.526	7.428	- 98 N	7.276
Raadsgriffie	-	-	-	-	-
Saldo van kostenplaatsen	68	68	122	54 V	-
Uitkering gemeentefonds	27.848	30.245	30.466	222 V	28.479
Integratie-uitkering sociaal domein	18.195	16.877	16.877	0 V	17.755
Totaal Baten	55.482	57.274	57.104	- 169 N	57.056
Saldo van baten en lasten	52.105	52.558	53.536	977 V	54.654
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 586	- 2.508	- 2.154	354 V	- 2.515
Onttrekkingen	155	1.929	1.664	- 266 N	561
Mutatie reserves	- 431	- 578	- 490	88 V	- 1.953
Resultaat	51.674	51.980	53.046	1.066 V	52.700

Belangrijkste afwijkingen

bedragen x € 1.000

Belangrijkste afwijkingen	Vershil
Voordelen	
Kapitaallasten hypothecaire geldlening	58 V
Onvoorzien	17 V
Stelpost rijksvoornemens	19 V
Saldo van kostenplaatsen	1.283 V
Vrij aanwendbare reserve	188 V
Totaal voordelen	1.565 V
Nadelen	
Ontwikkeling gemeentefonds	- 51 N
Hypothecaire geldlening - ontvangen rente	- 58 N
Btw-afrekening	- 26 N
Opbrengst onroerendezaakbelasting	- 98 N
Lagere vrijval voorziening APPA	- 326 N
Doorberekening kostenplaatsen	- 121 N
Totaal nadelen	- 680 N
Overige afwijkingen	- 92 N
Totaal afwijkingen	793 V

In de toelichting op het overzicht van baten en lasten van de jaarrekening worden de verschillen nader gespecificeerd en toegelicht.

Deel 4: Paragratfen

Paragraaf 1: Lokale Heffingen

Wat betreft het?

In deze paragraaf geven we verantwoording over het beleid op het gebied van de gemeentelijke belastingen in 2016. Ook krijgt u inzicht in de belastingdruk voor burgers.

Wat wilden we bereiken?

Wij wilden de belastingdruk voor de gemiddelde burger in 2016 niet te zeer laten stijgen, afgezien van de verhoging in verband met inflatiecorrectie. Op basis van de prognoses van het CPB bedroeg de inflatie bij het opmaken van de begroting 2016 0%. Daarmee geven alleen factoren als wijzigingen in wettelijke tarieven, de omvang van de voorzieningen of de mate van kostendekkendheid aanleiding voor een stijging van de tarieven.

Voor 2016 hebben wij de afvalstoffenheffing met 0,7% verhoogd ten opzichte van een jaar eerder. Dit in tegenstelling tot de begrote stijging van 2,2% waarmee we in de begroting rekening hadden gehouden. Daarnaast werd per gezinshuishouden € 30,- terugggegeven via de basisheffing. Het tarief voor de hondenbelasting werd in 2016 verhoogd met één euro van € 67,- naar € 68,- vanwege de kostenontwikkeling. Voor de onroerende-zaakbelastingen (OZB) bedroeg de verhoging 3%. Nadat de nieuwe taxatiewaarden bekend waren bleek dat de tarieven OZB conform de Programmabegroting konden stijgen. Bij de rioolheffing zijn de tarieven verhoogd met 2%.

Door deze tariefmaatregelen daalde de belastingdruk (het totaal aan OZB, afvalstoffenheffing en rioolheffing) voor een gemiddeld gezin met 1,7%. De belastingdruk voor een gemiddelde woninghuurder daalde met 5,7%. Deze cijfers worden vooral positief beïnvloed door de eenmalige korting van € 30,- op de basisheffing afvalstoffenheffing. In de vergelijking wordt uitgegaan van een waterverbruik van 51 - 100 m³. Door de andere wijze van tariefdifferentiatie binnen de rioolheffing, waarbij de kleinverbruikers (tot 100 m³) minder hoeven te betalen, moeten gebruikers met een waterverbruik groter dan 100 m³ meer betalen. De belastingdruk voor een fictief bedrijf steeg met 2,43%

In het onderstaande overzicht ziet u een vergelijking van de tarieven en aanslagen van de gecombineerde aanslag van 2015 en 2016 en de daarmee samenhangende belastingdruk voor een gemiddeld huishouden in een gemiddelde woning (in eigendom). In voorgaande jaren hanteerden wij de gemiddelde woningwaarde in de gemeente Hellendoorn zoals die werd gepubliceerd door de provincie Overijssel. De provincie maakt echter deze "belastinguitgave" niet meer; die van 2014 was de laatste.

Bij de vaststelling van de definitieve OZB-tarieven 2016 in de raadsvergadering van februari 2016 is gerekend met een gemiddelde waardedaling voor woningen van 0% en van niet-woningen van 0,2%. De gemiddelde woningwaarde is € 219.000,-. Bij de afvalstoffenheffing zijn de tarieven voor de standaardcombinatie weergegeven (basisheffing + 240 liter restcontainer + 140 liter GFT-container). Voor de berekening van de rioolheffing wordt uitgegaan van een waterverbruik van 51-100 m³.

bedragen x € 1.000

Woonlasten eigenaar en gebruiker	2015	2016	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Eigenaar en gebruiker				
OZB eigenaar *1)	€ 306,40	€ 318,65	€ 12,25	4,0%
Afvalstoffenheffing *2)	€ 222,80	€ 194,28	-€ 28,52	-12,8%
Rioolheffing *3)	€ 202,39	€ 206,52	€ 4,13	2,0%
Woonlasten eigenaar en gebruiker	€ 731,59	€ 719,45	-€ 12,14	-1,7%
Gebruiker				
Afvalstoffenheffing *2)	€ 222,80	€ 194,28	-€ 28,52	-12,8%
Rioolheffing *3)	€ 202,39	€ 206,52	€ 4,13	2,0%
Woonlasten gebruiker	€ 425,19	€ 400,80	-€ 24,39	-5,7%

*1) Voor het eigendom van een gemiddelde woning met een woningwaarde van € 219.000 (2015: € 217.000) (info COELO)

*2) Standaardcombinatie: basisheffing met een 240 liter restcontainer en een 140 liter GFT-container

*3) Uitgaande van 51 - 100 m3 waterverbruik

Wat hebben we ervoor gedaan?

Afvalstoffenheffing

We hebben de tarieven voor afvalstoffenheffing ten opzichte van 2015 verhoogd met 0,7%. Gelijktijdig werd per gezinshuishouden € 30,- teruggegeven via de basisheffing. Deze teruggaaf was mogelijk omdat de hoogte van de voorziening egalisatie afvalstoffenheffing dat toe liet.

Afvalstoffenheffing	2015	2016	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Basisheffing	€92,82	€63,48	(€29,34)	-31,6%
140 liter GFT-container	€34,91	€35,16	€0,25	0,7%
240 liter GFT-container	€58,52	€58,92	€0,40	0,7%
140 liter restcontainer	€55,76	€56,16	€0,40	0,7%
240 liter restcontainer	€95,04	€95,64	€0,60	0,6%

Hondenbelasting

Sinds de invoering van deze belastingsoort wordt de opbrengst aangewend ter bestrijding van de overlast door honden en de daaraan direct verwante activiteiten zoals de aanleg en onderhoud van hondentoiletten en ruige bermen, een controleur, controles, hondenpenningen, voorlichting en perceptiekosten. Het tarief voor de hondenbelasting werd in 2016 verhoogd van € 67,- naar € 68,- vanwege de kostenontwikkeling.

Hondenbelasting	2015	2016	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Per hond	€66,00	€67,00	€1,00	1,5%

OZB

De opbrengst van de OZB is een algemeen dekkingsmiddel. De tarieven van de OZB worden uitgedrukt in een percentage van de WOZ-waarde. Op grond van de Wet waardering onroerende zaken (WOZ) moeten wij elk jaar alle onroerende zaken taxeren.

In de begroting 2016 werd een verhoging van de opbrengst geraamd van 3%. Dit percentage bestaat uit 1% verhoging zoals al afgesproken in de programmabegroting 2014, en daarnaast een extra verhoging met 2%. Uiteindelijk stegen alle tarieven met 3% ten opzichte van 2015.

Na de nieuwe taxaties naar waardepeildatum 1 januari 2015 zijn in de raadsvergadering van februari 2016 nieuwe

tarieven vastgesteld. De gemiddelde waardeontwikkeling voor onroerende zaken is in 2015 voor woningen 0,00 procent en voor niet-woningen +/- 0,2 procent. Vervolgens zijn de tarieven zodanig verhoogd dat per categorie de belastingdruk gelijk werd aan de afgesproken tariefsverhoging.

De OZB-tarieven 2016 zagen er als volgt uit:

Onroerende zaak belasting	2015	2016	Lasten- stijging	Lasten- stijging (%)
Eigendom				
Woning	0,1412%	0,1455%	0,0043%	3,0%
Niet-woning	0,2559%	0,2636%	0,0077%	3,0%
Gebruik				
Niet-woning	0,2063%	0,2125%	0,0062%	3,0%

Parkeerbelastingen

De opbrengst van de parkeerbelastingen is bestemd ter dekking van de kosten van de parkeermaatregelen (inclusief parkeergarage) in het centrum van Nijverdal. De parkeertarieven voor 2016 zijn gelijk gebleven en bedroegen € 1,00 per uur. Vanaf 1 december 2016 kon in het centrum van Nijverdal gratis worden geparkeerd op straat.

Reclamebelasting

Op verzoek van de Handelsbelangen Nijverdal heeft de gemeenteraad op 11 december 2012 besloten tot invoering van reclamebelasting per 1 januari 2013. De afbakening van het belastinggebied is destijds (in 2012) gedaan in samenspraak tussen gemeente en ondernemers. In de Nota Lokale Heffingen 2015 is aangekondigd dat we samen met de plaatselijke ondernemers de gebiedsafbakening bij de reclamebelasting tegen het licht houden. Want ondernemers die profiteren van de activiteiten moeten in de heffing worden betrokken. Besloten is om het belastinggebied uit te breiden met de Markt, de Amaliastraat, de Grotestraat (tussen Amaliastraat en Máximastraat) en de Meyboomstraat. Met deze aanpassing van het belastinggebied zijn vanaf 2016 extra ondernemers in de heffing betrokken.

De netto-opbrengst van deze belasting is door de gemeente in de vorm van een subsidie verstrekt aan de Stichting Promotie Nijverdal en is bedoeld voor allerlei activiteiten die moeten zorgen voor een aantrekkelijk winkelgebied. Evenals in 2015 zijn er weer allerlei activiteiten geweest zoals Op naar Nijverdal, modeshows etc. Het tarief is ongewijzigd gebleven en bedroeg € 480,- per jaar.

Rioolheffing

De rioolheffing heeft het karakter van een bestemmingsheffing om collectieve maatregelen te treffen die de gemeente noodzakelijk acht voor een doelmatig werkende riolering en overige maatregelen ten aanzien van afvalwater, hemelwater en grondwater.

De tarieven zijn in 2016 verhoogd met 2% waarbij wordt voorgesorteerd op het nieuwe Verbreed Rioleringsplan.

Rioolheffing	2015	2016	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Vastrecht 0-50 m3	€169,59	€173,04	€3,45	2,0%
Opslag voor elke 50 m3 of deel daarvan boven vastrecht	€32,80	€33,48	€0,68	2,1%

Toeristenbelasting

De tarieven voor 2016 zijn vastgesteld conform de tariefafspraken met de Hellendoornse Ondernemers in Recreatie en Toerisme (HORT). Ten opzichte van 2015 zijn de tarieven (p.p.p.n.) als volgt gewijzigd:

Toeristenbelasting	2015	2016	Lasten- stijging (€)	Lasten- stijging (%)
Woning	€0,95	€1,00	€0,05	5,3%
Hotel	€1,45	€1,53	€0,08	5,5%
Alle overige vormen van nachtverblijf	€0,65	€0,67	€0,02	3,1%

Overige belastingen

Bij de overige belastingen zijn de tarieven ten opzicht van 2015 niet gestegen omdat de inflatiecorrectie 0% bedroeg. Het ging daarbij om de begrafenisrechten, leges en de marktprecariobelasting. De tarieven van de gemakkelijkenretributie zijn niet aangepast omdat er met de enige belastingplichtige, Avonturenpark Hellendoorn, een convenant gesloten is met een looptijd van 2013 tot en met 2017.

Wet waardering onroerende zaken

Elk jaar worden alle onroerende zaken binnen de gemeente Hellendoorn opnieuw gewaardeerd. Door de jaarlijkse herwaardering verloopt de waardeontwikkeling minder schoksgewijs. De nieuwe WOZ-waarden werden eind februari 2016 aan de belanghebbenden bekend gemaakt en hadden als waardepeildatum 1 januari 2015.

Samen met o.a. de gemeente Rijssen-Holt en Wierden hebben wij in 2014 de uitvoering van de taxatiewerkzaamheden gezamenlijk gegund aan Tog Nederland. Het contract loopt van 1 januari 2015 tot 31 december 2017, met de mogelijkheid om twee jaar te verlengen.

Nota lokale heffingen

Op 29 juni 2015 heeft de gemeenteraad de nota lokale heffingen vastgesteld. In deze nota staat een overzicht van alle belastingen die de gemeente heft c.q. kan heffen. Besloten is om op een aantal onderdelen van ons belastinggebied wijzigingen door te voeren. Onder andere het systeem van de afvalstoffenheffing en rioolheffing wordt nader bezien, de discussie over de hondenbelasting te koppelen aan het al dan niet handhaven van de hondenuitlaatplaatsen en de vaste verhouding tussen de categorieën Eigenaren niet-woningen en Gebruikers niet-woningen bij de OZB los te laten.

Aanslagheffing gecombineerde aanslag 2016

In totaal zijn er voor belastingjaar 2016 17.861 aanslagen gemeentelijke belastingen verzonden. Hiervan hadden er 16.752 als dagtekening 28 februari 2016 (is ruim 93%). Naar aanleiding van verhuizingen, bezwaarschriften en controles werden er in de loop van 2015 dus 1.109 aanslagen opgelegd. Zoals gebruikelijk zijn op het aanslagbiljet de aanslagen afvalstoffenheffing, hondenbelasting, OZB en rioolheffing gecombineerd. Bij het opleggen van de aanslagen hebben zich geen problemen voorgedaan.

Betaling

Omdat ruim 68 % van de belastingplichtigen een machtiging heeft afgegeven tot automatische incasso, hadden zij tien termijnen om het verschuldigde bedrag te voldoen.

Kwijtschelding 2016

Kwijtschelding van de gecombineerde aanslag gemeentelijke belastingen kan verleend worden indien de belastingsschuldige niet in staat is anders dan met buitengewoon bezwaar de belastingaanslag geheel of gedeeltelijk te betalen. Van buitengewoon bezwaar is sprake indien de middelen om een belastingaanslag te betalen ontbreken en ook niet binnen afzienbare termijn kunnen worden verwacht.

Bij de afhandeling van kwijtscheldingsverzoeken maakte de gemeente Hellendoorn maximaal gebruik van de haar geboden mogelijkheden, door 100% van de bijstandsnorm aan te merken als kosten van bestaan. Voor 65-plussers wordt een inkomstennorm gehanteerd gelijk aan de netto AOW-bedragen.

Verder houden wij bij de beoordeling van de betalingscapaciteit rekening met de netto kosten van kinderopvang.

Om de administratieve lasten voor de burger en uitvoeringskosten te beperken maken wij gebruik van geautomatiseerde kwijtschelding. Het Inlichtingenbureau krijgt van ons een bestand met gegevens aan wie het vorige jaar volledig kwijtschelding is verleend. Het Inlichtingenbureau toetst via bestandsvergelijking welke huishoudens in aanmerking komen voor automatische kwijtschelding. Zij die de toets doorstaan ontvangen jaarlijks in januari bericht dat kwijtschelding is verleend en krijgen geen aanslag toegestuurd.

Blijkt uit die toetsing een omstandigheid die kwijtschelding in de weg staat dan wordt geen kwijtschelding verleend en de belastingaanslag verzonden. Voor de belastingschuldige blijft het recht bestaan om dan alsnog een gemotiveerd verzoek om kwijtschelding in te dienen. Dat verzoek wordt uitgebreid getoetst.

Over belastingjaar 2016 hebben we in totaal € 166.934,20 kwijtgescholden (2015: € 157.099,33).

Oninbaar

Als op het gebied van de invordering alle vervolgacties zijn ondernomen en er geen verhaalsmogelijkheden meer zijn, worden de desbetreffende posten uit het debiteurenbestand gehaald en oninbaar verklaard. Dit instrument is in de wet vastgelegd en geldt als sluitstuk indien invordering niet meer mogelijk blijkt.

Door het oninbaar verklaren, worden de invorderingsmaatregelen definitief afgerond. De schuld gaat administratief teniet, maar blijft toch formeel bestaan. Er hoeft echter geen tijd en energie meer te worden gestoken in het invorderen van de bedragen die toch niet binnenkomen.

Na de oninbaarverklaring wordt de schuld extra-comptabel vastgelegd. De posten worden op een aparte lijst buiten de financiële administratie om bijgehouden en vervallen na vijf jaar door verjaring. Op deze manier blijft de invordering zichtbaar voor het geval (gedeeltelijke) invordering plotseling alsnog mogelijk is.

In de laatste jaren blijkt ook dat er een stijging is van belastingbedragen die niet inbaar meer zijn. De belastingen zijn dan wel terecht opgelegd, maar de belastingplichtige kan de aanslag niet betalen.

Het gaat hierbij in principe om alle soorten gemeentelijke belastingen, maar de gecombineerde aanslagen en leges vormen de hoofdmoot.

bedragen x € 1

Oninbaar	
2012	16.745
2013	26.709
2014	31.881
2015	41.197
2016	42.403

Overzicht opbrengsten

bedragen x € 1.000

Lokale heffingen	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Belastingen					
Onroerende zaakbelasting gebruikers	1.139	1.142	1.086	- 56 N	1.087
Onroerende zaakbelasting eigenaren	6.402	6.384	6.345	- 39 N	6.189
Toeristenbelasting	380	380	389	9 V	341
Reclamebelasting	61	61	64	3 V	59
Hondenbelasting	176	176	169	- 7 N	170
Parkeerbelasting	429	379	378	- 0 N	510
Totaal Belastingen	8.587	8.522	8.431	- 91 N	8.356
Heffingen					
Rioolheffing	3.727	3.768	3.746	- 23 N	3.670
Reinigingsrechten en afvalstoffenheffing	2.463	2.463	2.452	- 11 N	2.883
Marktgeden	40	40	35	- 5 N	37
Totaal Heffingen	6.230	6.271	6.233	- 39 N	6.590
Leges en rechten					
Secretarieleges burgerzaken	343	343	384	40 V	308
Begraafplaatsrechten	443	305	300	- 4 N	404
Overige leges en rechten	694	681	886	205 V	373
Totaal Leges en rechten	1.480	1.329	1.569	241 V	1.086
Totaal lokale heffingen	16.297	16.122	16.233	111 V	16.032

Hoe ziet de belastingdruk er uit?

Tarieven Hellendoorn versus tarieven andere gemeenten

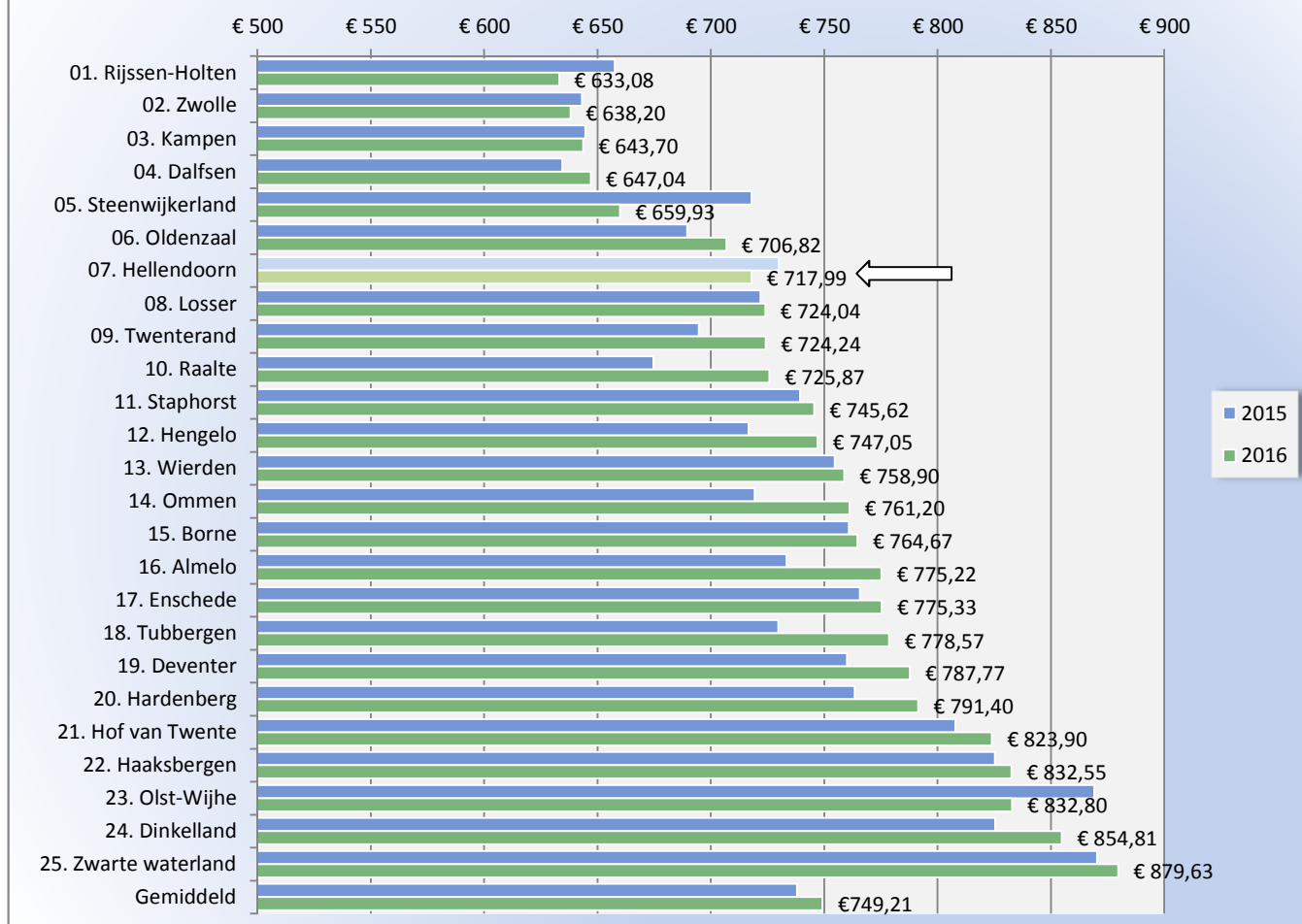
De ontwikkeling van de woonlasten krijgt ieder jaar veel aandacht in de media. Dit komt vooral omdat door lokale afwegingen de stijgingen per gemeente kunnen verschillen. Meer nog dan de hoogte van de lokale lasten, wekt ook de variatie tussen gemeenten maatschappelijke weerstand op. Meestal worden enkele sprekende cijfermatige voorbeelden genoemd, die echter geen beeld geven van de variatie over de gehele linie.

Verder is het belangrijk te beseffen dat van elke euro die huishoudens en bedrijven in Nederland aan belastingen en sociale premies betalen, volgens het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) maar circa drie cent naar de gemeenten gaat. De gemeentelijke lasten zijn dus minder hoog dan wel eens wordt gedacht. De grote aandacht voor de hoogte van de gemeentelijke belastingen komt vooral door de zichtbaarheid van de heffingen.

Provinciaal beeld belastingdruk

De provincie Overijssel berekende jaarlijks per gemeente wat per gemeente de stijging van de belastingdruk is. De 'Belastinguitgave 2014' van de provincie Overijssel die in de jaarrekening 2014 was opgenomen is echter het laatste exemplaar dat werd uitgebracht. De meest recente vergelijkende gegevens van gemeenten is het landelijke onderzoek van de COELO over 2016. Uit dat overzicht is de onderstaande tabel samengesteld.

Woonlastendruk o.b.v. Coelo: "Atlas van de lokale lasten 2016"

Ontwikkeling belastingdruk bedrijven

Bij de bepaling van de belastingdruk voor bedrijven spelen slechts twee belastingsoorten een rol, te weten de OZB en de rioolheffing. De afvalstoffenheffing is namelijk alleen maar voor huishoudens. Hieronder ziet u de ontwikkeling in de belastingdruk voor een fictief bedrijf dat in 2010 een WOZ-waarde had van € 1.000.000,-. Sindsdien hebben we deze waarde verhoogd of verlaagd met de jaarlijkse gemiddelde marktontwikkeling voor niet-woningen (2016: -0,5%). Daarnaast gaan we uit van een jaarlijks waterverbruik van 1000 m3. Op basis van dit overzicht stijgt de belastingdruk voor dit fictieve bedrijf met 2,43%.

Belastingdruk bedrijven	2015	2016
Woz-Waarde (fictief bedrijf met een WOZ-waarde van € 1.000.000,- in 2010)		
Woz-Waarde	959.226	954.430
Belastingsoort		
OZB-eigendom	2.454,66	2.515,88
OZB-gebruik	1.978,88	2.028,16
Rioolheffing bij 1.000 m3	792,79	809,16
Te betalen gemeentelijke belastingen	5.226,33	5.353,20
Belastingdruk	1,31%	2,43%

Paragraaf 2: Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Risico's horen bij het besturen van een gemeente en zijn niet altijd te voorkomen. Het is van belang de risico's die we als gemeente lopen zo goed mogelijk in beeld te hebben en middelen achter de hand hebben om tegenvallers die zich werkelijk voordoen op te vangen.

In deze paragraaf gaan we in op de maatregelen die getroffen worden om risico's te beheersen. Het weerstandsvermogen is daarbij een belangrijk punt van aandacht. Het weerstandsvermogen is het vermogen om financiële tegenvallers op te vangen. Reservepositie, onbenutte belastingcapaciteit en financiële ruimte binnen de begroting bepalen dit weerstandsvermogen en geven aan hoe solide de financiële huishouding van de gemeente is.

De kern van risicobeheer is het systematisch inventariseren, inschatten en beheersbaar maken van risico's die de organisatie bedreigen. Risico's worden hierbij gezien als mogelijke gebeurtenissen met een negatief gevolg voor de organisatie.

Beleid

In de afgelopen jaren hebben we kunnen zien dat gemeenten op steeds meer terreinen in toenemende mate risico's lopen. Als gevolg van de economische recessie stonden de gemeentelijk inkomsten onder grote druk, door rijksbezuinigingen en verliezen op grondexploitaties.

In het afgelopen jaar zien we een positieve beweging, waarbij er weer (kleine) meevallers in het gemeentefonds zijn, maar ook de verkopen van gronden zit weer in de lift.

De taken die we binnen het sociaal domein overgedragen hebben gekregen, raken steeds meer bekend terrein en op termijn verwachten we dat deze nieuwe taken op een structurele wijze in de exploitatiebegroting kunnen worden opgenomen. Risico's binnen het sociaal domein worden gedekt door de reserve, waarbij al rekening is gehouden met de matiging van de eigen bijdrage en de korting die definitief wordt bij de septembercirculaire. Op deze wijze hebben we geprobeerd de bekende risico's op dit terrein af te dekken. Wel is er nog een risico van de jurisprudentie van de huishoudelijke ondersteuning.

Risico's laten zich niet vermijden. Dat zou verlamdend werken op de verschillende beleidsvelden. Wel is het van belang dat we ons bewust zijn van de risico's die we lopen. Ons beleid is erop gericht dat we risico's tijdig onderkennen en waar mogelijk onze maatregelen nemen. Dat kunnen maatregelen zijn van zeer verschillende aard. Bijvoorbeeld organisatorisch, zoals een goede functiescheiding en interne controle. Maar ook het vormen van een financiële buffer om tegenvallers op te vangen of het afsluiten van een verzekering zijn bekende maatregelen om gevolgen van risico's te ondervangen. Uitgangspunt voor ons is dat de risico's die we lopen altijd 'te managen' moeten zijn en dus geen bedreiging kunnen vormen voor de continuïteit van de gemeentelijke dienstverlening in de breedste zin. Het weerstandsvermogen moet voldoende zijn voor het opvangen van normale bedrijfsrisico's en ons daarnaast voldoende tijd en ruimte geven om verdergaande maatregelen zorgvuldig voor te bereiden als daar aanleiding toe is. Zo zullen de gevolgen die de economische recessie teweeg heeft gebracht zich bijvoorbeeld nooit volledig binnen het weerstandsvermogen laten opvangen.

Het opstellen van een nota "Risicobeheer en weerstandsvermogen" staat voor de eerste helft van 2017 in de planning

Inventarisatie risico's

Voor het bepalen van de gewenste weerstandscapaciteit is inzicht nodig in de omvang en de achtergronden van de actuele risico's. De gewenste weerstandscapaciteit wordt bepaald aan de hand van deze risico's. Bij de inventarisatie

tie van de risico's zijn de 25 grootste risico's in kaart gebracht. Deze zijn opgenomen in onderstaande tabel. Hierbij wordt een onderverdeling gemaakt in 3 categorieën te weten een hoog, gemiddeld en laag risico. Aan deze onderverdeling ligt de kans op een risico en de hoogte van de mogelijke financiële schade ten grondslag.

bedragen x € 1.000

Risico's	Bedrag
Hoog risico	
1 Ontwikkeling gemeentefonds <i>De gemeentefondsuitkering bedraagt in 2016 € 47,3 miljoen en is daarmee de belangrijkste bron van inkomsten, hiervan is de algemene uitkering met € 26,7 miljoen het grootste bestandsdeel. Dit is ook het deel waarover het grootste risico wordt gelopen. De uitkering sociaal domein (integratieuitkeringen in het kader van de decentralisaties) bedraagt € 16,9 miljoen. De overige decentralisatie- en integratieuitkeringen zijn samen € 3,8 miljoen groot. Voor de algemene uitkering is het risico met name het Rijksbeleid. Bezuinigingen bij het Rijk dan wel achterblijvende uitgaven werken meestal door in de algemene uitkering. Daarnaast legt het Rijk de gemeenten soms extra bezuinigingsmaatregelen op. Het risico bij de integratieuitkeringen in het kader van de decentralisaties ligt onder andere bij de gehanteerde verdeelmodellen. Daarnaast wordt het fonds periodiek herijkt.</i>	1.000 structureel
2 Exploitatie bedrijventerrein 't Lochter III <i>De belangstelling van bedrijven voor kavels op 't Lochter III neemt toe. Er wordt extra ingezet op acquisitie. Momenteel wordt onderzocht binnen de 14 twentse gemeenten welke werklocaties in stand worden gehouden. Op basis van de laatste gegevens zijn wij er van overtuigd dat bedrijventerrein 't Lochter III in de komende 10 jaar volledig kan en zal worden uitgegeven. De boekwaarde per 31 decemer 2016 bedraagt ruim € 18 miljoen. Gelet op de stand van zaken van dit moment blijven de risico's die met de ontwikkeling van het bedrijventerrein samenhangen hoog. Reden waarom in de bufferreserve ruim € 2,6 miljoen extra is gereserveerd bovenop de reguliere buffer voor prijs-, rente- en afzetrisico's. De exploitatie wordt samen met 5 marktpartijen gedaan. Hellendoorn deelt voor 40% in winsten en verliezen, de andere participanten voor 60%. Er is een aantal kosten die voor rekening van de gemeente komen en niet ten laste van de grondexploitatie kunnen worden gebracht. Dit op basis van de afspraken in de samenwerkingsovereenkomst met marktpartijen (o.a. verschillen in gehanteerde rentepercentages). Hiervoor is een voorziening getroffen van ruim € 300.000,--.</i>	2.000 incidenteel
3 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen <i>Gemeenten ontvangen een budget voor bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen volgens een verdeelsysteem dat voor een groot gedeelte gebaseerd is op de kans dat een huishouden voor bijstandsverlening in aanmerking komt. Deze kans wordt per gemeente op basis van statistische gegevens vastgesteld. De gemeente Hellendoorn ontvangt op basis van de huidige gegevens een bedrag van ruim € 5,9 miljoen ten behoeve van bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen, de zogenaamde BUIG. Mocht dit bedrag niet toereikend zijn dan wordt maximaal 7,5% van de overschrijding aangemerkt als eigen risico voor de gemeente, voor het overige kan de gemeente een zogenaamde vangnetuitkering aanvragen. In 2016 was de BUIG ontoereikend, de uitgaven waren 7,8% hoger dan de BUIG. Dit houdt in dat er een vangnetuitkering wordt aangevraagd. De reserve WWB is per 31 december 2016 uitgeput.</i>	450 structureel
4 Jurisprudentie Huishoudelijke Ondersteuning <i>Er zijn rechterlijke uitspraken geweest waaruit blijkt dat er mogelijk een hoger beroep op Hulp bij het Huishouden kan worden gedaan. In de uitspraak is vastgelegd dat er externe toetsing plaats moet vinden naar de normen die gebruikt mogen worden voor de HH. Wij gaan nog steeds uit van resultaatgericht werken, maar er worden wel weer uren aan gekoppeld (max. 105 uur), waarbij wel rekening wordt gehouden met de Eigen Kracht van mensen. Daar bovenop kunnen extra pakketten worden toegekend afhankelijk van de situatie van de cliënt. Vanuit de Twentese Samenwerking in Samen14 is een zogenaamde "forecast" ontwikkeld, waarbij de onderdelen van het nieuwe beleidskader dat in maart 2017 door de gemeenteraad is vastgesteld zijn doorgerekend op basis van de indicaties. Voor 2018 komen de kosten volgens deze forecast circa € 400.000,-- hoger uit dan de raming. 2017 wordt een overgangsjaar, omdat het nieuwe beleidskader pas halverwege het jaar ingaat.</i>	850 structureel

Risico's	Bedrag
<p>5 Onderhoud kapitaalgoederen</p> <p><i>Het onderhoudsniveau van de gemeentelijke accommodaties ligt op het niveau "sober en doelmatig". Door de bezuinigingen in de afgelopen jaren is er minder onderhoud gepleegd aan infrastructuur en gemeentelijke accommodaties. Dit is een nadrukkelijk punt van aandacht en in 2016 zijn enkele forse stappen op dit gebied gezet.</i></p> <p><i>Voor openbare verlichting is in 2016 een meerjarig onderhoudsplan gemaakt en daarvoor wordt jaarlijks € 85.000,-- uitgetrokken en er is een voorziening ingesteld.</i></p> <p><i>In 2016 is een meerjaren onderhoudsplan voor wegen opgesteld en naar aanleiding van dit plan, is in de begroting 2017 een voorziening ingesteld voor cyclisch onderhoud. Structureel is € 1.130.000,-- beschikbaar voor onderhoud van wegen. Hiermee wordt het wegenonderhoud weer op het gewenste niveau gebracht, met een financieel verantwoord beleid.</i></p>	<p>250 structureel</p>
<p>6 Leges omgevingsvergunning</p> <p><i>De werkelijke opbrengst over 2016 is € 734.000,-- Er was € 550.000,-- geraamd. De meeropbrengst wordt mede veroorzaakt door enkele grote projecten. Daarnaast lijkt het dat de woningmarkt weer aantrekt. De begrote opbrengst is de komende jaren structureel geraamd op € 555.000,--. Uiteraard blijven we de ontwikkelingen nauwgezet volgen.</i></p>	<p>250 structureel</p>
<p>7 Decentralisaties</p> <p><i>2016 was het tweede jaar dat we als gemeente de 3 decentralisaties (Jeugdzorg, Wmo 2015 en Participatiewet) hebben uitgevoerd. In het afgelopen jaar is regelmatig een doorkijk gegeven van de stand van zaken en bij de begrotingsbehandeling 2017 is het Sociaal Domein weer uitgebreid met de Wmo 2007 en de voorfinanciering van de vluchtelingenstroom. 2016 is op dezelfde wijze afgerond en in deze gemeenterekening is hier dan ook het nodige over vermeld.</i></p> <p><i>Wel is het zo dat er sprake is van open-einde regelingen. Overigens hebben wij wel afgesproken dat mee- en tegenvallers binnen het Sociaal Domein ook binnen dat Sociaal Domein blijven. Daarvoor is een reserve Sociaal Domein ingesteld. Eind 2016 is de stand bijna € 5,86 miljoen.</i></p> <p><i>Een ander risico is en blijft dat de Rijksoverheid ingrijpt in deze nieuwe gemeentelijke taak. De overschotten in 2015 leiden landelijk tot de nodige commotie en ook in de landelijke politiek wordt met argusogen gekeken naar de gemeentelijke middelen.</i></p> <p><i>Een nieuw risico is de hogere inzet van jeugdzorg indien er getraumatiseerde jonge statushouders in de gemeente Hellendoorn komen wonen. De oudere statushouders zullen wellicht ook extra gebruik moeten maken van het Wmo-budget.</i></p>	<p>200 structureel</p>
<p>8 BBZ-leningen</p> <p><i>Het Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (Bbz) is een wettelijke regeling die zelfstandigen financiële steun en begeleiding geeft om een bedrijf te starten of om een gevestigd bedrijf door een moeilijke periode heen te helpen. De zelfstandige komt in aanmerking voor kapitaalverstrekking op grond van de Bbz als alle andere mogelijkheden voor kapitaalverstrekking uitgeput zijn. Deze voorwaarde onderstreept het risicovolle karakter, daar waar andere kapitaalverstrekkers geen mogelijkheden meer zien, kan na beoordeling van financiële positie en mogelijke levensvatbaarheid, door de gemeente een Bbz-lening worden verstrekt. De gemeente loopt een risico van 25% over de verstrekte kredieten met dien verstande dat sowieso minimaal de zogenaamde normbaten worden gerealiseerd. Het percentage aan normbaten wordt jaarlijks door het Rijk vastgesteld. De afgelopen jaren is dit percentage toegenomen en deze trend zet zich door. Het is voor de gemeente Hellendoorn een aanzienlijke opgave deze normbaten te realiseren.</i></p>	<p>150 structureel</p>

Risico's	Bedrag
Gemiddeld risico	
9 Exploitatie woningbouwlocatie De Heemtuin (Kruidenwijk-Zuid fase 1)	200 incidenteel
<i>Wat later dan andere locaties in de gemeente is er weer concrete belangstelling voor gemeentelijke kavels in De Heemtuin. Over de door onze contractpartners in deze ontwikkeling af te nemen kavels is inmiddels een gerechtelijke procedure opgestart. De rechter heeft alle partijen gesommeerd er alles aan te doen er middelijk uit te komen. De gesprekken zijn gaande. Voor de risico's die dit met zich meebrengt is een extra bedrag in de bufferreserve opgenomen. De boekwaarde per 1 januari 2017 bedraagt ruim € 4,7 miljoen.</i>	
10 Exploitatie woningbouwlocatie Hellendoorn-Noord fase 1	300 incidenteel
<i>Het eerste deel van fase 1 (tot aan de dierenkliniek) nadert inmiddels zijn voltooiing. De laatste vijf gemeentelijke kavels zijn inmiddels verkocht. Van fase 1 van exploitatie Hellendoorn-Noord is 43% van het terrein uitgegeven. Reden waarom de verkaveling in de fase na de dierenkliniek momenteel nader wordt uitgewerkt. De boekwaarde van fase 1 is per 1 januari 2017 ruim € 3,6 miljoen.</i>	
11 Demografische ontwikkelingen	p.m.
<i>De te verwachten demografische ontwikkeling binnen onze gemeente zal invloed hebben op diverse beleidsterreinen. Zo zal vergrijzing, ontgroening en de daling van het aantal inwoners gevolgen hebben op het gebruik van de Wmo, onderwijshuisvesting, (sport)verenigingen, woningbouwlocaties, etc. De exacte consequenties zijn nog moeilijk in te schatten, maar de financiële en maatschappelijke gevolgen kunnen fors zijn. Voornamelijk de vergrijzing zal consequenties hebben. Door de instelling van de reserve Sociaal Domein proberen we de effecten op zorgonderdelen te nivelleren. Het laatste jaar zien we ook een toename in het migratiecijfer, hierdoor is de verwachte krimp omgevormd naar een groei. Deze migratiegroei (onder meer door asielzoekers) heeft effect op bijvoorbeeld huisvesting statusthouders en andere organisatorische vraagstukken.</i>	
12 Gebruik gemeentelijke accommodaties	180 structureel
<i>Als gemeente verhuren we verschillende panden aan derden. Diverse sportaccommodaties worden verhuurd, evenals MFC's De Holtink en De Twijn, Unit 16 van het Nieuw Dunant en diverse ruimtes binnen het Huis voor Cultuur en Bestuur. Op dit moment zijn nog niet alle ruimtes verhuurd, al is er wel steeds meer belangstelling. De nasleep van de economische crisis heeft zowel nog effecten op de commerciële verhuur (zoals de horecaruimte in Het Ravijn - zwem sport zorg - die per 1 juli weer beschikbaar is gekomen, maar die we met eigen personeel bemensen), evenals de verhuur aan gesubsidieerde instellingen. De provincie stelt aan de gemeente dwingende eisen voor het huisvesten van een toegewezen aantal statushouders. Omdat we als gemeente weinig woonruimten bezitten, vragen we allereerst de woningcorporaties en particulieren om hieraan bij te dragen. Gezien het toenemend aantal asielzoekers worden ook hogere aantallen statushouders verwacht. De gemeente zal wellicht extra maatregelen moeten treffen om deze woningzoekenden te huisvesten, wellicht ook in eigen (nog om te bouwen) accommodaties. Dit kan gepaard gaan met extra kosten, waarvan het de vraag is of dat goedge maakt kan worden in de huur.</i>	
13 Pensioenvoorziening wethouders (APPA)	300 incidenteel
<i>Gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor de pensioenopbouw van hun wethouders. Het is wethouders bovendien toegestaan de elders opgebouwde pensioenrechten in te brengen bij de gemeente. Voor de gemeente brengt dat extra kosten met zich mee. Daarnaast is de hoogte van de pensioenvoorziening die getroffen moet worden erg afhankelijk van de rentevoet. Hoe lager de rentevoet hoe hoger de pensioenvoorziening moet zijn. Voor de gepensioneerden wordt vanaf 2016 de pensioenlast structureel in de begroting opgenomen.</i>	
14 Onderwijshuisvesting	400 structureel
<i>Het onderhoud van schoolgebouwen is overgedragen aan de onderwijsinstellingen onder gelijktijdige korting op het gemeentefonds. De gemeente blijft echter verantwoordelijk voor een deel van de onderwijshuisvesting; de kosten voor nieuwbouw blijven voor rekening van de gemeente komen. Met extra wensen voor nieuwbouw is, behalve voor de Elimschool, geen rekening gehouden. Wel is in de Meerjareninvesteringsprognose rekening gehouden met een investering in Reggesteyn.</i>	

Risico's	Bedrag
15 Afwaardering gemeentelijke eigendommen	700 incidenteel
<i>Het onroerend goed is de afgelopen jaren minder waard geworden. Momenteel stabiliseert de vastgoedmarkt. In 2016 zijn we erin geslaagd verschillende vastgoedobjecten tegen goede prijzen in de markt te zetten (voormalige schoolwoningen De Peppel, de voormalige Prins Claussschool en Isakke 4).</i>	
16 Personeel	300 structureel
<i>De afgelopen jaren is er stevig bezuinigd op personeel. De invulling van de taakstelling personeel loopt op schema. Door het invullen van de taakstelling neemt wel het ziekteverzuim en de werkdruk fors toe, mede omdat er nauwelijks taken zijn geschrapt en er ook nieuwe taken bij zijn gekomen. De kans op het maken van fouten neemt toe, met alle financiële risico's van dien. Ten gevolge van langdurig ziekteverzuim is er vaker een beroep gedaan op de "knelpuntenpot". Ten gevolge van de decentralisatie is er nieuw personeel bijgekomen. Ook voor andere taken, zoals het opvangen van de vluchtelingenstroom en de ambities op het gebied van duurzaamheid, zal er extra personele capaciteit nodig zijn. Van het generatiepact is door 28 medewerkers in de leeftijdscategorie 59 jaar en ouder gebruik gemaakt. Hoe en waar de vrijvallende formatie opnieuw zal worden ingezet is aan de directie. Door hogere werkdruk nemen de kansen op een hoger ziekteverzuim toe.</i>	
17 Invulling / realisatie voorgenomen bezuinigingen	200 structureel
<i>Sinds 2009 is op verschillende beleidsvelden fors bezuinigd. Veel daarvan is op dit moment al concreet ingevuld. De bezuinigingen die voor 2016 waren opgelegd zijn behaald of op een andere wijze afgedekt.</i>	
18 Garantstelling op projecten van derden	60 structureel
<i>We staan garant voor bepaalde meerkosten van ongelijkvloerse aansluitingen en kruisingen met de RW35 tot een maximum van € 1 miljoen waarvoor deels financiële dekking is. De leningsfaciliteit voor de aanleg van glasvezel in het buitengebied is niet meer nodig en is ingetrokken.</i>	
19 Open einde regelingen: Wmo-verstrekkingen, leerlingenvervoer en bijzondere bijstand	200 structureel
<i>Het beroep dat de burger kan doen op open einde regelingen is niet gelimiteerd. Dit kan resulteren in mee- en tegenvallers.</i>	
20 Soweco	200 structureel
<i>Vanaf 1-1-2015 is de oude regeling Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) vervallen. Het bestand van WSW'ers zal door natuurlijk verloop en overige uitstroom in de loop der jaren krimpen. De afbouw van het aantal WSW'ers en de tevens krimpende budgetten vormen een risico voor de gemeenschappelijke regeling Soweco. Op basis van de meerjarenraming Soweco over de periode 2017-2020 is een hogere gemeentelijke bijdrage noodzakelijk. De oorzaak van het hogere tekort ligt voornamelijk extern, namelijk de instroomstop in combinatie met de afbouw van de rijkssubsidie. Het aantal beïnvloedbare factoren in de uitgavensfeer is tevens beperkt in verband met wettelijke loon- en baangarantie voor de huidige WSW-deelnemers. Het hogere tekort is desalniettemin niet acceptabel. Het bestuur van Soweco, de RvC en de binnen de GR Soweco participerende gemeenten werken daarom aan omvorming van Soweco. Ingezet wordt op een realiseren van een maatschappelijke onderneming die onder andere dienstverlening voor de nieuwe doelgroep Participatiewet aanbiedt. Daarnaast wordt ingezet op verbreding van de taak van Soweco, met extra taken vanuit de markt, met name dienstverlening aan werkgevers en het UWV. Dit strategisch perspectief is in het najaar van 2016 concreet uitgewerkt in een businessplan. Dit businessplan beschrijft de diensten en doelgroepen, de voorwaarden en het tijdspad van de ontwikkeling naar een volwaardige maatschappelijke onderneming in de periode tot 2020. De huidige afschaling van de GR – als gevolg van uitstroom uit de WSW – vindt onverminderd plaats. In 2020 wordt de balans opgemaakt. Op dat moment wordt bepaald of de bestaande fysieke infrastructuur (vastgoed en materieel) nog rendabel ingezet kan worden voor de maatschappelijke onderneming of dat gezocht moet worden naar een alternatieve bestemming. Ook zal worden aangegeven welke overige stappen nodig zijn bij de verdere (mogelijk versnelde) afbouw van de GR.</i>	

Risico's	Bedrag
<p>21 Planschade en overige juridische claims</p> <p><i>Het wijzigen van bestemmingsplannen kan resulteren in het moeten uitkeren van planschadevergoedingen. Veelal kunnen deze weer in rekening gebracht worden bij de aanvrager van de bestemmingsplanwijziging. Dit geldt uiteraard niet voor wijzigingen die de gemeente op eigen initiatief doorvoert. Op allerlei terreinen waar regelgeving wordt vastgelegd en overeenkomsten worden gesloten, liggen juridische risico's op de loer. We proberen ons werk goed te doen, maar fouten kunnen nooit helemaal worden voorkomen. Dit kan resulteren in juridische claims met bijbehorende financiële gevolgen. Niet altijd kunnen deze claims worden afgedekt via verzekeringen of doorgeschoven naar de veroorzakende partij.</i></p>	<p>250 incidenteel</p>

Risico's	Bedrag
Laag risico	
22 Belastingrisico's	p.m.
<i>Met ingang van 2016 worden gemeenten voor hun ondernemersactiviteiten aangeslagen voor vennootschapsbelasting op hun winsten. In 2015 heeft hierop een screening van de gemeentelijke organisatie plaatsgevonden en er is in de loop van 2016 een presentatie geweest in de raadscommissie. De budgettaire gevolgen lijken beperkt te zijn, althans zoals de gemeente Hellendoorn dit nu inschat. Voor 2016 hebben we geen betalingsverplichting opgenomen; de aangifte is in 2017. Hierover bestaat natuurlijk nog geen volstrekte zekerheid, ook omdat de belastingdienst nog geen ervaring heeft met vennootschapsbelasting bij de gemeentelijke overheden en ook de jurisprudentie op gemeentelijk gebied beperkt is. In zijn algemeenheid kunnen we stellen dat veranderende fiscale wetgeving en jurisprudentie kan leiden tot extra budgettaire nadelen. Mogelijk wordt in een nieuwe kabinetsperiode bijvoorbeeld de fiscale wetgeving rond sportaccommodaties gewijzigd.</i>	
23 Materiële schade, fraude en digitale beveiliging	100 structureel
<i>Veel eigendommen van de gemeente zijn verzekerd. Soms weegt de verzekeringspremie echter niet op tegen de schade die af en toe geleden wordt. O.a. de schade door vandalisme is slechts tegen hoge kosten te verzekeren. Vaak kunnen de kosten binnen de beschikbare budgetten worden gedekt. De gemeente is uitvoerende instantie voor een grote diversiteit aan regelingen. Voor een deel zijn wij hierbij afhankelijk van gegevens die de aanvrager of betaler van de regeling zelf indient. Doordat derden zelf gegevens moeten verstrekken die rechtstreeks van invloed zijn op de hoogte van de uitkering dan wel de hoogte van een te betalen bijdrage, bestaat de mogelijkheid dat van de regeling misbruik of oneigenlijk gebruik gemaakt wordt. Daarnaast bestaat de mogelijkheid van fraude. Zowel intern als extern. Gemeenten kennen omvangrijke digitale gegevensbestanden. Deels voor eigen gebruik en deels voor tal van andere (overheids)instanties (waaronder de verschillende basisregistraties). De informatie dient juist en actueel te zijn. Als de kwaliteit onvoldoende is kunnen we daar op worden aangesproken. Daarnaast bestaat het risico dat persoonlijke gegevens van burgers en bedrijven in verkeerde handen komt.</i>	
24 Garantstellingen en leningen aan derden	500 structureel
<i>De gemeente heeft nog enkele verstrekte geldleningen aan stichtingen/verenigingen openstaan, naast de hypotheekleningen aan ambtenaren. De risico's rond deze leningen zijn beperkt en nemen jaarlijks af. Ook het renterisico is hier beperkt. De verstrekte leningen in het kader van de BBZ hebben een hogere risicograad (zie hierboven). Daarnaast staat de gemeente in de 2e en 3e lijn als achtervang garant bij de Nationale HypotheekGarantie en het Waarborgfonds Sociale Woningbouw. De buffers bij deze twee instellingen zijn toereikend om de eerstkomende jaren mogelijke tekorten zelf op te vangen. De kans dat dit zich gaat voordoen is klein, maar mocht het zicht voordoen, dan kan het schadebedrag groot zijn.</i>	
25 Treasury/schuldenpositie	75 structureel
<i>Begin 2017 is er ruim € 138 miljoen aan langlopende geldleningen opgenomen. Jaarlijks wordt daarvan tussen de € 14 en € 16 miljoen geherfinancierd. Voor nieuw af te sluiten geldleningen gaan we op dit moment in de begroting en meerjarenramingen uit van een rente van gemiddeld 3,5%. De werkelijke rente ligt hier nog altijd fors onder. Met het aantrekken van de economie neemt ook de kans toe dat de rente gaat stijgen. In 2016 zijn leningen voor de jaren 2017 tot en met 2020 geherfinancierd tegen een voordelig rentepercentage. De renterisico's blijven hierdoor beperkt.</i>	
26 Inzameling afval – contract Twence	50 structureel
<i>De Twentse gemeenten hebben een contract met afvalverwerker Twence om jaarlijks gezamenlijk 220.000 ton afval aan te leveren. De goede afvalscheidings- en recyclingresultaten hebben tot gevolg dat we niet aan deze leveringsverplichting kunnen voldoen. In de praktijk heeft dat nog niet tot boetes geleid, omdat momenteel vanuit het buitenland voldoende afval ter verbranding wordt aangeboden.</i>	

Benodigde weerstandscapaciteit

Hiermee bedoelen wij het gewogen risicobedrag, waarbij wij er van uit gaan dat de genoemde risico's zich nooit allemaal gelijktijdig zullen voordoen. Per onderdeel maken we een inschatting wat de kans is dat het risico werkelijkheid zal worden. We maken hierbij een onderscheid tussen de structureel benodigde weerstandscapaciteit en de incidenteel benodigde weerstandscapaciteit.

Dit risicoprofiel is overigens voortdurend aan verandering onderhevig. Dit als gevolg van nieuwe risico's, het treffen van beheersmaatregelen, nieuwe inzichten in de omvang van de risico's en veranderingen in de in- en externe omgeving. Door de ontwikkelingen op dit vlak continu scherp te blijven volgen proberen we te komen tot een zo goed mogelijke inschatting van de verschillende risico's, de kans dat ze zich voordoen en de (financiële) effecten die daarvan het uiteindelijke gevolg kunnen zijn.

Rekening houdend met de kans dat bepaalde risico's zich voordoen en de gemaakte inschatting van de financiële implicaties schatten we de incidenteel benodigde weerstandscapaciteit in op een bedrag van (afgerond) € 1,9 miljoen. Voor de structurele risico's komen we uit op € 1,7 miljoen.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen die ingezet kunnen worden om tegenvallers op te vangen als de risico's zich voordoen. Daarbij is onderscheid te maken in een incidentele en een structurele weerstandscapaciteit.

De incidentele weerstandscapaciteit omvat de vrij aanwendbare reserves binnen het eigen vermogen van de gemeente en de stille reserves in bezittingen. Deze middelen kunnen slechts eenmalig worden ingezet. Bij de reserves gaat het om de algemene reserves, met een stand van € 11,9 miljoen per 31 december 2016. Met de bestemmingsreserves houden we vooralsnog geen rekening omdat die in het verleden gevormd zijn voor specifieke bestemmingen. De raad kan die bestemming weliswaar wijzigen, maar dat betekent dat ook het onderliggende beleid gewijzigd zal moeten worden. Ook met de stille reserves houden we vooralsnog geen rekening. De waarde van het onroerend goed staat nog altijd onder druk en is niet meteen te verzilveren, terwijl aandelen en deelnemingen vrijwel alleen in gemeentekring verkocht mogen worden.

De structurele component bestaat in de eerste plaats uit de onbenutte belastingcapaciteit. Het verhogen van de inkomsten door belastingverhogingen kan worden benut als er geen andere mogelijkheden meer voorhanden zijn om tegenvallers op te vangen. Bij afvalstoffenheffing, rioolheffing en leges zitten we op dit moment op 100% kostendekkendheid. De tarieven voor de OZB kunnen nog wel worden verhoogd. Als we uitgaan van het tarief dat het Rijk hanteert voor een aanvraag op basis van artikel 12 van de Financiële verhoudingswet is op basis van de normbedragen voor 2015 een meeropbrengst te realiseren van € 530.000,--. Een tweede element van de structurele weerstandscapaciteit is het bedrag voor onvoorziene uitgaven dat jaarlijks in de begroting wordt opgenomen. Daarbij gaat het om zo'n € 45.000,-- structureel. Het is vooral bedoeld om kleine tegenvallers lopende het jaar op te vangen. Voor de grotere risico's biedt het geen enkel houvast.

Weerstandscapaciteit	31-dec-2015	31-dec-2016
Incidenteel		
Algemene reserves	9.199	11.996
Bestemde reserves	5.092	6.771
Rekeningresultaat	217	916
Totaal incidenteel	14.508	19.683
Structureel		
Onbenutte belastingcapaciteit	530	530
- Onroerende zaakbelasting (macronorm)	-	-
- Afvalstoffenheffing (norm: kostendekkendheid)	-	-
- Rioolheffing (norm: kostendekkendheid)	-	-
Negatief herverdeeffect	540	540
Post onvoorzien	10	18
Totaal structureel	1.080	1.088
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	15.588	20.771

Ten slotte rekenen we tot de structurele weerstandscapaciteit de mogelijkheid om binnen de begroting structurele middelen vrij te maken als dat onverhoopt noodzakelijk is. De afgelopen jaren hebben we forse bedragen moeten ombuigen, maar die zien we niet als representatief voor de beschikbare weerstandscapaciteit. We sluiten daarom aan bij de bedragen die het Rijk hanteert bij maatregelen in de sfeer van het gemeentefonds. Bijvoorbeeld bij wijzigingen van de verdeelsystematiek of bij de overdracht van nieuwe taken. Op die momenten mag het negatieve herverdeeffect maximaal € 15,- per inwoner per jaar bedragen. Voor de gemeente Hellendoorn betekent dit zo'n € 540.000,- (cumulatief) per jaar. In het verleden zijn daarover bij de bestuursakkoorden afspraken gemaakt. Voor het bepalen van de weerstandscapaciteit achten we dit een reële weerspiegeling van de mogelijkheden om binnen het meerjarenperspectief tegenvallers op te vangen.

Conclusie

De incidentele weerstandscapaciteit is met € 12,0 miljoen ruim voldoende om de ingeschatte incidentele risico's van € 1,9 miljoen op te kunnen vangen. Deze ratio is verbeterd ten opzichte van de situatie in 2015.

De structurele weerstandscapaciteit is met circa € 1,1 miljoen niet voldoende om de structurele risico's van bijna € 1,7 miljoen op jaarbasis vanaf het begin volledig af te dekken. Wel biedt de omvang van de algemene reserves voldoende ruimte om daar binnen het meerjarenperspectief van vier jaar naar toe te groeien. Gedurende die overgangperiode kunnen eventuele tekorten binnen de algemene reserves opgevangen worden. Dat biedt ons voldoende tijd en ruimte om te werken aan een structurele oplossing.

Op dit moment zien we de economie weer iets opveren. Herstel van de economie zal de weerstandscapaciteit doen toenemen. Het is bijzonder moeilijk om in bovenstaande berekeningen met dit economisch herstel rekening te houden. Het is onduidelijk hoe snel het tij keert en we de effecten merken op bijvoorbeeld het gebied van de woningbouw of het aantal uitkeringsgerechtigden. Bij de weging van de risico's is geprobeerd een reële inschatting te maken van kansen en uiteindelijke effecten.

Geconcludeerd kan worden dat het weerstandsvermogen van de gemeente Hellendoorn als acceptabel kan worden gekwalificeerd.

Kengetallen

In 2015 is de regeling BBV (Besluit, Begroting en Verantwoording) vernieuwd waarbij, ter beoordeling van de weerstandscapaciteit, er een aantal kengetallen gepresenteerd moeten worden bij begroting en jaarrekening. Dit moet de vergelijkbaarheid tussen gemeenten vergroten.

1. Netto schuldquote		Actuele Begroting	Rekening 2016	Rekening 2015
A. Vaste schulden	+	-	138.713	138.815
B. Netto vlottende schuld	+	-	10.130	9.876
C. Overlopende passiva	+	-	1.478	1.389
D1. Financiële activa (excl. versteekte leningen)	-	-	-	-
D2. Financiële activa (verstrekte leningen)	-	-	10.881	12.359
E. Uitzettingen < 1 jaar	-	-	9.803	3.383
F. Liquide middelen	-	-	609	- 252
G. Overlopende activa	-	-	3.215	3.146
H. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	89.545	87.728	84.514
Netto schuldquote		0,0%	155,8%	170,2%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen		0,0%	143,4%	155,5%

Toelichting: De netto schuldquote is in 2016 opnieuw afgenomen. Het saldo van baten en lasten is iets toegenomen, dit heeft een positief effect op de (netto) schuldquote. De schulden zijn ongeveer gelijk gebleven met niveau 2015, dit in tegenstelling tot de verwachting dat er extra lening aangetrokken zouden moeten worden voor de aanleg van de Noordzuidverbinding. Daarnaast wordt er ook ruim € 6 miljoen kort geld uitgezet.

2. Solvabiliteitsratio		Actuele Begroting	Rekening 2016	Rekening 2015
A. Eigen vermogen	+	-	19.683	14.508
B. Totaal passiva	/	-	174.673	170.638
Solvabiliteit			11,3%	8,5%

Toelichting: In 2016 heeft de groei van het eigen vermogen doorgezet. Het eigen vermogen staat nu op € 19,7 miljoen. Wel blijft de solvabiliteitsratio aan de lage kant. Om de vermogenspositie verder te verbeteren maken we jaarlijks een oplopend bedrag vrij voor het verbeteren van onze financieringspositie.

3. Grondexploitatie		Actuele Begroting	Rekening 2016	Rekening 2015
A. Niet in exploitatie genomen bouwgronden	+	-	-	380
B. Bouwgronden in exploitatie	+	-	27.282	27.546
C. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	89.545	87.728	84.514
Grondexploitatie		0,0%	31,1%	33,0%

Toelichting: De afgelopen jaren zijn er maatregelen getroffen op de grondexploitaties: er zijn voorzieningen voor verwachte verliezen getroffen. Bovenstaande tabel laat zien dat de impact die de grondexploitatie heeft op onze reguliere bedrijfsvoering is afgenomen. Bij de jaarrekening 2014 was het percentage nog 36,3%, deze is in 2016 verder gedaald naar 31,2%.

4. Structurele exploitatieruimte		Actuele Begroting	Rekening 2016	Rekening 2015
A. Totale structurele lasten	-	-	77.954	73.663
B. Totale structurele baten	+	-	83.129	77.811
C. Totale structurele toevoegingen aan de reserves	-	-	-	-
D. Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	+	-	-	-
E. Totale saldo van baten (excl. mut. res.)	/	89.545	87.728	84.514
Structurele exploitatieruimte		0,0%	5,9%	4,9%

5. Gemeentelijke belastingcapaciteit		Actuele Begroting	Rekening 2016	Rekening 2015
A. OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	319	319	306
B. Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	+	207	207	202
C. Afvalstoffenheffing voor een gezin	+	194	194	223
D. Eventuele heffingskorting voor een gezin	-	-	-	-
E. Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde		720	719	732
F. Woonlasten landelijke gemiddelde voor gezin in t-:	/	716	716	703
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar er voor		100,6%	100,5%	104,1%

Toelichting: Onze belastingdruk ligt net iets boven het landelijk gemiddelde.

Het totaaloverzicht van kengetallen is als volgt:

Kengetallen	Actuele Begroting	Rekening 2016	Rekening 2015
Netto schuldquote	0,0%	155,8%	170,2%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	0,0%	143,4%	155,5%
Sovabiliteitsratio		11,3%	8,5%
Grondexploitatie	0,0%	31,1%	33,0%
Structurele exploitatieruimte	0,0%	5,9%	4,9%
Gemeentelijke belastingcapaciteit	100,6%	100,5%	104,1%

Paragraaf 3: **Onderhoud kapitaalgoederen**

Inleiding

In deze paragraaf geven wij inzicht in het onderhoud van de kapitaalgoederen van de Gemeente Hellendoorn.

De kapitaalgoederen kunnen als volgt gerubriceerd worden:

- infrastructuur (wegen, bruggen en riolering);
- voorzieningen (openbaar groen, speelplaatsen, openbare verlichting);
- gebouwen.

Het onderhoud van deze kapitaalgoederen is van groot belang voor het optimaal functioneren van de gemeente, onder meer op het gebied van veiligheid, vervoer en recreatie. De kwaliteit van de kapitaalgoederen en het onderhoud ervan is bepalend voor het voorzieningenniveau en uiteraard de (jaarlijkse) lasten.

Beleid

Het beleid van Hellendoorn voor het onderhoud aan kapitaalgoederen is opgenomen in de nota's:

- Onderhoudsprogramma wegen (jaarlijks)
- Beleidsplan Gladheidsbestrijding 2016-2020
- Onderhoudsplan bruggen en tunnels (2012)
- Groenbeleidsplan (april 2015)
- Nota speelplaatsenbeleid (april 2003)
- Integraal HuisvestingsPlan (IHP)
- Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP 2016-2020) (2015)
- Operationeel Beheer- en onderhoudsplan Riolering (2009)
- Duurzaam beheer openbare verlichting 2016-2020
- Kadernota investeren en afschrijven (2013)

De kwaliteit van het openbaar gebied wordt door de inwoners van de gemeente Hellendoorn vaak intensief beleefd. Zwerfvuil, hondenpoep, loszittende stoeptegels, slecht onderhouden schoolgebouwen, etc. Deze onderwerpen in de directe omgeving raken de burgers direct en hier hebben zij vaak een eigen en duidelijke mening over.

Het onderhoudsbeleid staat over het algemeen in het teken van sober onderhoud, dat wil zeggen dat alleen het noodzakelijke onderhoud wordt verricht om de functie van het object in stand te houden.

Daar waar sprake is van cyclisch onderhoud voor kapitaalgoederen die in meerdere programma's terugkomen en waar een meerjarig onderhoudsplan aan ten grondslag ligt bekijken we de mogelijkheid om dat via onderhoudsvoorzieningen te laten lopen. Het voordeel daarvan is dat de budgetten in de programma's constant blijven en er een betere (financiële) sturing mogelijk is. Afgelopen jaar hebben we voor het wegenonderhoud een voorziening ingesteld waarmee we verwachten het minimaal aanvaardbare onderhoudsniveau kunnen borgen.

Waarde van de kapitaalgoederen

De totale boekwaarde van de materiële vaste activa bedraagt per 1 januari 2016 € 123 miljoen. De onderverdeling is hieronder weergegeven.

bedragen x € 1.000

Materiële vaste activa	Boek-	Boek-
	waarde	waarde
	1-1-2016	31-12-2016
Gronden en terreinen	2.126	2.678
Bedrijfsgebouwen	57.858	56.300
Woonruimten	567	565
Machines, apparaten en installaties	11.663	10.303
Vervoermiddelen	1.145	1.179
Erfpachtgronden	687	687
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	45.209	46.791
Overige materiele vaste activa	3.977	3.739
Totaal	123.233	122.243

Gezien de boekwaarde van de activa, gevoegd bij de omvang van de activa die reeds zijn afgeschreven maar nog wel in gebruik zijn, is het duidelijk dat ook de budgettaire consequenties van het onderhoud aanzienlijk zijn.

Voorzieningen

Naast de budgetten die voor beheer en onderhoud van de kapitaalgoederen in de begroting zijn opgenomen, zijn er voor diverse kapitaalgoederen voorzieningen gevormd. Dit kan om diverse redenen zijn, bijvoorbeeld om de onderhoudskosten (deels) van te betalen of omdat er reeds toekomstige verplichtingen zijn aangegaan ter verbetering van de kapitaalgoederen. In onderstaande tabel worden vier relevante voorzieningen toegelicht.

bedragen x € 1.000

Voorzieningen kapitaalgoederen	Saldo	Stortin-	Onttrek-	Saldo
	1-1-2016	gen	kingen	31-12-2016
Voorziening egalisatie rioolheffing *1)	886	-	- 255	631
Voorziening ISV *2)	395	-	- 20	179
Voorziening onderhoud wegen *3)	-	25	-	25
Voorziening privatisering was- en kleedruimten *4)	800	-	-	800
Totaal	2.081	25	- 275	1.635

*1) Opvangen van fluctuaties in de berekening van de rioolheffing.

*2) Bijdragen uit het stadsvernieuwingsfonds, waarvan projecten worden gefinancierd.

*3) Per 2017 nieuw ingestelde voorziening voor onderhoud wegen.

*4) Renovering van was- en kleedruimten in de periode 2018-2022.

De kapitaalgoederen

Areaal	Aantal	Eenheid
Wegen		
• Asfalt- en betonverharding	284	km.
• Asfalt- en betonverharding	1.206.859	m2
• Klinkerverharding	113	km.
• Klinkerverharding	561.729	m2
• Onverhard en halfverhard	120	km.
• Wegen	517	km.
Kunstwerken		
• Verkeersbruggen	15	stuks
• Spoorbrug	7	stuks
• Spoortunnel	2	stuks
• Fietstunnel	2	stuks
• Fietsbrug	15	stuks
Riolering		
• Vrijverval-riolering	220	km.
• Persleiding	219	km.
• Inspectiepunten	7.474	stuks
• Rioolgemalen	25	stuks
• Bergbezinkbasins	7	stuks
• Tunnelgemalen	11	stuks
• Oppervlaktegemaal	1	stuks
• Pompunits	762	stuks
• Overstorten	26	stuks
Openbare verlichting		
• Lichtpunten	7.495	stuks
Openbaar Groen		
• Stedelijk groen (gazon, heesters, sier)	1.294.910	m2
• Landschappelijk groen (berm, bosplantsoen, riet)	712.074	m2
• Begraafplaatsen	60.104	m2
Speelplaatsen		
• Speelplaatsen in gemeentelijk beheer	83	stuks
Gebouwen		
• Gebouwen en objecten (eigendom)	35	
• Onderwijshuisvesting	25	

Hieronder wordt ingegaan op de verschillende kapitaalgoederen en de nota's die over het onderhoud hiervan zijn geschreven.

Wegen

Jaarlijks wordt er een onderhoudsbestek gemaakt voor het onderhoud aan wegen. De kwaliteit van het wegenareaal in de gemeente Hellendoorn wordt gemeten door één keer per drie jaar door een extern bureau een globale visuele weginspectie te laten uitvoeren conform de landelijke richtlijnen van het CROW. In 2016 zijn alle wegen opnieuw visueel geïnspecteerd en daarmee de kwaliteit in beeld gebracht.

Zoals bekend is er sprake van achterstallig onderhoud aan wegen. Dit is onderhoud dat technisch gezien al uitgevoerd had moeten worden om te voldoen aan het onderhoudsniveau van de CROW. Dit niveau is de laagste kwaliteit om wettelijke aansprakelijkheid te voorkomen. Lokaal zal de kwaliteit van het wegdek onder de norm van

“normaal onderhoud” komen. Gevolg is dat kapitaalvernietiging optreedt en dit niet in enkele jaren is ‘goed te maken’. Getracht wordt om door middel van kleinschalig onderhoud onveilige situaties te voorkomen. De aandacht moet daarbij gericht zijn op het herstellen van de oppervlakteschade (door toepassen van slijtlagen). Een goed gesloten wegdek houdt andere schadebeelden ‘buiten de deur’.

Voor het onderhoud van de wegen was in 2016 een bedrag van € 680.000 (2015: € 622.000,--) in de begroting opgenomen. We hebben het langjarig (cyclisch) wegenonderhoud in beeld gebracht, het budget is vanaf 2017 structureel opgehoogd met € 400.000,-- en vanaf 2017 is een voorziening ingesteld waarmee we verwachten dat we het minimaal aanvaardbare onderhoudsniveau kunnen borgen. Hoewel het achterstallig onderhoud op dit moment nog fors is willen we met het verhoogde budget in de komende jaren proberen een deel van deze achterstand weg te werken.

Bruggen

Op basis van globale visuele inspecties die om de 3 jaar worden uitgevoerd bewaken we de kwaliteit van onze kunstwerken. Het uitvoeringsprogramma is op basis van die informatie opgesteld en jaarlijks wordt met de beschikbare middelen groot onderhoud gepleegd. In 2016 hebben we de Thomas Ainsworthbrug voorzien van een compleet nieuwe opbouw met asfalt en zijn de voegovergangen vernieuwd. Ook zijn diverse kleinschalige betonreparaties uitgevoerd bij de Schuilenburgerbrug.

Riolering

Rioolstelsels zijn van oudsher primair aangelegd vanuit het maatschappelijk belang van de volksgezondheid. Afvalwater wordt via rioolstelsels op een hygiënische manier uit woonkernen afgevoerd. Daarnaast draagt het bij aan een aantrekkelijke woon- en recreatie omgeving. In de loop der tijd zijn het beheersen van wateroverlast in woonkernen en het beheersen van emissies naar het milieu bij het beheer van rioolstelsels als maatschappelijke belangen toegevoegd.

Het beleid voor beheer en aanleg van rioolstelsels wordt in een Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) uitgewerkt. In het GRP 4 wordt aandacht gegeven aan thema's als wateroverlast als gevolg van klimaatverandering, grondwateroverlast, ontvlechting van schone en verontreinigde waterstromen zodanig dat een gezond en duurzaam watersysteem niet onder druk komt te staan, professioneel rioolbeheer, samenwerking in de waterketen en aan de financieringsvormen. Afvalwater-, hemelwater- en ontwateringstelsels in de gemeente Hellendoorn zijn daarbij middelen in de voortdurende opgave om het bebouwde stedelijke gebied en de natuurlijke omgeving op elkaar af te stemmen. Dit gemeentelijke Rioleringsplan heeft een looptijd van 2016 tot en met 2020.

Openbaar groen

Op 14 april 2015 heeft de gemeenteraad het nieuwe Groenbeleidsplan vastgesteld. Dit plan biedt een actualisatie van het vorige plan dat in oktober 2003 werd vastgesteld.

Het groenbeleidsplan geeft een visie op het openbare groen binnen de bebouwde kom van de gemeente Hellendoorn. De gemeente streeft naar een duurzame vergroening van de woonkernen, waarbij de huidige groene kwaliteit minstens wordt behouden en waar mogelijk wordt versterkt. Het geeft voor een periode van tien jaar een richting aan de wijze waarop het openbare groen wordt beheerd, onderhouden en (opnieuw) wordt ingericht. Bij het plan behoort een kaart met de groenstructuren en de diverse onderhoudszones. Het – door het college van burgemeester en wethouders vastgestelde – uitvoeringsprogramma geeft projecten weer waarop gedurende drie jaren wordt ingezet. Jaarlijks wordt het uitvoeringsprogramma groen geactualiseerd.

Hieronder treft u een sterkte-zwakte analyse aan voor het aanwezige openbare groen van de gemeente Hellendoorn.

Sterke punten

- Duidelijke groenstructuren;
- Goede vakbeplanting (één soort per vak, eenduidige beheer);
- Grote diversiteit aan boomsoorten, breed gevarieerd assortiment aan bomen;
- Gevarieerde leeftijdsopbouw van bomen;

- Vakkundige aanplant door eigen medewerkers;
- Kwalitatief hoogwaardig eigen materieel;
- Deskundige medewerkers (in aanleg en boomonderhoud);
- Goede resultaten van het ecologisch maaibeheer (na 10 jaar goed zichtbaar);
- Parkachtige uitstraling begraafplaatsen;
- Aanwezigheid van Nationaal Park, Duivecate, Eversberg en Regge in onmiddellijke omgeving.

Zwakke punten

- Beschikbare ruimte ondergronds;
- Er is niet duidelijk vastgelegd welk kwaliteitsniveau bij welk groentype in de diverse onderhoudszones horen;
- De forse bezuinigingen van de afgelopen jaren zijn zichtbaar in het beheer en onderhoud;
- Monotone boomstructuren, kwetsbaar voor ziekten en plagen;
- Minder budget, wat minder onderhoud betekent, wat ten koste gaat van de groene uitstraling (bijvoorbeeld er wordt nu 8x in plaats van 12x per jaar geschoffeld, er worden geen graskanten meer gestoken);
- Door verkoop van (verjaard) groen zijn in het verleden groenstructuren aangetast;
- De laatste jaren wel areaaluitbreiding, maar minder medewerkers en minder budget;
- Flink wat kleinschalig (postzegelachtig) groen;
- Burger niet altijd duidelijk wat de gemeente Hellendoorn met het openbare groen doet (communicatie);
- Weinig kleur meer aanwezig (bloembollen, éénjarigen);
- Beschikbare tijd om vakkennis op peil te houden.

Handhaven en versterken van de bestaande groenstructuren betekent volgens de ambitie dat de groenmassa's die de structuur vormen, in stand worden gehouden. Dit betekent niet dat bestaand groen in de groenstructuur, ongewijzigd moet blijven. Er doen zich kansen (en knelpunten) voor in de huidige structuren die op korte of lange termijn moeten worden aangepakt. Beplanting heeft niet het eeuwige leven en zal daarom vervangen moeten worden. Met het oplossen van knelpunten en bij vervanging zal de groenstructuur in verbeterde vorm worden teruggebracht. Het onderhoud van het openbaar groen wordt deels door eigen mensen, maar ook deels door medewerkers van Soweco uitgevoerd. Voor 2016 is er voor het product openbaar groen ruim € 1,7 miljoen beschikbaar.

Openbare verlichting

Samen met de WT4 gemeenten, aangevuld met de gemeente Hof van Twente en NoaberKracht, is het onderhoud (storing- en shadeafhandeling) aanbesteed. Voor de vervanging van lichtmasten is voor de komende 20 jaar in beeld gebracht welke vervangingen noodzakelijk zijn en welke budgetten daarvoor benodigd zijn. Besloten is om alle verlichting langs de hoofwegen te vervangen door LED verlichting. In de woonwijken wordt de komende jaren de verlichting vervangen door duurzame en daardoor milieuvriendelijke LED verlichting. In 2016 is besloten hier een voorziening voor in te stellen.

Speelplaatsen

In de afgelopen jaren is een inhaalslag gemaakt en zijn de speelplaatsen op een goed en veilig niveau gebracht. De komende jaren zal in het teken staan om de speelplekken op een goed en veilig niveau te houden. Om dit te bewerkstelligen wordt in 2017 het planmatig onderhoud en inspecties nog verder gedigitaliseerd. Voor de periode 2018-2022 wordt een nieuw uitvoeringsprogramma opgesteld. Voor het onderhoud en de vervanging van speelvoorzieningen is nu jaarlijks ongeveer € 90.000,- beschikbaar.

Gebouwen

De gemeente Hellendoorn heeft twee vormen van kapitaalgoederen (als het gaat om gebouwen). Dit betreft accommodaties die door de eigen organisatie en voor maatschappelijke doeleinden worden gebruikt en objecten die voor een maatschappelijk doel zijn gesticht met gemeenschapsgelden, maar waar de exploitatie in handen is van een zelfstandige stichting. Dit zijn specifiek de onderwijsgebouwen. Onderstaand gaan we op beide vormen in.

Accommodaties die door de eigen organisatie en voor maatschappelijke doeleinden worden gebruikt

Voor de eigen accommodaties wordt meerjarig een onderhoudsplanning opgesteld. In 2016 hebben wij gebruik gemaakt van de diensten van het bedrijf Som BV uit Oldenzaal.

Het reguliere onderhoudsbudget is in 2016 verhoogd met € 47.500,- naar € 658.000,-. Daarnaast is er ook een calamiteitenbudget van jaarlijks € 65.000,- in de begroting opgenomen.

In 2016 is veel inzet gepleegd op het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed. Mede met hulp van het in juli 2016 door de raad ingestelde revolverend fonds. Hiermee kunnen energiebesparende maatregelen worden betaald. De besparingen die door de maatregelen worden gerealiseerd vloeien terug in dit fonds dat zichzelf op die manier in stand houdt. Maatregelen met de snelste terugverdientijd krijgen in principe de hoogste prioriteit zodat er snel weer ruimte komt voor volgende besparingsmaatregelen.

Onderwijshuisvesting

Op het gebied van onderwijshuisvesting zijn er grote veranderingen geweest vanaf 2015. Vanaf 1 januari 2015 zijn schoolbesturen zelf verantwoordelijk voor het binnen- en buitenonderhoud van schoolgebouwen, net zoals het voorgezet onderwijs dat al was. De gemeente blijft verantwoordelijk voor nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen, herstel van constructiefouten (zoals asbestsanering en/of brandveiligheidsgebreken) en het beschikbaar stellen van een eerste onderwijsleerpakket en meubilair als een school wordt uitgebreid met extra groepen. De VSO Elimschool wordt gebouwd aan de Luttenbergerweg en het budget wordt doorgeschoven naar 2017.

Door het schoolbestuur van CSG Reggesteyn is verwoord dat de beide onderwijsvoorzieningen in de gemeente Hellendoorn niet toekomstbestendig zijn. Naar aanleiding hiervan én de uitspraak van de gemeenteraad om 'te gaan reserveren' wordt een breed en integraal onderzoek gedaan naar de meest geschikte huisvestingsvorm. Een en ander zal niet eerder dan in de meerjarenbegroting 2019-2022 haar financiële vertaling krijgen.

Paragraaf 4: **Financiering**

Inleiding

Het treasurybeleid maakt onderdeel uit van het totale financiële beleid. Begin 2010 is het treasurystatuut geactualiseerd en vastgesteld door de gemeenteraad. Treasury is het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

In 2016 is door de raad ingestemd met de herziene nota over de financieringspositie van de gemeente Hellendoorn. Hierin staan concrete maatregelen om onze schuldpositie (op termijn) terug te brengen.

Treasurybeleid

Het algemene beleidsuitgangspunt van het treasurybeheer binnen onze gemeente is: de gemeente voert – gelet op haar publiekrechtelijke taak om maatschappelijke kapitaal te beheren – een risicomijdend treasurybeleid. Binnen dit risicomijdend beleid stelt de gemeente zich ten doel een zo hoog mogelijk rendement over het belegd vermogen en/of zo laag mogelijke kosten over leningen te realiseren binnen duidelijk geformuleerde randvoorwaarden ter beperking van risico's.

De doelstellingen van het treasurybeleid zijn:

1. *Het verzekeren van duurzame toegang tot financiële markten tegen acceptabele condities;*
2. *Het beschermen van gemeentelijke vermogens- en (rente-)resultaten tegen ongewenste risico's, zoals renterisico's, koersrisico's, kredietrisico's en liquiditeitsrisico's;*
3. *Het minimaliseren van de interne verwerkingskosten en externe kosten bij het beheren van de geldstromen en financiële posities;*
4. *Het optimaliseren van de renteresultaten binnen de kaders van de Wet fido respectievelijk de limieten en richtlijnen van het treasurystatuut;*
5. *Het verankeren van de treasury activiteiten in de administratieve organisatie.*

Treasurybeheer

Risicobeheer

Centraal uitgangspunt ten aanzien van financieel risico is een defensief en risicomijdend beleid. Concreet betekent dit:

- De gemeente mag geld alleen aantrekken dan wel uitzetten uit hoofde van de 'publieke taak';
- Bankachtige activiteiten met als doel het genereren van inkomen worden niet tot de publieke taak van de gemeente gerekend;
- Het uitzetten van middelen is alleen toegestaan indien deze een prudent karakter hebben.

Renterisico's

Voor het aantrekken en opnemen van geldleningen is door de gemeente Hellendoorn gekozen voor een laag risico-profiel. De korte termijn risico's worden begrensd door de kasgeldlimiet, zoals die is opgenomen in de Wet Fido. De lange termijn risico's worden begrensd door de renterisiconorm, zoals die is opgenomen in de Wet Fido.

Geldmarkt (kredieten voor maximaal een jaar)

Het afgelopen jaar is aan de lage rentestand weinig veranderd. De rente is zelfs nog gedaald. Begin maart 2016 heeft de ECB de Europese rente met 0,05% verlaagd naar 0,0%. Ter vergelijking: medio 2011 stond het Europese rentepercentage nog op 1,50%. De maandgeldrente (Euribor) heeft geschommeld tussen -0,38% en -0,22%, met een hoogste stand in januari 2016 en de laagste stand in november 2016. De Euribor maandrente is het gehele jaar negatief

geweest. De gemiddelde maandgeldrente bedroeg -0,34%. De bankverwachtingen geven weer dat er geen serieuze stijging van Euribor wordt voorzien.

Kapitaalmarkt (kredieten langer dan een jaar)

De rente op lang lopende leningen is in 2016 afgenomen. De rente voor een lineaire lening van 10 jaar is gedaald met 0,29% van 0,94% naar 0,65%. De rente voor een lineaire lening van 20 jaar is gedaald met 0,40% van 1,66% naar 1,26%.

Kredietrisico's

Per 1 januari 2016 stond de gemeente garant voor een bedrag van € 0,6 miljoen. Eind 2016 is dit eveneens € 0,6 miljoen. Dit betreft een garantstelling voor een zorginstelling.

Als achtervang staat de gemeente voor 50% garant voor de sociale woningbouw, gemeentegaranties en Nationale Hypotheek Garantie. Per 31 december 2016 zijn de volgende leningen geborgd:

Woningbouwcorporatie (WSW)	€ 83,9 miljoen
Gemeentegaranties	€ 2,2 miljoen
Nationale Hypotheek Garantie	€ 237,0 miljoen

Kasgeldlimiet

Zoals de laatste jaren gebruikelijk is, is ook in het afgelopen jaar de financieringsbehoefte zoveel mogelijk met kortlopende financieringsmiddelen ingevuld. De kortlopende rente ligt namelijk substantieel lager dan de rente voor langlopende leningen. De maximale omvang wordt daarbij bepaald door de kasgeldlimiet. Dit houdt in dat de totale omvang van de vlottende schuld maximaal 8,5% van de lastenkant van de gemeentebegroting mag zijn. Het begrotingstotaal voor 2016 komt uit op een bedrag van € 84,2 miljoen. De kasgeldlimiet voor 2016 komt derhalve uit op € 7,2 miljoen.

Als de omvang van de korte financiering wordt getoetst aan de kasgeldlimiet, ontstaat het beeld zoals dat in onderstaand overzicht is weergegeven. In dat verband wordt het gemiddelde genomen van de korte financiering per aanvang van de drie kalendermaanden in een kwartaal. Door uit te gaan van een gemiddelde over drie maanden kunnen pieken in de behoefte aan korte financiering worden gesaldeerd met een lagere financieringsbehoefte op andere momenten.

De kasgeldlimiet mag volgens de normen van de wet Fido niet meer dan drie kwartalen achtereenvolgend worden overschreden. Zoals blijkt uit het overzicht is de kasgeldlimiet in 2016 in geen enkel kwartaal overschreden.

bedragen x € 1.000

Kasgeldlimiet	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Netto vlottende schuld				
Omvang vlottende schulden	8.716	10.000	1.836	169
Omvang vlottende middelen	- 2.650	- 3.203	- 1.626	- 6.986
Netto vlottende schuld	6.065	6.797	210	- 6.817
Toegestane kasgeldlimiet				
Omvang begroting 2016 (=grondslag)	84.202	84.202	84.202	84.202
Kasgeldlimiet (in % van de grondslag)	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
Toegestane kasgeldlimiet	7.157	7.157	7.157	7.157
Toets kasgeldlimiet				
Onderschrijding	1.092	360	6.947	13.974
Overschrijding				

Renterisiconorm

De renterisico's op de vaste schuld worden beperkt door de renterisiconorm. Jaarlijks mogen de renterisico's uit hoofde van renteherziening en herfinanciering maximaal 20% van het begrotingstotaal bedragen. De renterisiconorm benadrukt vooral het belang van een goede spreiding van de leningenportefeuille en van de renterisico's. De berekening van het renterisico is een benadering van het te lopen c.q. het gelopen renterisico.

Zoals uit onderstaand overzicht blijkt, heeft de gemeente Hellendoorn in 2016 de renterisiconorm niet overschreden.

bedragen x € 1.000

Renterisico	Rekening 2015	Rekening 2016
Renterisico op vaste schulden		
Renteherziening o/g	-	-
Renteherziening u/g	-	-
Netto saldo herziening	-	-
Aflossingen	14.352	15.102
Renterisico vaste schulden (3+8)	14.352	15.102
Toegestane renterisiconorm		
Omvang begroting (=grondslag)	89.269	84.202
Renterisiconorm (in % van de grondslag)	20,0%	20,0%
Minimumbedrag (wettelijk bepaald)	2.500	2.500
Toegestane renterisiconorm	17.854	16.840
Toets renterisiconorm		
Onderschrijding	3.502	1.738
Overschrijding		

Gemeentefinanciering

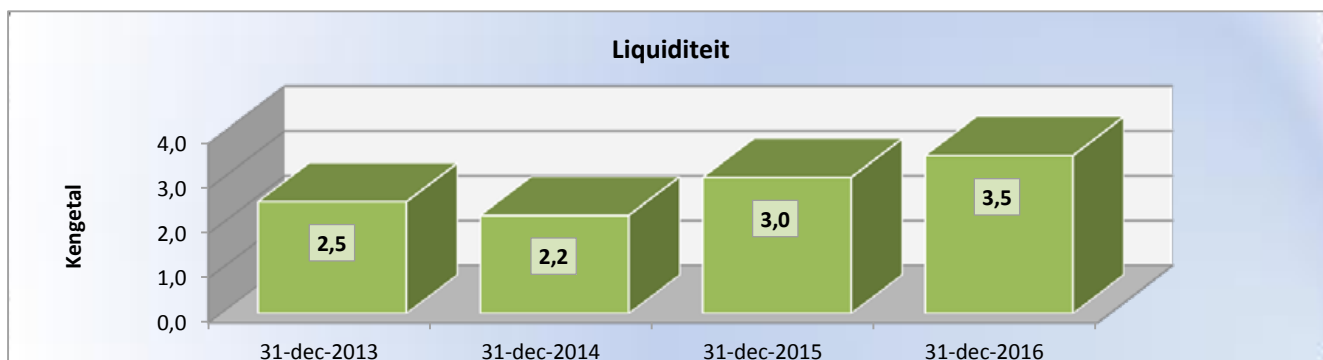
Financieringspositie

In 2011 hebt u beleid vastgesteld om de financieringspositie van de gemeente Hellendoorn te verbeteren. In 2016 hebt u dat beleid herzien. De volgende maatregelen zijn genomen:

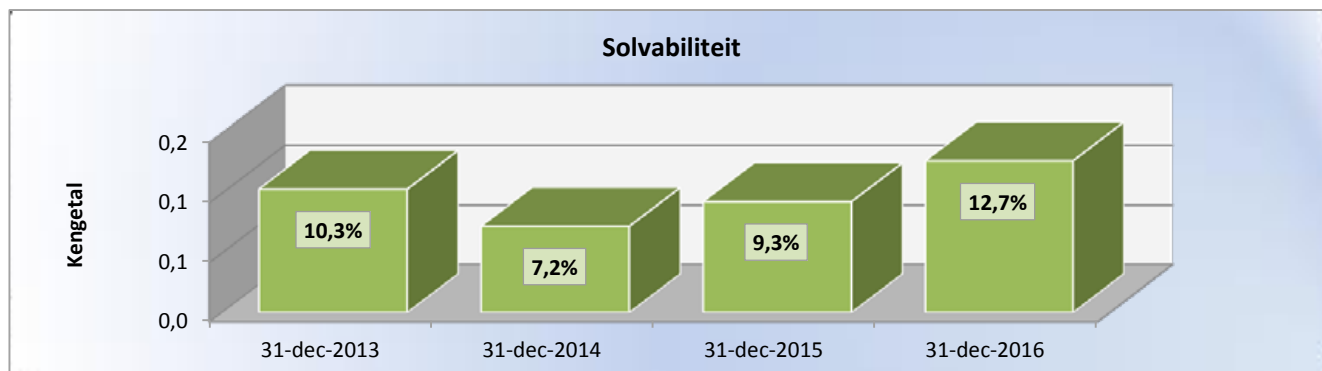
- Het netto investeringsvolume maximeren op € 5,3 miljoen per jaar;
- Jaarlijks € 50.000,- (cumulatief) binnen de begroting vrij maken om de schuldenpositie te verbeteren;
- Alle tussentijdse meevallers en het resultaat van een positieve jaarrekening voor minimaal 50% gebruiken ter verbetering van de financieringspositie.

Liquiditeit en solvabiliteit

De liquiditeit (current ratio) geeft aan in welke mate een onderneming/gemeente aan haar lopende betalingsverplichtingen kan voldoen. Bij de berekening van de current ratio geldt in het algemeen een waarde van 1 als laag en tussen de 1,5 en 2 als gezond.

Door de hoge schuldenpositie is de solvabiliteit (eigen vermogen gedeeld door vreemd vermogen) aan de lage kant. Zoals eerder al vermeld, hebben we maatregelen getroffen om de schuldenpositie te verbeteren. Uiteraard komt dit de solvabiliteit ten goede.

Leningenportefeuille

Er zijn verschillende leningen aangetrokken ter invulling van de eigen financieringsbehoefte. Eind 2016 bedraagt de totale schuld € 138,7 miljoen, oftewel circa € 3.893,- per inwoner (ultimo 2015 was dit € 138,8 miljoen respectievelijk € 3.893,- per inwoner). De nettoschuld (opgenomen leningen minus verstrekte leningen) bedraagt € 127,8 miljoen. In de toelichting op de balans is een totaal overzicht te vinden van alle opgenomen langlopende geldleningen en alle gewaarborgde geldleningen.

Liquiditeitsprognose

Gelet op de grote bedragen die gepaard gaan met het aantrekken en uitzetten van geld is het van groot belang dat er een goed inzicht is in de inkomende en uitgaande geldstromen. De gemeente brengt de interne liquiditeitsrisico's in beeld door de treasuryactiviteiten onder andere te baseren op een liquiditeitenplanning. De liquiditeitenplanning wordt elk kwartaal voortschrijdend geactualiseerd op basis van de verplichtingen, de geprognosticeerde inkomsten en uitgaven en de niet reguliere posten.

Paragraaf 5: **Bedrijfsvoering**

Inleiding

In dit deel van de jaarrekening gaan wij in op de gang van zaken op het punt van de interne bedrijfsvoering en organisatie. Het betreft hier het interne beleid op de terreinen Personeel & Organisatie, Financien & Control, Informatievoorziening & automatisering, Juridische Zaken, Facilitair en Vastgoed.

Personeels- en organisatiebeleid

Ook in 2016 is wederom een zo flexibel mogelijke inzet van de personele capaciteit en kwaliteit nagestreefd. Via maatwerk is invulling gegeven aan instrumenten en aanbevelingen om de noodzakelijke flexibele inzetbaarheid en mobiliteit op gang te brengen, om invulling te kunnen geven aan de taakstellingen op de formatie. Hierover zijn afspraken met de OR gemaakt. Interne mobiliteit, loopbaanbegeleiding, herplaatsingen en eventuele begeleiding van uitstroom blijft een actueel onderwerp. Hoewel de medewerker verantwoordelijk is voor zijn eigen loopbaan, is stimulering en begeleiding vanuit management en P&O ook van belang. In veel gevallen is er sprake van maatwerk. In totaal zijn in 2016 17 nieuwe medewerkers in dienst getreden. Via interne mobiliteit zijn 7 medewerkers 'doorgestroomd' naar andere (tijdelijke) werkzaamheden. 8 medewerkers zijn uit dienst getreden. Ook is veel tijdelijk personeel ingezet, met name vanwege de decentralisaties op het sociaal domein. Daarnaast zijn er in 2016 circa 20 stagiaires ingezet en 5 werkervaringsplaatsen vervuld. Via Twentse Kracht wordt voor loopbaanontwikkeling en mobiliteit samengewerkt met de 14 Twentse gemeenten. Hierbij wordt ook personeel onderling gedetacheerd.

Een ander belangrijk instrument om de mobiliteit te bevorderen is het generatiepact. Hiervoor is in 2016 tijdelijk een regeling opengesteld. Dit was een succes, 28 (circa 47% van de totale doelgroep) medewerkers nemen in de periode 2016 tot en met 2024 deel aan het generatiepact. De basisregeling is dat de medewerker 50% gaat werken tegen doorbetaling van 70% van het salaris en 100% pensioenopbouw. Hierbij wordt in enkele gevallen ook gebruik gemaakt van de mogelijkheid 1 of 2 jaar eerder te stoppen en langer deel te nemen aan het generatiepact. De regeling biedt aan de ene kant ruimte voor ouderen om energiek aan de slag te blijven en kennis over te dragen. Aan de andere kant biedt het ruimte voor de instroom van vers bloed, waarmee tijdig kan worden ingespeeld op nieuwe taken en nieuwe competenties. Vanaf 2017 wordt invulling gegeven aan de herbezetting, uiteraard rekening houdend met de doelstelling van de regeling.

In 2016 is ook volop gewerkt aan het actieplan organisatiefilosofie. Uitgangspunt hierbij is: "Wij denken in mogelijkheden" door: gericht te werken, samen te werken, de klant centraal te stellen, onze houding en cultuur, de medewerker als spil te zien en passend leiderschap. Hierbij is onder meer ingezoomd op vraagstukken als inrichting klantencontactcentrum, informatiemanagement, span of control, vernieuwen gesprekscyclus, toekomstbestendige buitendienst en Lean.

Verder is in 2016 voor de sector gemeenten een nieuw beloningshoofdstuk ingevoerd met nieuwe regels op gebied van beloning, vergoedingen, toelagen e.d. Dit heeft de nodige tijd en zorgvuldigheid gevraagd. Doelstellingen hierbij zijn vereenvoudiging, harmonisering en modernisering. Daarnaast is in 2016 volop gewerkt aan de voorbereiding van de invoering van het individuele keuze budget (IKB) per 1 januari 2017 voor de sector gemeenten. Werknemers kunnen met het budget zelf hun passende arbeidsvoorwaarden kiezen.

Vanuit het centrale opleidingsplan is onder meer aandacht besteed agressietrainingen en training schrijfvaardigheid.

In 2016 is er sprake van een afname van het ziekteverzuim Het ziekteverzuim wat 3,91%, in 2015 was dit nog 5,83%.

Personele sterkte	Formatie		Personeelslasten	
	Begroting	Realisatie	Begroting	Realisatie
	2016	2016	2016	2016
Bestuur				
Bestuur	29,60	29,60	816	811
Raadsleden	25,00	25,00	346	344
Burgemeester en wethouders	4,60	4,60	470	467
Totaal Bestuur	29,60	29,60	816	811
Huidig personeel				
Griffie	3,00	3,00	234	228
Directie en secretariaat	3,11	4,61	376	372
Cluster Grondgebied	114,06	114,93	7.145	6.993
Cluster Samenleving	92,83	95,93	6.148	6.041
Cluster Bedrijfsvoering	55,86	55,16	3.690	3.636
Overig			770	754
Ambtenaren Burgerlijke Stand			13	11
Marktmeester	0,33	0,33	15	15
Logopedie	1,40	1,40	85	84
Stagiaires			20	26
Verplichting reservering vakantie juni t/m december 2016			560	546
Generatiepact			25	-
Vergoeding ambtsjubilea			52	72
Totaal Huidig personeel	270,59	275,36	18.363	18.024
Voormalig personeel				
Burgemeester en wethouders			309	301
Overig voormalig personeel			9	15
Totaal Voormalig personeel	0,00	0,00	318	316
Totaal personeel	300,19	304,96	19.497	19.151

Informatiebeheer

Om het zoeken in de diverse applicaties en gegevensbronnen te vergemakkelijken, is in 2016 een proef gestart met een zogenoemde Enterprise Search oplossing. Dit systeem zoekt in diverse in- en externe bronnen en toont de zoekresultaten op een voor de gebruiker prettige manier. De verwachting is dat, doordat gebruikers sneller kunnen vinden wat ze zoeken, hiermee een efficiëncyslag behaald kan worden. In 2017 wordt een besluit genomen over het al dan niet definitief in gebruik nemen van het systeem.

In 2016 zijn een aantal noemenswaardige projecten uitgevoerd die intergemeentelijke samenwerking faciliteren. Zo is de gemeente aangesloten op de Regioring Twente, een glasvezelverbinding waarop een groot aantal Twentse gemeenten, maar ook diverse hulpdiensten op aangesloten zijn. Dit maakt het eenvoudiger om, daar waar dat meerwaarde biedt, gegevensuitwisseling of samenwerking met andere gemeenten op te zetten. Tevens verkleint het de kwetsbaarheid van de gemeente Hellendoorn: doordat er sprake is van een 'ring' zijn er altijd twee netwerklijnen naar buiten toe. Hierdoor is het risico op uitval van de verbinding geminimaliseerd.

Een van de zaken die via deze Regioring is gerealiseerd is de verbinding met het Omgevingsloket. De gemeente Hellendoorn heeft in 2016 een nieuw pakket voor vergunningafhandeling en handhaving in gebruik genomen. De koppeling tussen dit pakket en het Omgevingsloket, waar burgers en bedrijven hun vergunningsaanvragen kunnen doen, is gelegd via een voorziening die draait bij de gemeente Hengelo. Deze zogenaamde Digikoppelingsadapter is door meerdere gemeenten gezamenlijk gerealiseerd en wordt op termijn ook voor andere gegevensuitwisselingen in gebruik genomen.

Tot slot is, voortbordurend op hetgeen hier in de begroting 2016 al over gemeld werd, een analyse uitgevoerd naar de wijze waarop informatievoorziening in de organisatie is georganiseerd. Geconcludeerd is dat op onderdelen centralisatie van functioneel beheer en gegevensmanagement een grote meerwaarde kan hebben voor de organisatie. Dit zal in 2017 haar uitvoering krijgen.

Communicatie

De plannen en zwaartepunten voor 2016 waren:

- het verbeteren van de kwaliteit van de schriftelijke communicatie (brieven en e-mails);
- het verder inbedden van sociale media in de organisatie;
- verdere ontwikkeling van burger- en overheidsparticipatie in de werkwijze van de gemeente Hellendoorn.

Wat we hebben gedaan in 2016:

- ca. 45 medewerkers volgden in december 2016 en januari 2017 een training Heldere en klantgerichte brieven en mails schrijven. Daarna worden circa tien taalcoaches in een extra dagdeel opgeleid: zij worden een soort sparringpartners en ambassadeurs heldere taal voor hun directe collega's.
- Het volgen van social media en het beantwoorden van vragen via social media (webcare) is meegenomen in het programma van eisen bij de aanbesteding van het zaaksysteem. Het doel daarvan is dat het een onderdeel wordt van onze dagelijkse dienstverlening. De sociale media -accounts met name Facebook- zijn gegroeid in aantal volgers en verder doorontwikkeld (vormgeving, accuratesse). Uit een anoniem uitgevoerd onderzoekje in december van RTV Oost kwam de gemeente Hellendoorn naar voren als de gemeente die het snelst reageert op inwonersvragen.
- Ook in 2016 hebben we weer verdere stappen gezet in de ontwikkeling van verschillende vormen van participatie. Dat gebeurde op verschillende plekken in onze organisatie, in het groot en in het klein. De unit Communicatie was actief betrokken bij onder meer de afronding en opening van het Blokkenpark, de aanpassing en aanleg van de NZV, de cultuurvisie en de duurzaamheidsvisie. De stap die nu gezet is, is die van participatie bij concrete projecten naar participatie bij het tot stand komen van beleid. De participatiecode die de raad heeft opgesteld en aangenomen is daarbij niet alleen een praktisch hulpmiddel, maar ook een aanjager: door de trede van participatie te benoemen, wordt inzichtelijk of en wat er nodig is.

Naast deze zwaartepunten hebben we in 2016 ook aandacht besteed aan perscontacten. Daarbij valt op dat de pers zich steeds vaker bedient van enquêtes onder alle gemeenten (datajournalistiek), die ze vervolgens gebruiken om algemene conclusies te trekken. In 2016 is er in de organisatie een begin gemaakt met flankerende PR- activiteiten bij grote evenementen (i.c. de Strongmanrun). In de komende periode zal dat vanuit de unit Communicatie worden begeleid.

Vastgoed

In 2016 is veel inzet gepleegd op het verduurzamen van het gemeentelijk vastgoed. Mede met hulp van het in juli 2016 door de raad ingestelde revolverend fonds. Zo is er een warmteterugwinunit bij Het Ravijn –Zwem Sport Zorg- geplaatst en zijn we bij hetzelfde gebouw overgestapt op de stook van houtpellets naar de stook van houtsnippers, wat een duurzamer manier van stoken is en een behoorlijke besparing oplevert. Ook zijn we eind 2016 bij diverse gebouwen gestart met het ombouwen van de traditionele verlichting naar LED. Daarnaast is er ook een onderzoek uitgevoerd naar de energiewisseling tussen Thiolon Ten Cate en Het Ravijn –Zwem Sport Zorg-. Helaas was de conclusie van dit onderzoek dat we komen op een terugverdientijd van ruim 25 jaar. Dit onderzoek heeft dus ook geen vervolg gekregen.

Het afgelopen jaar is door de integrale vastgoed projectgroep ook veel geïnvesteerd in de verdere optimalisatie van de vastgoedorganisatie. Op het gebied van automatisering is hierbij gebruik gemaakt van de applicatie Vastgoed-Maps. De applicatie voor het verkrijgen van strategisch inzicht in de gehele vastgoedportefeuille.

Op het gebied van verhuur zijn onder andere de volgende overeenkomsten verlengd: Medipoint, Ter Braak Willems Twentse Notarissen en Primera. Tevens zijn er in 2016 een aantal nieuwe huurovereenkomsten gesloten voor het gebruik van een spreekkamer in het Huis voor Cultuur en Bestuur.

Voor het beheersen van de risico's is gebruik gemaakt van een Safety Register. Hiermee wordt inzicht in de relevante regelgeving voor de gebouwen verkregen.

Tot slot zijn in 2016 de reguliere onderhoudswerkzaamheden conform de meerjaren onderhoudsplanning uitgevoerd en is het nodige advieswerk verricht.

Inkoopcoördinatie

Op 1 juli 2016 is de herziene aanbestedingswet 2012 in werking getreden. De herziening van deze wet heeft geen direct gevolg voor het staande inkoopbeleid van de gemeente. Er is in 2016 wel een start gemaakt om samen met de andere 13 Twentse gemeenten (die het zelfde beleid hebben vastgesteld) dit beleid te evalueren en zo mogelijk te optimaliseren als gevolg van ontwikkelingen in aanpalende beleidsvelden zoals Duurzaamheid en Arbeidsparticipatie van mensen met afstand tot de arbeidsmarkt (SROI). Daarnaast is er een evaluatie gestart van de gemeenschappelijke klachtenregeling aanbesteden van de Twentse gemeenten, Regio Twente en Veiligheidsregio Twente. Eind 2016 hebben alle 14 Twentse gemeenten dezelfde beleidsnotitie SROI vastgesteld waardoor er Twentse uniformiteit is ontstaan op dit gebied en dit bij gemeenschappelijke aanbestedingen niet meer tot discussie leidt. Daarnaast is de Twentse klachtenregeling aanbesteden geëvalueerd en zijn er verbetervoorstellen gedaan die in 2017 voor besluitvorming worden voorgelegd. Het onderzoek naar verdergaande inkoopsamenwerking tussen de 14 Twentse gemeenten Regio Twente en Veiligheidsregio Twente, in opdracht van de 14 gemeentesecretarissen, is in 2016 niet afgerond en zal medio 2017 worden opgeleverd. Tot slot heeft de gemeente Hellendoorn in 2016 de eerste prijs gewonnen voor de beste Elektronische tender van het jaar 2016 in Negometrix.

Financiën en Control

Verbetering planning en control instrumentarium

In 2016 hebben we twee medewerkers aangenomen die zich voor een groot deel bezig houden met de documenten in het kader van de planning en controlcyclus. Dit om de bestaande kwaliteit te kunnen borgen en waar mogelijk te verbeteren. We hebben de rapportages vanuit de planning en controlcyclus aangepast. We hadden twee rapportage momenten; de eerste en de tweede bestuursrapportage. Met ingang van 2016 hebben we drie momenten in het jaar waarop we aangeven hoe we er voor staan. In de voor- en najaarsrapportage geven we de stand van zaken weer met betrekking tot onze financiën. In de bestuursrapportage zoomen we in op de voortgang van het beleid met ook daarbij een financiële analyse.

Verbetering Control processen

Naast de reguliere producten uit de planning en controlcyclus, het voeren van de financiële administratie en het geven van 'reguliere' financiële adviezen hebben we het afgelopen jaar veel inzet gepleegd op andere (financiële) onderwerpen. Zo hebben we presentaties gegeven over de vennootschapsbelasting voor gemeenten, wijzigingen in het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV), de begrotingsbrief van de provincie Overijssel en de nieuwe opzet van de (financiële) rapportages. We zijn actief bezig geweest vanuit onze rol (zowel vanuit financiën als bedrijfskundige zaken) met het Masterplan centrum Nijverdal inclusief de (financiële) gevolgen van het afschaffen van betaald parkeren. De financieringspositie is geëvalueerd, waarbij we een presentatie hebben gegeven over het meerjareninvesteringsprogramma (MIP). Tot slot hebben we meegedacht over de verruiming van het sociaal domein naar het brede sociale domein en de omzetting van de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) naar de Omgevingsdienst Twente (ODT).

Intern hebben we ons gericht op het opzetten van betere managementinformatie door het ontwikkelen van dashboards, participeren in werkgroepen voor de acties die voortvloeien uit de organisatiefilosofie, verdere implementatie van de werkkostenregeling, fiscale wijziging van de personeelshypotheek en vereenvoudiging van ons grootboekschema voor een betere budgetbewaking.

Lean

Het afgelopen jaar zijn 5 Lean trajecten opgestart en afgerond. In deze trajecten bedachten we oplossingen die ons werk vergemakkelijken en waarmee we onze klant (zowel intern als extern) beter bedienen. Daarnaast zijn 6

teamborden in gebruik genomen (1 is gebruikt voor een project, deze is afgerond, dus niet meer in gebruik). Een teambord is bedoeld ter (visuele) ondersteuning van de uitvoering van de dagelijkse of projectmatige werkzaamheden. Het bevordert vooral de onderlinge communicatie. Men durft elkaar tevens makkelijker aan te spreken als er afspraken niet zijn nagekomen. Om de hele ambtelijke organisatie bekend te maken met Lean, hielden we in maart 2016 gemeentebrede informatiebijeenkomsten hierover. Onze buitendienst hebben we in een aparte bijeenkomst bijgepraat over Lean. De bijeenkomsten werden allemaal goed bezocht en beoordeeld.

Concerncontrol

In 2016 is besloten concerncontrol los te koppelen van het team Financiën en Control en in combinatie met informatieveiligheid en subsidiecoördinatie rechtstreeks onder de algemeen directeur te plaatsen. Op die manier kan een onafhankelijke positie binnen de organisatie beter worden gewaarborgd.

Ook hebben we in 2016 gewerkt aan een nieuw beleidskader verbonden partijen. Dat zijn partijen waarin de gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft. Voor dit beleidskader stellen we ons de vraag hoe we als gemeente meer 'in control' kunnen komen bij die verbonden partijen en hoe we de relatie met deze partijen inzichtelijker kunnen maken. Via een nieuw ontwikkeld afwegingskader, toetsen we of nieuwe verbonden partijen voor de gemeente wenselijk en nuttig zijn en in welke vorm de verbinding vervolgens moet worden ingevuld. Het nieuwe beleidskader is eind 2016 in procedure gebracht en begin 2017 door de raad vastgesteld.

Paragraaf 6: **Verbonden partijen**

Inleiding

De gemeente kan haar beleidsvoornemens tot uitvoering brengen door inschakeling van verbonden partijen. Het begrip 'verbonden partij' is gedefinieerd als een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie, waarin de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft. Hierbij kan worden gedacht aan gemeenschappelijke regelingen, deelnemingen (vennootschappen), stichtingen en dergelijke. Van een bestuurlijk belang is sprake als de gemeente zeggenschap heeft, "hetzij uit hoofde van vertegenwoordiging in het bestuur, hetzij uit hoofde van stemrecht". Onder financieel belang wordt verstaan dat de gemeente middelen beschikbaar heeft gesteld die niet verhaalbaar zijn in het geval van een faillissement van de verbonden partij of in het geval wanneer de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. De gemeente kan ook relaties hebben met privaatrechtelijke en publiekrechtelijke organisaties die niet onder verbonden partijen als bedoeld in het BBV vallen. Het gaat dan om relaties waarbij alleen sprake is van of een financieel of van een bestuurlijk belang. In verband met bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en mogelijke, daarmee verband houdende, risico's moet in de begroting en in de jaarstukken een paragraaf worden opgenomen waarin aandacht wordt besteed aan de verbonden partijen.

Volgens artikel 15 van het BBV moet de paragraaf betreffende de verbonden partijen ten minste bevatten:

- de visie op verbonden partijen in relatie tot de realisatie van de doelstellingen die zijn opgenomen in de begroting;
- de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- de lijst van verbonden partijen.

Beleid

Op grond van de financiële verordening van de gemeente Hellendoorn (vastgesteld in uw vergadering van 15 december 2015) moet voor de verbonden partijen een beleidsnota door de raad worden vastgesteld. Deze nota wordt 'naar behoefte' aangeboden. Hiermee worden kaders gesteld voor het beleid inzake (het aangaan van nieuwe) participaties en met name de condities waaronder het publiek belang is gediend met behartiging door verbonden partijen. Tevens zal een lijst met verbonden partijen ten behoeve van de raad worden opgesteld met tenminste:

- de naam en de vestigingsplaats;
- het openbaar belang dat op deze wijze behartigd wordt;
- het belang dat de gemeente in de verbonden partij heeft aan het begin en de verwachte omvang aan het einde van het begrotingsjaar;
- de verwachte omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar;
- de verwachte omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het begrotingsjaar.

In het najaar van 2016 komt de commissie BBV met een nieuwe 'Notitie Verbonden partijen' waarin de wijzigingen van het BBV die in 2017 ingaan worden verwerkt.

Publiek belang

De kerntaak van gemeenten is het behartigen van het publiek belang. Hierbij horen bepaalde activiteiten, zoals het beheer en het onderhoud van wegen en riolering, het verlenen en controleren van bouw- en milieuvergunningen en het verstrekken van bijstandsuitkeringen, etc. Het in concurrentie met privaatrechtelijke organisaties uitoefenen van commerciële activiteiten behoort zeker niet tot het publieke domein.

Een gemeenschappelijke regeling is een publiekrechtelijke organisatie en in feite een verlengstuk van de gemeente. In principe is een gemeenschappelijke regeling niets meer of minder dan een samenwerkingsvorm tussen gemeenten, ter uitoefening van activiteiten ten behoeve van het publiek belang. Het onderbrengen van gemeentelijke

activiteiten in een gemeenschappelijke regeling is vrijwel onbeperkt mogelijk. Een gemeenschappelijke regeling is overigens wel een zelfstandige rechtspersoon, maar gemeenten kunnen uiteindelijk worden aangesproken op tekorten van de gemeenschappelijke regeling.

In een privaatrechtelijke rechtsvorm kan niet zonder meer worden geparticipeerd. Artikel 160 van de Gemeentewet zegt hierover in lid 2: "Het college besluit slechts tot de oprichting van en de deelneming in stichtingen, maatschappen, vennootschappen, verenigingen, coöperaties en onderlinge waarborgmaatschappijen, indien dat in het bijzonder aangewezen moet worden geacht voor de behartiging van het daarmee te dienen openbaar belang. Het besluit wordt niet genomen dan nadat de raad een ontwerpbesluit is toegezonden en hij zijn wensen en bedenkingen ter kennis van het college heeft kunnen brengen". In lid 3 staat vervolgens: "Een besluit als bedoeld in het tweede lid behoeft de goedkeuring van gedeputeerde staten. De goedkeuring kan slechts worden onthouden wegens strijd met het recht of het algemeen belang".

Conclusie van het voorgaande is dat het participeren in privaatrechtelijke rechtspersonen uitsluitend kan plaatsvinden indien onderzocht en gemotiveerd is waarom beleidsvoornemens niet kunnen worden uitgevoerd door de gemeente zelf, door een gemeenschappelijke regeling of door middel van subsidies.

De verbonden partijen

Deelnemingen

Verbonden partijen worden niet geconsolideerd in de begroting en jaarstukken (artikel 5 van het BBV). In de gemeentebegroting komen wel bijdragen aan de diverse gemeenschappelijke regelingen en dergelijke voor, maar deze instellingen hebben hun eigen begroting en jaarrekening. Uiteraard worden aandelen en effecten wel op de balans verantwoord.

De aandelen in gemeenschappelijke regelingen betreffen de bijdragen in het kapitaal van de Stadsbank Oost-Nederland en de inschrijving in het Grootboek NWS. Wij hebben in 2014 besloten de inschrijving in het Grootboek NWS te verkopen aan het Rijk. De afwikkeling daarvan heeft plaatsgevonden in 2015.

De effecten hebben betrekking op de aandelen in Vitens NV, Wadinko NV, Bank Nederlandse Gemeenten (BNG), Twence, Enexis NV en overige deelnemingen die zijn ontstaan uit de verkoop van de Essent Groep NV. De aandelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

De verhouding en de nominale waarde van de effecten is als volgt:

Deelnemingen	Belang	Aantal aandelen	Aanschafwaarde (per aandeel)	Balanswaarde
Vitens NV	0,52%	30.113	€1,00	€30.113
Wadinko NV	2,72%	65	€100,00	€6.500
Twence BV	5,72%	46.795	€0,00	€0
BNG	0,04%	24.180	€2,50	€60.450
Deelnemingen a.g.v. verkoop Essent Groep N.V.				
Enexis Holding BV	0,01%	21.310	€0,62	€13.212
Publiek Belang Elektriciteitsprod. BV	0,02%	32.331		€1
Vordering op Enexis BV	0,02%	32.331		€4
CSV Amsterdam BV	0,02%	32.331		€4
Totaal				110.284

De intrinsieke waarde van de effecten wordt geschat op zo'n € 13,4 miljoen (cijfers per 31 december 2016)

Gemeenschappelijke regelingen

Regio Twente

De gemeente Hellendoorn maakt deel uit van de gemeenschappelijke regeling Regio Twente. Regio Twente is het samenwerkingsverband van de 14 Twentse gemeenten en is ontstaan in 1994. Regio Twente vervult samen met de Twentse gemeenten werkzaamheden op een heel breed gebied verdeeld over drie domeinen: Gezondheid, Leefomgeving en Veiligheid. De Regio Twente brengt gemeenten samen, initieert, maakt verbindingen en stimuleert nieuwe initiatieven. Het 'bovengemeentelijke' van deze regeling geeft het belang aan voor Hellendoorn. Daarnaast is er ook een financieel belang in de vorm van een verplichte bijdrage per deelnemende gemeente, gebaseerd op het aantal inwoners. De bijdrage van de gemeente Hellendoorn over 2015 bedraagt circa € 1,3 miljoen. Hiervan is circa € 1,0 bestemd voor gezondheid. Ook de vertegenwoordiging in het algemeen bestuur is gebaseerd op het aantal inwoners, waarbij iedere gemeente vertegenwoordigd moet zijn. Middels het algemeen bestuur hebben de gemeenten stemrecht en als zodanig invloed op het beleid van Regio Twente.

Het eigen vermogen van de Regio Twente bedraagt per 31 december 2015 € 5,3 miljoen op een totaal vermogen van € 19,3 miljoen. Het resultaat over 2015 was € 1,2 miljoen positief.

Veiligheidsregio Twente

De Veiligheidsregio Twente wil de veiligheid van iedereen die in Twente woont, werkt en verblijft vergroten door crisisbeheersing en rampenbestrijding efficiënt, effectief en professioneel te organiseren. Om dit te realiseren werkt zij intensief samen met politie, brandweer, Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR) en alle veertien Twentse gemeenten. Afhankelijk van de aard en oorzaak van een incident werkt zij ook samen met defensie en het Waterschap Regge en Dinkel.

De Gemeenschappelijke regeling geldt vanaf 1 januari 2011 op basis van de Wet veiligheidsregio's. De bijdrage van de gemeente Hellendoorn over 2015 bedraagt circa € 1,9 miljoen.

Het eigen vermogen van de Veiligheidsregio Twente bedraagt per 31 december 2015 € 0,1 miljoen op een totaal vermogen van € 53,5 miljoen. Het resultaat over 2015 was € 0,6 miljoen positief.

SOWECO

Het Sociale Werkvoorzieningschap Centraal Overijssel (SOWECO) is namens de deelnemende gemeenten Almelo, Rijssen-Holtten, Tubbergen, Wierden, Twenterand en Hellendoorn belast met de uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening. Het doel van deze wet is het bieden van een passende werkplek aan personen die vanwege lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen uitsluitend onder aangepaste omstandigheden in staat zijn tot het verrichten van regelmatige arbeid. Met het oog op een betere positionering in de markt is met ingang van 1 januari 1998 SOWECO NV opgericht, waarin alle operationele activiteiten zijn ondergebracht. Het beleid en de uitvoering van de re-integratie van de Wet werk en bijstand en de Wet sociale werkvoorziening wordt op elkaar afgestemd. Uitgangspunt is dat een Wsw-werknemer op een zo regulier mogelijke werkplek komt te werken, zo mogelijk in de eigen gemeente.

Het eigen vermogen van SOWECO bedraagt per 31 december 2015 € 1,4 miljoen op een totaal vermogen van € 7,0 miljoen. Het resultaat over 2015 was € 1,4 miljoen positief.

Stadsbank Oost-Nederland

De Stadsbank Oost-Nederland is een samenwerkingsverband waaraan 22 gemeenten in Twente en de Achterhoek deelnemen. Als 'gemeentelijke kredietbank' biedt de stadsbank een, zowel vanuit maatschappelijk als ook bedrijfseconomische optiek bezien, verantwoord pakket van financiële dienstverlening, aan met name minder financieel draagkrachtigen. Het betreft onder andere (sociale) kredietverlening, schuldenregeling, voorlichting en budgetbeheer. De Stadsbank biedt haar diensten aan vanuit haar vestigingen in Almelo, Enschede en Hengelo.

De bank ondersteunt met dit productenpakket de aangesloten gemeenten in hun sociaal beleid, zonder winstoogmerk. In het kader van de schuldhelpverlening vindt op gemeentelijk niveau goede samenwerking plaats met de woningstichting, de Stadsbank Oost-Nederland, het Algemeen Maatschappelijk Werk, de stichting Hulpfonds, de diaconieën en Caritas. Belangrijk is overigens dat de gemeente een loket heeft waar de burger met schulden zich kan melden. Als men zich meldt, wordt gekeken op welke wijze de schuldsituatie mogelijk kan worden opgelost. Alleen in complexe schuldsituaties en bij grote schulden wordt de Stadsbank ingeschakeld. In de overige situaties kan veel al binnen de eigen gemeentegrenzen een eenvoudiger oplossing worden gevonden. De Stadsbank Oost-Nederland heeft een convenant gesloten met de energieleveranciers om bij betalingsachterstanden het afsluiten van primaire nutsvoorzieningen te voorkomen.

Het eigen vermogen van de Stadsbank Oost-Nederland bedraagt per 31 december 2015 € 1,9 miljoen op een totaal vermogen van € 19,8 miljoen. Het resultaat over 2015 was nagenoeg nihil.

Verenigingen en stichtingen

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

Alle 390 gemeenten (in 2016) zijn vrijwillig lid van de VNG. Daarnaast zijn lid enige tientallen gewesten, de Caribische landen Aruba en Curaçao en de drie openbare lichamen horende bij Nederland, Bonaire, Saba en St. Eustatius. De VNG draagt zorg voor de belangenbehartiging van alle gemeenten bij andere overheden. Daarnaast verzorgt de VNG advisering aan alle leden over actuele ontwikkelingen (proactief) en advisering aan individuele leden (op verzoek).

Stichting Rekenkamer West Twente

Als onderdeel van de invoering van de Wet dualisering zijn gemeenten verplicht een lokale rekenkamer(functie) in het leven te roepen. De rekenkamer heeft als taak het versterken van de controlerende rol van de gemeenteraad. De gemeente Hellendoorn heeft samen met de gemeenten Rijssen-Holten, Twenterand en Wierden gekozen voor een gezamenlijke rekenkamerfunctie.

In 2007 is de Stichting Rekenkamer West Twente opgericht voor het faciliteren van de samenwerkende rekenkamerfuncties op het punt van het doen van onderzoek naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het door een gemeentebestuur gevoerde bestuur. De raadsgriffiers van de vier deelnemende gemeenten vormen gezamenlijk het bestuur van de stichting.

In samenspraak met de rekenkamer is ervoor gekozen om het onderzoeksbudget van 2015 te reserveren en gecombineerd met het onderzoeksbudget 2016, te investeren in een onderzoek op het gebied van de decentralisaties/transities.

Paragraaf 7: Grondbeleid

Inleiding

Het grondbeleid van de gemeente Hellendoorn is er op gericht om andere beleidsvelden te ondersteunen. De uitvoering van het grondbeleid leidt tot de exploitatie van industrieterreinen en woonwijken en de hiermee gemoeide aankoop en verkoop van gronden. Ook grond aan- en verkopen die betrekking hebben op overige beleidsterreinen, zoals bijv. aanleg & reconstructie van wegen, behoren tot het grondbeleid.

In 2014 werd de Nota Grondbeleid vastgesteld. De belangrijkste wijziging ten opzichte van de vorige Nota Grondbeleid is dat is vastgelegd dat de gemeente geen actief grondbeleid meer zal voeren, maar slechts een faciliterende rol vervult. Dat betekent dat de gemeente er niet meer naar streeft om nieuwe gebieden voor woningbouw en bedrijfsvestiging zelf te ontwikkelen, maar dat de gemeente dit over laat aan de markt. Er zijn echter nog veel lopende gemeentelijke grondexploitaties, welke hierna allemaal behandeld zullen worden.

Algemene tendensen

Het jaar 2016 kenmerkt zich door een opleving op de woningmarkt. Er werden (door makelaars) veel meer bestaande woningen verkocht. Ook de verkoop van bouw kavels door de gemeente nam voor het eerst sinds jaren weer toe. De waarde van de verkochte bouw kavels bedroeg ruim € 5,5 miljoen (excl BTW), waarvan voor ruim € 3,2 miljoen in 2016 is geleverd. Het overgrote deel betreft kavels voor woningbouw. Deze verkopen zullen zich in 2017 vertalen in een opleving in de productie van woningen.

Het aantal beschikbare gemeentelijke kavels is inmiddels beperkt. Gelet op het in de nota Grondbeleid vastgestelde beleid zal de gemeente desondanks geen nieuwe locaties kopen en tot ontwikkeling brengen. Wel zal de gemeente nog het gebied Hellendoorn Noord, ten noorden van de dierenkliniek tot ontwikkeling brengen.

In de zomer 2016 heeft de gemeenteraad een besluit genomen over het woningbouwprogramma. Diverse locaties zijn (in principe) doorgehaald als mogelijke woningbouwlocaties. De uitwerking van deze besluiten moet voor een deel nog plaats vinden via wijzigingen van bestemmingsplannen. Met de provincie is in de woonafspraken vastgelegd dat hiervoor een termijn van 3 jaar kan worden gebruikt.

De grote belangstelling voor woning kavels moet overigens wel gecombineerd worden met de nieuwste inzichten in de demografische ontwikkeling zoals die in de in paragraaf acht van deze jaarrekening is beschreven. De gevolgen van de demografische ontwikkelingen zijn in beeld gebracht in de Woonvisie 2012 en in de Monitor Woonvisie 2015. De demografische ontwikkeling (o.a. vergrijzing) zoals die onder de huidige inwoners van de gemeente Hellendoorn wordt voorzien, heeft geleid tot het bijstellen van het woningbouwprogramma in neerwaartse richting. Wat de gevolgen van het vluchtelingenvraagstuk op de woningbehoefte is, is echter zeer moeilijk in te schatten. In de nieuwste woningbehoefteprognoses zijn de gevolgen wel meegenomen.

Ook de belangstelling voor bouw kavels voor bedrijfsvestiging neemt toe. Dat heeft geleid tot 1 verkoop. Er lopen op dit moment gesprekken met een aantal serieuze belangstellenden.

Grondverwerving

In 2016 hebben zich geen grondverwervingen van betekenis voorgedaan. Dit wordt veroorzaakt door het terughoudende beleid dat sinds 2014 wordt gevoerd. Ook vanuit de overige beleidsterreinen was er geen noodzaak tot aankoop van gronden.

Gemeentelijke verkopen

In 2016 vond een inhaalslag plaats bij de verkoop van kavels en panden. Hieronder een totaalbeeld van de verkopen. Nog niet alle percelen zijn geleverd (en het geld nog niet ontvangen).

bedragen x € 1.000

Overzicht verkopen vastgoed exclusief snippergroen		BRUTO VERKOOPOPBRENGST (excl. BTW)
Object		
Diverse percelen en panden		
5 schoolwoningen	voormalig De Peppel	
PC Stamstraat 31b	bouwkavel	
Bachlaan 68	voormalig Prins Clausschool	
Strook grond Rijssensestraat 243		
Grond onder POP's (glasvezel)		
Grond hoek Boomcateweg/Merelweg		
PC Boutensstraat	1 kavel tbv van 12 woningen	
Subtotaal diverse percelen en panden		1.715
Grondexploitatie		
Aan de Tuinen	20 kavels	1.652
De Branderij	2 kavels	vertrouwelijk
Daarle West	7 kavels	401
Hart van Noetsele	14 kavels	1.147
Hellendoorn noord	6 kavels	901
Heemtuin	3 kavels	357
t Lochter III	1 kavel	vertrouwelijk
subtotaal grondexploitatie incl. vertrouwelijk		5.548
TOTAAL 2016		7.263

Grondexploitaties van derden

De gemeente speelt ook een rol bij grondexploitaties van derden. Dit doet zich vooral voor als de gemeente een (wijziging van) een bestemmingsplan heeft vastgesteld en in verband daarmee een zogenaamde anterieure overeenkomst met de exploitant afsluit.

De bouw van 12 woningen op de locatie van de voormalige Prins Bernhardschool aan de P.C. Boutensstraat, die werd verkocht door de gemeente aan ISPA BV, is in 2016 van start gegaan. Alle 12 woningen zijn verkocht. De bebouwing van de locatie Hendrik Wormser heeft in 2016 de nodige aandacht gehad en de bestemmingsplanprocedure zal naar verwachting in 2017 worden opgestart. Hetzelfde geldt ook voor de herontwikkeling van de westzijde van de Markt.

In 2016 is de bouw gestart van de kavels aan de Nassaustraart te Nijverdal (voormalig terrein Van Buren Bouwmaterialen). Inmiddels zijn alle kavels ten behoeve van 2^e kap- en rijenwoningen bebouwd en zijn er nog enkele kavels voor vrijstaande woningen in uitgifte.

In 2016 zijn met Plaatselijk Belang Daarle gesprekken gevoerd over het ontwikkelen van een kleinschalig bedrijventerrein in Daarle, maar dit heeft niet geleid tot concrete resultaten.

Met betrekking tot het project Nijverdal aan de Regge hebben zich in 2016 geen nieuwe ontwikkelingen voorgedaan. Ook is in Marle een project voor 4 starterswoningen opgepakt. Inmiddels is het bestemmingsplan vastgesteld en zijn ook deze 4 woningen verkocht.

De gemeentelijke complexen

Bedrijventerrein 't Lochter III

Bedrijventerrein 't Lochter III wordt in samenwerking met een combinatie van marktpartijen ontwikkeld op basis van de verhouding 40% gemeente en 60% combinatie.

De oplevering van de nieuwbouw van Niverplast werd in 2016 een feit. Dit bedrijf geeft zowel bouwkundig, als qua duurzaamheid en aard van de onderneming een positieve draai aan het bedrijventerrein.

Nu de economie weer aantrekt merken we een toenemende interesse van bedrijven in 't Lochter III. In 2016 hebben diverse gesprekken met geïnteresseerde partijen plaatsgevonden. Dit heeft geleid tot de verkoop van een kavel ten behoeve van een bedrijfspand voor Solutions. De bouw werd in 2016 gestart.

Het onderzoek naar de realisatie van een windmolenpark heeft in 2016 veel energie gevergd. Uiteindelijk is besloten dat er (vooralsnog) geen windturbines zullen worden geplaatst, maar dat er een vervolgonderzoek plaatsvindt naar mogelijkheden voor duurzame energie in de gemeente.

't Lochter III speelt ook een rol in de provinciale discussie over de zogenaamde werklocaties. Naar verwachting zullen de consequenties van het beleid in het voorjaar 2017 bekend worden.

Bedrijventerrein Haarle

Het uitgiftetempo op dit terrein ligt laag. De grond is al enkele jaren geleden in zijn geheel bouwrijp gemaakt. Op dit terrein is ook een combinatie van wonen en werken mogelijk. In 2016 is belangstelling getoond voor een kleine kavel. In het eerste kwartaal van 2017 is er een kavel van circa 700 m² verkocht.

Wonen/werken terrein Derde Kampsweg

In 2016 is besloten deze locatie niet meer te beschouwen als een potentiële ontwikkelingslocatie omdat er voldoende bedrijventerrein beschikbaar is. Op deze locatie speelt op dit moment een initiatief om hier een kinderboerderij te realiseren.

Kruidenwijk Zuid

Kruidenwijk Zuid betrof van origine een uitbreidingsgebied met een capaciteit van in totaal 450 woningen. De verkoop van de eerste fase (met een bouwcapaciteit van circa 160 woningen) is in 2009 gestart. De fases 2 en 3 zijn enkele jaren geleden al "on hold" gezet –gezien de verwachte behoefte aan woningen in de toekomst. In 2016 heeft de raad besloten –conform de eisen van de provincie over de afbouw van het aantal woningcontingenten – fases 2 en 3 in de toekomst niet meer ontwikkelen.

Gedurende de jaren van economische crisis was er weinig interesse in de kavels. In 2016 is er echter weer volop belangstelling voor de resterende 11 gemeentelijke kavels en werden er 2 verkocht, waarvan er in 2016 één geleverd werd. Inmiddels zijn er in 2017 ook enkele kavels verkocht en in optie gegeven. Op het moment van schrijven waren er nog slechts 3 vrije kavels beschikbaar.

De 41 kavels die reeds in 2009 en 2011 verkocht zijn aan marktpartijen zijn nog niet afgenomen/geleverd. Over zowel de afname van deze kavels door de betreffende contractpartijen als de ontwikkeling van fases 2 en 3 is in 2016 een gerechtelijke procedure opgestart. Inmiddels heeft de rechter alle partijen verzocht nog éénmaal een ultieme mediation poging te ondernemen. Deze hernieuwde mediation heeft er toe geleid dat er wordt gewerkt aan een nieuw afsprakenkader. Dit afsprakenkader moet worden uitgewerkt in een vaststellingsovereenkomst die vervolgens door de partijen zal moeten worden ondertekend. In de financiële prognoses wordt met de uitkomst van de mediation rekening gehouden.

Hellendoorn Noord

Hellendoorn Noord was van origine een uitbreidingsgebied met een totale capaciteit van 330 woningen. Volgens de huidige woningbouwplanning komen de fasen 2 en 3, met een totaal aantal woningen van 200, niet voor 2030 voor realisatie in aanmerking. De gemeenteraad heeft in 2016 besloten de laatste fasen 2 en 3 van Hellendoorn noord niet meer te ontwikkelen en de gronden zijn afgewaardeerd tot agrarische waarde. De kosten die hiervoor in het verleden gemaakt zijn en niet terug verdiend kunnen worden, zijn afgedekt uit de voorziening die hier in voorgaande jaren al voor getroffen is.

Fase 1 heeft een capaciteit van circa 130 woningen waarvan er een 50 zijn gerealiseerd ten zuiden van de dierenklinik. Alle gemeentelijke kavels in dit deel zijn in 2016 verkocht. In 2016 is een begin gemaakt met de ontwikkeling van het volgende deel van fase 1. De verwachte uitgifteperiode van fase 1 loopt nog tot 2031. Er wordt gestreefd naar een duurzame wijk. Op dit moment wordt volop gewerkt aan de planontwikkeling. Naar verwachting zal hier in 2018 woningbouw gerealiseerd kunnen worden.

Daarle West

Daarle West is een woningbouwgebied waaraan in 2010 een uitbreiding is toegevoegd. De exploitatieperiode loopt tot en met 2024. In 2016 zijn 7 kavels verkocht (waarvan één reeds geleverd). Een voor een vrijstaande woning, 2 kavels voor twee-onder-een-kap-woningen en 4 voor een blokje CPO-woningen. De bouw van die laatste 4 woningen is alleen mogelijk na uitwerking van het bestemmingsplan. In het voorjaar van 2017 zal die uitwerking naar verwachting onherroepelijk zijn.

De Branderij

Het plan De Branderij, dat vroeger het terrein Beunk werd genoemd, is in ontwikkeling. In 2010 is de eerste woning gereed gekomen. De bouw van deze woning liep, middels een projectbesluit, vooruit op de vaststelling van het bestemmingsplan. Het bestemmingsplan is in januari 2013 onherroepelijk geworden. Bij de voorbereiding van de uitgifte in 2014 werd geconstateerd dat er nog enkele obstakels uit de weg moesten worden geruimd voordat tot een goed aanbod aan potentiële kopers kan worden gekomen. In 2016 zijn twee kavels verkocht en worden voorbereidingen getroffen tot uitgifte van dit terrein.

Aan de Tuinen / Van den Steen van Ommerenstraat

Onder de naam "Aan de Tuinen" zijn aan de Van den Steen van Ommerenstraat 23 kavels aangeboden aan het publiek. De verkaveling was flexibel. Bij de uitgifte van opties eind 2015 is van die flexibiliteit ook volop gebruik gemaakt. Op 31 december waren er 21 kavels verkocht (waarvan 16 geleverd). In 2016 is de bouw van een aanzienlijk aantal woningen in dit plan van start gegaan. Inmiddels zijn alle kavels verkocht of in optie gegeven.

Hart van Noetsele

Voor de locatie van de voormalige sporthal Noetsele is het plan "Hart van Noetsele" ontwikkeld. Het bezwaar en het hoger beroep tegen de vaststelling van het bestemmingsplan zijn ongegrond verklaard. Het bouwrijp maken is inmiddels afgerond. Alle kavels zijn in 2016 verkocht. Net als het project Aan de Tuinen is Hart van Noetsele in eigen beheer ontwikkeld en uitgegeven!

Overige ontwikkelingen gemeentelijke grondzaken en vastgoed

Planschade

Het aantal ontvangen planschadeclaims in 2016 is twee, vijf minder dan vorig jaar.

Van die aanvragen heeft er een betrekking op gemeentelijke plannen en een op plannen van derden. Een aanvraag is inmiddels afgehandeld. De andere loopt nog. Dat is het enige nog lopende planschadedossier.

Overige gemeentelijke objecten/percelen

Een aantal jaren geleden is besloten om diverse (grotere) gemeentelijke objecten en percelen actief te gaan verkopen. Veelal met inschakeling van een plaatselijke makelaar. In 2016 is in dat kader een aantal (grotere) objecten verkocht. Het betreft 5 schoolwoningen aan de Jan Steenstraat (voormalige basisschool De Peppel), een kavel aan de P.C. Stamstraat, de voormalige Prins Clausschool aan de Bachlaan en het perceel van de voormalige Prins Bernardschool aan de P.C. Boutensstraat. De woning aan de Isakke 4 –gelegen aan de rand van Hellendoorn Noord- is eveneens verkocht, maar maakt onderdeel uit van fase 1 van deze grondexploitatie.

Verkoop snippergroen

De gemeente Hellendoorn heeft veel gronden in eigendom, zoals wegen, bermen, pleinen en openbaar groen. In een aantal gevallen betreft het stroken grond waar de gemeente geen bijzondere bedoeling (meer) mee heeft. Al geruime tijd is er de mogelijkheid om dergelijke stukjes grond te kopen van de gemeente Hellendoorn.

Enkele jaren geleden is de actie snippergroen gestart. Primair is de actie bedoeld om het gemeentelijk vastgoed beter in beeld te krijgen en te voorkomen dat door verjaring gronden overgaan in particuliere handen. Secundair wordt door het tijdelijk verlagen van de tarieven de verkoop en verhuur van snippergroen bevorderd, daar waar het geen (wijk)structuurgroen betreft.

In 2016 is de actie snippergroen gecontinueerd. De meeste dossiers zijn inmiddels afgerond zodat de extra capaciteit die hier op is ingezet kan worden beëindigd. In 2016 is voor een bedrag van ruim € 190.000,- aan snippergroen verkocht met een netto resultaat van € 144.000,-.

Financiële ontwikkelingen

In 2016 hebben zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan in de grondexploitaties. Het betreffen zowel ontwikkelingen met betrekking tot de uitgifte en prijzen als het in werking treden van nieuwe administratieve voorschriften en fiscale wijzigingen.

Bij de laatste herziening van de grondexploitaties in 2016 bent u hierover geïnformeerd. Kort samengevat zijn het de volgende zaken:

- De indexcijfers zijn dit jaar verlaagd: kostenindex: 3% --> 2%; rente 4% --> 3%; opbrengstindex: 2% --> 1%.
- In 2016 is door de raad besloten Kruidenwijk Zuid fase 2 en 3 en Hellendoorn Noord fase 2 en 3 in de toekomst niet in exploitatie te brengen (zie boven). De nieuwe voorschriften Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) kent niet langer de categorie "Niet in exploitatie genomen gronden". De gronden die we hier in bezit hebben zijn in 2016 definitief afgewaardeerd tot agrarische waarde en staan nu te boek als reguliere materiële vaste activa. Hiervoor is de voorziening toekomstige verliezen grondbedrijf ingezet. Ook de gronden aan de Derde Kampsweg – die eerder als potentiële woon/werklocatie genoemd werd - vallen nu onder de reguliere gronden.
- Vanaf 2016 is de gemeente belastingplichtig voor de Vennootschapsbelasting (Vpb). Dit zal in ieder geval gelden voor de grondexploitaties. In 2016 is nog geen sprake van winst op de gezamenlijke grexen. Wel doen we aangifte voor de Vpb: de huidige verliezen kunnen worden verrekend met toekomstige winsten (tot 9 jaar voor uit).
- Rentetoe rekening aan de grondexploitaties is gebaseerd op de nieuwe voorschriften BBV. De rente die toegerekend moet worden is een gewogen gemiddelde van de aangetrokken leningen en een 0%-rente op ons eigen vermogen. De rente die niet doorberekend kan worden aan grex 't Lochter III (i.v.m. afspraken in de samenwerkingsovereenkomst met de medeparticipanten) wordt zichtbaar in de "Gemeentelijke kosten Lochter III". Deze kosten nemen we meteen mee in het jaarrekeningresultaat. Hetzelfde geldt voor de kosten die we als gemeente wel gemaakt hebben voor 't Lochter III, maar waar we de mede-exploitanten niet in kunnen laten bijdragen. Denk hierbij aan gemaakte uren i.v.m. de windmolens.
- De per 1 januari 2016 beschikbare voorziening toekomstige verliezen grondbedrijf voor het onderdeel "Aan de Tuinen" is aangewend voor afwaardering van de boekwaarde. De ontwikkeling van deze grex loopt voorspoedig en laat (na de eerdere verliesneming) een positief resultaat zien van € 92.000,-.
- De raad heeft bij de bestuursrapportage ingestemd met de langere looptijd van Hellendoorn Noord fase 1 tot en met 2033.

Bij deze jaarrekening zijn de grondexploitaties opnieuw berekend. Deze resulteren in een verbeterde prognose ten opzichte van de herziening 2016. Het saldo van de grondexploitaties komt bij de nieuwste berekeningen € 231.000,- - positiever uit dan bij de herzieningen 2016, dit mede dankzij de voorspoedige verkoop van kavels. Ook de lagere kosteninflatie over 2016 heeft een positief effect op de prognoses. Uiteraard zal e.e.a. nog wel daadwerkelijk gerealiseerd moeten worden: het blijven immers prognoses. De positieve invloed op het grondexploitatieresultaat bestaat uit een lagere raming van de nog te maken kosten als gevolg van het sneller realiseren van de grondverkoop dan voorheen geraamd.

In onderstaande tabel zijn de verwachte financiële ontwikkelingen voor de gemeentelijke grondexploitaties weergegeven.

bedragen x € 1.000

Verwachte resultaten	Boek- waarde 31-12-2016	Looptijd t/m	Gereali- seerd 31-12-2016	Nog te realiseren opbrengst	Nog uit te geven eenheden	Verwacht resultaat (CW)*	Voorziening per 31-12-2016	Aandeel per gemeente
In exploitatie genomen gronden (IEGG)								
Bedrijventerreinen								
Lochter III	18.061	2025	11%	27.944	23,5 ha	640	-	40%
Lochter III gemeentelijke kosten	326					- 326	326	100%
Haarle	666	2019	65%	868	0,8 ha.	29	-	100%
Woningbouwgebieden								
Kruidenwijk Zuid fase 1	4.718	2020	55%	5.951	58 won.	- 843	843	100%
Hellendoorn Noord fase 1	3.642	2030	40%	8.305	82 won.	- 213	213	100%
Daarle West	190	2024	50%	1.178	17 won.	376	-	100%
De Branderij	592	2020	26%	969	4 won.	5	-	100%
Aan de Tuinen (Steen v. Ommerenstr)	223	2020	63%	739	7 won.	92	-	100%
Hart van Noetsela	246	2019	10%	1.127	15 won.	291	-	100%
Subtotaal IEGG	28.664			47.082		51	1.382	
Niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) niet meer van toepassing								
Subtotaal NIEGG	-			-		-	-	
Voor de verwachte verliezen zijn voorzieningen getroffen voor in totaal							1.382	

*) CW staat voor contante waarde: het resultaat uitgedrukt in euro's per 31-12-2016

Het verwachte resultaat Lochter III (€ 640.000) betreft 100%. Het gemeentelijk aandeel van 40% hierin is € 256.000

Voorziening toekomstige verliezen grondexploitaties

Aan de meeste grondexploitaties zijn financiële risico's verbonden. Voor de tekorten die worden voorzien op gronden die al in exploitatie zijn genomen of gronden die we in exploitatie willen nemen is een bedrag opgenomen in de voorziening toekomstige verliezen grondexploitaties ter hoogte van het te verwachten verlies. Dit op te nemen bedrag wordt bepaald aan de hand van de verwachte contante waarde van het complex aan het begin (begroting) of eind (jaarrekening) van het dienstjaar. Aan de voorziening wordt een indexatie toegevoegd ter hoogte van de disconteringsvoet (door BBV-regels bepaald op maximaal 2%) zodat de voorziening meegroeit met het verwachte tekort. De benodigde voorziening bedraagt ultimo 2016 € 1.382.000,--.

De stand van de voorziening bedroeg aan het begin van 2016 € 11,66 miljoen. Omdat in de nieuwe BBV voorschriften geen "niet in exploitatie genomen gronden" meer is toegestaan én omdat in 2016 is besloten dat fase 2 en 3 van Kruidenwijk Zuid en Hellendoorn Noord niet meer in exploitatie zullen worden genomen, is het deel van de voorziening hiervoor volledig ingezet. (€ 7.061.000,--) Het restant dat hiervoor gereserveerd was (€ 171.000,--) kon vrijvallen. Dit bedrag is gestort in de bufferreserve. Ook is in 2016 de voorziening ingezet om de boekwaarde van Aan de Tuinen te verlagen tot een meer marktconforme waarde (€ 1.728.000,--). Over beide afboekingen bent u reeds bij de bestuursrapportage geïnformeerd.

Bij de bestuursrapportage werden de verwachte verliezen op de overige exploitaties circa € 1.244.000,-- lager geschat dan bij de jaarrekening 2015. De huidige verwachte verliezen liggen nog € 248.000,-- lager. Deze vrijval uit de voorziening komt niet ten gunste van het rekeningresultaat, maar blijft behouden in de bufferreserve voor mogelijke toekomstige tegenvallers.

De kosten van Lochter III die niet gezamenlijk met de marktpartijen kunnen worden gedeeld (zoals hogere rentekosten) worden volledig afgedekt via de voorziening: dit jaar werd hiervoor € 200.000,-- in de voorziening gestort.

In de voorziening wordt rekening gehouden met de te verwachten verliezen op de grondexploitatie, niet met een worst case scenario. Indien alles tegen zit en er geen kavel meer verkocht wordt, de marktpartijen waar we mee

samenwerken zouden omvallen, maar we nog wel de grond aan agrariërs zouden kunnen verkopen, zou het verlies oplopen tot zo'n € 25 miljoen. Dit is geen reëel scenario. Uiteraard blijven er risico's. Deze worden meegenomen in paragraaf 2.

Bufferreserve

Eén van de belangrijkste instrumenten om de financiële risico's binnen de grondexploitatie te beperken, is het op niveau houden van de bufferreserve. Door middel van de bufferreserve kunnen tegenvallers door kostprijsstijging, afzetvertraging, verlaging verkoopprijzen en rentestijging worden opgevangen. Omdat de prijsrisico's aan elkaar gekoppeld zijn en er met een veilige rekenrente wordt gecalculeerd (goed gespreide leningenportefeuille), achten wij deze risico's minder hoog. Met name de afzetvertraging weegt zwaar op de minimale vereiste hoogte van de reserve. In 2016 is de berekeningswijze van de benodigde bufferhoogte onder de loep genomen en op een nieuwe wijze berekend. Hierin zijn – naast de reguliere bovengenoemde factoren - ook bedragen opgenomen ter beperking van het gemeentelijk risico als gevolg van mogelijke besluiten van derden (zoals over de werklocaties). De benodigde bufferreserve voor het onderdeel grondexploitatie is momenteel berekend op € 4,61 miljoen.

Daarnaast bevat de bufferreserve een egalisatiedeel waarin mee- en tegenvallers uit winstnemingen en hertaxaties vastgoed worden opgevangen (omvang minimaal € 250.000,-- maximaal € 1 miljoen).

In 2016 is bij de bestuursrapportage besloten om de bufferreserve volledig ter beschikking te stellen van de risico's op grondexploitaties en waardewijziging van vastgoed. Daarnaast is besloten om de bufferreserve op een toereikend niveau te brengen door eventuele tekorten aan te vullen vanuit de financieringsreserve. De totale benodigde omvang van de bufferreserve zou per 31 december 2016 minimaal € 4,86 miljoen moeten bedragen. Na het terugvloeien van de vrijval uit de voorziening toekomstige verliezen grondbedrijf (ruim € 1,71 miljoen) en het storten van boekwinsten op vastgoed (€ 375.000,--) is de reserve aangevuld met een bedrag van bijna € 24.000,--- uit de financieringsreserve. Hiermee is de bufferreserve op het benodigde niveau gebracht. De financiële risico's worden hierdoor beter afgedekt dan in de vorige jaarrekening, wat zich vertaalt in een minder hoog risico in de risicoparagraaf.

Winstnemingen

In de periode t/m 2011 werden er nog regelmatig tussentijds winsten op grondexploitaties genomen. Hierbij werd wel terughoudend te werk gegaan. Uitgangspunt is dat 35% van de uit te geven gronden ook daadwerkelijk is uitgegeven, voordat er winst aan de exploitatie mag worden onttrokken. Daarbij mag 10% van de te verwachten winst niet onttrokken worden voordat de exploitatie volledig is afgerond. De onzekerheden over de gronduitgifte van de komende jaren geeft aanleiding om pas winst te nemen als een grondexploitatie volledig is afgerond. We wensen hier ook géén voorschot op te nemen.

bedragen x € 1.000

Winstnemingen bouwgronden in exploitatie	Boek- waarde 31-12-2016	Cum. winst prognose 31-12-2016	Mate van voltooiing	Winst- neming 2016	Winst- neming t/m 2016
Onderhanden werk Lochter III	18.061	640	11%	-	-
Bedrijventerrein Lochter III - gemeentelijke kosten	326	- 326		-	-
Onderhanden werk bedr.terr. Haarle	666	29	65%	-	328
Kruidenwijk Zuid fase 1	4.718	- 843	55%	-	336
Daarle West	190	376	50%	-	236
De Branderij	592	5	26%	-	-
Hellendoorn Noord fase 1	3.642	- 213	40%	-	-
Aan de Tuinen (voorm. Stevo)	223	92	63%	-	-
Hart van Noetsele (voorm. terr. sporthal Noetsele)	246	291	10%	-	-
Totaal	28.664	51			900

Paragraaf 8: Demografische ontwikkelingen

Inleiding

Demografische ontwikkelingen vragen om een integraal beleid omdat de beleidseffecten zich op meerdere velden kunnen voordoen (zie onder Beleid per programma). Door het beleid in de verschillende programma's in hun samenhang te bezien ontstaat een dwarsdoorsnede van het beleidsterrein en verkrijgen we zicht op de gevolgen en kansen.

Analyse demografische ontwikkelingen

Er zijn verschillende demografische ontwikkelingen te onderscheiden: bevolkingsdaling, migratie, vergrijzing en ontgroening. Deze verschillen per regio en per provincie. Als we kijken naar de afgelopen 5 jaren zien we de genoemde ontwikkelingen ook in de gemeente Hellendoorn en het is waarschijnlijk dat deze lijn zich voortzet (ook terug te zien in de Primos prognose), maar het tempo waarin dat gebeurt, is niet zeker. Afgelopen jaar steeg het inwonertal van de gemeente Hellendoorn met 118. Deze stijging werd veroorzaakt door een geboorteoverschot van 18 (meer geboortes dan overlijdens) en een positief migratiesaldo van 100 (meer vestigingen dan vertrekken). In onderstaande tabel staat het inwonertal van de gemeente Hellendoorn in de afgelopen jaren:

Inwoneraantal			
2011	35.796	2014	35.622
2012	35.743	2015	35.651
2013	35.711	2016	35.769

Belangrijker is echter de samenstelling van onze bevolking. We ontgroenen en vergrijzen. Vooral het aantal ouderen neemt toe.

Overijssel

In 2016 nam het aantal inwoners in de provincie Overijssel toe met circa 3.300, maar de toename van het aantal inwoners vlakt sinds 2009 af (in 2015 steeg het aantal inwoners nog met bijna 3.800).

Nederland

Nederland telt per 1 januari 2017 bijna 17,1 miljoen inwoners, ruim 110 duizend inwoners meer dan een jaar geleden. De groei was vooral het gevolg van migratie. Per saldo (immigratie minus emigratie) vestigden zich 88 duizend migranten in ons land. De natuurlijke aanwas (geboorte minus sterfte) droeg 22 duizend bij aan de bevolkingsgroei.

Beleid

De beleidsmatige gevolgen van de demografische ontwikkelingen kunnen voelbaar zijn op meerdere beleidsterreinen, zoals wonen, onderwijs, economie en arbeidsmarkt, zorg, sport en cultuur. Deze beleidseffecten tezamen hebben weer gevolgen voor de leefbaarheid in een gebied. Hieronder volgt van een aantal beleidsterreinen een uitwerking van de activiteiten en ontwikkelingen op het gebied van demografische ontwikkelingen in het afgelopen jaar.

Onderwijs

Wij zien dat schoolbesturen op de demografische ontwikkelingen geanticipeerd hebben door kleinere scholen samen te voegen dan wel opleiding te herstructureren. Herstructurering van opleiding werd ook veroorzaakt door nieuwe kwaliteitseisen die aan het VMBO worden gesteld.

Recreatie en toerisme

De bevolking in de leeftijd 65+ is toegenomen. Dat deze groep mensen over veel vrije tijd beschikt en zij met name

buiten het seizoen op vakantie gaan, biedt kansen voor de recreatieve en toeristische sector. De ouderen zijn vaak gezonder en vitaler dan vroeger. Ook zijn de ouderen tegenwoordig meer welgesteld waardoor meer geld gespendeerd wordt aan recreatie en toerisme.

Een deel van de vrijetijdsector heeft zich lange tijd gericht op een doelgroep bestaande uit gezinnen met jonge kinderen. Vrijetijdconcepten zijn vaker inzetbaar voor een dwarsdoorsnede van de diverse doelgroepen, zoals families (van grootouders tot ouders en (klein)kinderen, interessegroepen (fotoclubs, wandelaars, cultuurbezoekers) of individuen die op basis van een gedeelde activiteit, opleiding of levensfase al dan niet in groepsverband activiteiten ondernemen. Thematische verblijfs- en/of dagrecreatie scoort goed bij toerist en bezoeker.

De gemeente zet via de Economische Agenda in op beleving van Sport en Natuur. De doorontwikkeling van ons toeristisch beeldmerk (Hellendoorn, natuurlijk avontuurlijk) past goed bij onze uitstraling en bij de beleving van sport en natuur.

Wonen

De Woonvisie schetst een beeld van de woningmarktsituatie in onze gemeente en onze visie op het wonen tot 2020. In 2016 is de Woonvisie gemonitord op basis van actuele woningmarktontwikkelingen. Het uitgestippelde beleid richt zich op kwaliteitstoevoeging (iedere woning moet raak zijn), transformatie van bestaand vastgoed en inspelen op actuele marktontwikkelingen.

De natuurlijke bevolkingsgroei neemt de komende jaren door ontgroening en vergrijzing af. De huishoudensontwikkeling laat hierdoor een verschuiving zien, minder gezinnen, meer alleenstaanden en echtparen zonder kinderen. Hierdoor verandert het verhuisgedrag van de woonconsument. De doorstroming en de behoefte aan uitbreiding van de woningvoorraad zijn afgenomen. Deze ontwikkelingen dwingen ons tot het bijstellen van woningbouwambities en om extra in te zetten op het gebied van wonen, welzijn en zorg, zoals flexibel bouwen. Bijvoorbeeld levensloopbestendig bouwen, zodat woningen voor meerdere doelgroepen (jong en oud) geschikt zijn. De locatiekeuze speelt hierbij een belangrijke rol, bijvoorbeeld dichtbij voorzieningen. In 2016 hebben we besloten om het aantal (potentiële) woningbouwplannen terug te gaan brengen. Hierbij gaat het vooral om beoogde uitbreidingsgebieden. De focus ligt de komende jaren op het verbeteren en op peil houden van de ruimtelijke kwaliteit binnen bebouwd gebied (inbreiding voor uitbreiding). Het belangrijkste doel is om een goede balans te houden tussen vraag en aanbod op de Hellendoornse woningmarkt.

Leefbaarheid

In 2011 is de gemeente onderverdeeld in 5 zogeheten woonservicezones. Per woonservicegebied is een werkgroep geformeerd met bewoners uit dat gebied. Elk woonservicegebied heeft een eigen gebiedsbestuurder. De woonservicegebieden zijn:

- Haarle
- Nijverdal Zuid
- Nijverdal Noord, Hulsen
- Hellendoorn, Hancate, Egede, Eelen en Rhaan
- Marle, Daarle, Daarlerveen

Het idee achter deze indeling is dat er per gebied een basisniveau zal zijn qua voorzieningen en dat de fysieke en sociale omgeving zodanig is ingericht dat mensen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen.

In maart 2016 heeft de stuurgroep Wonen Welzijn Zorg een besluit genomen over het vervolg van de aanpak in de Woonservicegebieden en het gebiedsgericht werken: besloten is om verder te gaan onder de noemer Buurt aan Zet!. In deze structuur werken verschillende professionele partijen met elkaar en met bewoners samen. Vanaf 2016 zijn ook Carintreggeland en Stichting Evenmens hierbij aangehaakt. Er zijn bewonersgroepen per woonservicegebied en in elk van de gebieden is een VIA team (Vroegsignalering Informatie en Advies) actief. Het gaat hierbij om het voorkomen van individuele knelpunten en overlast gevende situaties, waarbij de eigen kracht van de hulpvrager en zijn omgeving centraal staat.

In 2016 is begonnen met een doorontwikkeltraject van de VIA teams. De uitkomsten en het besluit "hoe verder" wordt in 2017 verwacht.

Maatschappelijke ondersteuning en zorg

Hoewel mensen steeds gezonder en vitaler oud(er) worden, zal als gevolg van de vergrijzing in de loop der jaren steeds een groter beroep worden gedaan op de zorg(voorzieningen). Op basis van de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 ondersteunen wij inwoners bij het zo lang mogelijk zelfstandig functioneren. Eén van de maatwerkvoorzieningen die hiervoor kan worden ingezet is de Huishoudelijke Ondersteuning. De Huishoudelijke ondersteuning wordt ingezet als inwoners niet meer op eigen kracht of met behulp van hun sociale netwerk hun huis leefbaar kunnen houden. De huishoudelijke taken worden dan overgenomen. Dit betekent dat mensen zichzelf langer redden in hun eigen vertrouwde omgeving en daarmee ook hun sociale netwerk behouden.

In het jaar 2016 heeft de gemeente Hellendoorn geïnvesteerd in de doorontwikkeling van het sociaal team. In de gemeente Hellendoorn werken consulenten (jeugd-, Wmo- en participatie-) samen in dit sociaal team. Het sociaal team zorgt op een zo integraal mogelijke wijze voor adequate zorgtoewijzing en zorgtoeleiding.

Voorzieningenniveau

De gemeente Hellendoorn kent veel verschillende maatschappelijke, cultuur- en sportvoorzieningen: sportvelden, atletiekbaan, clubhuizen, buurthuizen, bibliotheken, een (openlucht)theater etc. Er is in 2016 actief ingespeeld op een veranderende leeftijdsopbouw, accenten worden anders gelegd, zowel bij sportactiviteiten, als bij zorg en cultuur. Het draagvlak is vergroot door investeringen in bijvoorbeeld Daarlerveen en ook door een verdere verankering van het gebiedsgericht werken.

Conclusie

In 2016 waren we op meerdere beleidsterreinen bezig met (de voorbereiding op) de (toekomstige) demografische ontwikkelingen. Waar we bij het opstellen van beleid met name rekening mee moeten houden, is de samenstelling van de bevolking. (Eventuele) krimp van het inwonertal is niet zo zeer het probleem.

Paragraaf 9: Duurzaamheid

Duurzaamheidsbeleid

In 2013 is de beleidsnotitie “Samenwerken aan een duurzaam Hellendoorn” vastgesteld. In deze notitie is gekozen voor een brede definitie van duurzaamheid voortkomend uit de Millenniumdoelen 7 (er leven meer mensen in een duurzaam milieu) en 8 (meer eerlijke handel, schuldhelpverlichting en hulp). We zijn een Millenniumgemeente met als uitgangspunten: People, Planet en Profit (Sociaal, Ecologisch en Economisch). Ook wel de 3 P's genoemd.

Onze 8 speerpunten zijn: participatie, Fairtrade, afval, energie & klimaat, natuur & landschap, leefomgeving, Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) en samenwerken. Per speerpunt zijn één of meer doelen geformuleerd. Het hoofddoel is de samenleving bewust te maken van haar verduurzamingsmogelijkheden en deze in de praktijk te brengen. Dat gebeurt in samenwerking met provincie, andere gemeenten, ondernemers en inwoners. Afhankelijk van het onderwerp verschilt onze rol. Op het ene moment zijn wij organisator, opdrachtgever of beleidsmaker en regelgever, op andere momenten zijn wij stimulator, facilitator, communicator of partner.

Programmamanager duurzaamheid

Om duurzaamheid beter te verankeren binnen de organisatie en een versnelling te kunnen maken hebben wij eind 2016 een programmamanager duurzaamheid aangesteld. De programmamanager is de eerste periode met name het gesprek aangegaan met de diverse doelgroepen zowel in- als extern en gaat vanaf 2017 een belangrijke rol vervullen in het realiseren van onze doelstellingen. De programmamanager draagt onder andere zorg voor de samenhang tussen de projecten en de monitoring daarvan.

Intern en extern

Onze activiteiten vallen in twee delen uiteen, namelijk activiteiten binnen de eigen organisatie, zoals het realiseren van 15% energiebesparing en activiteiten waarvoor we onze inwoners nodig hebben. In deze laatste rol is de gemeente veel minder bepalend en meer stimulerend en ondersteunend aan initiatieven uit de samenleving.

Wooncoaches en energieloket

Er is in 2016 veel gebeurd op het gebied van duurzaamheid. We maken op verschillende onderdelen goede vooruitgang. Ook in dit jaar heeft de energiebesparing in de particuliere woningen onverminderd de aandacht gekregen. Zo is in april 2016 Stichting Duurzaam (t)huis Twente gelanceerd door de 14 gezamenlijke Twentse gemeenten. Deze stichting adviseert en ondersteunt met behulp van zogenaamde wooncoaches huiseigenaren bij vragen over verduurzaming van hun woning. Deze ondersteuning vindt zoveel mogelijk plaats aan de keukentafel bij de mensen thuis, is deskundig en belangeloos. Daarnaast is in oktober 2016 vanuit het Energieloket, dat sinds najaar 2015 berust bij energiecoöperatie ReggeStroom, een wijkgerichte aanpak gestart om te komen tot verduurzaming van de particuliere woningen. Deze aanpak is gestart in de buurten De Blenke en de Zuid Es, en krijgt naar verwachting een vervolg in de wijk Noetsele.

In 2016 is 1 laadpaal geplaatst. In 2017 wordt deze mogelijkheid nog beter gecommuniceerd naar inwoners en belangstellenden.

15% energiebesparing interne organisatie

In juli 2016 heeft de gemeenteraad besloten een revolverend fonds in te stellen voor voortschrijdende gemeentelijke energiebesparing. Dit fonds is aangewend ter verduurzaming van een aantal gemeentelijke gebouwen, werken en faciliteiten met het doel in mei 2018 in ieder geval 15% energiebesparing te bereiken ten opzichte van het peiljaar 2013. Als gevolg van de al gerealiseerde energiebesparende maatregelen is eind 2016 al circa 7 procent besparing bereikt.

Een voorbeeld van deze maatregelen is Het Ravijn. We hebben kosten bespaard door op het gebied van duurzaamheid maatregelen te treffen. Zo wordt onder meer het snoeihout van de gemeente gebruikt. Hiervoor zijn de kachels aangepast aan het gebruik van snippers in plaats van pellets.

Informatiemarkt

Op zaterdag 12 november 2016 is in de hal van het Huis voor Cultuur en Bestuur weer een informatiemarkt voor de inwoners georganiseerd waar de aspecten van verduurzaming van de woning en comfortabel en veilig wonen alle aandacht hebben gekregen. De deelnemende partijen hebben zich mogen verheugen in een relatief grote opkomst van circa 300 bezoekers.

Energievisie

Op 17 mei 2016 heeft het college een voorlopig besluit genomen geen toestemming te geven voor de plaatsing van windmolens op 't Lochter III. De gemeenteraad heeft bij meerderheid besloten in te stemmen met het voorstel van het college. In het verlengde van dat besluit heeft de meerderheid van de gemeenteraad een motie aangenomen waarbij het college wordt opgeroepen naar alternatieven voor duurzame energie te zoeken en deze uit te werken. Het college heeft deze opdracht ruim opgevat en zichzelf de opdracht gegeven een "Duurzame Energievisie Hellendoorn" op te stellen.

Het traject dat we volgen om te bepalen wat er in de periode tot 2020 nodig is om de doelstelling te halen, gaat uit van de filosofie van de omgevingswet. Juist ook vanwege de mogelijk vele ruimtelijke gevolgen van duurzame energieproductie en het belang van maatschappelijk draagvlak. Sleutelfactor voor het succes van de "Duurzame Energievisie Hellendoorn" is dat deze breed wordt gedragen. Om die reden kiezen we voor een interactief proces met de gehele samenleving. Dit sluit ook uitstekend aan op andere ontwikkelingen en projecten in onze gemeente, waarbij in toenemende mate inwoners en bedrijven vanaf het begin van de beleids- en besluitvorming worden meegenomen. Een actueel voorbeeld daarvan is het proces rondom de cultuurvisie.

Openbare verlichting

Onze openbare verlichting wordt steeds duurzamer vooral door het toepassen van energiezuinige Ledlampen (nu 17% van ons areaal). Het gezamenlijk inkopen en aanbesteden met de WT4 gemeenten en Hof van Twente en Noaberkracht heeft vertraging opgelopen maar zal in 2017 starten.

Verdergaande afvalscheiding

Het recyclen van afvalstoffen vordert gestaag. Op dit moment wordt 63% van het ingeleverde afval gerecycled. De invoering van de PMD container is voorbereid en zal begin 2017 fysiek worden uitgezet. Daarmee doen we een belangrijke stap richting onze doelstellingen van 100 kg restafval in 2020 en 50 kg restafval in 2030.

Klimaat

Het klimaatprogramma water is eind 2016 vastgesteld, met de nadruk op KAS, het creëren van een klimaatactieve stad. Hoe kunnen we een gemeente met alle veranderende (weers)omstandigheden leefbaar houden?

Interne communicatie

De interne communicatie is versterkt door onder andere structurele overleggen te voeren met alle betrokkenen. Dit blijft een belangrijk aandachtspunt.

Fairtrade

Stichting Fairtrade heeft in 2016 aan alle voorwaarden voor het worden van een Fairtrade gemeente voldaan. Ook intern voldoen we aan de eisen die aan een Fairtradegemeente worden gesteld. De inzet is om in 2017 officieel Fairtrade gemeente te worden

Ambassadeurs van de duurzaamheid

De ambassadeurs van de duurzaamheid spelen een steeds belangrijker rol bij de verduurzaming van onze gemeente. Ze hebben o.a. een grote rol gespeeld bij het actief informeren van achterban en geïnteresseerden over het onderwerp PMD. Ook worden verschillende verenigingsgebouwen op het gebied van duurzaamheid onder handen genomen.

Overige duurzaamheidsactiviteiten

Onze gemeente heeft in oktober 2016 meegedaan aan de landelijke "Dag van de Duurzaamheid". Ook is de 'held van Hellendoorn prijs' uitgereikt aan Hennie Kemper. De rest van deze week zijn verschillende activiteiten georganiseerd waaronder een excursie naar de installatiekelder van "Het Ravijn, zwem, sport, zorg" en informatie over lopende projecten binnen de gemeente.

Op de dag van de Duurzaamheid hebben een aantal collegeleden voorgelezen en over duurzaamheid gesproken op verschillende basisscholen.

Eind oktober hebben we meegedaan aan de "Nacht van de Nacht" waarbij aandacht is gevraagd voor overmatige verlichting.

We zijn in samenwerking met onder andere MKB en de Regionale Uitvoeringsdienst gestart met een project met als doel bedrijven te ondersteunen op het gebied van energiemaatregelen. Begin 2017 start een pilot op dit gebied.

Deel 4: Balans

Balans, programmarekening en toelichting

Balans en toelichting

Per 31 december 2016

Inleiding

De balans is een in geld uitgedrukt overzicht van de samenstelling van de financiële positie op een bepaald tijdstip. Enerzijds staan op de balans de bronnen waar het vermogen vandaan komt, de passiva. Anderzijds staan op de balans de zaken waar dit vermogen in gestopt is, de activa. Onder de passiva staan eigen vermogen (reserves) en vreemd vermogen (voorzieningen, langlopende leningen, kortlopende schulden). Activa zijn onder andere gebouwen, terreinen, debiteuren en liquide middelen.

Grondslagen voor waardering

Activa

Voor zover niet anders vermeld zijn de activa gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoopprijs en de bijkomende kosten. De vervaardigingsprijs omvat de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten, welke rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend. In de vervaardigingsprijs kunnen voorts worden opgenomen een redelijk deel van de indirecte kosten. Indien in de vervaardigingsprijs is opgenomen de rente over het tijdvak dat aan de vervaardiging van het actief kan worden toegerekend dient te worden toegelicht dat deze rente is geactiveerd. Op vaste activa met een beperkte gebruiksduur wordt jaarlijks afgeschreven volgens een stelsel dat is afgestemd op de verwachte toekomstige levensduur.

Immateriële vaste activa

De immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs verminderd met de afschrijvingen en/of eventuele beschikkingen over reserves voor zover het investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut betreft.

De bijdrage in activa in eigendom van derden worden gewaardeerd tegen het bedrag van de verstrekte bijdrage verminderd met afschrijvingen

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de (historische) verkrijgings- of de vervaardigingsprijs, onder aftrek van de cumulatieve afschrijvingen en eventuele investeringsbijdragen en/of eventuele beschikkingen over reserves (voor zover het investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut betreft).

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de uitgifteprijs van eerste uitgifte.

Financiële vaste activa

De deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of de lagere marktwaarde. Kapitaalverstrekkingen, overige langlopende leningen en overige uitzettingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs onder aftrek van eventuele aflossingen.

Voorzieningen wegens oninbaarheid worden met de nominale waarde van leningen en vorderingen verrekend.

Afschrijvingen

De afschrijvingen geschieden in principe lineair op basis van een vast percentage van de aanschafwaarde. In enkele gevallen ook annuïtair. Bij de keuze van de afschrijvingstermijn wordt uitgegaan van de economische levensduur van de investering. Voor de belangrijkste investeringen gelden de volgende afschrijvingstermijnen:

■ immateriële vaste activa	5 jaar
■ hard- en software	4 jaar
■ vervoermiddelen	5-12,5 jaar
■ technische installaties	15 jaar
■ groot onderhoud gebouwen	20 jaar
■ wegen	25 jaar
■ riolen	15-60 jaar
■ gebouwen	40 jaar (schoolgebouwen en parkeergarage 60 jaar)

Op investeringen wordt proportioneel afgeschreven vanaf 1-1 na het jaar waarin het project is afgerond of investering is gedaan.

Grondexploitatie

De voorraden in de grondexploitatie worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs, verminderd met reeds ontvangen bedragen wegens gronduitgifte of tegen de marktwaarde; één en ander conform de notities van de commissie BBV.

Winsten op grondexploitatie mogen tussentijds worden genomen, mits er minimaal 35% verkocht is. De onzekerheden over de gronduitgifte zoals deze de afgelopen jaren heeft voorgedaan, geeft aanleiding om pas winst te nemen als een grondexploitatie (nagenoeg) volledig is afgerond. Wij wensen hier ook géén voorschot op te nemen.

Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden op de nominale waarde van de vorderingen in mindering gebracht.

Overlopende activa

De overlopende activa zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Liquide middelen

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Passiva

Voor zover niet anders vermeld zijn passiva gewaardeerd tegen nominale waarde.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de reserves en het resultaat volgend uit de programmarekening.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd ter afdekking van:

- Verplichtingen of verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs is in te schatten;
- Op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren;
- de bijdragen aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing kan worden geheven.

Overig

Beleidsregels toepassing WNT

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semi-publieke sector (WNT) is met ingang van 1 januari 2013 van kracht.

Grondslagen voor resultaatbepaling

Onder baten worden verstaan de baten die rechtstreeks aan het jaar zijn toe te rekenen en die in het jaar als gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

De lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen voor waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Baten worden verantwoord in het jaar waarin de goederen zijn geleverd, c.q. de diensten zijn verricht. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

Resultaatbepaling

Het resultaat van de jaarrekening 2016 is onder meer tot stand gekomen na het opnemen van toevoegingen en onttrekkingen aan reserves en voorzieningen in de rekening. Eén en ander is conform de besluitvorming rondom de begroting 2016, inclusief de nadien vastgestelde begrotingswijzigingen. De gevolgen van de tussentijdse toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves zijn uiteengezet in de toelichting op de balans.

Resultaatbestemming

Het saldo van de exploitatierekening 2016 is gestort in de reserve 'Rekeningsaldo te bestemmen' en is afzonderlijk opgenomen in de balans onder het eigen vermogen.

Balans per 31 december 2016

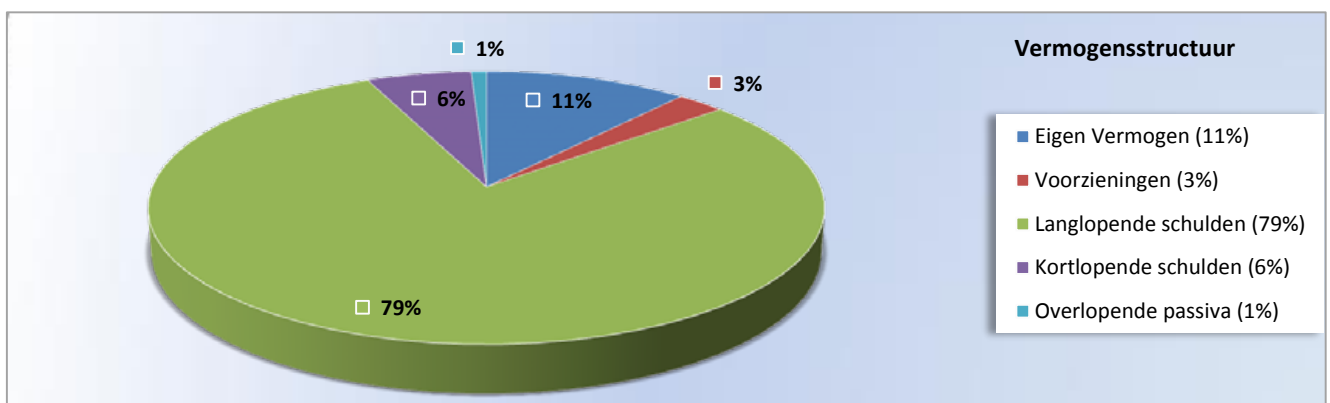
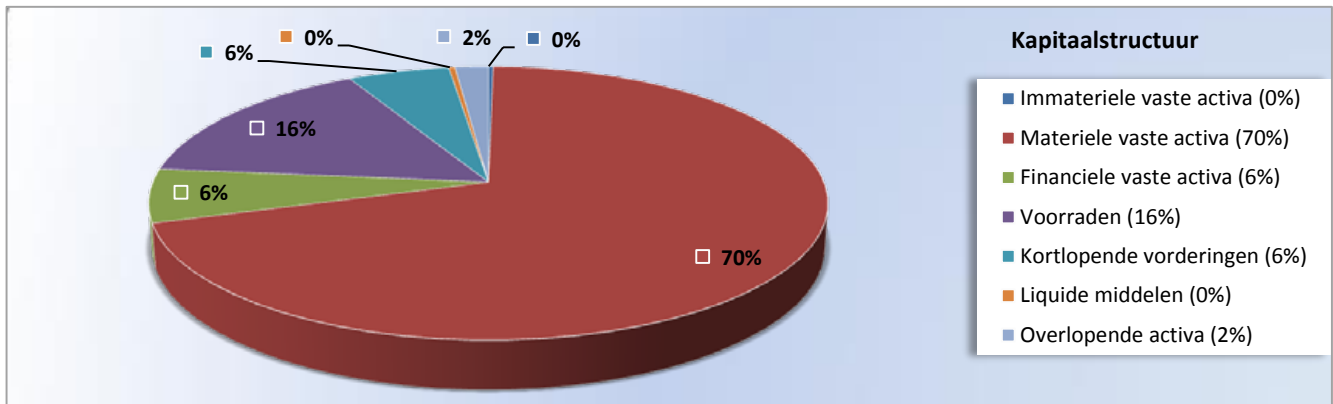
bedragen x € 1.000

Activa	31-dec-2015	31-dec-2016
Vaste Activa		
Immateriele vaste activa	634	449
Bijdrage aan activa in eigendom van derden	309	249
Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief	325	200
Materiele vaste activa	123.233	122.243
Investeringen in erfpacht	687	687
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	22.988	25.193
Investeringen met een economisch nut	74.535	72.039
Investeringen met een economisch nut waar een heffing tegen over staat	25.022	24.324
Financiële vaste activa	12.532	11.048
Kapitaalverstrekking aan verbonden partijen	174	167
Leningen aan verbonden partijen	182	25
Overige langlopende leningen u/g	12.177	10.856
Totaal vaste activa	136.399	133.740
Vlottende Activa		
Voorraden	27.961	27.307
Gereed product en handelsgoederen	35	25
Onderhanden werk waaronder bouwgronden in exploitatie	27.546	27.282
Grond- en hulpstoffen bouwgronden	380	-
Vooruitbetalingen	-	-
Kortlopende vorderingen	3.383	9.803
Vorderingen op openbare lichamen	582	903
Overige vorderingen	3.451	3.426
Voorziening dubieuze debiteuren	- 651	- 769
Overige kortlopende uitzettingen	-	6.243
Liquide middelen	- 252	609
Banksaldi	- 255	607
Kassaldi	2	2
Overlopende activa	3.146	3.215
Overige nog te ontvangen bedragen	2.863	2.830
Overige vooruitbetaalde bedragen	284	385
Totaal vlottende activa	34.239	40.933
Totaal Activa	170.638	174.673

bedragen x € 1.000

Passiva	31-dec-2015	31-dec-2016
Vaste passiva		
Eigen Vermogen	14.508	19.683
Resultaat boekjaar	217	916
Algemene reserves	9.199	11.996
Bestemmingsreserves	5.092	6.771
Vorzieningen	6.050	4.668
Vorzieningen	6.050	4.668
Langlopende schulden	138.815	138.713
Onderhandse leningen o/g	138.815	138.713
Totaal vaste passiva	159.373	163.064
Vlottende Passiva		
Kortlopende schulden	9.876	10.130
Opgenomen kasgeldleningen	-	-
Overige schulden	9.876	10.130
Overlopende passiva	1.389	1.478
Ontvangen overheidsgeld met een specifiek bestedingsdoel	454	572
Overige vooruitontvangen bedragen	935	906
Totaal vlottende passiva	11.265	11.608
Totaal Passiva	170.638	174.673
Gewaarborgde geldleningen	349.489	323.710

Balansstructuur

In bovenstaande grafieken is de balansopbouw weergegeven. De kapitaalstructuur geeft aan wat de bezittingen van de gemeente zijn. Veruit het grootste deel (70%) is materiële vaste activa. Hieronder vallen onder andere gebouwen, wegen, vervoermiddelen en machines. De voorraden (16%) zijn met name de voorraden grond in de grondexploitatie. De financiële vaste activa, voor het grootste deel bestaand uit verstrekte langlopende leningen, maken voor 6% deel uit van de bezittingen.

De vermogensstructuur geeft de bronnen aan waar het vermogen vandaan komt. Een eigen vermogen van 11% (2015: 9%) van het balanstotaal geeft aan dat 11% van de activa is gefinancierd met eigen middelen en 89% met vreemd vermogen. Als verder naar de balans wordt gekeken, blijkt dat de vlottende passiva met € 11,6 miljoen, beduidend lager zijn dan de vlottende activa van € 40,9 miljoen. Dit betekent dat twee derde van de vlottende activa (namelijk € 29,3 miljoen) gefinancierd is met lang vermogen. Aan de ene kant is dit een nadeel omdat kasgeld goedkoper is dan langlopende leningen, aan de andere kant zijn er langlopende leningen afgesloten tegen relatief lage rentes, waardoor op lange termijn de lage rentekosten gewaarborgd blijven. Bovendien wordt met financiering middels langlopende schulden minder risico gelopen dan wanneer met kortlopend krediet wordt gefinancierd. De vlottende activa wordt voor het overgrote deel gevormd door voorraden van de grondexploitatie.

Toelichting op de balans

Vaste activa

bedragen x € 1.000

Vaste activa	Boek- waarde 1-1-2016	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Afschrij- vingen	Afwaar- deringen	Boek- waarde 31-12-2016
Immateriële activa	634	-	-	- 185	-	449
Materiële activa	123.233	8.837	- 3.104	- 6.326	- 397	122.243
Financiële activa	12.532	166	- 1.651	-	-	11.048
Totaal	136.399	9.004	- 4.754	- 6.511	- 397	133.740

Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn kapitaaluitgaven, waar geen bezittingen tegenover staan. In de balans van de gemeente Hellendoorn zijn onder de immateriële vaste activa uitgaven verantwoord met betrekking tot onderzoek en ontwikkeling. Activering van deze uitgaven geschiedt om deze aan meerdere jaren te kunnen toerekenen.

Door een stelselwijziging dient de bijdrage aan activa in eigendom van derden vanaf het verslagjaar 2016 opgenomen te worden onder de immateriële vaste activa en niet meer onder de financiële vaste activa.

De ontwikkeling van de boekwaarde gedurende het verslagjaar kan als volgt worden weergegeven:

bedragen x € 1.000

Immateriële vaste activa	Boek- waarde 1-1-2016	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Afschrij- vingen	Afwaar- deringen	Boek- waarde 31-12-2016
Bijdragen aan activa en eigendom derden	309	-	-	- 60	-	249
Kosten van onderzoek en ontwikkeling	325	-	-	- 125	-	200
Totaal	634	-	-	- 185	-	449

Bijdragen aan activa / eigendommen van derden

De mutaties in boekjaar 2016 betreffen € 60.000,- aan reguliere afschrijvingen op reeds verstrekte bijdragen. In verband met een stelselwijziging valt deze post vanaf 2016 onder de immateriële vaste activa en niet meer onder de financiële vaste activa.

Kosten onderzoek en ontwikkeling

De mutaties in boekjaar 2016 betreffen € 125.000,- aan reguliere afschrijvingen op kosten van onderzoek en ontwikkeling.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa wordt onderscheiden in investeringen met een economisch nut, met een economisch nut waar een heffing tegenover staat en met een maatschappelijk nut. Alle investeringen met een economisch nut worden geactiveerd. Investeringen hebben een economisch nut indien ze verhandelbaar zijn en/of indien ze kunnen bijdragen aan het genereren van middelen. Kunstvoorwerpen met een cultuurhistorische waarde worden niet geactiveerd. Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut worden in principe niet geactiveerd.

In het BBV is de uitzondering opgenomen om deze investeringen wel te mogen activeren, omdat gemeenten anders niet in staat zijn bepaalde investeringen in de openbare ruimte te doen. Wel is het wenselijk dergelijke investeringen op een zo kort mogelijke termijn af te schrijven. Vanaf 2017 is het juist verplicht om de investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut te gaan activeren.

bedragen x € 1.000

Materiële vaste activa	Boek- waarde 1-1-2016	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Afschrij- vingen	Afwaar- deringen	Boek- waarde 31-12-2016
Economisch nut						
Gronden en terreinen	1.102	551	-	-	-	1.653
Bedrijfsgebouwen	57.077	1.116	- 767	- 1.501	- 397	55.527
Woonruimten	567	2	- 2	- 2	-	565
Machines, apparaten en installaties	9.617	157	-	- 1.542	-	8.232
Vervoermiddelen	863	276	-	- 170	-	970
Erfpachtgronden	687	-	-	-	-	687
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	1.839	642	- 496	- 145	-	1.840
Overige materiële vaste activa	3.470	290	- 7	- 501	-	3.252
Totaal Economisch nut	75.222	3.035	- 1.272	- 3.862	- 397	72.726
Maatschappelijk nut						
Gronden en terreinen	1.025	-	-	-	-	1.025
Machines, apparaten en installaties	21	9	-	-	-	30
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	21.436	5.040	- 1.630	- 1.195	-	23.651
Overige materiële vaste activa	507	5	-	- 24	-	488
Totaal Maatschappelijk nut	22.988	5.055	- 1.630	- 1.220	-	25.193
Economisch nut, dekking door heffing						
Gronden en terreinen	-	-	-	-	-	-
Bedrijfsgebouwen	781	-	-	- 8	-	773
Machines, apparaten en installaties	2.025	408	-	- 391	-	2.041
Vervoermiddelen	282	50	-	- 123	-	209
Grond-,weg- en waterbouwkundige werken	21.935	290	- 201	- 723	-	21.300
Overige materiële vaste activa	-	-	-	-	-	-
Totaal Economisch nut, dekking door heffing	25.022	748	- 201	- 1.245	-	24.324
Totaal	123.233	8.837	- 3.104	- 6.326	- 397	122.243

Per einde boekjaar 2016 bedraagt de boekwaarde van de materiële vaste activa met een maatschappelijk nut € 25,2 miljoen (2015: € 23,0 miljoen). De boekwaarde van materiële vaste activa met een economisch nut bedraagt € 72,7 miljoen (2015: € 75,2 miljoen). De boekwaarde van investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven bedraagt € 24,3 miljoen (2015: € 25,0 miljoen).

Gronden en terreinen

Tot dit onderdeel behoren onder meer gronden bestemd voor toekomstige uitbreidingen, overname van gronden uit voormalige bestemmingsplannen, terreinen bij gemeentelijke gebouwen en dergelijke. De mutaties hebben voornamelijk betrekking op de terreinen van het voormalige spoortheater en bij de Rooms-katholieke begraafplaats in Nijverdal. De toename wordt veroorzaakt door gronden die vanuit de voorraad naar de materiële vaste activa zijn geboekt in verband met voorschriften vanuit BBV.

Bedrijfsgebouwen

Hiertoe behoren onder meer scholen, gebouwen ten behoeve van de sport, gebouwen voor de huisvesting van het gemeentelijke apparaat en dergelijke. De vermeerderingen hebben voornamelijk betrekking op verbouw van unit 16 en verkoop gereed maken van het voormalige schoolgebouw van De Peppel. De verminderingen komen voort uit de verkoop van voormalig schoolgebouw de Peppel.

Woonruimten

Dit betreft de aan- en verkoop van woningen in het kader van het project Rijksweg 35 / Centrale strip en de Noord-zuidverbinding. Er zijn geen investeringen of verkopen geweest.

Machines, apparaten en installaties

Dit heeft met name betrekking op machines van uiteenlopende aard, huis- en bedrijfscontainers, installaties voor drukriolering, automatiseringsapparatuur en dergelijke. De vermeerderingen hebben voornamelijk betrekking op inventaris binnensport, aanschaf papiercontainers, drukriolering en camera's bij de stationsomgeving.

Vervoermiddelen

Dit betreft met name het rijdend materieel van de gemeente.

Grond-, weg- en waterbouwkundige werken

Hieronder vallen met name de investeringen verband houdend met reconstructie en aanleg van wegen, aanleg van riolering, sportterreinen, aanleg Tuinen van Nijverdal en Blokkenpark, parkeren, de Paarse Poort en particuliere exploitatieplannen.

Overige materiële vaste activa

Deze activasoort omvat voornamelijk activa welke betrekking hebben op meubilair, software, inrichtingskosten en overige activa.

De grote investeringen (> € 100.000,-) in 2016 kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	Oorspr. krediet	Cumulatief Besteed t/m 2015	Inves- teringen 2016	Desinves- teringen 2016	Restant krediet
bedragen x € 1.000					
Belangrijkste investeringen (> € 100.000)					
Bedrijfsgebouwen					
Integraal huisvestingsplan 2016	535	-	284	-	251
Machines, apparaten en installaties					
Vervanging minicontainers	450	18	241	-	191
Vervoermiddelen					
Vervanging graafmachine WRV	140	-	158	-	- 18
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken					
Rioleringen	2.558	1.116	416	- 50	1.076
Vervanging toplaag kunstgras korfbalveld	168		157		11
Groot onderhoud omgeving Grotestraat Oost	200	-	223	-	- 23
Park de Blokken	1.512	501	1.141	- 49	- 81
Rijksweg 35	4.772	4.063	1.195	- 563	77
Noordzuidverbinding	2.936	1.201	1.962	- 476	249
Overige materiële vaste activa					
Automatisering vervanging	338	-	181	-	157
Totaal	13.609	6.899	5.958	- 1.138	1.890

In 2016 is er sprake van drie kredietoverschrijdingen. De twee kredietoverschrijdingen voor "Groot onderhoud omgeving Grotestraat Oost" en "Park de Blokken" hebben betrekking op gemaakte uren voor de investeringen en deze worden gedekt door het totale beschikbare krediet. De andere overschrijding heeft betrekking op tractiemiddelen en deze wordt gedekt door het totaal beschikbare krediet voor tractiemiddelen.

Financiële vaste activa

Onder de financiële vaste activa worden voornamelijk de deelnemingen en de verstrekte geldleningen verantwoord.

bedragen x € 1.000

Financiële vaste activa	Boek- waarde 1-1-2016	Vermeer- deringen	Vermin- deringen	Aflos- singen	Afwaar- deringen	Boek- waarde 31-12-2016
Leningen aan deelnemingen	206	-	- 156	-	-	50
Overige langlopende leningen	12.331	113	- 1.488	-	-	10.956
Kapitaalverstrekking aan deelneming	117	-	- 7	-	-	110
Kapitaalverstrekking gemeensch. regelingen	57	-	-	-	-	57
Voorzieningen	- 178	53	-	-	-	- 125
Totaal	12.532	166	- 1.651	-	-	11.048

Door een stelselwijziging valt de post bijdragen aan activa en eigendom van derden onder de immateriële vaste activa. Hierdoor sluit de beginbalans voor de financiële vaste activa niet aan met de eindbalans 2015.

Tevens is er een herclassificatie in overige langlopende leningen geweest. Deze is verschoven naar leningen aan verbonden partijen.

Verstrekte geldleningen

bedragen x € 1.000

Verstrekte leningen	Oorspr. Bedrag	Rente %	Begin looptijd	Einde looptijd	Boek- waarde 1-1-2016	Opname 2016	Aflossing 2016	Boek- waarde 31-12-2016
Rentedragend Overig								
Hypothecaire geldleningen ambtenaren	-	div	div	div	10.878	9	- 1.267	9.620
Startersleningen	-	div	div	div	1.041	115	- 87	1.069
Bunga Tandjung	85	3,8%	2010	2025	58	-	- 5	53
Enexis	389	4,7%	2009	2019	184	-	- 134	50
Totaal Rentedragend Overig	474				12.161	124	- 1.493	10.792
Renteloos								
Larcom	113	0,0%	2006	2016	11	-	- 11	-
BBZ-leningen	-	0,0%	-	-	340	- 11	- 115	214
<i>waarvan dubieus</i>	-	0,0%	-	-	- 153	28	-	- 125
Totaal Renteloos	113				198	17	- 126	89
Totaal	587				12.359	141	- 1.619	10.881

De langlopende verstrekte geldleningen hebben vooral betrekking op hypothecaire geldleningen aan ambtenaren in vaste dienst van de gemeente. Er is in 2016 voor een bedrag van € 1,3 miljoen afgelost. In verband met renteomzetting is er een vermeerdering van € 9.000,-- aan leningen (betalingsregeling). De totaal uitstaande leningenportefeuille inzake personeelshypotheek bedraagt per einde 2016 € 9,6 miljoen. Vanaf 1 januari 2009 is het bij wet verboden hypothecaire geldleningen aan ambtenaren te verstrekken. De contracten die zijn afgesloten voor 1 januari 2009 blijven gehandhaafd. In 2007 is een regeling voor startersleningen opgezet. Eind 2016 staat voor € 1,1 miljoen aan startersleningen uit. De leningen die worden verstrekt in het kader van de BBZ worden hier ook verantwoord.

Kapitaalverstrekking

De kapitaalverstrekking aan gemeenschappelijke regelingen betreft de bijdrage in het kapitaal van de Stadsbank Oost-Nederland. De kapitaalverstrekking aan deelnemingen hebben betrekking op de aandelen van de Bank Nederlandse Gemeenten (BNG), Vitens NV, Wadinko en deelnemingen die zijn ontstaan uit de verkoop van Essent NV, waaronder Enexis, en zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde. De aandelen zijn ultimo 2016 in het bezit van de gemeente Hellendoorn. Het dividend wordt verantwoord in het jaar van ontvangst. Voor verdere informatie wordt verwezen naar paragraaf 6 verbonden partijen.

Vlottende activa

bedragen x € 1.000

Vlottende Activa	31-dec-2015	31-dec-2016
Vorraden	27.961	27.307
Kortlopende vorderingen	3.383	9.803
Liquide middelen	- 252	609
Overlopende activa	3.146	3.215
Totaal	34.239	40.933

Vorraden

bedragen x € 1.000

Vorraden	31-dec-2015	31-dec-2016
Gereed product en handelsgoederen		
Vorraad grond niet in exploitatie(verspreide percelen)	33	33
Vorraad magazijngoederen onderhoud en wegbeheer	10	-
Vorraad grond niet in expl verspr perc afwaarder	- 9	- 9
Totaal Gereed product en handelsgoederen	35	25
Onderhanden werk waaronder bouwgronden in exploitatie		
Vorraden in exploitatie bouwgronden	47.290	47.082
Geraamde kosten grondaankopen	- 380	- 145
Geraamde kosten planschade	- 262	- 113
Geraamde kosten bouwrijpmaken	- 12.366	- 11.588
Geraamde kosten voorbereiding en toezicht	- 1.569	- 2.305
Geraamde rentekosten	- 6.300	- 4.208
Geraamd exploitatieresultaat	5.563	- 53
Voorziening voorraden in exploitatie bouwgronden	- 4.424	- 1.382
Vorraden in expl bouwgronden afwaardering	- 7	- 7
Totaal Onderhanden werk waaronder bouwgronden in exploitatie	27.546	27.282
Grond- en hulpstoffen bouwgronden		
Vorraden niet in exploitatie bouwgronden	7.981	369
Voorziening voorraden niet in exploitatie bouwgron	- 7.232	-
Vorraden niet in expl bouwgronden afwaardering	- 369	- 369
Totaal Grond- en hulpstoffen bouwgronden	380	-
Totaal	27.961	27.307

De voorraden hebben overwegend betrekking op gronden en onderhanden werken in de sfeer van de grondexploitatie. Daarnaast is nog sprake van een klein bedrag aan voorraden grond- en hulpstoffen, dat betrekking heeft op voorraden benzine en olie, welke nog afzonderlijk worden bijgehouden. Voor een inhoudelijke toelichting op de ontwikkelingen in de grondexploitaties verwijzen wij u naar paragraaf grondbeleid.

bedragen x € 1.000

Voorraad bouwgrond niet in exploitatie	Bruto oppervlakte (in m ²)	2015	2016
Balans per 1 januari	115.106	7.434	7.612
Toename			
Inbreng en verwerving gronden		-	-
Diverse voorbereidingskosten	-	18	-
Rentebijdriving	-	288	-
Totaal toename	-	306	-
Afname			
Verkopen en overboekingen naar exploitatie		- 128	
Afwaarderen		-	- 7.061
Overboeken naar Materiële Vaste Activa	- 113.166	-	- 551
Totaal afname	- 113.166	- 128	- 7.612
Balans per 31 december excl. voorziening hertaxatie	1.940	7.612	0
Voorziening			
Voorziening hertaxatie		- 7.232	-
Balans per 31 december incl. voorziening	1.940	380	0

bedragen x € 1.000

Voorraad bouwgrond in exploitatie	Netto oppervlakte (in m ²)	2015	2016
Balans per 1 januari	327.595	31.810	31.970
Toename			
Grondverwerving	-	5	-
Diverse voorbereidingskosten		1.373	884
Rentebijdriving		897	868
Totaal toename	-	2.275	1.752
Afname			
Opbrengst verkopen	- 12.475	- 2.115	- 3.246
Afboeken bovenmatige boekwaarde		-	- 1.727
Afsluiten complexen en overige bijdragen		-	- 85
Totaal afname	- 12.475	- 2.115	- 5.058
Balans per 31 december vóór reservering	315.120	31.970	28.664
Voorziening			
Voorziening toekomstige verliezen		- 4.424	- 1.382
Balans per 31 december incl. voorziening	315.120	27.546	27.282

Voorziening toekomstige verliezen grondexploitaties

Aan de meeste grondexploitaties zijn bepaalde financiële risico's verbonden. Indien tekorten worden voorzien op gronden die reeds in exploitatie zijn genomen, dan wordt hiervoor een bedrag opgenomen in de voorziening toekomstige verliezen grondexploitaties. De stand van de voorziening bedraagt per ultimo 2016 € 1,4 miljoen ten opzichte van € 11,7 miljoen in 2015. Voor een detaillering van de verwachte resultaten en de getroffen voorzieningen verwijzen wij u naar paragraaf grondbeleid.

De meest opvallende mutatie in de geactiveerde voorzieningen betreft de aanwending van de voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie. Het betreft hier onder meer een afwaardering van de gronden in Kruidenwijk Zuid fase 2/3 en Hellendoorn Noord fase 2/3.

Kortlopende vorderingen

bedragen x € 1.000

Kortlopende vorderingen	31-dec-2015	31-dec-2016
Vorderingen op openbare lichamen		
Debiteuren Openbare Lichamen	582	903
Totaal Vorderingen op openbare lichamen	582	903
Overige vorderingen		
Belastingdebiteuren gecombineerde aanslag	501	524
Debiteuren algemeen	929	935
Debiteuren bijstandsverlening	1.157	1.143
Debiteuren nog te ontvangen	552	623
Verzekeringspremies	150	49
Rekening Courant SVN (Startersleningen)	163	151
Totaal Overige vorderingen	3.451	3.426
Voorziening dubieuze debiteuren		
Voorziening dubieuze debiteuren algemeen	- 165	- 148
Voorziening dubieuze debiteuren WWB	- 486	- 622
Totaal Voorziening dubieuze debiteuren	- 651	- 769
Overige kortlopende uitzettingen		
Schatkistbankieren	-	6.243
Totaal Overige kortlopende uitzettingen	-	6.243
Totaal	3.383	9.803

Overeenkomstig voorgaand jaar is de voorziening voor dubieuze debiteuren WWB op statische wijze bepaald. Per openstaande vordering is het risico van oninbaarheid ingeschat en op basis hiervan is de voorziening voor dubieuze debiteuren verantwoord.

De voorziening dubieuze debiteuren algemeen is bepaald over het totaal openstaand saldo. Deze voorziening wordt via 2 methodieken vastgesteld:

1. Statische bepaling

Gekeken is naar debiteuren met een openstaand saldo van € 25.000,-- of hoger waarvan op dit moment de verwachting is dat (een deel van) de vordering niet verhaalbaar is en debiteuren waarvoor een dwangsom is opgelegd.

2. Dynamische bepaling

Betreft het openstaand saldo per dienstjaar (minus het saldo dat meegenomen is bij de statische bepaling). Van dit openstaand saldo is een percentage meegenomen in de voorziening. De percentages zijn gebaseerd op algemeen gebruikte percentages.

1999 t/m 2012:	100%	dubieus
2013:	75%	dubieus
2014:	50%	dubieus
2015:	25%	dubieus

De voeding van de voorziening dubieuze debiteuren is als volgt:

Belastingdebiteuren worden gesplitst in een deel dat ten laste komt van de afvalstoffenheffing en een deel rioolheffing. Hierbij wordt rekening gehouden met de verdeelsleutel voor bedrijven en particulieren. Daarnaast komt een deel ten laste van de algemene middelen (programma 8). De overige debiteuren komen volledig ten laste van de algemene middelen (programma 8).

In totaal is voor een bedrag van € 769.000,-- aan dubieuze vorderingen opgenomen.

Liquide middelen

Liquide middelen	31-dec-2015	31-dec-2016
Banksaldi	- 255	607
Kassaldi	2	2
Totaal	- 252	609

De liquide middelen laten ultimo 2016 een stand zien van € 0,6 miljoen. (2015: € 0,3 miljoen. De positieve saldi per eind 2015 (€ 0,03 miljoen) zijn verantwoord onder liquide middelen en de negatieve saldi van € 0,3 miljoen zijn opgenomen onder de balanspost kortlopende schulden).

Overlopende activa

bedragen x € 1.000

Overlopende activa	31-dec-2015	31-dec-2016
Overige nog te ontvangen bedragen	2.863	2.830
Overige vooruitbetaalde bedragen	284	385
Totaal	3.146	3.215

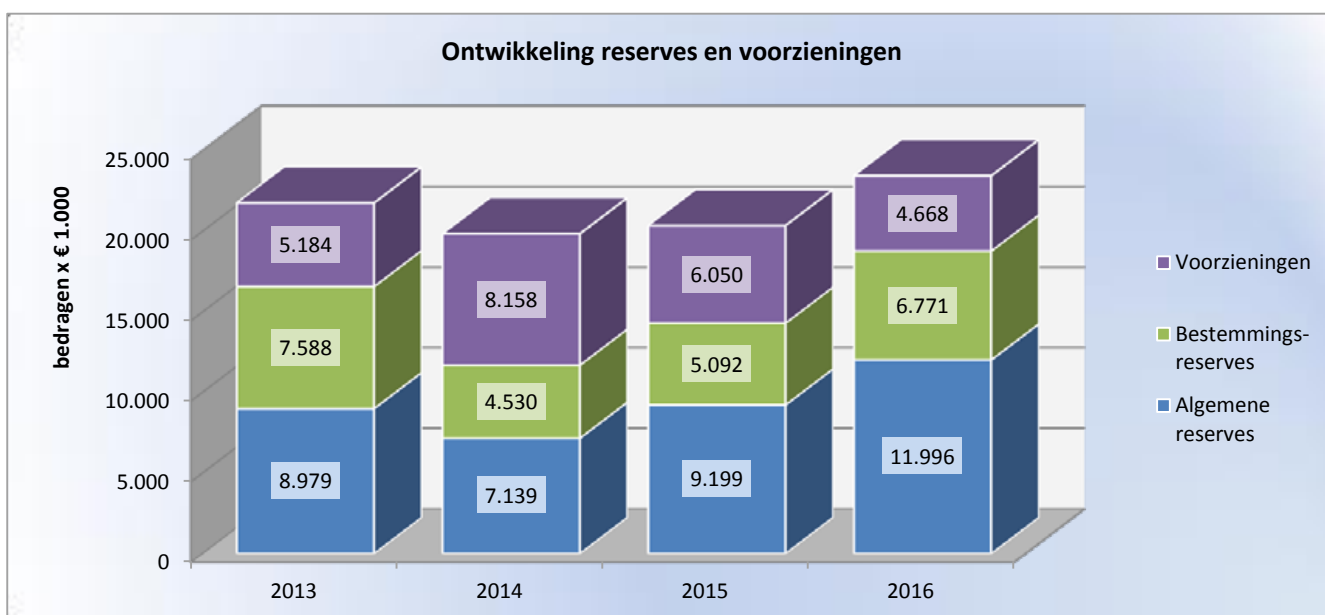
Overlopende activa zijn lasten die in 2016 als uitgave zijn geboekt, maar die feitelijk tot 2017 of latere jaren behoren. Daarnaast bestaat overlopende activa ook uit baten die in 2016 als bate zijn geboekt, maar die pas in 2017 of later daadwerkelijk tot een ontvangst zullen leiden.

Vaste passiva

bedragen x € 1.000

Vaste passiva	31-dec-2015	31-dec-2016
Eigen Vermogen	14.508	19.683
Voorzieningen	6.050	4.668
Langlopende schulden	138.815	138.713
Totaal	159.373	163.064

Ontwikkeling gemeentelijke reserves en voorzieningen

In 2016 is de totale positie van reserves en voorzieningen toegenomen met een bedrag van circa € 3,8 miljoen, waarmee het totaal van de reserves en voorzieningen uitkomt op € 24,4 miljoen (2015: € 20,6 miljoen).

Eigen vermogen / reserves

bedragen x € 1.000

Eigen Vermogen	31-dec-2015	31-dec-2016
Resultaat boekjaar	217	916
Algemene reserves	9.199	11.996
Bestemmingsreserves	5.092	6.771
Totaal	14.508	19.683

De algemene reserves zijn reserves waaraan nog geen specifieke bestemming is gegeven. De daarin vastgelegde middelen kunnen dan ook nog vrijelijk worden ingezet. De bestemmingsreserves zijn reserves waaraan reeds een concrete bestemming is gegeven. Dit betekent dat de uiteindelijke bestedingsrichting reeds nadrukkelijk is aangegeven. Deels is dat gebeurd op basis van wet- en regelgeving of afspraken met andere overheden of maatschappelijke organisaties.

bedragen x € 1.000

Reserves	Saldo 1-1-2016	Stortin- gen	Afschrijving activa	Onttrek- kingen	Saldo 31-12-2016
Rekeningsaldo					
Rekeningsaldo te bestemmen	217	916	-	- 217	916
Totaal Rekeningsaldo	217	916	-	- 217	916
Algemene Reserve					
Vrij aanwendbare Reserve	3.346	1.679	-	- 1.283	3.741
Financieringsreserve	3.254	305	-	- 164	3.395
Bufferreserve grondexploitatie	2.600	2.260	-	-	4.860
Totaal Algemene Reserve	9.199	4.244	-	- 1.447	11.996
Bestemmingsreserves					
Reserve Salomonsonhuis / zorgpunt	164	-	-	-	164
Reserve bijzondere bijstand	26	-	-	- 26	-
Reserve WWB	127	-	-	- 127	0
Reserve groenrenovaties	94	-	-	-	94
Reserve 1/3-regeling accommodatiebeleid	184	50	-	- 92	141
Reserve kunst	13	2	-	-	15
Reserve rood-voor-rood	63	-	-	-	63
Reserve WOP de Blokken	353	14	-	- 367	-
Reserve reconstructie platteland vernieuwing	181	-	-	- 20	161
Reserve wachtgeld en huidige wethouders	118	100	-	-	218
Reserve sociaal domein	3.769	2.218	-	- 127	5.860
Reserve duurzame energiemaatregelen	-	96	-	- 41	55
Totaal Bestemmingsreserves	5.092	2.481	-	- 802	6.771
Totaal	14.508	7.641	-	- 2.465	19.683

Ultimo 2016 kent de gemeente Hellendoorn een drietal algemene reserves, met een totaalsaldo van € 12,0 miljoen (2015: € 9,2 miljoen). In vergelijking met het afgelopen jaar is de stand van deze reserves (per saldo) met € 2,8 miljoen toegenomen bestaande uit stortingen van € 4,2 miljoen en onttrekkingen ter hoogte van € 1,4 miljoen. Wel moet hierbij worden opgemerkt dat een deel van de Vrij aanwendbare reserve middelen bevat die geormerkt zijn voor specifieke doeleinden. Denk daarbij aan de boekwinsten van de Peppel en Prins Bernhardschool die worden ingezet voor incidentele dekkingen in 2017. Tevens liggen er een tweetal claims op de reserve voor het cofinancieringsbudget en het werkbudget Nationaal Park Sallandse Heuvelrug. Voorgaande is verwerkt zoals besloten in de najaarsrapportage 2016.

Stortingen (€ 4,2 miljoen)

- Rentetoerekening van € 0,4 miljoen;
- Vrijval van een deel van de voorziening APPA van € 0,2 miljoen;
- Storting van het rekeningsaldo van 2015 van € 0,2 miljoen;
- Storting van € 0,8 miljoen vanwege verkoop van De Peppel en Prins Bernhardschool;
- Storting van € 0,3 miljoen door boekwinst Prins Clausschool en kavel PC Stamstraat;
- Storting van € 0,1 miljoen vanuit gemeentefonds voor reservering BTW Compensatiefonds;
- Storting van € 0,2 miljoen voor verbeteren financieringspositie;
- Storting van € 1,3 miljoen voor lagere verliesverwachting herziening 2016;
- Storting van € 0,2 miljoen door vrijval hogere reservering NIEGG's;
- Storting van € 0,2 miljoen vrijval fasering Kruidenwijk Zuid en Hellendoorn Noord in bufferreserve;
- Conform de begroting (swijzigingen) 2016 is € 0,3 miljoen toegevoegd aan de vrij aanwendbare reserve en bufferreserve.

Onttrekkingen (€ 1,4 miljoen)

- Een onttrekking van € 0,1 miljoen in verband met kosten APPA;
- Een onttrekking van € 0,5 miljoen in verband met Centrumplan Nijverdal;
- Een onttrekking van € 0,1 miljoen uit de vrij aanwendbare reserve voor financiering energiefonds;
- Een onttrekking van € 0,5 miljoen uit de vrij aanwendbare reserve voor verplichting vakantiegeld 2016;
- Diverse kleine onttrekkingen van in totaal € 0,2 miljoen.

Eind 2016 kent de gemeente Hellendoorn 12 bestemmingsreserves. Bij de vaststelling van de jaarrekening wordt voorgesteld om de reserve WOP de Blokken op te heffen. In het najaar van 2016 heeft u besloten tot het instellen van een reserve voor duurzame energiemaatregelen.

Het totaalsaldo van de bestemmingsreserves bedraagt € 6,8 miljoen (2015: € 5,1 miljoen). De toename van het saldo bedraagt derhalve € 1,7 miljoen en kan als volgt worden verklaard:

Stortingen (€ 2,5 miljoen)

- Een storting van € 0,1 miljoen in de reserve wachtgelden huidige wethouders;
- Een storting van € 0,1 miljoen in de reserve wachtgelden Duurzame energiemaatregelen;
- Een storting van € 2,2 miljoen in de reserve sociaal domein als saldo van de baten en lasten van het sociaal domein;
- Diverse kleinere stortingen ten gunste van de bestemmingsreserves (0,1 miljoen).

Onttrekkingen (€ 0,8 miljoen)

- Een onttrekking van € 0,1 miljoen aan de reserve sociaal domein voor uitvoeringskosten;
- Een onttrekking aan de reserve Wet Werk en Bijstand van € 0,1 miljoen, ter egalisatie van de hogere kosten binnen het product, hiermee is de reserve uitgeput;
- Een onttrekking van € 0,4 miljoen aan de reserve WOP de Blokken ter dekking van afrekening Woningstichting Hellendoorn en opheffing reserve;
- Een onttrekking van € 0,1 miljoen aan de reserve 1/3 regeling accommodatiebeleid voor Stichting Ruitersport Nijverdal-Hellendoorn;
- Diverse kleinere onttrekkingen ten laste van de bestemmingsreserves van in totaal € 0,1 miljoen.

Voorzieningen

bedragen x € 1.000

Voorzieningen	Saldo 1-1-2016	Stortin- gen	Aanwen- dingen	Vrijval	Saldo 31-12-2016
Voorzieningen personeel	1.767	125	- 109	- 174	1.609
Overige voorzieningen	800	-	-	-	800
Onderhoudsvoorzieningen	-	25	-	-	25
Voorzieningen van derden verkregen middelen	3.483	5	- 195	- 1.058	2.234
Totaal	6.050	155	- 304	- 1.232	4.668

Voorzieningen zijn over het algemeen gevormd voor verplichtingen, te verwachten verliezen of tegenvallers waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs valt in te schatten. Kenmerkend voor een voorziening is dat de hoogte afgestemd moet zijn op de omvang van de achterliggende verplichtingen of verliezen.

bedragen x € 1.000

Voorzieningen	Saldo 1-1-2016	Stortin- gen	Aanwen- dingen	Vrijval	Saldo 31-12-2016
Voorzieningen personeel					
Voorziening APPA	1.598	125	-	- 174	1.549
Voorziening wachtgeldten oud-wethouders	169	-	- 109	- 1	60
Totaal Voorzieningen personeel	1.767	125	- 109	- 174	1.609
Overige voorzieningen					
Voorziening privatisering was- en kleedruimten	800	-	-	-	800
Totaal Overige voorzieningen	800	-	-	-	800
Onderhoudsvoorzieningen					
Voorziening onderhoud wegen	-	25	-	-	25
Totaal Onderhoudsvoorzieningen	-	25	-	-	25
Voorzieningen van derden verkregen middelen					
Voorziening ISV	395	-	- 195	- 20	179
Voorziening parkeerbeleid	13	5	-	-	18
Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing	2.189	-	-	- 783	1.406
Voorziening egalisatie rioolheffing	886	-	-	- 255	631
Totaal Voorzieningen van derden verkregen middelen	3.483	5	- 195	- 1.058	2.234
Totaal	6.050	155	- 304	- 1.232	4.668

Ultimo boekjaar 2016 zijn er in de jaarrekening van de gemeente Hellendoorn 8 voorzieningen (2015: 8). Het totaal-saldo van de voorzieningen bedraagt € 4,7 miljoen (2015: € 6,1 miljoen). De afname van € 1,4 miljoen bestaat uit stortingen van € 0,1 miljoen, € 0,3 aanwendungen en een vrijval van € 1,2 miljoen.

Conform artikel 55 lid 1 van de BBV dient de aard van de voorzieningen te worden toegelicht in de jaarrekening. Hierna hebben wij deze toegelicht voorzover ze ultimo 2016 groter zijn dan € 0,1 miljoen of de mutatie in het jaar 2016 groter is dan € 0,1 miljoen.

Voorziening ISV

In deze voorziening worden de ontvangen bijdragen uit het stadsvernieuwingsfonds gestort. Verplichtingen uit projecten worden er uit voldaan. Aanwending van de gelden van derden is gebonden. Dit jaar zijn er middelen onttrokken voor de volgende zaken: bodemsaneringen en geluidsisolatie woningen Nijverdalen-west.

Voorziening egalisatie afvalstoffenheffing

De jaarlijkse kosten van afvalinzameling en -verwerking fluctueren dermate per jaar, dat geen rechtstreekse kostendekking uit de afvalstoffenheffing kan worden verwacht. De heffing die de burger zou moeten betalen zou geen

gestage lijn volgen, maar erg fluctueren. De voorziening is gevormd uit de ontvangen afvalstoffenheffing en dient in principe ter egalisatie.

Voorziening egalisatie rioolheffing

De voorziening is gevormd uit de ontvangen rioolheffing en dient in principe ter egalisatie. De jaarlijkse kosten van het beheer en onderhoud van rioleringen fluctueren dermate per jaar, dat geen rechtstreekse kostendekking uit rioolheffingen kan worden verwacht. De rioolheffing die de burger moeten betalen zou geen gestage lijn volgen, maar erg fluctueren.

Voorziening APPA

De voorziening APPA is gevormd voor de pensioenverplichtingen van (oud) wethouders van de gemeente Hellendoorn. In december 2015 hebt u besloten dat de voorziening alleen bedoeld is voor de wethouders die nog niet met pensioen zijn. De kosten voor lopende uitkeringen worden uit de lopende begroting betaald. Door een nieuwe doorrekening van de voorziening valt € 0,2 miljoen vrij. Dit bedrag is volledig in de vrij aanwendbare reserve gestort. Er is € 0,1 miljoen toegevoegd aan de voorziening voor de jaarlijkse storting.

Bij de berekening van de voorziening is rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:

- Sterftetabel GBM/GBV 05-10;
- Leeftijdsterugstelling vrouw: 1 jaar;
- Leeftijdsterugstelling man: 5 jaar;
- Rekenrente 0,864%;
- Pensioenleeftijd 67 jaar.

Voorziening wachtgeld oud-wethouders

De voorziening wachtgeld oud-wethouders is gevormd voor de wachtgeldverplichtingen voor oud-wethouders. Ultimo 2016 is de stand van de voorziening € 60.000,-. Dit is gebaseerd op de toekomstige wachtgeldverplichtingen. Er is € 0,1 miljoen onttrokken aan de voorziening.

Voorziening privatisering was- en kleedruimten

Deze voorziening is ingesteld op het moment dat was- en kleedruimten zijn geprivatiseerd. Afspraak hierbij is dat accommodaties na 20 jaar op kosten van de gemeente kunnen worden gerenoveerd. De voorziening is op eindwaarde gewaardeerd en jaarlijks wordt de begrote index voor het boekjaar aangepast aan de werkelijke index. De totale resterende kosten worden berekend op circa € 0,8 miljoen.

Naast de bovengenoemde voorzieningen zijn er ook voorzieningen die aan de activa kant van de balans worden gepresenteerd. Het voorziene bedrag is dan in mindering gebracht op de betreffende activapost.

Het betreft de volgende voorzieningen:

bedragen x € 1.000

Geactiveerde voorzieningen	Saldo 1-1-2016	Stortin- gen	Aanwen- dingen	Vrijval	Saldo 31-12-2016
Geactiveerde voorzieningen					
Voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie	11.656	261	- 8.788	- 1.747	1.382
Voorziening op Vordering verkoop Vennootschap	24	-	-	- 24	-
Voorziening dubieuze debiteuren algemeen	165	46	- 63	-	148
Voorziening dubieuze debiteuren WWB	486	136	-	-	622
Voorziening dubieuze debiteuren BBZ	153	4	- 33	-	125
Totaal Geactiveerde voorzieningen	12.484	447	- 8.884	- 1.771	2.276
Totaal	12.484	447	- 8.884	- 1.771	2.276

De meest opvallende mutatie in de geactiveerde voorzieningen betreft de aanwending van de voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie. Het betreft hier onder meer een afwaardering van de gronden in Kruidenwijk Zuid fase 2/3 en Hellendoorn Noord fase 2/3. De vrijval van 1,8 miljoen is gestort in de Bufferreserve grondexploitatie. De voorziening Vordering verkoop Vennootschap kan opgeheven worden. De vordering is in 2016 afgewikkeld.

Langlopende schulden

bedragen x € 1.000

Langlopende schulden	31-dec-2015	31-dec-2016
Onderhandse leningen o/g	138.815	138.713
Totaal	138.815	138.713

De langlopende schuld betreft leningen aangetrokken ter invulling van de eigen financieringsbehoefte. Ultimo 2016 was daarmee een bedrag gemoeid van € 138,7 miljoen (2015: € 138,8 miljoen). In 2016 is één geldlening opgenomen van € 15,0 miljoen met een looptijd van 15 jaar tegen een rentepercentage van 1,53.

De opgenomen onderhandse leningen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

bedragen x € 1.000

Opgenomen leningen	Oorspr. Bedrag	Rente %	Rente Bedrag	Begin looptijd	Einde looptijd	Looptijd (jaren)	Boek-waarde 1-1-2016	Opname 2016	Aflossing 2016	Boek-waarde 31-12-2016
Leningen Woningcorporaties										
n.v.t.	-						-	-	-	-
Totaal Leningen Woningcorporaties	-						-	-	-	-
Leningen overig										
BNG	3.630	6,04%	61	1998	2023	25	1.162	-	- 145	1.017
BNG	5.672	5,46%	88	1998	2023	25	1.815	-	- 227	1.588
BNG	5.000	4,92%	17	2002	2017	15	666	-	- 333	333
BNG	35.000	5,26%	887	2003	2028	25	18.200	-	- 1.400	16.800
Waterschapsbank	7.000	4,20%	62	2004	2019	15	1.867	-	- 467	1.400
BNG	32.000	3,68%	752	2006	2031	25	20.480	-	- 1.280	19.200
Waterschapsbank	7.000	4,36%	43	2007	2017	10	1.400	-	- 700	700
Waterschapsbank	5.000	4,67%	233	2008	2028	20	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,68%	234	2008	2028	20	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,70%	235	2008	2028	20	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,71%	236	2009	2029	20	5.000	-	-	5.000
BNG	5.000	4,58%	55	2008	2018	10	1.500	-	- 500	1.000
BNG	10.000	4,04%	285	2010	2030	20	7.500	-	- 500	7.000
Waterschapsbank	10.000	2,45%	114	2010	2020	10	5.000	-	- 1.000	4.000
Waterschapsbank	7.500	3,38%	129	2011	2021	10	4.500	-	- 750	3.750
BNG	10.000	4,54%	349	2011	2031	20	8.000	-	- 500	7.500
BNG	10.000	4,70%	371	2012	2032	20	8.125	-	- 500	7.625
BNG	20.000	1,00%	103	2013	2018	5	12.000	-	- 4.000	8.000
BNG	14.000	1,21%	147	2014	2024	10	12.600	-	- 1.400	11.200
BNG	14.000	0,82%	114	2015	2025	10	14.000	-	- 1.400	12.600
BNG	15.000	1,53%	115	2016	2031	15		15.000	-	15.000
Totaal Leningen overig	230.802		4.630				138.815	15.000	- 15.102	138.713
Totaal	230.802		4.630				138.815	15.000	- 15.102	138.713

Door de opname van een langlopende lening van € 15,0 miljoen en aflossingen van € 15,1 miljoen is de langlopende schuld gedaald met € 0,1 miljoen.

bedragen x € 1.000

Netto langlopende schuld	31-dec-2015	31-dec-2016
Opgenomen langlopende geldleningen	138.815	138.713
Verstreckte langlopende geldleningen	- 12.359	- 10.881
Totaal	126.456	127.832

De netto schuld is met een afname van € 0,1 miljoen nagenoeg gelijk gebleven.

Vlottende passiva

bedragen x € 1.000

Vlottende Passiva	31-dec-2015	31-dec-2016
Kortlopende schulden	9.876	10.130
Overlopende passiva	1.389	1.478
Totaal	11.265	11.608

Kortlopende schulden

bedragen x € 1.000

Kortlopende schulden	31-dec-2015	31-dec-2016
Opgenomen kasgeldleningen	-	-
Overige schulden	9.876	10.130
Totaal	9.876	10.130

De hoogte van de kortlopende schulden is in vergelijking met voorgaand jaar toegenomen met 0,3 miljoen. In 2015 is het negatieve banksaldo van € 0,3 miljoen opgenomen onder de balanspost kortlopende schulden. In 2016 was er geen sprake van een negatief saldo.

Overlopende passiva

bedragen x € 1.000

Overlopende passiva	31-dec-2015	31-dec-2016
Ontvangen overheidsgeld met een specifiek bestedingsdoel	454	572
Overige vooruitontvangen bedragen	935	906
Totaal	1.389	1.478

Overlopende passiva zijn baten die in 2016 als baten zijn geboekt, maar die feitelijk tot 2017 of latere jaren behoren. Daarnaast bestaat overlopende passiva uit lasten die in 2016 als lasten zijn geboekt, maar die pas in 2017 of later daadwerkelijk tot een betaling zullen leiden.

Overige toelichtingen

Schatkistbankieren

In 2014 is het schatkistbankieren verplicht geworden. In onderstaand overzicht is aangegeven wat het drempelbedrag is dat buiten de schatkist gehouden mag worden en welke bedrag de gemeente Hellendoorn gemiddeld per kwartaal buiten de schatkist heeft gehouden.

Verslagjaar 2016

bedragen x € 1.000

Schatkistbankieren		1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen					
(1a)	Som van de per dag buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen (negatieve bedragen tellen als nihil)	33.339	41.796	44.118	45.201
(1b)	Dagen in het kwartaal	91	91	92	92
(1) = (1a) / (1b)	Kwartaalcijfer op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden middelen	366	459	480	491
Drempelbedrag					
(2a)	Begrotingstotaal verslagjaar	84.202	84.202	84.202	84.202
(2b)	Het deel van het begrotingstotaal dat kleiner of gelijk is aan € 500 miljoen	84.202	84.202	84.202	84.202
(2c)	Het deel van het begrotingstotaal dat de € 500 miljoen te boven gaat	-	-	-	-
(2) = (2b)*0,75% + (2c)*0,2% met een minimum van €250.000	Drempelbedrag	632	632	632	632
(3a) = (2) > (1)	Ruimte onder het drempelbedrag	265	172	152	140
(3b) = (1) > (2)	Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

Aandelen Twence

Door de Regioraad is besloten dat de aandelen in Twence B.V. (819.000 stuks) door Twence Beheer B.V. worden overgedragen aan de Regio Twente. De aandelen worden gesplitst in 819 stuks tijdelijk winstdelende preferente aandelen en 818.181 gewone aandelen A. Tevens heeft de Regioraad besloten dat de Regio zelf de 819 tijdelijk winstdelende preferente aandelen behoudt en de 818.181 gewone aandelen A overdraagt aan de deelnemende gemeenten.

De aanvaarding van de aandelenstroom heeft volgens notariële akte in 2011 plaatsgevonden. Er staan geen geldstromen of andere kosten tegenover. De verkrijgingsprijs is daarmee nihil. Het BBV schrijft ten aanzien van het activeren van deelnemingen voor dat hier de historische kostprijs of lagere marktwaarde dient te worden gehanteerd. Bij de gemeenten komen derhalve de aandelen voor nihil op de balans. Om wel een volledig beeld te krijgen van het bezit van de gemeenten dient door de gemeenten jaarlijks als toelichting op de balans melding gemaakt te worden van het aantal en soort aandelen dat men heeft. Hellendoorn bezit 46.795 gewone aandelen A.

Eigen bijdrage op grond van de Wmo

Een aanvrager van een voorziening, hulp in de huishouding of een financiële tegemoetkoming (persoonsgebonden budget) is op grond van de Wmo een bijdrage verschuldigd. De wetgever heeft bepaald dat de berekening, oplegging en incasso van deze eigen bijdrage wordt uitgevoerd door het CAK. De informatie van het CAK (om privacyredenen beperkt) is ontoereikend om als gemeente de juistheid op persoonsniveau en volledigheid van de eigen bijdragen als geheel te kunnen vaststellen.

Door de systematiek te kiezen van het vaststellen van de eigen bijdragen door het CAK, heeft de wetgever in feite bepaald, dat de verantwoordelijkheid voor de juistheid en volledigheid van de eigen bijdragen op grond van de Wmo geen gemeentelijke verantwoordelijkheid is. Dit betekent dat door de gemeenten geen zekerheden omtrent omvang en hoogte van de eigen bijdragen kunnen worden verkregen.

Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen

Per 31 december 2016 bestonden de volgende, niet in de balans van de gemeente Hellendoorn opgenomen, rechten en verplichtingen:

Overige niet in de balans opgenomen rechten

- Met nog te ontvangen bedragen wegens bij besluit verkochte gronden / exploitatiebijdragen in het kader van de grondexploitaties, is eind 2016 een bedrag gemoeid van € 6,3 miljoen (ultimo 2015: € 4,0 miljoen). Dit betreft de plannen 'Heemtuin', Hellendoorn Noord en Lochter III.

Financiële garanties en verplichtingen:

- Ultimo 2016 wordt voor een bedrag van € 0,6 miljoen aan leningen garant gestaan (ultimo 2015: € 0,7 miljoen). Daarnaast staan we indirect garant voor € 2,2 miljoen aan oude gemeentegaranties (2015: € 2,8 miljoen), voor € 83,9 miljoen bij het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (2015: € 89,0 miljoen) en voor € 237,0 miljoen bij de Nationale Hypotheek Garantie (2015: € 257,0 miljoen).

bedragen x € 1.000

Gewaarborgde leningen	Oorspr. Lening	Percentage borg	Restant geldlening 1-1-2016	Vermeerderingen	Verminderingen	Restant geldlening 31-12-2016
Zorginstellingen (1 instelling)	1.256	100%	633	-	- 37	597
Woningcorporaties (24 leningen)	*	50%	89.025	-	- 5.116	83.909
Gemeentegaranties (170 leningen)	*	50%	2.831	-	- 627	2.204
Nat. Hypotheek Garantie (1.544 leningen)	*	50%	257.000	-	- 20.000	237.000
Overig	-	100%	-	-	-	-
Totaal	1.256		349.489	-	- 25.780	323.710

* Totale beginwaarde is niet aan te geven. De boekwaardes wel.

- Bij de Bank Nederlandse Gemeenten hebben we een kredietfaciliteit voor een bedrag van € 8,5 miljoen.
- In 2012 hebben wij een vierjarig contract (vanaf 2013) afgesloten met een optie tot verlenging met twee keer één jaar voor wat betreft de inkoop, onderhoud en reparatie van Wmo-hulpmiddelen. Na een openbare Europese aanbestedingsprocedure gezamenlijk met de gemeenten Dinkelland, Hellendoorn, Rijssen-Holten, Tubbergen, Twenterand en Wierden bleek Harting-Bank de beste aanbieding te hebben gedaan. Jaarlijks is er een lumpsum-contract voor het onderhoud van circa € 98.500,- afgesloten en daarnaast worden vaste prijzen betaald voor de levering van hulpmiddelen. Het eerste optiejaar van het contract is gelicht en dat betekent dat Harting-Bank in 2017 haar diensten voor ons levert.
- In 2016 is een aantal langlopende investeringsprojecten niet afgerond, waarbij het de gewoonte is om dit als restantkrediet naar het volgende boekjaar over te hevelen. Er is derhalve een "investeringsverplichting" voor deze projecten. Onderstaand is een lijst opgenomen met investeringsbedragen groter dan € 100.000,- die bij deze jaarrekening zijn overgeheveld naar 2017.

bedragen x € 1.000

Investeringsverplichtingen	31-dec-2016
Wegenstructuur / investeringsprogramma wegen	526
Rioleringen	1.560
Tractiemiddelen	210
Duurzame energiemaatregelen	167
Afval	309
Huisvesting	90
Onderwijskundige ontwikkelingen / IHP	844
Totaal	3.706

Toelichting op de Programmarekening

Totaal van alle programma's en mutaties in reserves.

De verschillen worden hieronder per programma nader toegelicht. Met de aanduiding 'I/S' wordt aangegeven of een mee- of tegenvaller incidenteel (I) dan wel structureel (S) van aard is. Structureel betekent dat de mee- of tegenvaller ook na 2016 in één of meerdere jaren terugkomen. Bij het opstellen van de voorjaarsrapportage 2017 en/of programmabegroting 2018 worden ze dan meegenomen.

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
01 Veiligheid en dienstverlening	- 4.433	- 4.477	- 4.684	- 207 N	- 4.683
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	- 12.513	- 11.346	- 11.194	152 V	- 11.022
03 Werk, economie en inkomen	- 14.380	- 15.320	- 15.256	64 V	- 14.588
04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 10.422	- 10.770	- 10.787	- 16 N	- 10.961
05 Cultuur, recreatie en sport	- 9.017	- 9.393	- 9.413	- 20 N	- 9.369
06 Woon- en leefomgeving	- 17.516	- 18.399	- 16.187	2.212 V	- 16.409
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	- 11.468	- 11.883	- 11.464	419 V	- 12.428
08 Bestuur en middelen	- 3.377	- 4.715	- 3.569	1.147 V	- 2.402
Totaal Lasten	- 83.125	- 86.304	- 82.553	3.751 V	- 81.862
Baten					
01 Veiligheid en dienstverlening	1.015	874	1.028	154 V	1.069
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	152	508	496	- 12 N	693
03 Werk, economie en inkomen	6.232	6.680	6.524	- 156 N	6.322
04 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.321	5.367	5.499	132 V	5.133
05 Cultuur, recreatie en sport	1.994	2.011	2.072	61 V	2.092
06 Woon- en leefomgeving	12.153	15.689	13.994	- 1.695 N	10.975
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	1.375	1.142	1.011	- 132 N	1.175
08 Bestuur en middelen	55.482	57.274	57.104	- 169 N	57.056
Totaal Baten	83.724	89.545	87.728	- 1.817 N	84.514
Saldo van baten en lasten	599	3.241	5.175	1.935 V	2.652
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 1.078	- 5.544	- 6.724	- 1.181 N	- 13.457
Onttrekkingen	478	2.629	2.465	- 163 N	11.021
Mutatie reserves	- 599	- 2.915	- 4.259	- 1.344 N	- 2.436
Resultaat	0	325	916	591 V	217

De verschillen worden hieronder per programma nader toegelicht. Hier wordt regelmatig aangegeven dat er een verschil is in doorberekening kostenplaatsen. Een nadere toelichting hierover staat in programma 8.

Programma 1 Veiligheid en dienstverlening

bedragen x € 1.000

01 Veiligheid en dienstverlening	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	- 436	- 441	- 461	- 21 N	- 444
Burgerlijke stand	- 98	- 98	- 96	2 V	- 86
Interne communicatie	- 122	- 120	- 132	- 11 N	- 128
Ondersteuning veiligheidsketen	- 1.992	- 1.964	- 1.954	10 V	- 1.977
Openbare orde	- 621	- 699	- 735	- 36 N	- 723
Overige burgerzaken	- 83	- 83	- 97	- 14 N	- 199
Preparatie	- 30	- 30	- 26	4 V	- 25
Promotie & public relations	- 123	- 123	- 127	- 4 N	- 115
Publieks- en persvoorlichting	- 466	- 458	- 503	- 45 N	- 493
Rampenbestrijding	- 22	- 22	- 13	10 V	- 12
Reisdocumenten	- 288	- 288	- 373	- 85 N	- 349
Rijbewijzen	- 151	- 151	- 168	- 16 N	- 132
Totaal Lasten	- 4.433	- 4.477	- 4.684	- 207 N	- 4.683
Baten					
Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	444	306	304	- 2 N	413
Burgerlijke stand	43	43	38	- 5 N	30
Openbare orde	41	41	59	18 V	85
Overige burgerzaken	48	48	45	- 3 N	42
Publieks- en persvoorlichting	28	25	25	- 0 N	19
Reisdocumenten	316	316	409	93 V	379
Rijbewijzen	95	95	148	53 V	100
Totaal Baten	1.015	874	1.028	154 V	1.069
Saldo van baten en lasten	- 3.418	- 3.603	- 3.656	- 52 N	- 3.614
Resultaat	- 3.418	- 3.603	- 3.656	- 52 N	- 3.614

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Vershil	I / S	Toelichting
Lasten			
Integraal veiligheidsbeleid	- 21 N	I	Kosten in het project t.b.v. personen met verward gedrag ("10 in Twente"). We hadden in 2015 een pilot gedraaid die eind 2016 heeft geresulteerd in subsidie van de provincie Overijssel voor een 3-jarig project. De totale subsidie is bijna € 300.000,--, waarvan we in de eerste termijn € 21.000,-- hebben ontvangen (zie baten). Hier staan de uitgaven van circa € 21.000,--.
Licentiekosten nieuwe media/website	- 21 N	I	De licentiekosten voor de nieuwe media/website vallen € 21.000,-- nadelig uit. Dit wordt veroorzaakt door een hogere bijdrage aan DIMPACT.
Reisdocumenten	- 82 N	I	Er zijn meer reisdocumenten verstrekt dan begroot, hierdoor valt onze afdracht aan het Rijk € 82.000,-- nadelig uit.
Rijbewijzen	- 16 N	I	Doordat er meer rijbewijzen zijn verstrekt, valt onze afdracht aan het Rijk € 16.000,-- nadelig uit.
Doorberekening van kostenplaatsen	- 83 N	I	De doorberekening van kostenplaatsen naar programma 1 viel € 83.000,-- nadelig uit.
Overige afwijkingen	16 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal lasten	- 207 N		
Baten			
Integraal veiligheidsbeleid	21 V	I	Ontvangen subsidie van het project t.b.v. personen met verward gedrag "10 in Twente". Een bedrag van bijna € 21.000,-- is in 2016 ontvangen van de Provincie Overijssel, als eerste termijn van het totaalbedrag van € 300.000,-- subsidie
Reisdocumenten	93 V	I	De leges van de reisdocumenten vielen € 93.000,-- hoger uit doordat er meer reisdocumenten zijn verstrekt dan waar rekening mee is gehouden.
Rijbewijzen	53 V	I	Door meer aanvragen van rijbewijzen vielen de leges € 53.000,-- hoger uit.
Overige afwijkingen	- 13 N	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	154 V		
Totaal afwijkingen	- 52 N		

Programma 2 Onderwijs, opvoeding en jeugd

bedragen x € 1.000

02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Algemeen onderwijsbeleid	- 579	- 551	- 537	14 V	- 615
Bijzonder basisonderwijs	- 722	- 794	- 709	85 V	- 719
Bijzonder speciaal onderwijs	- 123	- 129	- 198	- 70 N	- 219
Bijzonder voortgezet onderwijs	- 144	- 203	- 209	- 5 N	- 147
Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	- 912	- 878	- 944	- 66 N	- 875
Jeugd en gezin	- 9.500	- 7.853	- 7.606	247 V	- 7.373
Jeugdbeleid	- 17	- 17	- 42	- 25 N	- 344
Kinderopvang / Peuterspeelzalen	- 266	- 356	- 374	- 18 N	- 458
Openbaar basisonderwijs	- 92	- 407	- 411	- 4 N	- 110
Speelplaatsen 12-	- 140	- 140	- 147	- 7 N	- 143
Spelvoorzieningen 12+	- 12	- 12	- 9	3 V	- 12
Volwasseneneducatie	- 7	- 7	- 8	- 1 N	- 7
Totaal Lasten	- 12.513	- 11.346	- 11.194	152 V	- 11.022
Baten					
Algemeen onderwijsbeleid	-	89	90	0 V	89
Bijzonder basisonderwijs	10	10	-	- 10 N	4
Bijzonder speciaal onderwijs	15	15	14	- 0 N	14
Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	93	51	44	- 7 N	69
Jeugd en gezin	-	-	3	3 V	-
Jeugdbeleid	23	23	23	-	511
Kinderopvang / Peuterspeelzalen	10	10	13	3 V	5
Openbaar basisonderwijs	-	309	309	- 0 N	-
Totaal Baten	152	508	496	- 12 N	693
Saldo van baten en lasten	- 12.361	- 10.838	- 10.697	140 V	- 10.329
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	- 973	- 2.218	- 1.245 N	- 3.304
Onttrekkingen	-	60	127	67 V	1.975
Mutatie reserves	-	- 913	- 2.091	- 1.178 N	- 1.329
Resultaat	- 12.361	- 11.751	- 12.789	- 1.037 N	- 11.658

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Verschil	I / S	Toelichting
Lasten			
Lagere kosten doordecentralisatie i.v.m. Prins Clauschool	178 V	I	Wij hadden het schoolbestuur van de Prins Clauschool volgens onze verordening onderhoudsmiddelen gegeven. Nu er geen onderhoud gepleegd is, omdat het gebouw aan de onderwijsfunctie onttrokken is, heeft het schoolbestuur de middelen terugbetaald.
Huurlasten Elimschool	- 80 N	I	Er is tijdelijke ruimte gehuurd voor de Elimschool.
Leerlingenvervoer	- 77 N	S	Door het faillissement van Klomp personenvervoer moesten wij in 2016 op zoek naar een andere vervoerder. Daarbij gingen we er van uit dat de Twentse Vervoersvisie zou worden ingevoerd en we samenwerking zouden zoeken met andere gemeenten. Daarom is een contract afgesloten met Connexion voor een relatief korte looptijd. En daarmee ook een stuk duurder dan geraamd.
Hygienebegeleiding Kinderopvang	- 17 N	S	Als peuterspeelzalen of gastouders willen worden ingeschreven in het landelijk register moeten ze daartoe een aanvraag indienen bij de gemeente. De kosten voor de hygiënebegeleiding door de GGD zijn hoger dan geraamd. De meerkosten worden niet geheel gedekt door meerbaten.
Eerstelijnsloket Jeugd	- 24 N	I	Vanuit de decentralisatie jeugdzorg is een medewerker ingehuurd om het "duizend jongerenplan" vorm te geven. Bedrag loopt via reserve Sociaal Domein.
Jeugdzorg PGB	582 V	S	Er heeft een verschuiving plaatsgevonden van Persoons Gebonden Budgetten naar Zorg in Natura. Bij PGB's moeten cliënten veel dingen zelf regelen en via de SVB ook veel dingen verantwoorden. Bij ZIN wordt dit gedaan door zorgaanbieders.
Jeugdzorg Zorg in Natura	- 510 N	S	Er heeft een verschuiving plaatsgevonden van Persoons Gebonden Budgetten naar Zorg in Natura. Bij PGB's moeten cliënten veel dingen zelf regelen en via de SVB ook veel dingen verantwoorden. Bij ZIN wordt dit gedaan door zorgaanbieders.
Jeugd GGZ	214 V	S	De Jeugd GGZ was wel apart begroot, maar de kosten zijn verantwoord als onderdeel van Zorg in Natura.
Jeugdzorg Plus	- 155 N	S	De Jeugdzorg Plus was juist niet apart begroot, maar deze kosten worden apart bijgehouden in ons softwaresysteem.
Jeugdzorg Landelijk Transitie-arrangement	- 44 N	S	Namens gemeenten heeft de VNG afspraken gemaakt in de vorm van raamovereenkomsten met aanbieders van jeugdhulp met een landelijke schaal en een specialistische functie. Het gaat om landelijke afspraken waarvan de gemeente of de jeugdhulpaanbieder de inhoud niet opnieuw kan heronderhandelen.
Jeugdbescherming, en -reclassering, AMHK e.d.	103 V	S	Het betreft hier ondermeer de kosten van Veilig Thuis en OZJT, oftewel de samenwerking in Samen14. De kosten hiervan zijn gelijk aan 2015. We hadden in de begroting ook nog ruimte voor vernieuwende projecten, maar dat is niet volledig uitgegeven. Vloeit nu terug naar de reserve Sociaal Domein.
Jeugdgezondheidszorg maatwerkdeel en Jeugdbeleid	70 V	I	Een aantal onderdelen van het preventief maatwerk is pas later in 2016 begonnen. Dit geeft een incidenteel voordeel voor 2016. Inmiddels zijn deze activiteiten wel regulier in ons beleid verankerd.
Doorberekening Kostenplaats cluster Samenleving	- 90 N	I	De doorberekening van kostenplaatsen naar programma 2 viel € 90.000,-- nadelig uit.
Overige afwijkingen	2 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal lasten	152 V		

Baten			
Overige afwijkingen	- 12 N	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	- 12 N		
Mutatie reserves			
Sociaal Domein: Bijzondere bijstandsverlening	62 V	I	Het nadeel van € 62.000,- op de bijzondere bijstand komt door de verhoogde asielinstream. Deze meerkosten zijn ten laste van de Decentralisatieuitkering Verhoogde Asielinstroom gebracht. Deze decentralisatieuitkering maakt deel uit van de reserve Sociaal Domein.
Sociaal Domein: Statushouders	- 342 N	I	In de extrapolatie van het sociaal domein was rekening gehouden met een voorfinanciering uit de reserve Sociaal Domein . In werkelijkheid zijn er juist middelen in de reserve gestort, omdat de ontvangen rijksmiddelen hoger zijn dan de werkelijke uitgaven in 2016. Dit komt onder andere omdat de decentralisatie-uitkering verhoogd is, maar ook omdat er van de COA een vergoeding is ontvangen voor maatschappelijke begeleiding.
Sociaal Domein: Participatiebudget	- 113 N	I	Het positief saldo van het participatiebudget re-integratie en de daarmee samenhangende kosten is toegevoegd aan de reserve Sociaal Domein. De kosten van het participatiebudget worden toegelicht in programma 3.
Sociaal Domein: Sociale werkvoorziening	- 86 N	I	Het positief saldo van de inkomsten minus de uitgaven in het kader van de voormalige Wet Sociale Werkvoorziening is toegevoegd aan de reserve Sociaal Domein. Zie programma 3 voor de inhoudelijke toelichting van de lasten.
Sociaal Domein: Wmo	- 446 N	I	Het positief saldo van de inkomsten minus de uitgaven in het kader van de nieuwe Wmo - begeleiding en dagbesteding e.d.. Is in de reserve Wmo gestort. De Wmo wordt verder toegelicht in programma 7.
Sociaal Domein: Jeugdzorg	- 453 N	I	De uitgaven voor de Jeugdzorg zijn in 2016 lager geweest als de rijksmiddelen die via het gemeentefonds zijn ontvangen. Het saldo storten we in de reserve Sociaal Domein
Sociaal Domein: Huishoudelijke Hulp Toelage	- 209 N	I	De Huishoudelijke Hulp Toelage is via een vouchersysteem uitgevoerd. De werkelijke kosten waren lager dan het budget, al is er wel meer uitgegeven dan in 2015. Het saldo wordt in dit programma in de reserve Sociaal Domein gestort. De lasten staan in programma 7
Sociaal Domein: Wmo 2007	- 504 N	I	Er is per saldo minder uitgegeven aan de 'oude' regeling Wmo 2007, dat wil zeggen Hulp bij het Huishouden en Wmo-verstrekkingen e.d. Zoals afgesproken met de raad loopt ook deze Wmo-regeling via de reserve Sociaal Domein. In programma 7 staan de lasten; in dit programma staat alleen de reservemutatie om zo de reserve Sociaal Domein in één keer te presenteren.
Geraamde storting Reserve Sociaal Domein	913 V	I	Na de bestuursrapportage 2016 is er meerjarig een doorkijk gemaakt van de kostenontwikkeling bij het Sociaal Domein en de ontwikkeling van de reserve Sociaal Domein. Voor 2016 hadden we doorgerekend dat er € 913.000,- in de reserve zou worden gestort. De geraamde storting betrof alle bovenstaande regelingen bij elkaar; dat was begrotingstechnisch niet toegelicht, vandaar dat we dat hier als één mutatie hebben opgenomen.
Overige afwijkingen	0 V		
Totaal mutatie reserves	- 1.178 N		
Totaal afwijkingen	- 1.037 N		

Programma 3 Werk economie en inkomen

bedragen x € 1.000

03 Werk, economie en inkomen	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Agrarische zaken	- 2	- 2	- 3	- 0 N	- 3
Bijzondere bijstandsverlening	- 881	- 881	- 1.031	- 151 N	- 959
Economische aangelegenheden	- 181	- 225	- 229	- 4 N	- 195
Fraudebestrijding	- 48	- 51	- 51	- 0 N	- 49
Markten	- 43	- 53	- 52	1 V	- 46
Participatiebudget	- 1.166	- 1.168	- 1.112	56 V	- 1.113
Schuldhulpverlening	- 285	- 285	- 296	- 11 N	- 267
Sociale werkvoorziening	- 4.563	- 4.606	- 4.534	72 V	- 4.787
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 7.211	- 8.049	- 7.949	101 V	- 7.168
Totaal Lasten	- 14.380	- 15.320	- 15.256	64 V	- 14.588
Baten					
Bijzondere bijstandsverlening	15	15	46	31 V	110
Economische aangelegenheden	61	61	68	7 V	64
Markten	40	40	35	- 5 N	37
Participatiebudget	29	29	38	9 V	77
Sociale werkvoorziening	61	61	73	12 V	58
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	6.027	6.475	6.266	- 209 N	5.977
Totaal Baten	6.232	6.680	6.524	- 156 N	6.322
Saldo van baten en lasten	- 8.148	- 8.640	- 8.732	- 92 N	- 8.266
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	-	-	-	- 358
Onttrekkingen	-	127	154	26 V	129
Mutatie reserves	-	127	154	26 V	- 230
Resultaat	- 8.148	- 8.513	- 8.578	- 65 N	- 8.496

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Verschil	I / S	Toelichting
Lasten			
Bijzondere bijstandsverlening	- 68 N	I	Er is in 2016 een groter beroep gedaan op de bijzondere bijstand. In 2015 zagen we ten opzichte van 2014 een stijging van het aantal aanvragen met 30%, in 2016 is er opnieuw een stijging van het aantal aanvragen. Ten opzichte van 2015 is het aantal aanvragen met 24% toegenomen. De stijging komt vooral door het na-ijleffect van de economische crisis en de verhoogde asielinstroom.
Bijzondere bijstandsverlening	- 74 N	I	Door het na-ijleffect van de economische crisis en de verhoogde asielinstroom is in 2016 ook het beroep op de bijdrageregelingen maatschappelijke participatie, het zogenaamde minimabeleid, toegenomen. Er kwamen vooral meer aanvragen binnen in verband met maatschappelijke participatie en individuele inkomensvoorziening, de stijging ten opzichte van 2015 is zo'n 10%. Het aantal aanvragen om gebruik te maken van het schoolfonds bleef nagenoeg gelijk ten opzichte van 2015.
Participatiebudget	- 48 N	I	In 2016 is er voor € 48.000,-- extra (personeel) ingezet op participatie en integratie van burgers met een afstand tot de arbeidsmarkt.
Participatiebudget	77 V	I	Met name de uitgaven voor de (nieuwe) doelgroep met een beperking en 'nieuw beschut' zijn achter gebleven ten opzichte van het Uitvoeringsprogramma 2016. Daarnaast zijn met name de uitgaven voor indienstnemingsubsidies, premies onbetaald werk en deeltijdpremie lager dan begroot.
Participatiebudget	27 V	I	Er is geen beroep gedaan op de regeling die studietoelage voor jongeren met een beperking mogelijk maakt.
Sociale werkvoorziening	70 V	I	Het voordeel betreft diverse nagekomen baten. Hiervan is de terugstorting van de GR Soweco inzake boekjaar 2015 van circa € 66.000,-- de voornaamste. Het exploitatieresultaat van Soweco 2015 was positiever dan verwacht, een deel van het positievere resultaat is teruggestort naar de betrokken gemeenten nadat de accountant van Soweco een zogenaamde continuïteitstoets had uitgevoerd om er zeker van te zijn dat door deze terugbetaling de continuïteit van de bedrijfsvoering van Soweco niet in gevaar zou komen.
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	93 V	I	Bij het vaststellen van de najaarsrapportage is de stijgende lijn in het aantal uitkeringen geëxtrapoleerd. In werkelijkheid zien we in het laatste kwartaal van 2016 echter een daling van het aantal uitkeringen op grond van de Participatiewet. Enerzijds is er de stijging van het aantal uitkeringen in verband met de verhoogde asielinstroom, anderzijds is er een daling zichtbaar ten gevolge van het voorzichtig ingezette economisch herstel.
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	110 V	I	In december 2016 heeft de Belastingdienst een herrekening uitgevoerd over het gehele jaar 2016 voor wat betreft de Participatiewetuitkeringen, dit betekent voor ons een meevaller in van ongeveer € 110.000,--. Hiermee was geen rekening gehouden bij het opstellen van de najaarsrapportage.
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	18 V	I	In 2016 is minder uitgegeven aan overige goederen en diensten en licenties automatisering, een deel heeft betrekking op verrekening voorgaande jaren.
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	14 V	I	De onderzoekskosten in verband met de regeling Bbz zijn lager, dit houdt rechtstreeks verband met het lagere aantal aanvragen. Het Rijk vergoedt 90% van de onderzoekskosten.
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 36 N	I	In 2016 is extra (personeel) ingezet om het stijgende aantal uitkeringsaanvragen te kunnen behandelen.

Baten			
Bijzondere bijstandsverlening	17 V	I	Het grotere beroep op de bijzondere bijstand betekent dat we € 43.000,- meer dan begroot kunnen verhalen en teruggevorderen op de aanvragers van die bijzondere bijstand. Daar tegenover staat dat een deel van de betreffende vorderingen, namelijk € 26.000,- dubieus verklaard is.
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 88 N	I	Doordat de uitkeringslasten lager zijn, zal ook de vangnetuitkering waarop aanspraak gemaakt gaat worden € 96.000,- lager zijn, namelijk € 83.000,- in plaats van de verwachte € 179.000,-. Daarnaast blijven de inkomsten voor de onderzoekskosten Bbz € 12.000,- achter, dit is een direct gevolg van de achterblijvende uitgaven.
Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen (Bbz)	- 101 N	I	Naar aanleiding van de beoordeling van de dubieusheid van de vervallen rente- en aflossingstermijnen betreffende kapitaalverstrekkingen Bbz is een bedrag van € 101.000 toegevoegd aan de reserve dubieuze debiteuren WWB.
Overige afwijkingen	16 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	- 156 N		
Mutatie reserves			
Bijzondere bijstandsverlening	26 V	I	Het resterende saldo van de reserve bijzondere bijstand wordt volledig ingezet om (een gedeelte van) het nadeel op de bijzondere bijstand te compenseren.
Totaal mutatie reserves	26 V		
Totaal afwijkingen	- 65 N		

Programma 4 Mobiliteit en bereikbaarheid

bedragen x € 1.000

04 Mobiliteit en bereikbaarheid	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Aanleg en reconstructie riolering	- 1.990	- 1.990	- 1.991	- 1 N	- 2.081
Aanleg en reconstructie wegen	- 1.404	- 1.406	- 1.387	19 V	- 2.163
Beheer en onderhoud riolering	- 1.564	- 1.519	- 1.518	1 V	- 1.253
Bermen en sloten	- 620	- 620	- 631	- 11 N	- 601
Gladheidsbestrijding	- 184	- 214	- 215	- 1 N	- 212
Onderhoud verhardingen	- 1.084	- 1.083	- 1.225	- 142 N	- 1.176
Openbaar vervoer	- 785	- 689	- 606	83 V	- 685
Parkeren	- 1.233	- 1.690	- 1.671	18 V	- 1.330
Straatmeubilair	- 173	- 166	- 164	2 V	- 164
Straatreiniging	- 199	- 216	- 196	20 V	- 167
Verkeer	- 314	- 299	- 298	1 V	- 272
Wegbeheer algemeen	- 870	- 878	- 885	- 7 N	- 858
Totaal Lasten	- 10.422	- 10.770	- 10.787	- 16 N	- 10.961
Baten					
Aanleg en reconstructie riolering	366	229	255	26 V	-
Aanleg en reconstructie wegen	-	-	4	4 V	4
Beheer en onderhoud riolering	3.732	3.826	3.780	- 46 N	3.686
Bermen en sloten	-	-	-	-	0
Gladheidsbestrijding	0	0	-	- 0 N	-
Onderhoud verhardingen	-	-	126	126 V	183
Openbaar vervoer	580	613	618	5 V	513
Parkeren	554	504	511	6 V	673
Straatmeubilair	-	-	0	0 V	-
Straatreiniging	1	1	3	2 V	2
Verkeer	39	158	162	4 V	27
Wegbeheer algemeen	49	36	40	4 V	46
Totaal Baten	5.321	5.367	5.499	132 V	5.133
Saldo van baten en lasten	- 5.101	- 5.403	- 5.288	115 V	- 5.828
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	-	-	-	-	-
Mutatie reserves	-	-	-	-	-
Resultaat	- 5.101	- 5.403	- 5.288	115 V	- 5.828

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Verschil	I / S	Toelichting
Lasten			
Kapitaallasten strategische projecten wegen	21 V		De kapitaallasten vallen lager uit door vertraging in uitgaven in investeringen in Noordzuidverbinding en RW35.
Straatwerk	- 106 N	I	De schade aan de wegen en trottoirs die veroorzaakt wordt door nutsbedrijven bij het leggen van kabels en leidingen (o.a. glasvezel) is dit jaar hersteld. De kosten worden ten laste gebracht van de vergoeding die de nutsbedrijven conform landelijke regeling daarvoor betalen (zie ook baten).
Storting voorziening wegen	- 25 N	I	In 2016 is besloten tot het instellen van een voorziening voor het onderhoud van wegen. Het resterende saldo van de verschillende onderdelen is gestort in deze nieuwe voorziening.
Straatreiniging	18 V	I	Over 2016 zijn 3 van de oorspronkelijk 4 geplande thermische bestrijdingsrondes voor onkruidbestrijding uitgevoerd.
Onderhoud ABRI's	33 V	I	Het volledige budget voor schadeherstel van de ABRI's is overgebleven omdat er dit jaar geen schade is geweest.
Parkeergarage	- 25 N	I	Vanwege een nieuw landelijk veiligheidsprotocol voor pinbetalingen zijn er nieuwe betaalautomaten geplaatst en is er een software-update nodig geweest.
Straatparkeren	41 V	I	Door het beëindigen van het straatparkeren per 1 december 2016 is het geplande extra onderhoud aan de parkeerautomaten geschrapt. Ook de overige uitgaven zijn zo laag mogelijk gehouden.
Regio Taxi	50 V	S	We hebben in 2016 nog deels kunnen profiteren van een aantrekkelijk contract dat liep tot en met juli 2016. Met ingang van augustus betalen we een stuk meer en we moeten afwachten wat de gevolgen zijn als we gaan samenwerken met andere gemeenten én andere vervoersstromen combineren.
Beheer riolering	23 V	I	Een aantal reparaties kon gelijk met de geplande renovaties (werk met werk) worden meegenomen. Dit geeft een voordeel van € 23.000,--.
Overige afwijkingen	- 46 N	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal lasten	- 16 N		
Baten			
Straatwerk	126 V	I	De schade die het gevolg is van het leggen van kabels en leidingen wordt hersteld met de (degeneratie)vergoeding die de nutsbedrijven betalen aan de gemeente op basis van landelijk vastgestelde vergoedingen (zie ook lasten).
Naheffingen	- 25 N	I	Het begrote bedrag was gebaseerd op 12 maanden, maar er zijn maar 11 maanden naheffingen uitgeschreven, omdat per 1 december 2016 het betaald parkeren is opgeschort.
Straatparkeren	27 V	I	De inkomsten van het straatparkeren waren hoger dan begroot, ook zonder inkomsten van de maand december.
Rioolheffing	- 23 N	I	De inkomsten uit rioolheffing vallen lager uit dan begroot. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een lager waterverbruik. De kwijtschelding rioolheffing is conform begroting.
Overige afwijkingen	27 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	132 V		
Totaal afwijkingen	115 V		

Programma 5 Cultuur, recreatie en sport

bedragen x € 1.000

05 Cultuur, recreatie en sport	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Algemeen sportbeleid	- 429	- 429	- 411	18 V	- 253
Bibliotheek	- 1.319	- 1.331	- 1.260	70 V	- 1.243
Binnensport-accommodaties	- 1.042	- 1.148	- 1.131	17 V	- 1.203
Buitensport-accommodaties	- 858	- 821	- 838	- 18 N	- 859
Culturele voorzieningen en evenementen	- 56	- 61	- 64	- 3 N	- 65
Het Ravijn-zwem sport zorg	- 2.885	- 3.149	- 3.067	81 V	- 2.933
Kunst en Cultuur	- 1.000	- 1.034	- 1.127	- 93 N	- 1.097
Musea / expositieruimten	- 63	- 66	- 50	16 V	- 68
Muziekschool	- 40	- 40	- 37	3 V	- 289
Overig vormings- en ontwikkelingswerk	- 1	- 1	- 1	0 V	- 1
Recreatie en Toerisme	- 577	- 532	- 561	- 29 N	- 634
Sociaal-cultureel werk	- 606	- 643	- 724	- 82 N	- 599
Stimulering sportdeelname	- 140	- 140	- 140	0 V	- 125
Totaal Lasten	- 9.017	- 9.393	- 9.413	- 20 N	- 9.369
Baten					
Algemeen sportbeleid	37	37	22	- 14 N	75
Binnensport-accommodaties	444	444	432	- 12 N	435
Buitensport-accommodaties	240	249	219	- 30 N	213
Culturele voorzieningen en evenementen	8	13	13	0 V	14
Het Ravijn-zwem sport zorg	644	624	658	34 V	636
Kunst en Cultuur	0	0	-	- 0 N	-
Musea / expositieruimten	4	4	15	11 V	21
Muziekschool	-	-	10	10 V	-
Recreatie en Toerisme	428	428	457	29 V	493
Sociaal-cultureel werk	182	206	239	33 V	195
Stimulering sportdeelname	7	7	7	0 V	9
Totaal Baten	1.994	2.011	2.072	61 V	2.092
Saldo van baten en lasten	- 7.023	- 7.382	- 7.341	41 V	- 7.277
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 50	- 52	- 72	- 20 N	- 52
Onttrekkingen	- 20	- 20	92	112 V	34
Mutatie reserves	- 70	- 72	20	92 V	- 18
Resultaat	- 7.093	- 7.454	- 7.321	134 V	- 7.296

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Verskil	I / S	Toelichting
Lasten			
Nationaal Park Sallandse Heuvelrug	- 32 N	I	De uitgaven voor het nationaalpark "Sallandse Heuvelrug" waren niet begroot. Deze worden voor 50% gedekt door een bijdrage van de Provincie.
Gas en electra	70 V	I	We hebben in 2016 opvallend lage energiekosten. Deels omdat we bijvoorbeeld bij Het Ravijn - zwem sport zorg -technische aanpassingen hebben gedaan die duidelijk hun vruchten afwerpen, maar ook door lage tarieven en laag verbruik.
Schoonmaakkosten	- 31 N	I	De schoonmaakkosten zijn hoger uitgevallen dan geraamd. Dit geldt zowel voor de Holtink als voor onze sportaccommodaties. Wordt vooral veroorzaakt doordat we in 2016 ook de aanschaf van schoonmaakproducten als schoonmaakkosten hebben verantwoord en niet als aanschaf overige goederen. Dat voordeel is dan weer een onderdeel van de overige afwijkingen.
Lasten horeca Het Ravijn zwem sport zorg	- 43 N	I	Na het vertrek van de Lagoon uit Het Ravijn - zwem sport zorg - hebben wij de horecafunctie zelf voorlopig ter hand genomen. We hebben naast de inkoop van de horeca-artikelen ook personeel ingeleend. Dekking komt uit de opbrengsten (zie baten).
Projecten Sport	24 V	I	De projecten 'sporten 't werkt' en 'Wijk lekker fit' zijn structureel in de begroting opgenomen. In 2016 zijn de kosten nog ten laste van provinciale subsidie uit voorgaande jaren gebracht.
Onderhoud gebouwen	106 V	I	Het onderhoud van onze sportaccommodaties en wijkgebouwen is in totaliteit lager uitgevallen. Wel is er binnen het onderhoudsprogramma geschoven, maar per saldo is er ook onderhoud niet gepleegd. Voor een aantal gebouwen geldt dat niet duidelijk is wat we er op lange termijn mee willen/moeten en daarom is onderhoud uitgesteld.
Accommodatiebeleid	- 92 N	I	Betreft subsidie in het kader van de 1/3-regeling voor de Manege in Hellendoorn (90%voorschot) en Emos (10% afrekening). Komt ten laste van de reserve accommodatiebeleid.
Doorberekende kostenplaatsen Samenleving en Grondgebied	- 55 N	I	De doorberekening van kostenplaatsen naar programma 5 viel € 55.000,-- nadelig uit.
Overige afwijkingen	33 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal lasten	- 20 N		
Baten			
Nationaal Park Sallandse Heuvelrug	16 V	I	Bijdrage van de Provincie in kosten voor het nationaalpark "Sallandse Heuvelrug".
Inkomsten buitensport	- 30 N	S	De lagere inkomsten worden vooral veroorzaakt doordat de voormalige VESOS-kantine, die een tijd als kinderopvang werd verhuurd, in 2016 verkocht is. Hierdoor komen er geen huurinkomsten meer binnen.
Baten horeca Het Ravijn zwem sport zorg	46 V	I	Na het vertrek van de Lagoon uit Het Ravijn - zwem sport zorg - heeft de gemeente de horecafunctie zelf voorlopig ter hand genomen. De baten uit de horeca zijn ongeveer even hoog als de lasten.
Overige afwijkingen	29 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	61 V		
Mutatie reserves			
Reserve accommodatiebeleid	92 V		De subsidie in het kader van de 1/3-regeling (zie lasten) is ten laste gebracht van de reserve accommodatiebeleid die daarvoor is ingesteld.
Totaal mutatie reserves	92 V		
Totaal afwijkingen	134 V		

Programma 6 Woon- en leefomgeving

bedragen x € 1.000

06 Woon- en leefomgeving	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Bedrijventerreinen	- 2.672	- 3.753	- 2.038	1.715 V	- 3.846
Bestemmingsplannen	- 986	- 948	- 995	- 47 N	- 1.030
Bouwgrondexploitatie	- 4.499	- 4.033	- 3.518	515 V	- 1.958
Dierplaagbestrijding	- 29	- 29	- 31	- 2 N	- 30
Grondzaken	- 472	- 550	- 587	- 37 N	- 496
Herinrichting woonomgeving	- 139	- 119	- 114	4 V	- 160
Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	- 189	- 189	- 191	- 1 N	- 185
Huishoudelijk afval	- 3.439	- 3.496	- 3.471	24 V	- 3.456
Kantoor- winkel- en dienstenafval	- 288	- 291	- 268	23 V	- 292
Milieu algemeen	- 434	- 481	- 455	26 V	- 435
Milieubeheer bedrijven	- 91	- 91	- 86	5 V	- 132
Monumentenzorg	-	-	-	-	-
Natuur en landschap	- 209	- 203	- 210	- 8 N	- 208
Openbaar groen	- 1.796	- 1.828	- 1.799	29 V	- 1.757
Overig afval	- 24	- 32	- 19	13 V	- 32
Structuurplannen	- 350	- 418	- 414	4 V	- 434
Uitvoering Wet geluidhinder	- 78	- 96	- 97	- 1 N	- 176
Vergunningen volkshuisvesting	- 1.690	- 1.714	- 1.759	- 46 N	- 1.663
Wonen	- 119	- 117	- 123	- 6 N	- 112
Woonwagens	- 12	- 12	- 10	2 V	- 9
Totaal Lasten	- 17.516	- 18.399	- 16.187	2.212 V	- 16.409
Baten					
Bedrijventerreinen	2.680	4.974	3.237	- 1.737 N	4.040
Bestemmingsplannen	59	49	63	15 V	73
Bouwgrondexploitatie	4.078	4.123	3.874	- 249 N	1.476
Dierplaagbestrijding	7	7	6	- 1 N	3
Grondzaken	651	1.559	1.559	- 1 N	260
Herinrichting woonomgeving	- 343	- 343	- 311	33 V	40
Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	176	176	169	- 7 N	170
Huishoudelijk afval	3.837	3.896	3.929	32 V	3.962
Kantoor- winkel- en dienstenafval	297	351	328	- 23 N	296
Milieu algemeen	1	60	83	23 V	25
Milieubeheer bedrijven	-	-	37	37 V	61
Natuur en landschap	-	82	82	0 V	-
Openbaar groen	26	38	45	7 V	47
Overig afval	-	50	50	- 0 N	-
Structuurplannen	-	-	-	-	81
Uitvoering Wet geluidhinder	2	2	3	0 V	100
Vergunningen volkshuisvesting	618	618	801	182 V	303
Wonen	36	19	21	2 V	18
Woonwagens	28	28	19	- 8 N	19
Totaal Baten	12.153	15.689	13.994	- 1.695 N	10.975
Saldo van baten en lasten	- 5.363	- 2.710	- 2.193	517 V	- 5.434
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 441	- 2.011	- 2.280	- 269 N	- 235
Onttrekkingen	343	532	428	- 104 N	1.701
Mutatie reserves	- 98	- 1.479	- 1.852	- 373 N	1.466
Resultaat	- 5.461	- 4.189	- 4.045	144 V	- 3.968

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Vershil	I / S	Toelichting
Lasten			
Onderhoud openbaar groen door Soweco	25 V	S	Personeel van Soweco is extra ingezet op de begraafplaatsen. Dit geeft een nadeel op het product begraafplaatsen en een voordeel op het product openbaar groen.
Onderhoud openbaar groen	46 V	I	Door gewijzigde inzichten is de planvorming van het geplande project groenrenovatie Oranjestraat vertraagd. Uitvoering staat nu gepland voor 2017.
Duurzame energievisie Hellendoorn	52 V	I	Bij de najaarsnota zijn middelen beschikbaar gesteld voor het opstellen van de duurzame energievisie Hellendoorn. Het project loopt door tot in 2017 en de resterende middelen zijn gestort in de VAR ter dekking van de nog te maken kosten in 2017.
Hogere uitgaven energieloket 2.0	- 20 N	I	De uitgaven betreffen met name een bijdrage aan Reggestroom voor de uitvoering van het energieloket 2.0. Deze kosten worden gedekt door een bijdrage van de Provincie. (Zie ook toelichting bij baten).
Inhuur personeel derden RUD	- 18 N	I	De netwerk RUD is gebaseerd op onderlinge inhuur en verhuur tussen de deelnemende partners. Zowel de inhuur als verhuur is hoger dan ingeschat. Per saldo is daardoor een voordeel van circa € 15.000,-- ontstaan. De verwachting is overigens dat dit voordeel niet structureel is.
Uitvoering reconstructie	20 V	I	Door vertraging bij het inmeten van gronden door het Kadaster is de ruiling van gronden met o.a. landschap Overijssel nu gepland voor 2017. E.e.a verloopt budgettair neutraal via de reserve reconstructie.
Advieskosten Welstand	33 V	S	Voor aanvragen omgevingsvergunningen met betrekking tot bouwen was minder advies voor welstand nodig. Hier staat een lagere legesopbrengst tegenover (Zie ook toelichting bij baten).
Bijdrage RUD Twente	- 16 N	I	Het nadeel wordt met name veroorzaakt door een bijdrage voor de voormalige directeur van de RUD Twente.
Voorziening TVG Lochter III-gemeentelijke kosten	- 23 N	I	Hogere aanvulling voorziening o.a. door extra gemaakte uren (windmolens).
Voorziening TVG Hellendoorn Noord fase 1	54 V	I	Geen hogere voorziening nodig: lager verwacht tekort op grex Hellendoorn Noord fase 1
Grondexploitatie	1.204 V	I	Lagere gemaakte kosten in de grondexploitaties (€ 1.047.000,-- minder voor bedrijventerreinen en € 157.000,-- voor woningbouwexploitaties).
Grondexploitatie	978 V	I	Lagere administratieve overboeking van de exploitatie naar de investeringen i.v.m. achterblijven van opbrengsten (€ 678.000,-- op bedrijventerreinen en € 310.000,-- op woningbouwexploitaties).
Doorberekening apparaatskosten cluster Grondgebied	- 154 N	I	De doorberekening van apparaatskosten viel € 154.000,-- nadelig uit voor programma 6.
Overige afwijkingen	31 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal lasten	2.212 V		
Baten			
Opbrengst glas	36 V	S	De inkomsten van Nedvang (ca. € 35,-- per ton) zijn ten onrechte niet meegenomen in de begroting.
Opbrengst oud papier	56 V	I	De tarieven voor oud papier fluctueren sterk. Er is gerekend met een opbrengst van € 75,-- per ton. In werkelijkheid schommelde deze rond de € 100,--.
Opbrengst verw. Kunststoffen	- 93 N	I	Het nadeel op de opbrengst vewerking kunststoffen heeft 3 oorzaken. 1. We hebben de nog te ontvangen baten over 2015 te hoog ingeschat. Nadeel € 28.000,--. 2. Het scheidingspercentage is lager dan verwacht en heeft dus een negatief effect op de opbrengsten. 3. Een deel van de vergoeding over 2016 wordt uitbetaald in 2017 waarbij het lagere tarief van 2017 geldt.

Geen onttrekking voorziening afval ivm Bedrijsafval	- 28 N	I	Het saldo van uitgaven en inkomsten binnen het product bedrijfsafval is postief. Daardoor is er voor circa € 28.000,-- minder onttrokken uit de voorziening egalisatie afvalstoffenheffing.
Bijdrage Loket 2.0	20 V	I	Bijdrage van de Provincie voor de uitvoering van het energieloket 2.0. Zie ook toelichting bij lasten.
Verhuur personeel derden RUD	35 V	I	Zie voor een nadere verklaring de toelichting bij lasten.
Bijdrage WOP de Blokken	33 V	I	Het project is afgerond, waardoor de reserve wordt opgeheven, dit geeft een vrijval van € 33.000,--.
Leges Welstand	- 36 N	S	Door minder advies welstand (zie toelichting bij lasten) worden er minder leges doorberekend.
Hogere opbrengst leges bouwvergunningen	184 V	I	Het aantal aanvragen is sterk gestegen t.o.v. 2015. Met name het aantal grotere aanvragen (bouwsom > € 200.000,--) van 17 in 2015 naar 52 in 2016. Waarvan 5 aanvragen met een bouwsom ruim boven € 1 miljoen. Terwijl er in 2015 geen enkele aanvraag is geweest met een bouwsom boven € 1 miljoen. In 2017 zal blijken of deze stijging structureel van aard is.
Opbrengst huren gemeentelijk vastgoed	22 V	I	De huuroopbrengsten van enkele gemeentelijke woningen zijn in 2016 niet meegenomen in de begroting. Vanaf 2017 zijn deze wel geraamd.
Boekwinst verkoop scholen	- 21 N	I	Extra voorbereidingskosten voor de verkoop levert een lagere boekwinst op.
Voorziening TVG Kruidenwijk Zuid fase 1	50 V	I	Vrijval deel voorziening voor grex Kruidenwijk Zuid fase 1 door een lager verwacht tekort.
Voorziening TVG Hellendoorn Noord fase 1	168 V	I	Vrijval deel voorziening voor grex Hellendoorn Noord fase 1 door een lager verwacht tekort.
Grondexploitatie	- 978 N	I	Achterblijven van inkomsten (€ 678.000,-- op bedrijventerreinen en € 310.000,-- op woningbouwexploitaties). Let wel: er is in 2016 voor nóg € 2,3 miljoen aan woningkavels verkocht. Deze zijn op 31-12-2016 echter nog niet geleverd. Dit vindt grotendeels plaats in 2017) Zie ook paragraaf 7 Grondbeleid
Grondexploitatie	- 1.204 N	I	Lagere administratieve overboeking van gemaakte kosten in de grondexploitaties (€ 1.047.000,-- minder voor bedrijventerreinen en € 157.000,-- voor woningbouwexploitaties).
Overige afwijkingen	27 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	- 1.695 N		
Mutatie reserves			
Storting VAR ivm duurzame energievisie Hellendoorn	- 52 N	I	De resterende middelen voor het opstellen van de duurzame energievisie Hellendoorn zijn gestort in de VAR ter dekking van de nog te maken kosten in 2017.
Lagere onttrekking res. Duurz energievisie	- 54 N	I	De onttrekking uit de reserve duurzame energiemaatregelen viel € 54.000,-- lager uit dan begroot. De werkelijke uitgaven aan duurzame energie voor 2016 bedroegen € 41.000,--. Uit 2016 wordt voor € 54.000,-- aan geraamde energiemaatregelen uitgevoerd in 2017.
Lagere onttrekking reserve reconstructie	- 20 N	I	Vertraging ruiling ruiling gronden met o.a. landschap Overijssel. Zie ook toelichting bij lasten.
Reserve WOP de Blokken	24 V	I	De behoedzaamheid in de reserve bleek niet nodig. Restantbedrag valt vrij.
Hogere storting bufferreserve	- 217 N	I	Vrijval middelen voorziening voor grex Kruidenwijk Zuid en Hellendoorn Noord (€ 50.0000,-- + € 168.000,--) wordt voorzichtigheidshalve gestort in bufferreserve.
Geen onttrekking bufferreserve	- 54 N	I	Geen aanvulling van de voorziening toekomstige verliezen grongbedrijven nodig door een lager tekort bij Hellendoorn Noord fase 1 (zie lasten).
Overige afwijkingen	- 0 N	I	
Totaal mutatie reserves	- 373 N		
Totaal afwijkingen	144 V		

Programma 7 Maatschappelijke ondersteuning en zorg

bedragen x € 1.000

07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Huishoudelijke verzorging	- 2.614	- 2.614	- 2.055	559 V	- 3.352
Maatschappelijk werk/slachtofferhulp	- 417	- 402	- 402	-	- 402
Minderhedenbeleid	- 25	- 25	- 29	- 4 N	- 24
Uitvoering Wet Inburgering	-	- 333	- 245	88 V	- 132
Volksgezondheid en ambulancevervoer	- 271	- 299	- 306	- 7 N	- 563
Voorziening gehandicapten	- 6.418	- 6.114	- 6.344	- 230 N	- 5.800
Zorgbeleid	- 1.348	- 1.721	- 1.671	50 V	- 1.800
Zorgpunt Hellendoorn	- 375	- 375	- 411	- 36 N	- 355
Totaal Lasten	- 11.468	- 11.883	- 11.464	419 V	- 12.428
Baten					
Huishoudelijke verzorging	-	-	-	-	-
Minderhedenbeleid	2	2	-	- 2 N	-
Uitvoering Wet Inburgering	50	213	270	57 V	104
Voorziening gehandicapten	1.288	900	728	- 172 N	931
Zorgbeleid	35	27	13	- 14 N	141
Totaal Baten	1.375	1.142	1.011	- 132 N	1.175
Saldo van baten en lasten	- 10.093	- 10.741	- 10.454	287 V	- 11.253
Mutatie reserves					
Toevoegingen	-	-	-	-	- 6.992
Onttrekkingen	-	-	-	-	6.622
Mutatie reserves	-	-	-	-	- 371
Resultaat	- 10.093	- 10.741	- 10.454	287 V	- 11.624

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Vershil	I / S	Toelichting
Lasten			
Statushouders	108 V	I	Betreft (tijdelijk) personeel dat later is aangenomen dan verwacht én lagere kosten huisvesting statushouders. Dit omdat we uiteindelijk hebben afgezien van een te huren object waarin veel alleenstaande asielzoekers konden worden gehuisvest. Onze ervaringen met de locatie Stay Okay maken dat we hier huiverig voor zijn geworden. Loopt via de reserve Sociaal Domein (programma 2)
Subsidie De Welle	28 V	I	We hadden voor Vluchtelingenwerk incidenteel extra subsidiebudget opgenomen i.v.m. de verwachte asielstroom. De Welle heeft hiervan een deel aangevraagd en gekregen.
Hulp bij het Huishouden	350 V	S	Het aantal mensen dat gebruik maakt van hulp bij het huishouden loopt verder terug. Ook hier zien we trouwens dat het gebruik van PGB's terugloopt en het gebruik van Zorg in Natura juist toeneemt. Loopt via de reserve Sociaal Domein.
Huishoudelijke Hup Toelage	209 V	I	Was een voucherregeling waar wel meer gebruik van is gemaakt dan in 2015, maar veel minder dan geraamd. Loopt via de reserve Sociaal Domein.
Wmo-verstrekkingen	- 58 N	S	Rolstoelen, woningaanpassingen en vervoer conform de Wmo 2007. Het zijn open eind regelingen. Loopt via de reserve Sociaal Domein in programma 2
Onderhoudscontracten voorzieningen	63 V	S	Het betreft hier het onderhoud van rolstoelen, trapliften, scootmobielen etc.. We hebben een erg goedkoop onderhoudscontract afgesloten en daarom is er een voordeel. Dit is een onderdeel van de Wmo 2007 en loopt via de reserve Sociaal Domein in programma 2.
Geraamde Prijs- en volumestijging	109 V	I	Ontvangen via een circulaire van het gemeentefonds als totaalbedrag op alle Wmo-lasten. We hebben dit niet verder verbijzonderd, maar als één budget opgenomen. De werkelijke ontwikkeling van de kosten staat uiteraard op de diverse posten (verstrekkingen, HH, etc.). Loopt via de reserve Sociaal Domein in programma 2
Wmo - Persoonlijke verzorging	91 V	S	De persoonlijke verzorging is onderdeel van de Zorg in Natura. Veelal wordt dit verantwoord onder de post begeleiding en dagbesteding en moet daar ook in samenhang mee worden gezien.
Wmo begeleiding en dagbesteding ZIN	- 349 N	S	De kosten voor begeleiding en dagbesteding Zorg in Natura zijn behoorlijk toegenomen. Ook hier valt weer op dat de Persoons Gebonden Budgetten een onderbesteding kennen. Loopt via de reserve Sociaal Domein in programma 2.
Wmo PGB	146 V	S	Veel mensen kiezen voor het comfort van Zorg in Natura in plaats van de rompslomp van PGB. Loopt via de Reserve Sociaal Domein
Wmo Chronisch Zieken	- 182 N	S	Dit betreft het contract met Menzis dat in 2015 veel te laag was ingeschat, omdat in 2015 de regeling pas een half jaar liep. Ook dit loopt via de reserve Sociaal Domein in programma 2.
Inloop GGZ, mantelzorg, wijkteams, etc.	52 V	S	Betreffen meerdere begrotingsposten die afgewikkeld worden via de reserve Sociaal Domein.
Doorberekende kosten cluster Samenleving	- 131 N	I	De doorberekening van kostenplaatsen op programma 7 viel € 131.000,-- nadelig uit
Overige afwijkingen	- 17 N	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal lasten	419 V		
Baten			
Gederfde huur Dahlistraat	- 21 N	S	Het kantoor aan de Dahlistraat staat leeg nu De Welle is gehuisvest in het Huis voor Cultuur en Bestuur. Daarom gederfde huurionkomsten van € 21.000,--. In 2016 hebben we nog overwogen of we dit pand alsnog beschikbaar zouden moeten stellen om statushouders in te huisvesten, maar voor 2016 bleek dat financieel niet haalbaar.
Regeling Maatschappelijke Begeleiding Asielzoekers	57 V	I	Betreft rijksinkomsten voor iedere geplaatste gehuisveste statushouder. Dit loopt via de reserve Sociaal Domein, evenals de kosten.
Eigen Bijdrage Wmo en Sociaal Domein	- 172 N	S	Onder andere doordat het aantal klanten Huishoudelijke Hulp erg afneemt hebben we ook een lagere eigen bijdrage. Loopt via de reserve Sociaal Domein
Overige afwijkingen	4 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	- 132 N		
Totaal afwijkingen	287 V		

Programma 8 Bestuur en middelen

bedragen x € 1.000

08 Bestuur en middelen	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Verschil	Rekening 2015
Saldo van baten en lasten					
Lasten					
Algemeen bestuur	- 388	- 364	- 359	4 V	- 340
Algemene baten en lasten	- 16	- 17	- 22	- 5 N	- 55
Beleggingen	- 14	- 14	- 34	- 20 N	- 15
Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen	- 108	- 145	- 142	3 V	- 118
Bestuursondersteuning	- 525	- 526	- 624	- 98 N	- 517
Dagelijks bestuur	- 697	- 827	- 829	- 2 N	- 567
Financiering	- 402	- 387	- 329	58 V	- 376
Internationale contacten	- 14	- 14	- 13	0 V	- 7
Onroerende-zaakbelastingen	- 105	- 105	- 95	10 V	- 81
Raadsgriffie	- 644	- 644	- 662	- 18 N	- 657
Saldo van kostenplaatsen	- 38	- 1.230	- 1	1.229 V	735
Uitvoering Wet WOZ	- 371	- 371	- 383	- 12 N	- 324
Verkiezingen	- 55	- 72	- 75	- 3 N	- 79
Totaal Lasten	- 3.377	- 4.715	- 3.569	1.147 V	- 2.402
Baten					
Algemene baten en lasten	-	0	0	- 0 N	0
Beleggingen	313	698	716	18 V	295
Dagelijks bestuur	-	500	174	- 326 N	1.565
Financiering	1.517	1.360	1.321	- 39 N	1.685
Onroerende-zaakbelastingen	7.541	7.526	7.428	- 98 N	7.276
Raadsgriffie	-	-	-	-	-
Saldo van kostenplaatsen	68	68	122	54 V	-
Uitkering gemeentefonds	27.848	30.245	30.466	222 V	28.479
Integratie-uitkering sociaal domein	18.195	16.877	16.877	0 V	17.755
Totaal Baten	55.482	57.274	57.104	- 169 N	57.056
Saldo van baten en lasten	52.105	52.558	53.536	977 V	54.654
Mutatie reserves					
Toevoegingen	- 586	- 2.508	- 2.154	354 V	- 2.515
Onttrekkingen	155	1.929	1.664	- 266 N	561
Mutatie reserves	- 431	- 578	- 490	88 V	- 1.953
Resultaat	51.674	51.980	53.046	1.066 V	52.700

Analyse verschillen (> € 15.000,--)

bedragen x € 1.000

Analyse afwijkingen	Vershil	I / S	Toelichting
Lasten			
Hypothecaire geldleningen	58 V	S	Door de lagere rente en extra aflossingen op personeelshypothekeken zijn de kapitaallasten € 58.000,-- lager dan geraamd.
Btw-afrekening	- 26 N	I	De btw-controle over 2010 is verantwoord in de jaarrekening 2015. Daarbij is een inschatting gemaakt op basis van de rapporten van de belastingdienst. De definitieve aanslagen kwamen in 2016 en weken op de rentekosten iets af.
Onvoorzien	17 V	I	De post onvoorzien is in de bestuursrapportage 2016 al verlaagd en er is nagenoeg geen gebruik gemaakt van de post "klein onvoorzien".
Stelpost rijksvoornemens	19 V	I	In de meicirculaire 2016 is extra budget beschikbaar voor de voorschoude voorziening van peuters. We hadden voor 2016 via de subsidierelatie met SPGH al voldoende ingespeeld op de Voor- en Vroegschoolse Educatie. Wij bekijken nog in hoeverre ons beleid in 2017 en verder aanpassing behoeft.
Doorbelasting kostenplaatsen	- 121 N	I	De doorberekening van kostenplaatsen op programma 8 viel € 121.000,-- nadelig uit.
Saldo kostenplaatsen	1.229 V	I	Het saldo van kostenplaatsen (v.w.b. lasten) wordt verantwoord in dit programma en bedraagt € 1.229.000,-- voordelig. Dit is het resultaat van een groot aantal voordelige en nadelige doorberekeningsverschillen op kostenplaatsen. Het voordelig saldo in dit programma valt weg tegen de nadelen op de andere programma's.
Overige afwijkingen	- 29 N	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal lasten	1.147 V		
Baten			
Ontwikkeling gemeentefonds	222 V	I	De uitkering uit het gemeentefonds bedroeg in 2016 € 47 miljoen, dit is circa € 222.000,-- hoger dan geraamd. De decentralisatie-uitkering vanwege verhoogde asielinstroom in het tweede halfjaar was € 151.000,-- voordelig. De afwikkeling van oude jaren levert € 71.000,-- op, waardoor per saldo de uitkering uit het gemeentefonds € 222.000,-- hoger uitviel dan begroot.
Hypothecaire geldleningen	- 58 N	S	Door de lagere rente en extra aflossingen op personeelshypothekeken ligt de ontvangen rente € 58.000,-- lager. Zie ook de lasten.
Onroerende zaakbelasting	- 98 N	I	We hadden in 2016 een hertaxatie laten uitvoeren op een aantal bedrijfspanden die door de taxateur veel hoger werden gewaardeerd. Het bedrijf heeft bezwaar aangetekend, waarna de waarde toch weer moest worden verlaagd. We hebben nu de belastingjaren 2014 tot en met 2016 gebaseerd op de nieuwe waarde. Al met al een lagere opbrengst voor 2016 en een deel is structureel vanaf 2017
Saldo kostenplaatsen	54 V	I	Het saldo van kostenplaatsen (v.w.b. baten) wordt verantwoord in dit programma en bedraagt € 54.000,-- voordelig. Dit is de resultante van een voordelig doorberekeningsverschil op kostenplaatsen. Het voordelig saldo valt weg tegen de nadelen op de andere programma's.
Lagere vrijval APPA	- 326 N	I	De voorziening is herrekend naar de stand per 31-12-2016. Door de lage rekenrente valt de vrijval van de voorziening APPA € 326.000,-- lager uit.
Overige afwijkingen	37 V	I	Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal baten	- 169 N		

Mutatie reserves		
Vrij aanwendbare reserve		
Lagere storting APPA in vrij aanwendbare reserve.	246 V	I De voorziening is herrekend naar de stand per 31-12-2016. Door de lage rekenrente valt de vrijval uit de voorziening APPA € 246.000,-- lager uit dan waar we van uit gingen.
Generatiepact	- 115 N	I Er was een onttrekking voorzien van € 25.000,-- voorfinanciering in het kader van de Generatiepactregeling. In 2016 was geen onttrekking nodig, omdat wij voorzichtigheidshalve geen invulling hebben gegeven aan de ontstane vacatureruimte (€ 140.000,--). Dit bedrag storten wij ter voorfinanciering van de regeling in de vrij aanwendbare reserve.
Vakantiegeldverplichting	- 14 N	De benodigde bijdrage vanuit de vrij aanwendbare reserve voor de vakantiegeldverplichting 2016 valt € 14.000,-- lager uit dan waar rekening mee was gehouden.
Overige afwijkingen	- 29 N	I Overige afwijkingen zijn het resultaat van wat kleinere positieve en negatieve verschillen.
Totaal mutatie reserves	88 V	
Totaal afwijkingen	1.066 V	

Incidentele baten en lasten

bedragen x € 1.000

Incidentele baten	Programma	Rekening 2016
Pilot "10 in Twente"subsidie provincie	1	21
Gedeeltelijke restitutie exploitatiebijdrage Soweco 2015 in verband met meevallend tel	3	66
Vangnetuitkering Participatiewet 2016	3	83
Straatwerk glasvezel	4	110
Nationaal Park	5	16
Baten horeca Het Ravijn - zwem sport zorg -	5	46
1/3-regeling tlv reserve accommodatiebeleid	5	92
Afrekening btw Groene Mal	6	82
Vrijval voorziening ISV bodem	6	20
Bijdragen diverse bodemprojecten	6	38
Bijdrage energieloket 2.0	6	20
Verhuur personeel aan RUD	6	35
Afwikkeling + opheffen reserve WOP de Blokken	6	367
Opbrengst groenverkopen	6	144
Boekwinsten verkoop diverse vaste activa	6	1.169
Vrijval VTVG	6	1.713
Boete personeelshypotheken	8	14
Vrijval APPA - storting in Vrij Aanwendbare Reserve	8	174
Vrijval voorziening verkoop Vennootschap	8	24
Boekwinst verkoop aandelen Enexis	8	365
Totaal incidentele baten		4.599

bedragen x € 1.000

Incidentele lasten	Programma	Rekening 2016
Inhuur personeel derden APV	1	- 41
Handhaving bewoning recreatie woningen	1	- 27
Pilot "10 in Twente"	1	- 21
Lagere kosten doordecentralisatie Prins Clauschool	2	178
Huurlasten Elimschool	2	- 80
Straatwerk glasvezel	4	- 90
Extra afschrijving op wegen (ivm opheffen reserve strat proj. In 2013)	4	- 266
Nationaal Park	5	- 32
Extra afschrijving uren "Het Ravijn" (ivm opheffen reserve strat proj. In 2013)	5	- 29
Lasten horeca Het Ravijn - zwem sport zorg -	5	- 43
Subsidies 1/3-regeling	5	- 92
Bijdrage energieloket 2.0	6	- 20
Duurzame energievisie	6	- 66
Inhuur personeel van RUD	6	- 18
Aanleg geluidsscherm Burgermeester H. Boersingel	6	- 18
Vorbereiding Masterplan Centrum	6	- 28
Afwikking WOP de Blokken	6	- 311
Kosten groenverkopen	6	- 27
Storting verkopen voorm. Pr. Clauschool/Kavel PC Stamstraat/gronden tbv glasvezel i	6	- 375
Aanvulverplichting bufferreserve Aan de Tuinen	6	- 45
Storting vrijval Voorziening toekomstige verliezen grondexploitatie in bufferreserve	6	- 1.713
Gemeentelijke kosten Lochter III	6	- 42
Extra incidentele subsidie vluchtelingenwerk	7	- 10
Huishoudelijke Hulp Toelage	7	- 205
Btw-afrekening	8	- 26
Storting in Vrij Aanwendbare Reserve - vrijval APPA	8	- 174
Totaal incidentele lasten		- 3.621

Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT), is in 2013 in werking getreden. Het doel van de WNT is het tegengaan van bovenmatige beloningen en ontslagvergoedingen bij instellingen in de (semi) publieke sector. Op grond van de WNT worden de inkomens en ontslagvergoedingen van topfunctionarissen bij instellingen met een publieke taak genormeerd en openbaar gemaakt. Jaarlijks worden de bezoldigingsnormen aangepast bij ministeriële regeling (geïndexeerd).

Op grond van de WNT mag het inkomen van topfunctionarissen in de (semi) publieke sector behoudens overgangsrecht maximaal 100% van het ministersalaris zijn. Voor 2016 bedraagt dit € 179.000,-.

In het kader van de WNT wordt vermeld dat de gemeente Hellendoorn in 2016 geen functionarissen in dienst heeft gehad waarvan het belastbaar jaarloon uitsteeg boven de vastgestelde voor de instelling van toepassing zijnde normbedragen.

Bij de samenstelling van de in deze paragraaf opgenomen verantwoording uit hoofde van de WNT zijn de Beleidsregels toepassing WNT en de Uitvoeringsregeling WNT, van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties als uitgangspunt gehanteerd.

Bezoldigingsgegevens					
Functiegegevens		F. Dijkstra		K. Zomer	
Functie(s)		Algemeen directeur		Griffier	
Duur dienstverband in 2014		1/1 - 31/12		1/1 - 31/12	
Omvang dienstverband (in fte)		1,0		1,0	
Gewezen topfunctionaris		nee		nee	
(Fictieve) dienstbetrekking		ja		ja	
Bezoldiging		2015	2016	2015	2016
Beloning		97.207	97.408	73.050	77.058
Belastbare onkostenvergoedingen		69	-	109	118
Beloningen betaalbaar op termijn		13.757	13.256	10.101	10.123
Totale bezoldiging		111.033	110.664	83.260	87.299
Toepasselijk WNT-maximum		178.000	179.000	178.000	179.000
Motivering indien overschrijding					

Deel 5: Controleverklaring

Controleverklaring

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de gemeenteraad van de gemeente Hellendoorn

A. Verklaring over de jaarrekening 2016

Ons afkeurend oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van de gemeente Hellendoorn gecontroleerd.

WIJ CONTROLEERDEN	ONS OORDEEL
De jaarrekening bestaande uit: <ol style="list-style-type: none">1. het overzicht van baten en lasten over 2016 en de toelichting (<i>pagina 141 tot en met pagina 164</i>); en2. de balans per 31 december 2016 en de toelichting (<i>pagina 122 tot en met pagina 140</i>);3. een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving (<i>pagina 119 tot en met pagina 121</i>);4. de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen (<i>Bijlage 2 op pagina 169</i>).	Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken op pagina 141 tot en met pagina 169 opgenomen jaarrekening vanwege het belang van de aangelegenheden die worden beschreven in de sectie 'De basis voor ons afkeurend oordeel', geen getrouw beeld van grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva op 31 december 2016 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

De basis voor ons afkeurend oordeel

In de jaarrekening is onder de post voorzieningen de voorziening APPA opgenomen voor een bedrag van € 1,5 miljoen per ultimo 2016. De omvang van deze voorziening komt tot stand op basis van een actuariële berekening. De gemeente Hellendoorn heeft er voor gekozen om de reeds gepensioneerde wethouders niet meer uit de APPA-voorziening te bekostigen, maar vanuit de exploitatie. Deze systematiek voldoet niet aan de vereisten van het BBV. Hierdoor is de APPA-voorziening per ultimo € 2,4 miljoen te laag gewaardeerd.

In de jaarrekening is onder de post voorraden het complex Hellendoorn Noord fase 1 opgenomen voor een boekwaarde van € 3,6 miljoen. Voor dit project heeft de gemeente onvoldoende rekening gehouden met de stellige uitspraak van de commissie BBV inzake de maximale termijn van 10 jaar voor grondexploitaties (notitie BBV inzake grondexploitaties 2016). Wij hebben het effect op de waardering van deze post en de jaarrekening ingeschat op € 2,1 miljoen (negatief).

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen, alsmede het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door de raad op 13 december 2016 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeente Hellendoorn zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons afkeurend oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 892.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

Wij zijn met de raad overeengekomen dat wij aan de raad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 89.200 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- bijlage 1 en 3 van de jaarstukken.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist met uitzondering van het geen is gerapporteerd in de sectie ‘De basis voor ons afkeurend oordeel’.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het college van burgemeester en wethouders ('het college') is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het college van burgemeester en wethouders voor de jaarrekening

Het college is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het college is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder gemeentelijke verordeningen, zoals opgenomen in het normenkader.

In dit kader is het college tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De raad is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Gemeentewet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeente.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door de raad op 13 december 2016, de Regeling Controleprotocol WNT 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten.

Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeente;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het college en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de raad onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 10 juli 2017

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g. drs. R.H. Bouman RA

Deel 5: Bijlagen

Bijlage 1: Kerngegevens

Sociale structuur	31-12-2015	31-12-2016
Aantal inwoners (in aantallen)		
• 0 - 19 jaar	8.366	8.322
• 20 - 64 jaar	20.075	20.059
• 65 jaar en ouder	7.210	7.388
Totaal aantal inwoners	35.651	35.769
Aantal inwoners (procentueel)		
• 0 - 20 jaar	23%	23%
• 20 - 65 jaar	56%	56%
• 65 jaar en ouder	20%	21%
Totaal aantal inwoners	100%	100%
Uitkeringen		
• Aantal bijstandsgerechtigden jonger dan 65 jaar	426	435
• Aantal uitkeringsgerechtigden ingevolge de IOAZ/IOAW	43	66
• Aantal tewerkgestelden in sociale werkvoorzieningschappen	184	178
Bedrijfsvestigingen		
• Bedrijfsvestigingen	2.850	2.999

Fysieke structuur	31-12-2015	31-12-2016
Oppervlakte gemeente (in hectare)		
• Binnenwater	108	108
• Land	13.791	13.791
Totaal oppervlakte gemeente	13.899	13.899
Aantal wooneenheden		
• Woningen (BAG)	15.014	14.593
Totaal aantal wooneenheden	15.014	14.593
Lengte wegen en rioleringen (in kilometers)		
• Wegen	525	517
• Rioleringen	437	439
Oppervlakte groen (in m2)		
• Stedelijk groen	1.234.800	1.294.910
• Landschappelijk groen	710.000	712.074

bedragen x € 1.000

Financiële structuur	31-12-2015	31-12-2016
Exploitatie		
• Uitgaven	95.318	89.277
• Inkomsten	95.535	90.194
• Opbrengst belastingen		
- Onroerende zaakbelastingen	7.276	7.431
- Afvalstoffenheffing	2.883	2.452
- Riolrechten	3.670	3.746
• Algemene Uitkering uit het Gemeentefonds	28.479	30.466
• Uitkering deelfonds sociaal domein	17.755	16.877
Balans		
• Eigen vermogen	14.508	19.683
• Voorzieningen	6.050	4.668
• Langlopende geldleningen o/g	138.815	138.713

Bijlage 2: Single Information Single Audit (SISA) en Investeren met Gemeenten (IMG)

SISA bijlage verantwoordingsinformatie 2016 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 10 januari 2017								
OCW	D9	Onderwijsachterstanden eleid 2011-2017 (OAB) Besluit specifieke uitkeringen gemeentelijke onderwijsachterstanden eleid 2011-2017	Besteding (jaar T) aan voorzieningen voor voorschoolse educatie die voldoen aan de wettelijke kwaliteitseisen (conform artikel 166, eerste lid WPO)	Besteding (jaar T) aan overige activiteiten (naast VVE) voor leerlingen met een grote achterstand in de Nederlandse taal (conform artikel 165 WPO)	Besteding (jaar T) aan afspraken over voor- en vroegschoolse educatie met bevoegde gezagsorganen van scholen, houders van kindcentra en peuterspeelzalen (conform artikel 167 WPO)	Opgebouwde reserve ultimo (jaar T-1)		
			Aard controle R Indicatornummer: D9 / 01	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 02	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 03	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 04		
			€ 89.350	€ 0	€ 0	€ 37		
			Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Aan andere gemeenten (in jaar T) overgeboekte middelen (lasten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag	Hieronder per regel één gemeente(code) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die gemeente invullen	Van andere gemeenten in (jaar T) overgeboekte middelen (baten) uit de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid Bedrag		
			Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 05	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 06	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: D9 / 07	Aard controle R Indicatornummer: D9 / 08		
SZW	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeente deel 2016 Alle gemeenten verantwoorden hier het gemeentedeel over (jaar T), ongeacht of de gemeente in (jaar T) geen, enkele of alle taken heeft uitbesteed aan een Openbaar lichaam opgericht op grond van de Wgr.	Besteding (jaar T) algemene bijstand Gemeente I.1 Participatiewet (PW)	Baten (jaar T) algemene bijstand (exclusief Rijk) Gemeente I.1 Participatiewet (PW)	Besteding (jaar T) IOAW Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Baten (jaar T) IOAW (exclusief Rijk) Gemeente I.2 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW)	Besteding (jaar T) IOAZ Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)	Baten (jaar T) IOAZ (exclusief Rijk) Gemeente I.3 Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ)
			Aard controle R Indicatornummer: G2 / 01	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 02	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 03	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 04	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 05	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 06
			€ 5.424.778	€ 47.876	€ 902.181	€ 5.315	€ 67.311	€ 0
			Besteding (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	Baten (jaar T) Bbz 2004 levensonderhoud beginnende zelfstandigen Gemeente I.4 Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (levensonderhoud beginnende zelfstandigen) (Bbz 2004)	Baten (jaar T) WWIK (exclusief Rijk) Gemeente I.6 Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK)	Besteding (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet Gemeente I.7 Participatiewet (PW)	Baten (jaar T) Loonkostensubsidie o.g.v. art. 10d Participatiewet (excl. Rijk) Gemeente I.7 Participatiewet (PW)	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee
			Aard controle R Indicatornummer: G2 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 08	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 09	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 10	Aard controle R Indicatornummer: G2 / 11	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G2 / 12
			€ 30.543	€ 17.539	€ 0	€ 51.757	€ 0	Ja
SZW	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente deel 2016 Besluit bijstandverlening zelfstandigen (Bbz) 2004	Besteding (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob)	Baten (jaar T) levensonderhoud gevestigde zelfstandigen (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Baten (jaar T) kapitaalverstrekking (exclusief Bob) (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan onderzoek als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004 (exclusief Bob)	Besteding (jaar T) Bob
			Aard controle R Indicatornummer: G3 / 01	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 02	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 03	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 04	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 05	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 06
			€ 0	€ 0	€ 0	€ 111.305	€ 15.780	€ 0
			Baten (jaar T) Bob (exclusief Rijk)	Besteding (jaar T) aan uitvoeringskosten Bob als bedoeld in artikel 56 Bbz 2004	Volledig zelfstandige uitvoering Ja/Nee			
			Aard controle R Indicatornummer: G3 / 07	Aard controle R Indicatornummer: G3 / 08	Aard controle n.v.t. Indicatornummer: G3 / 09			
			€ 0	€ 0	Ja			

Bijlage 3: Overzicht baten en lasten

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
L A S T E N					
Saldo van baten en lasten					
01 Veiligheid en dienstverlening					
10120 Ondersteuning veiligheidsketen	- 1.992	- 1.964	- 1.954	10 V	- 1.977
10210 Publieks- en persvoorlichting	- 466	- 458	- 503	- 45 N	- 493
10220 Promotie & public relations	- 123	- 123	- 127	- 4 N	- 115
10230 Interne communicatie	- 122	- 120	- 132	- 11 N	- 128
10310 Rijbewijzen	- 151	- 151	- 168	- 16 N	- 132
10320 Reisdocumenten	- 288	- 288	- 373	- 85 N	- 349
10330 Burgerlijke stand	- 98	- 98	- 96	2 V	- 86
10340 Overige burgerzaken	- 83	- 83	- 97	- 14 N	- 199
12020 Preparatie	- 30	- 30	- 26	4 V	- 25
12040 Rampenbestrijding	- 22	- 22	- 13	10 V	- 12
14000 Openbare orde	- 621	- 699	- 735	- 36 N	- 723
72400 Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	- 436	- 441	- 461	- 21 N	- 444
Totaal 01 Veiligheid en dienstverlening	- 4.433	- 4.477	- 4.684	- 207 N	- 4.683
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd					
42000 Openbaar basisonderwijs	- 92	- 407	- 411	- 4 N	- 110
42200 Bijzonder basisonderwijs	- 722	- 794	- 709	85 V	- 719
43200 Bijzonder speciaal onderwijs	- 123	- 129	- 198	- 70 N	- 219
44200 Bijzonder voortgezet onderwijs	- 144	- 203	- 209	- 5 N	- 147
48000 Algemeen onderwijsbeleid	- 579	- 551	- 537	14 V	- 615
48010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	- 912	- 878	- 944	- 66 N	- 875
48200 Volwasseneneducatie	- 7	- 7	- 8	- 1 N	- 7
58010 Speelplaatsen 12-	- 140	- 140	- 147	- 7 N	- 143
58020 Spelvoorzieningen 12+	- 12	- 12	- 9	3 V	- 12
63010 Jeugdbeleid	- 17	- 17	- 42	- 25 N	- 344
65000 Kinderopvang / Peuterspeelzalen	- 266	- 356	- 374	- 18 N	- 458
71600 Jeugd en gezin	- 9.500	- 7.853	- 7.606	247 V	- 7.373
Totaal 02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	- 12.513	- 11.346	- 11.194	152 V	- 11.022
03 Werk, economie en inkomen					
31000 Economische aangelegenheden	- 181	- 225	- 229	- 4 N	- 195
31010 Markten	- 43	- 53	- 52	1 V	- 46
34100 Agrarische zaken	- 2	- 2	- 3	- 0 N	- 3
61000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	- 7.211	- 8.049	- 7.949	101 V	- 7.168
61020 Fraudebestrijding	- 48	- 51	- 51	- 0 N	- 49
61110 Sociale werkvoorziening	- 4.563	- 4.606	- 4.534	72 V	- 4.787
61400 Bijzondere bijstandsverlening	- 881	- 881	- 1.031	- 151 N	- 959
61410 Schuldhulpverlening	- 285	- 285	- 296	- 11 N	- 267
62300 Participatiebudget	- 1.166	- 1.168	- 1.112	56 V	- 1.113
Totaal 03 Werk, economie en inkomen	- 14.380	- 15.320	- 15.256	64 V	- 14.588
04 Mobiliteit en bereikbaarheid					
21000 Aanleg en reconstructie wegen	- 1.404	- 1.406	- 1.387	19 V	- 2.163
21010 Wegbeheer algemeen	- 870	- 878	- 885	- 7 N	- 858
21020 Onderhoud verhardingen	- 1.084	- 1.083	- 1.225	- 142 N	- 1.176
21030 Bermen en sloten	- 620	- 620	- 631	- 11 N	- 601
21040 Straatreiniging	- 199	- 216	- 196	20 V	- 167
21050 Gladheidsbestrijding	- 184	- 214	- 215	- 1 N	- 212
21060 Straatmeubilair	- 173	- 166	- 164	2 V	- 164
21100 Verkeer	- 314	- 299	- 298	1 V	- 272
21200 Openbaar vervoer	- 785	- 689	- 606	83 V	- 685
21400 Parkeren	- 1.233	- 1.690	- 1.671	18 V	- 1.330
72200 Aanleg en reconstructie riolering	- 1.990	- 1.990	- 1.991	- 1 N	- 2.081
72210 Beheer en onderhoud riolering	- 1.564	- 1.519	- 1.518	1 V	- 1.253
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	- 10.422	- 10.770	- 10.787	- 16 N	- 10.961

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
B A T E N					
Saldo van baten en lasten					
01 Veiligheid en dienstverlening					
10120 Ondersteuning veiligheidsketen					
10210 Publieks- en persvoorlichting	28	25	25	- 0 N	19
10220 Promotie & public relations					
10230 Interne communicatie					
10310 Rijbewijzen	95	95	148	53 V	100
10320 Reisdocumenten	316	316	409	93 V	379
10330 Burgerlijke stand	43	43	38	- 5 N	30
10340 Overige burgerzaken	48	48	45	- 3 N	42
12020 Preparatie					
12040 Rampenbestrijding					
14000 Openbare orde	41	41	59	18 V	85
72400 Begraafplaatsen en uitvaartcentrum	444	306	304	- 2 N	413
Totaal 01 Veiligheid en dienstverlening	1.015	874	1.028	154 V	1.069
02 Onderwijs, opvoeding en jeugd					
42000 Openbaar basisonderwijs	-	309	309	- 0 N	-
42200 Bijzonder basisonderwijs	10	10	-	- 10 N	4
43200 Bijzonder speciaal onderwijs	15	15	14	- 0 N	14
44200 Bijzonder voortgezet onderwijs					
48000 Algemeen onderwijsbeleid	-	89	90	0 V	89
48010 Gemeenschappelijke onderwijsvoorzieningen	93	51	44	- 7 N	69
48200 Volwasseneneducatie					
58010 Speelplaatsen 12-					
58020 Spelvoorzieningen 12+					
63010 Jeugdbeleid	23	23	23	-	511
65000 Kinderopvang / Peuterspeelzalen	10	10	13	3 V	5
71600 Jeugd en gezin	-	-	3	3 V	-
Totaal 02 Onderwijs, opvoeding en jeugd	152	508	496	- 12 N	693
03 Werk, economie en inkomen					
31000 Economische aangelegenheden	61	61	68	7 V	64
31010 Markten	40	40	35	- 5 N	37
34100 Agrarische zaken					
61000 Bijstandsverlening en inkomensvoorzieningen	6.027	6.475	6.266	- 209 N	5.977
61020 Fraudebestrijding					
61110 Sociale werkvoorziening	61	61	73	12 V	58
61400 Bijzondere bijstandsverlening	15	15	46	31 V	110
61410 Schuldhulpverlening					
62300 Participatiebudget	29	29	38	9 V	77
Totaal 03 Werk, economie en inkomen	6.232	6.680	6.524	- 156 N	6.322
04 Mobiliteit en bereikbaarheid					
21000 Aanleg en reconstructie wegen	-	-	4	4 V	4
21010 Wegbeheer algemeen	49	36	40	4 V	46
21020 Onderhoud verhardingen	-	-	126	126 V	183
21030 Bermen en sloten	-	-	-	-	0
21040 Straatreiniging	1	1	3	2 V	2
21050 Gladheidsbestrijding	0	0	-	- 0 N	-
21060 Straatmeubilair	-	-	0	0 V	-
21100 Verkeer	39	158	162	4 V	27
21200 Openbaar vervoer	580	613	618	5 V	513
21400 Parkeren	554	504	511	6 V	673
72200 Aanleg en reconstructie riolering	366	229	255	26 V	-
72210 Beheer en onderhoud riolering	3.732	3.826	3.780	- 46 N	3.686
Totaal 04 Mobiliteit en bereikbaarheid	5.321	5.367	5.499	132 V	5.133

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
LASTEN					
05 Cultuur, recreatie en sport					
51000 Bibliotheek	- 1.319	- 1.331	- 1.260	70 V	- 1.243
51100 Muziekschool	- 40	- 40	- 37	3 V	- 289
51110 Overig vormings- en ontwikkelingswerk	- 1	- 1	- 1	0 V	- 1
53000 Buitensport-accommodaties	- 858	- 821	- 838	- 18 N	- 859
53010 Binnensport-accommodaties	- 1.042	- 1.148	- 1.131	17 V	- 1.203
53020 Het Ravijn-zwem sport zorg	- 2.885	- 3.149	- 3.067	81 V	- 2.933
53030 Stimulering sportdeelname	- 140	- 140	- 140	0 V	- 125
53040 Algemeen sportbeleid	- 429	- 429	- 411	18 V	- 253
54000 Kunst en Cultuur	- 1.000	- 1.034	- 1.127	- 93 N	- 1.097
54100 Musea / expositieruimten	- 63	- 66	- 50	16 V	- 68
56020 Recreatie en Toerisme	- 577	- 532	- 561	- 29 N	- 634
58000 Culturele voorzieningen en evenementen	- 56	- 61	- 64	- 3 N	- 65
63000 Sociaal-cultureel werk	- 606	- 643	- 724	- 82 N	- 599
Totaal 05 Cultuur, recreatie en sport	- 9.017	- 9.393	- 9.413	- 20 N	- 9.369
06 Woon- en leefomgeving					
32000 Bedrijventerreinen	- 2.672	- 3.753	- 2.038	1.715 V	- 3.846
54110 Monumentenzorg	-	-	-	-	-
55000 Natuur en landschap	- 209	- 203	- 210	- 8 N	- 208
56000 Openbaar groen	- 1.796	- 1.828	- 1.799	29 V	- 1.757
56010 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	- 189	- 189	- 191	- 1 N	- 185
72100 Huishoudelijk afval	- 3.439	- 3.496	- 3.471	24 V	- 3.456
72110 Kantoor- winkel- en dienstenafval	- 288	- 291	- 268	23 V	- 292
72120 Overig afval	- 24	- 32	- 19	13 V	- 32
72300 Milieu algemeen	- 434	- 481	- 455	26 V	- 435
72310 Milieubeheer bedrijven	- 91	- 91	- 86	5 V	- 132
72320 Uitvoering Wet geluidhinder	- 78	- 96	- 97	- 1 N	- 176
72330 Dierplaagbestrijding	- 29	- 29	- 31	- 2 N	- 30
81000 Structuurplannen	- 350	- 418	- 414	4 V	- 434
81010 Bestemmingsplannen	- 986	- 948	- 995	- 47 N	- 1.030
82000 Wonen	- 119	- 117	- 123	- 6 N	- 112
82100 Herinrichting woonomgeving	- 139	- 119	- 114	4 V	- 160
82200 Vergunningen volkshuisvesting	- 1.690	- 1.714	- 1.759	- 46 N	- 1.663
82210 Grondzaken	- 472	- 550	- 587	- 37 N	- 496
82230 Woonwagens	- 12	- 12	- 10	2 V	- 9
83000 Bouwgrondexploitatie	- 4.499	- 4.033	- 3.518	515 V	- 1.958
Totaal 06 Woon- en leefomgeving	- 17.516	- 18.399	- 16.187	2.212 V	- 16.409
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg					
62000 Zorgbeleid	- 1.348	- 1.721	- 1.671	50 V	- 1.800
62010 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp	- 417	- 402	- 402	-	- 402
62030 Zorgpunt Hellendoorn	- 375	- 375	- 411	- 36 N	- 355
62100 Minderhedenbeleid	- 25	- 25	- 29	- 4 N	- 24
62110 Uitvoering Wet Inburgering	-	- 333	- 245	88 V	- 132
62200 Huishoudelijke verzorging	- 2.614	- 2.614	- 2.055	559 V	- 3.352
65200 Voorziening gehandicapten	- 6.418	- 6.114	- 6.344	- 230 N	- 5.800
71100 Volksgezondheid en ambulancevervoer	- 271	- 299	- 306	- 7 N	- 563
Totaal 07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	- 11.468	- 11.883	- 11.464	419 V	- 12.428

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
B A T E N					
05 Cultuur, recreatie en sport					
51000 Bibliotheek					
51100 Muziekschool	-	-	10	10 V	-
51110 Overig vormings- en ontwikkelingswerk					
53000 Buitensport-accommodaties	240	249	219	- 30 N	213
53010 Binnensport-accommodaties	444	444	432	- 12 N	435
53020 Het Ravijn-zwem sport zorg	644	624	658	34 V	636
53030 Stimulering sportdeelname	7	7	7	0 V	9
53040 Algemeen sportbeleid	37	37	22	- 14 N	75
54000 Kunst en Cultuur	0	0	-	- 0 N	-
54100 Musea / expositieruimten	4	4	15	11 V	21
56020 Recreatie en Toerisme	428	428	457	29 V	493
58000 Culturele voorzieningen en evenementen	8	13	13	0 V	14
63000 Sociaal-cultureel werk	182	206	239	33 V	195
Totaal 05 Cultuur, recreatie en sport	1.994	2.011	2.072	61 V	2.092
06 Woon- en leefomgeving					
32000 Bedrijventerreinen	2.680	4.974	3.237	- 1.737 N	4.040
54110 Monumentenzorg					
55000 Natuur en landschap	-	82	82	0 V	-
56000 Openbaar groen	26	38	45	7 V	47
56010 Hondenuitlaatplaatsen en -toiletten	176	176	169	- 7 N	170
72100 Huishoudelijk afval	3.837	3.896	3.929	32 V	3.962
72110 Kantoor- winkel- en dienstenafval	297	351	328	- 23 N	296
72120 Overig afval	-	50	50	- 0 N	-
72300 Milieu algemeen	1	60	83	23 V	25
72310 Milieubeheer bedrijven	-	-	37	37 V	61
72320 Uitvoering Wet geluidhinder	2	2	3	0 V	100
72330 Dierplaagbestrijding	7	7	6	- 1 N	3
81000 Structuurplannen	-	-	-	-	81
81010 Bestemmingsplannen	59	49	63	15 V	73
82000 Wonen	36	19	21	2 V	18
82100 Herinrichting woonomgeving	- 343	- 343	- 311	33 V	40
82200 Vergunningen volkshuisvesting	618	618	801	182 V	303
82210 Grondzaken	651	1.559	1.559	- 1 N	260
82230 Woonwagens	28	28	19	- 8 N	19
83000 Bouwgrondexploitatie	4.078	4.123	3.874	- 249 N	1.476
Totaal 06 Woon- en leefomgeving	12.153	15.689	13.994	- 1.695 N	10.975
07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg					
62000 Zorgbeleid	35	27	13	- 14 N	141
62010 Maatschappelijk werk/slachtofferhulp					
62030 Zorgpunt Hellendoorn					
62100 Minderhedenbeleid	2	2	-	- 2 N	-
62110 Uitvoering Wet Inburgering	50	213	270	57 V	104
62200 Huishoudelijke verzorging	-	-	-	-	-
65200 Voorziening gehandicapten	1.288	900	728	- 172 N	931
71100 Volksgezondheid en ambulancevervoer					
Totaal 07 Maatschappelijke ondersteuning en zorg	1.375	1.142	1.011	- 132 N	1.175

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
LASTEN					
08 Bestuur en middelen					
10100 Algemeen bestuur	- 388	- 364	- 359	4 V	- 340
10110 Dagelijks bestuur	- 697	- 827	- 829	- 2 N	- 567
10200 Bestuursondersteuning	- 525	- 526	- 624	- 98 N	- 517
10300 Verkiezingen	- 55	- 72	- 75	- 3 N	- 79
10500 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen	- 108	- 145	- 142	3 V	- 118
10510 Internationale contacten	- 14	- 14	- 13	0 V	- 7
10600 Raadsgriffie	- 644	- 644	- 662	- 18 N	- 657
91100 Financiering	- 402	- 387	- 329	58 V	- 376
91300 Beleggingen	- 14	- 14	- 34	- 20 N	- 15
92100 Uitkering gemeentefonds					
92200 Algemene baten en lasten	- 16	- 17	- 22	- 5 N	- 55
92300 Integratie-uitkering sociaal domein					
93000 Uitvoering Wet WOZ	- 371	- 371	- 383	- 12 N	- 324
93100 Onroerende-zaakbelastingen	- 105	- 105	- 95	10 V	- 81
96000 Saldo van kostenplaatsen	- 38	- 1.230	- 1	1.229 V	735
Totaal 08 Bestuur en middelen	- 3.377	- 4.715	- 3.569	1.147 V	- 2.402
Saldo van baten en lasten	- 83.125	- 86.304	- 82.553	3.751 V	- 81.862
Mutatie reserves	- 1.078	- 5.544	- 6.724	- 1.181 N	- 13.457
Resultaat	- 84.202	- 91.848	- 89.277	2.571 V	- 95.318

bedragen x € 1.000

Overzicht baten en lasten	Primitieve Begroting	Actuele Begroting	Rekening 2016	Vershil	Rekening 2015
B A T E N					
Saldo van baten en lasten					
08 Bestuur en middelen					
10100 Algemeen bestuur					
10110 Dagelijks bestuur	-	500	174	- 326 N	1.565
10200 Bestuursondersteuning					
10300 Verkiezingen					
10500 Bestuurlijke samenwerking en deelnemingen					
10510 Internationale contacten					
10600 Raadsgriffie	-	-	-	-	-
91100 Financiering	1.517	1.360	1.321	- 39 N	1.685
91300 Beleggingen	313	698	716	18 V	295
92100 Uitkering gemeentefonds	27.848	30.245	30.466	222 V	28.479
92200 Algemene baten en lasten	-	0	0	- 0 N	0
92300 Integratie-uitkering sociaal domein	18.195	16.877	16.877	0 V	17.755
93000 Uitvoering Wet WOZ					
93100 Onroerende-zaakbelastingen	7.541	7.526	7.428	- 98 N	7.276
96000 Saldo van kostenplaatsen	68	68	122	54 V	-
Totaal 08 Bestuur en middelen	55.482	57.274	57.104	- 169 N	57.056
Saldo van baten en lasten	83.724	89.545	87.728	- 1.817 N	84.514
Mutatie reserves	478	2.629	2.465	- 163 N	11.021
Resultaat	84.202	92.173	90.194	- 1.980 N	95.535

